

ZEDERYKE
ZINNEBEELDEN
DER
TONGE.

INHOUDT

Van de

TYTEL PRINT.

De ſchryfluſt opent het tooneel,
Waar op de Waarheidt komt verſchynen,
Gemaaldt door pen, en konſtpenceel,
Die ſtraks de Loogen doet verdwynen,
En rukt 't Bedrógh het masker af,
Schoon het, bemanteldt, en bepaereldt,
Een Rykskroon torst, en Gouden ſtaf,
En heeft tót ſtoel de wyde waereldt,
Men ziet 't Tooneelſcherm uitgebreidt,
Met puik van Zinnebeelden pronken,
Hoe de eigenliefdige ydelheidt
Ligt deerlyk in haar' waan verdronken;
Hoe dat de Snatertong, die, handt-
En breidel-loos, geheel verwilderdt,
Steedts kalt tot hare en 's naaſtens ſchandt,
Staat door een Exter afgeſchildert,
Gelyk de dwaaſe Hovaardy
Wordt by 't gepronk der Paauw geleeken.
By den Kamelion 't gevly,
Dat elk weet naar den mondt te ſpreeken,
De Laster vólgt de Vroomen na,
Gelyk een' ſchaduw, op de hielen;
De Wangunst volgt hen even dra,
Wier tuiten vol van Slangen krielen.
Leeryver gaat de Jeugt hier voor,
En leidt haar aan de handt by trappen
Op 't lóflyk leerzaam zedeſpoor,
Het nuttighſte aller Wetenſchappen.
De Godtvrucht toont zich dies verblydt,
En roemt den Schryver voor zyn vlyt.

A. HOUBRAKEN.

ZEDERYKE
ZINNEBEELDEN
Door
M. BROUERIUS
van NIDEK

A. Houbraken del. J. Folkema Sculp

TE AMSTELDAM, BY PIETER MEIJER.

ZEDERYKE ZINNEBEELDEN DER TONGE,

DOOR

MATTHEUS BROUËRIUS VAN NIEDEK.

RECHTSGELEERDE.

MET FRAAIJE PRINTVERBEELDINGEN.

WAAR ACHTER BY DEEZEN DRUK GEVOEGD ZYN, EENIGE BEDENKINGEN OVER VERSCHEIDE GODSDIENSTIGE EN ZEDELYKE ONDERWERPEN, IN ZINNEBEELDIGE VERTOOGEN VOORGESTELD, VOORNAAMLYK TEN GEBRUIKE DER AANKOMENDE JEUGD.

TE AMSTELDAM,

By *PIETER MEIJER*, op den Vygendam, MDCCLXIV.

VOORBERECHT

AAN DEN TAALLIEVENDEN EN ONZYDIGEN

L E E Z E R.

Toen ik voor omtrent drie Jaaren geleden den beminnaaren der Kerkelyke Oudtheden myne verhandeling over de Aanbiddinge der aloude ende hedendaagsche Volkeren in de Latynsche taale tot eene proeve van myne vordering in de kennisse der goede letteren, en plechtige gewoontens mededeelde, beloofde ik hun, behaagde het Gode myne dagen en kraghten, naar maate van myne genegenheidt tot de wetenschappen, uit te rekken en vermeerderen, in 't korte eenige andere verhandelingen van Oudtheden deelachtigh te zullen maaken: en gelyk de belofte schuldt maakt, zo stont ik ook gereet, omme die gestant te doen met myne *Aanmerkingen wegens de Spiessen ofte Pieken der Ouden* de Drukperse over te geeven, wanneer ik tot myne overgroote verwondering door mynen Drukker berecht ende gewaarschouwt wierde, hoe door een zeker voornaam Amsterdamsch Boekhandelaar in de Couranten een Berecht was doen inlasschen van dat by hem alrede gedrukt wierdt eene diergelyke Verhandeling van de Spiessen van den Heere J. Alstorphius, den Liefhebberen door het uitgeeven eener redenvoering *de Lectis & Lecticis Veterum* loffelyk bekent geworden, weshalven ik, wetende dat de wil voor de daadt genoomen wordt, ende hy zich zacht spiegelt, die zich aan een ander spiegelen kan, myne schriften te rugh gehouden, en tot een andere gelegenheidt opgeslooten hebbe gehadt, in verwachtinge, dat deeze bovengemelde bekentmakinge en 't beloofde Boek binnen weinige weeken zoude gestant gedaan, ende in 't licht gebraght zyn geworden,

 doch

doch in hoe verre zich de letterminnaaren nevens my hier in bedroogen gevonden hebben, en als nogh vinden, is overbekent, daar tot heden toe myns wetens, ſchoon alreede meer dan twee Jaaren ſedert die bekentmaakinge verloopen zyn, geenigh Boek van deeze ſtoffe, ofte dat daar naar zweemen moght, van eenige pars geloopen is. Terwyle ik my dan in dat goede voorneemen verhindert vondt, ende het den Hemel ondertuſſchen genadelyk behaagt heeft ons Vaderlandt met den blonde Vrede Olyf te begunſtigen, waar door my een ruimer tydt in de onlede myner bedieninge verleent wierdt, gebeurde het menighmaalen, dat my door goede vrinden verſcheide aanzoekingen gedaan wierden, omme op hunne Huwlyksfeeſten of Geboortedagen myne Gezangen te laaten hooren, 't geene hun niet konnende wygeren zonder de vrindtſchap te kort te doen, bevonde ik, de handen aan 't werk ſlaande, my dikwyls verlegen omtrent de nette ſpellinge en waare bepalinge van de geſlachten der zelfſtandige naamwoorden, en hunne buigingen door de zes byzondere naamvallen in het eenvouwige en meervouwige getal, als andere vereiſchte kenniſſe onzer moedertaale. den gemeenen hoop te volgen, en alle regelen in den windt te ſlaan, als men ſlechts zyne meening kan uitdrukken, vonde ik ſchandelyk, eensdeels, om dat ik by 't leeren der Hebreeuwſche, Griekſche, Latynſche en zelfs de Franſche taale bevonden hebbe, dat men derzelver voorſchriften moet volgen, wanneer men tot in het binnenſte van haare geheimen tracht in te dringen, ende haare lekkernyen deelachtig te worden: ten anderen, nadien ik my aan zoo veele lafhartigheidt niet konde overgeeven, van myne moederſpraake verachtelyk te handelen, en verwaarloozen, ende haaren luiſter, die de drie eerſtgenoemde hoofdtaalen in veele deelen zelfs voorby ſchittert, in 't voetzandt te treeden, en moetwilligh te bezwalken, ende my aldus een beſpottens-

waar-

waardige Aterling van myn Vaderlandt, in het verwaarloozen van zoo ſchoone en byna weergalooze taale te betoonen, ende ten laaſten, dewyle ik het een' wraakeloozen zetregel bevondt, 't geene de taaikundige Heer van Hooghſtraaten in de Voorreden van zyne Aanmerkingen over de geſlachten der zelfſtandige Naamwoorden te boekſtaaft, te weeten, dat zyne meening wel uit te drukken, en een goede taal te ſpreeken wel kan ſamengaan, ja dat men dezelve in goede taal vry beter uitdrukt, dan in quaade: weshalven ik my van tydt tot tydt benaarſtigde, omme de genoemde Aanmerkingen en Taalberecht te doorbladeren, ende my, zoo veel mogelyk, eigen te maaken, hebbende ten dien einde dezelve met wit papier laaten doorſchieten, om myne opmerkingen, zoo uit eigene ondervindinge, als de leezinge van Vondels en Vollenhoves, der Heeren Brandt, Vader en Zoonen, en Johannes Antonides Keurelyke Schriften, daar tuſſchen in te voegen, gelyk ik den Taallievenden zoude konnen toonen reets in tamelyken getaale geſchiedt te zyn, waar in my naderhandt de Heere Petrus Francius in de Voorreden van zyne vertolkte Leerzaame Reden van den Griekſchen Outvader Gregoor den Nazianzener, en die Kerkreden zelf, ende nogh later de weêrgalooze Nederduitſche Spraakkunſt van den Heere Arnold Moonen merkelyk verlicht ende geholpen hebben; niet, dat ik my vermeeten wille, van in alle deelen die groote en loffelyke Opbouwers der Nederduitſche taale ſtiptelyk nagevolgt, ende bygekoomen te zyn, nemaar zeer gaarne bekennen, dat ik omtrent de ſpellinge dan deezen, en ſomtydts wederom geenen gevolgt hebbe, te weeten den Droſſaardt Hoofdt in 't verdubbelen der *Aa* voor *Ae*, met welke letters ik de woorden *Waereldt*, *Paerel*, als geen andere kans ziende, om de Griekſche η of *eta*, die in deeze woorden gehoort wordt, uit te drukken; voorts den Heere Moonen in het ſchryven van een *H* achter de *G* in

in het einde van zelfſtandige naamwoorden, voor de G eenen enkelen klinker hebbende, als *dagh*, *zogh*, *maght*, en andere, waar van die groote Taalkenner overtuigende reden geeft op de achtſte bladzyde van zyne Nederduitſche Spraakkunſt. eindelyk dat ik de *DT* voor de enkele *D* of *T*, als eenigen goetkeuren, gebruike, zoo wel om de afkomſt en verwantſchap der woorden nader te koomen, en den vreemdelingen in de zelfſtandige en byvoeglyke naamwoorden de buiging in 't meervouwigh getal te doen zien, als om dat de *D* te zacht, en de *T* alleen achter zommige werkwoorden den tweeden en derden perſoon van de Aantoonende wyze en Tegenwoordigen en Onvolkoomen tydt niet onderſcheidentlyk uit kan drukken, als te zien is in *gy*, *hy*, *bint*, *vint*, *bont*, *vont*, en diergelyke, daar men, om verſtaan te worden, beter ſchryve, *gy*, *hy*, *bindt*, *vindt*, *bondt*, *vondt*. echter meene ik my niet aan eigen lof te zullen ſchuldig maaken, wanneer ik my voor laate ſtaan van ook verder als den laagſten trap van onze moedertaalkunde opgeklommen te zyn, waar in de meeſten onzer Landtslieden vremdelingen zyn en blyven willen, nadien ze (ſchoon zy dikwyls veele jaaren beſteeden, niet alleen om de Ooſterſche en Latynſche taalen, die ook waarlyk groote nuttigheidt geeven tot verſtandt der gewyde en ongewyde ſchriften der vorige Eeuwen, maar ook om de Franſche, Engelſche en andere mengeltaalen kundigh te worden) geene aanmerkingen en getuigeniſſen van de beſte Schryveren zelfs begeeren aan te neemen, ſchoon zy by het leeren van de ſlordighſte vremde taale zich aan de voorſchriften en regels der zelve naauwkeurighlyk houden, ende leiden laaten, daar de onze, wel behandelt zynde, niet alleen de Griekſche taale gelyk ſtaat in haaren rykdom van woorden, aaneenkoppeling van ſtemmen, als in haare lidtwoorden, maar in verſcheidene opzichten zelfs de Latynſche, 'k laate ſtaan de hedendaagſche baſterdt taalen, niet op eenen

dagh

dagh by de onze te noemen, te boven ſtreeft, en, gelyk de geeſtryke Jan de Brune de Jonge in de Voorreden van zyne Zinnebeelden wel aangemerkt heeft, bequaam is, om op hooge ſchoenen te treeden, en allerley verſierſel aan te neemen, ja dat meêr is, om het gewicht van de grootſte inbeeldingen, die in een menſchelyke ziele vallen konnen, te draagen. dus ſchreef ook al in den beginne der zeſtiende Eeuwe die naauwkeurige kenner en onvermoeide onderzoeker der Latynſche en Nederduitſche Taalen, Poëzye, Geſchiedeniſſen en Aloudtheden, de Heere Pieter Schryver in eene Voorreden aan den Heere Jacob van Dyk, Zweedtſchen Afgezant by onzen doorluchtigen Staat, geplaatſt voor de Nederduitſche Gedichten van den Leidtſchen Hooghleeraar Daniel Heinſius, van onze doorluchtige moedertaale:

Al zyn hem wel bewust de ſpraaken altemaal,
Zoo is de meeſte lust tót zyne moedertaal.
Taal, ongelooflyk zoet, princes van alle taalen,
Gebooren om de kroon van and'ren hoofdt te haalen.
Vol zin, vol deftigheidts, vol luisters, langk en ruim,
En die wel miſſen kunt het overzeeſche ſchuim.
Taal-ryk, en onvermengt: taal om ten toon te draagen:
Godin, die niet behoeft een woordt te loopen vraagen,
En haalen tot uw hulp taal van gelukkigh ſlagh,
Die gants Europa door de taalen trótzen magh.
Schier de oudtſte, die men vindt, niet om te wederleggen,
Hy hooge van de zyn', die wil, wy zullen zeggen,
Dat onze taal de zyn' zoo ver te boven gaat,
Als van den zwarten nacht de held're zonne ſtaat.
Ei lieve! zeg, is 't dan niet hooghlyk te beklaagen,
Dat een' zoo ſchoone taal mishandeldt en verſlaagen
Zou liggen zonder glans, zou blyven onbekent,
Die niemant aan en raakt, dan die ze quetst en ſchendt?

 O Neder-

VOORBERECHT.

O Nederlandt! kom aan, maak, die nu is verschooven
En vluchtigh, aangenaam in 's Princen lekk're hoven.
Waarom en zou ze niet? ik zie het haast gemaakt,
Indien zy op de been, en in de kennis raakt.
Laat dees' zyn onze bruidt, dees' laat ons alle trouwen,
Met deftigheidt voorzien, en met geleerdheidt bouwen.
Laat haar tóch onvervalscht, met hatsaart niet besmet,
En van zich zelve ryk, en van zich zelve net,
Eens wandelen in 't licht, eens breeken door de wolken,
Eens koomen aan den dagh; ik zie de vreemde volken
Die zullen allezins met yver ende lust
Deelachtig willen zyn, en deeze taal bewust.
Denk niet, dat dees' Godin in 't stuk van hooge dingen
Zou wezen onbequaam, en niet om uit te bringen
De meening en den zin van een geleerdt gemoedt,
Dat Febus zelve dryft, Minerva loopen doet.
Ga, Nederlandt, vry aan, en wil het volk niet slachten,
Die niet, dan dat met moeit' van buiten komt, en achten,
En dat ons wordt geleert, als óf daar zonder niet
Een mensch vertaalen kon dat in zyn' zinnen schiet.

't welke beknoptelyk, doch krachtigh, van den sierlyken en netten Dichter Reinier Anslo na verloop van omtrent een' halve eeuw daar na in zyn Gedicht op den Nederlandtschen Woordenschat van Joan Hofman aldus bevestigt is geworden:

O Neêrlandt, wie is u in spraak gelyk,
Zoo kort, zoo net, zoo zin-, zoo woordenryk?
Niet dat ik, van een yd'len waan bezeeten,
Wille onze taal de Paradystaal heeten;
Maar 't dunkt me vreemdt, dat gy uw' zuiv're spraak
Besmet, en vindt in eene onzuiv're smaak.
Wilt gy uw gout voor zilver gaan opzetten,
En wisselen uw zy voor vuile sletten?

Zoo

VOORBERECHT.

Zoo komt het, als ge uw' eige taal versmaadt,
Dat gy u zelf nóch anderen verstaat.

om nu myne kraghten verder te beproeven, wyl men al doende leert, als het Hollandtsche spreekwoort zegt, ben ik te rade geworden, aangespoort door der Egyptenaaren beeldespraake, over welker zinverklaringe ik eenigen tydt bezigh geweest was, deeze myne Zinnebeelden, gepast op de gebreken van ons alleredelste spraaklidt, de Tonge, in ongebonden styl, nadat ik alvorens de in koper geëtste Tafereelen op Dichtmaat kortelyk verklaart zoude hebben, verder uit te leggen en met gewyde en ongewyde schriften op te helderen, en op het voorafgestelde zinnebeeldt toe te passen, ten einde aldus onzen Vaderlanderen vértoonen zoude konnen, hoe verre men op het rechte padt geraaken, en met eenigen lof in Nederduitsch de penne voeren kan, wanneer men zich de onderrechtingen en maatregelen van de beste Taalkenneren, waar by de Heeren Johannes Vollenhoven, en Laurens Bake, Heere van Wulverhorst meede te voegen zyn, onderwerpt, ende hunne kraghtige ende overtuigende bewyzen door eene billyke navolginge goetkeurt, als van de taalkundighste Schryvers onzer tyden, die ons een onfeilbaar voorschrift van wel te spreeken en schryven in onze moederspraak gegeeven hebben. Wat nu het onderwerp myner Verhandelinge aangaat, ik meene niet, dat zulks eenige verantwoordinge zal van nooden hebben, daar Erasmus, die eeuwighduurende glory van het wydtvermaarde Rótterdam, aan het zelve zyne penne wel heeft willen leenen, ik zwyge van verscheide andere geleerden, welker schriften ik nochtans, schoon tot een groot behulpmiddel hadden konnen verstrekken, niet heb willen doorbladeren, opdat hunne gedachten en lessen niet in myne schriften, gelyk men hedendaags maar al te dikwyls ziet

ge-

gebeuren flechts herhaalt en verbakken weder te voorschyn mogten koomen, ende den leergierigen voor wat nieuws in de handt gestooken worden. Ondertusschen wil ik alle bescheidene en taallievende Leezers gebeeden hebbe, om de misslagen, die door de menighvouwige veranderinge van dit werk, en myne vergeetelheidt ingesloopen mogten zyn, goetgunstelyk in te schikken, ende mynen arbeidt ten hunne voordeele te gebruiken, wenschende hun alle heil en welvaart.

* * *
* *
*

OP DE

ZEDERYKE

ZINNEBEELDEN

DER

TONGE,

VAN DEN HEERE

MATTHEUS BROUËRIUS VAN NIEDEK,

RECHTSGELEERDE

Brouërius, uw vlugge geest,
Bedoelende de kuifche zeden,
En Christen plicht, om onbevreest
Ten Hemel veiligh op te treeden,
Verfchaft ons zielenlekkerny,
Waar naar Gódtvruchtigen verlangen,
In zuiver Profe en Poëzy,
Die elk blymoedigh zal ontfangen.
Hier toont gy, hoe het aardtfche hart,
Door vleefchelyke drift gedreeven,
Al te onbedachtzaam, tót zyn fmart,
Uittoogt een onbezonnen leven;
Hier ftelt gy baak na baak elk voor,
Om voor die klippen zich te myden,
Waar langs de ziel, die geen gehoor

Op

Op aarde geeft, te grondt zal glyden:
Hier leert gy op een' goeden voet,
De Tong, dat ſnelle ſpraaklidt, ſnoeren,
En tot Gódts eer voor 't heilryk goedt
En s'Naastens nut voorzichtig roeren.
Heb dank voor deezen letterſchat,
Die waardigh en van nut moet blyven:
Wie zynen kern te regt bevat
Dankt u met my voor 't ſtichtlyk ſchryven.
Vaar dus in uwen yver voort
De waereldt door uw' pen te ſtichten,
Zoo wordt het wangeluidt geſtoort,
Zoo zult gy elk aan u verplichten.

D[L]. WILLINK.

* * *
* *
*

OP

OP DE

ZEDERYKE

ZINNEBEELDEN

DER

TONGE,

VAN DEN HEERE

MATTHEUS BROUËRIUS VAN NIEDEK,

RECHTSGELEERDE.

Bedwing uw tong. o deftigh woordt!
Bedwing uw wil. gaat verder voort:
Deeze is de ſtuurman aan het roer, in alle vloeden:
Bewoogen door een wyze handt,
Voert het de kiel door klip en zandt
Behouden, ſchoon Charybde en Scylla weêrzydts woeden.

De

Maar wordt de ſtuurman nooit verrast,
Schoon hy op alle ſtreeken past?
Een onverwachte orkaan ſmyt alles 't bovenſte onder.
Ja zeker: doch een recht gemoedt
Wêrhoudt de tong, al kookt het bloet,
En ſmoort de drift in 't hart eerze uitbarst als een donder.

De rede, die den teugel voert,
Paſſ' dat de ziel niet zy beroert,
Dan zal de tong geen gal of laſtertaal ontglippen.
't Geheim welt op uit 's harten grondt
Met roet of honig in den mondt.
Gelukkig is hy, die nooit ſtruikelt door zyn lippen!

De tong, de pols en tolk van 't hart,
Meldt wat inwendigh ſmaakt of ſmart,
Indien de valschheidt zich niet dekk' met mom en veinzen.
Maar anders zeggen, anders doen,
Daar kan geen Argus zich voor hoên,
Nogh openbaart de daadt het broeinest der gepeinzen.

De

De gryze Nyl heeft op de naaldt
Verborge wysheidt afgemaalt,
Daar de nakomeling in 't duister moet naar raaden.
Hy onderwees. hoedanig? ſtom.
Elkeen quam niet in 't heiligdom,
Om zich met wetenſchap en kunsten te verzaaden.

De wysheidt, uit Gods brein geteelt,
Wierdt geen onwaarden meêgedeelt:
Men ſtrooide toen geen gout nog paerlen langs de ſtraaten:
Maar dien in deugdt en yver blonk
Egypte raadt en kennis ſchonk,
En hiel 't gemeene volk daar buiten, als verwaaten.

Onze eeuw, van milder aart en geeſt,
Breekt ons den dop en ſchenkt den keeſt;
En toont de ſchatten aan, door anderen verſchoolen.
Zoo komt Minerve in 't zonnelicht,
Die, als zy onderwyſt of ſticht,
Vertoont ons 't middepadt der deugdt, om niet te doolen.

Brouërius, uw beeldespraak,
Die my en elk dient tot een baak,
Vertoont de quaalen, daar de tong door wordt bewoogen.
De klok slaat mis, en loopt verdwaalt,
Als 't minste radt aan 't uurwerk faalt.
Doch, tong, ik heb met u rechtvaardigh mededogen:

Ik zie hoe een geleerde handt
Vast telt den laster, schade en schandt,
Die u, bodin van 't hart, belast word uit te voeren:
Maar 't zy, dat gy ook schuldig zyt,
Als 't mes, waar mee men moordt of snydt,
Nogh kan de billikheidt my tot uw gunst beroeren.

Oprecht Vernuft, dat 't heilig recht
Ten voorspraak zyt, en twist beslecht,
Gy toont hoe door de tong raakt menig ziel in lyden:
Gy toont dit, als een medicyn
Het zaadt en kruidt wyst vol fenyn;
't Is loflyk, opdat elk voor schade zich kan myden.

Maar

Maar breng nu ruſtigh voor den dagh
Wat nut een goede tong vermag:
Dan raak ik in een' hof vol lieffelyke bloemen.
Geen mann' of honig ſmaakt zoo zoet,
Geen lidt, geen ſchepzel is zoo goedt
Als d'edle tong, die Godt, en deugdt, en plicht zal roemen.

De Fryger diſchte op deeze wys
De beſte en allerſlechtſte ſpys:
Het waaren tongen, die hy voor en na liet ſmaaken.
Herſtel, bidde ik, tot nut en leer,
Herſtel de tong nu in haare eer:
De quaade waarſchuwt ons, de goede zal vermaaken.

Maar als gy goede tongen looft,
O mondt! die niemants eer verdooft,
Laat my dan deezen wenſch, een kleine beê, verwerven:
Laat uwe tong, zoo honigzoet,
Getuige van uw heuſch gemoedt,
By 't puik der tongen ook haar eigen rang niet derven.

J. Bapta. Wellekens.

OP DE

ZEDERYKE

ZINNEBEELDEN

DER

TONGE,

VAN DEN HEERE

MATTHEUS BROUËRIUS VAN NIEDEK.

RECHTSGELEERDE.

Quaadtſpreekenheidt, dat zielvenyn,
Door Zinnebeelden af te maalen,
Opdat de menſch door waan óf ſchyn
Niet raak' van 't heilſpoor af te dwaalen;
Is lóf'lyk voor een' braaven geeſt,
Die, ſchuw voor laſter, vleien, loogen,
En zucht tót ſchempen, onbevreeſt
Den bitſen nydt treed onder de oogen
Met zulk een nut en heerlyk werk.
Myn Heer, wie moet uw' vlyt niet looven?

Gy

Gy bocit de tong, die Staat en Kerk
Van eer en luifter kan berooven:
De tong, die alles door een vuur
Van haat en tweedracht kan doen blaaken,
Ja die de wetten van natuur
Verbreekt, en leert de deugdt verzaaken.
BROÜERIUS, uw edel wit,
Kan myne ziel met aandacht ftreelen,
Nu gy het befte en booste lidt
Vertoont in tweemaal twintig deelen.
Dus doopt ge uw' pen in gal nóch roet:
O neen, gy heelt, in plaats van fteeken,
Gélyk der * Byenkoning doet,
Om 't hert te zuiv'ren van gebreken.
Men leer' hier dan ftilzwygenheidt;
Men fchrik' voor fchelden en verdoemen;
Men zuige door een wys beleidt
Steedts honig uit dees' fchoone bloemen;
Den honig van een heufch onthaal,
Dat vyanden hervormt in vrinden;
Den honig van een zachte taal,
Waar in de waarheid is te vinden,

Vry

* De natuurkundigen tekenen aan, dat de Byen eenen angel hebben, behalven hunnen Koning alleen. Het was te wenfchen, dat veele tongen daar ook van ontbloot waaren.

Vry van bedróg en vleijery,
Twee peſten om de ziel te dooden.
Wel hem, die zulk een ſlaverny
Door wel te ſpreeken is ontvlooden!
Men zwyge van een' oorlógsheldt,
Die gracht en muuren kan beſpringen,
Ja overwinnen door geweldt:
Hy, die zyn ſpraaklidt kan bedwingen,
Heeft grooter eer en roem behaalt,
Dan die in 't Leger zeegepraalt.

C[L]. BRUIN.

OP

OP DE

ZEDERYKE

ZINNEBEELDEN

DER

TONGE,

VAN DEN HEERE

MATTHEUS BROUËRIUS VAN NIEDEK.

RECHTSGELEERDE.

O tong, ſlavin van 's menſchen wil,
Geheim ontdekſter van de zinnen,
Loftuitſter, laakſter, albedil,
Verachtens waardt, en waardt te minnen;
O edel lidt! ſteets onvermoeit,
Waar over gif, of honig vloeit,

Tans zyt gy in uw eigenſchap
Door een geleerde pen beſchreeven,
Die, door haar' vlyt, in weetenſchap
In taal, en outheidt is bedreeven;
Die Themis en Apollo eert,
En elk door gulde ſpreuken leert;

Die op het ſpoor der waare deugdt
De quaade tochten leert bedwingen,
Ten nut van d'ouderdom en jeugdt,
Dat heet gedrochten te beſpringen,
Dat is, gelyk een ſtrydtbaar' heldt,
Den grooten Python neêrgeveldt.

Zoo ziet Brouërius zyn werk,
In gout geprent, op Pindus blinken;
Terwyl zyn roem, den nydt te ſterk,
Dus zal in ieders ooren klinken:
Den Nektar vloeide van de tong
Die waare deugdt en ondeugdt zong.

P. Langendyk.

* * *
* *
*

OP

OP DE

ZEDERYKE

ZINNEBEELDEN

DER

TONGE,

VAN DEN HEERE

MATTHEUS BROUËRIUS VAN NIEDEK,

RECHTSGELEERDE.

Zederyke Zinnebeelden
  Van de Tonge, ons edelst' lidt,
  Gy beschiet het rechte wit,
En komt ons volmaakt verbeelden,
  Hoe men toomen zal zyn lust
  Tot der zielen hooghste rust.

Wie zyn tonge kan bestieren
  Naar de rede, en daar het voegt
  Weet te spreeken, en vernoegt
Weet te zwygen, en te vieren,
  Wint in 't kort een ieders gunst,
  Door die schaars gepleegde kunst.

Maar wat baart een tonge al rampen,
  Die met bittre gal besmet,
  En door wangunst aangezet,
Iedereen aan boordt durft klampen;
  Ieder lastert, schendt en hoont,
  Kerk noch Ovrigheidt verschoont?

Meerder schaadt hy, die vol listen
  Houdt verborgen zyn fenyn,
  En vermomdt in vrindtschaps schyn,
Goede vrienden brengt tot twisten,
  Lachende, als zyn boosheidt luk',
  Om dat schoone heldenstuk.

Nogh zyn zy veel meer te weeren,
  Die met zeden schyn vernist,
  Tusschen maagschap wekken twist,
Daarze elk woordt ten quaadtste keeren
  Dat geslachten, welgezindt,
  Den voornaamsten knoop ontbindt.

Wie telt al de loose streeken
  Van hem, die uit eigenbaat,
  Schoon zyn wezen vriendlyk staat,
Zou een vrindt naar 't herte steeken,
  En geen schelmstuk ooit ontzien,
  Kon het tot zyn baat geschiên.

Wie dan tracht geruſt te leeven
  Zonder driften, onderzoek'
  Eens de leſſen van dit boek,
Dat met gouden inkt beſchreeven,
  Toont hoe dat men ſtier' 't gemoedt
  In geluk en tegenſpoedt.

Viermaal tien veranderingen,
  Als verſchieten voor 't gezicht,
  Koomen ons ter deugdt en plicht,
Als de zedeleſſen, dringen.
  Wel gelukkigh, die zyn tydt
  Naar dit gulde voorſchrift ſlyt!

J. OOSTERWYK.

* * *
* *
*

O P

OP DE

ZEDERYKE

ZINNEBEELDEN

DER

TONGE,

VAN DEN HEERE

MATTHEUS BROUËRIUS VAN NIEDEK.

'T Is heldenwerk de Tong, de dart'le Tong, te toomen,
Die tolk van 't hart, die ons, eer dat men 't weet, verraad,
En als een ſcherpe vlym ons' evenmenſch beſchaadt;
Die, door de wraak verhit, vaak menſchenbloedt doet
ſtroomen.

Wie zou voor 't misbruik van dat ſchaadlyk lidt niet
ſchroomen?
Daar gift en gal van vloeyt, waar door de ziel vergaat:
Maar zacht! BROUËRIUS wyſt hoe dat ſchaadlyk quaat,
Door 't deugdelyk gemoed zyn werking wordt benomen.

Wat loon verdient hy voor dat heerlyk heldenwerk,
Wiens ſchrander oordeel is voor nydt en tydt te ſterk?
Een lof, waar door zyn naam onſterffelyk zal leeven.

Leef lang BROUËRIUS! tot roem van uw geſlacht;
Zo zie ik de ondeugdt meêr en meêr te niet gebraght,
Dat monſter voor uw pen in 't moordthol reets aan 't
beeven.

H. VAN DE GAETE.

BEDENKINGEN

OVER VERSCHEIDE GODSDIENSTIGE
EN ZEDELYKE

ONDERWERPEN,

IN ZINNEBEELDIGE VERTOOGEN VOOR-
GESTELD, VOORNAAMELYK TEN GE-
BRUIKE DER AANKOMENDE
JEUGD.

UIT HET ENGELSCH OVERGEZET.

GODSDIENST

DE EENIGE WEG TOT WAAR GELUK;

VOORGESTELD IN EEN

DROOM.

Wanneer men de uitmuntendheden van den Godsdienst in overweeging neemt; wanneer men beschouwt hoe wel dezelve geschikt is om den mensch hier vrede, troost en geluk te verschaffen, en hem tevens te bereiden tot het genieten van een onvergangklyk heil; wanneer een aandachtig gemoed, zeg ik, hierop stil staat, moet het ten uiterste vreemd aan het zelve voorkomen, dat deeze onwaardeerbaare eigenschappen van den Godsdienst geen meer oprechte belyders verwekken. Myn gemoed met zulke en diergelyke gedachten vervuld zynde, viel ik in slaap, en myne verbeelding over dat onderwerp werkzaam raakende, stelde my de volgende tafereelen in mynen droom voor.

My dacht dat ik in eene wyduitgestrekte vlakte geplaatst was, alwaar ik eene meenigte van reizigers ontdekte, die verschillende wegen insloegen. By een naauwkeuriger opmerking wierd ik gewaar dat elk pad naar een tempel liep, op welken de reizigers hunne oogen gevestigd hielden, en werwaarts zy hunne schreden richtten. Dewyl alle deeze tempels eene zeer prachtige vertooning maakten, gevoelde ik my door nieuwsgierigheid genoopt om te onderzoeken aan welke byzondere godheden zy waaren toegewyd, ten einde daar door van de verscheiden soorten van aanbidders te kunnen oordeelen, en myn eigen gedrag te regelen. Myn belang vorderde desaangaande eene spoediger voldoening, om dat ik byna, ongemerkt, een pad had ingeslagen dat zeer ruuw en bultig was, en waarop maar een zeer klein getal van menschen wandelden, in vergelyking der groote

meenigte die elkander op de meesten der anderen verdrongen; behalven dat zag ik 'er verscheiden, die, de een minder de andere meerder, voortgang gemaakt hadden, te rug keeren, en zich op de naby gelegen paden begeeven. Terwyl ik hier over stond te denken, kwam een oud eerwaardig man naar my toe, en vroeg my vriendelyk of hy de vryheid mogt neemen van my te vraagen wat oorzaak my in zulk eene diepe peinzing bragt. Zeer vergenoegd met deeze ontmoeting zynde, verhaalde ik hem, zonder eenig achterhouden, wat 'er in myne gedachten was omgegaan. Waarop hy my ten antwoord gaf: Uw weetgierigheid is pryswaardig, myn zoon; want de wysheid beveelt de reden der dingen te onderzoeken, ten einde wy 'er onze begrippen en ons gedrag naar regelen; en dewyl maar een deezer paden ons tot geluk leid, dat elk door zyne poogingen tracht magtig te worden, moet men bekennen dat het een zaak van het uiterste gewigt is, een gegronde kennis te verkrygen van het middel waardoor wy het begeerde einde deelachtig kunnen worden. My kwam in gedachten, hernam ik, dat ik best een juist oordeel zou kunnen vellen wanneer ik de proef van ieder pad nam, en de byzondere tempels bezocht. Dat onderzoek, antwoordde de grysaart, zou u het grootste en beste gedeelte van uw leeven doen doorbrengen, in bezigheden welken gy naderhand nuttelooze poogingen zoud noemen. Maar indien gy bereid zyt om in uwe wandeling met my te volharden, twyfel ik niet of gy zult in veel minder tyd een volkomen overtuiging bekomen, door het verhaal dat ik u zal geeven van alles wat ik ondervonden heb, terwyl ik met geen gering nadeel de ongelukkige reize volbragt. Hierop gaf hy my te kennen dat zyn naam ONDERVINDING was, 't welk my terstond zyne aanbieding met dankbaarheid deed aanvaarden, waarop hy op de volgende wyze begon:

Ik had al vroeg, gelyk gy nu, dit pad ingeslaagen door het bestier myner wyze en godvruchtige ouderen, die

die het voor alle de anderen verkoozen hadden; maar eerlang wierd myn jong gemoed door den groenen bloemryken weg, dien gy gindſch ontdekt, bekoord; en merkende dat de meeſten myner reisgenooten te rug keerden en zich in denzelven begaven, kreeg ik zeer ſchielyk genegenheid om hen te volgen. Door waarſchouwing en raad myner ouderen, wierd ik voor een korten tyd wederhouden; maar zo dra myne medgezellen gewaar wierden dat hun voorbeeld geen uitwerking op my had, ſtelden zy al hun vermoogen te werk, en wel met zulke vleijende redenen, dat alle de banden, die my tot nog toe te rug gehouden hadden, daardoor aan ſtukken ſprongen, en ik beſloot myn lot met hen te deelen. Dus ging ik, tot geene geringe droefheid myner vrienden, in het pad over dat tot den tempel geleid, waar de godinne VERMAAK haar verblyf houd, en wierd in 't kort een van haare gewillige en yverige aanbidders. Ik achte my nu ten top van geluk geſteegen te zyn, zo vrolyk liepen myne dagen en uuren voorby, terwyl de vermaaken der jeugd, in groote verſcheidenheid en ſchielyke opvolging, al myn tyd, myne gedachten en genegenheden tot zich namen. Doch, na eene korte genieting, wierd ik myn doodelyken misſlag gewaar; de ongelukkige gevolgen, die ik dagelyks zag dat het ongebonden gebruik der vryheden, welken de godin toeſtond, verzelden, ſchrikten my af van het genot eeniger vermaaken tot welken myne neigingen en driften my geweldig aandreeven; door welk middel de geneugten, waaraan ik my had overgegeeven, veel van haar ſmaak verlooren, maakende myn gemoed ruſtloos, onvoldaan, en wroegende. En wat pad, (zeide ik,) wierd toen door u ingeſlagen? Myn reden en oordeel, (was het antwoord,) nu tot grooter rypheid gekomen zynde, begon ik gedachten wegens het toekomende te voeden; en bevindende dat myne leevenswyze myne middelen vry wat had doen verminderen, kwam my raadzaamst voor, om het pad in te ſlaan dat zich tot den tempel

des RYKDOMS uitſtrekt. Tot deeze verandering wierd ik ſterk aangeſpoord door myne bekenden, die, met een uitſteekend goed gevolg, hun dienst aan deeze godinne beweezen. In 't eerst was dit inderdaad zeer onvermaaklyk; nochtans bleef ik in mynen voortgang ſtandvaſtig volharden; en, toen ik tot den tempel kwam, wierd ik door de godinne zo vriendelyk ontfangen, en verkreeg zo veele verzekeringen van haare gunst, dat de moeijelykheden, die ik op den weg had moeten uitſtaan, geheel uit myne gedachten verdweenen: integendeel genoot ik, geduurende eenigen tyd, meer genoegen dan ik immer geſmaakt had, dewyl de bezigheden, die ik thans verrichtte, my veel beſtaanbaarder met de reden voorkwamen: maar niet zeer lang in dezelven voortgegaan zynde, ondervond ik dat ook hier dat vaſte en duurzaame geluk niet te vinden was, 't welk ik zocht te verkrygen. Ik zag dagelyks myne bezitting wel aangroeijen, maar, in plaatſe dat myne ongeruſtheid daardoor zoude verminderen, vermeerderde dezelve door de zorg van te beſchikken over het verkreegene, door de pynigende vrees voor eenig verlies myner rykdommen, en door den onleſchbaaren dorst om nog meer te verkrygen; zo dat ik gedrongen wierd tot de gedachten van nog een ander middel te beproeven. Dewyl ik ten zelven tyde verſcheiden myner medgezellen van dit tot een ander pad, dat naar den tempel der EER loopt, zag overgaan, begon ik ſterk te neigen om te bezoeken daar mede een verblyf te vinden; my verbeeldende, dat, indien ik gelukkig in deeze onderneeming ſlaagde, ik zekerlyk den hoogſten top van geluk zou bereiken. Myn beſluit genomen hebbende, begaf ik my terſtond op dit pad, en ſchoon ik bevond dat het ſtyl en hobbelig was, bekoorde het gezicht van den luiſter, waarmede de gunstelingen deezer godinne praalden, zodaanig myne zinnen, dat ik den grond dien ik betrad naauwlyks voelde, maar my met ongelooflyke vaardigheid voortſpoedde. Doch geduurig wierd ik door den een of an-

ander ontmoet, die te rug keerde, en alle teekenen van misnoegen en droefheid op zyn gelaat vertoonde, welken veroorzaakt wierden, volgens het bericht dat ik ontfing, door dien hem de toegang in den tempel geweigerd was. Dit deed my eenigszins den moed verliezen; doch ik troostte en bemoedigde my weder met de hoop dat my een gunstiger lot zou wedervaaren. Wanneer ik echter naby den tempel was gekomen, zag ik eene meenigte wederkeeren, die met zulk een treurig gejammer hunnen verlooren arbeid beklaagden, en zodaanig met schaamte en wanhoop vervuld waaren over de behandeling die zy ondergaan hadden, dat deeze ontmoeting, myn voortgang stuitende, my gantschelyk stil deed staan; en myne oogen toen naar de andere zyde wendende, ontdekte ik een deftig man, by my staande, en my op deeze wyze aanspreekende: Gy schynt een verpoozing te maaken, myn vriend. Hebt gy het gemeene lot moeten ondergaan van uit den tempel geweerd te worden? Neen, eerwaarde, (gaf ik ten antwoord,) dit is geenszins de zaak, dewyl ik my nog niet voor denzelven vertoond heb; maar, om openhartig met u te spreeken, ik ben in zelfstryd wat te doen, de proef te neemen of my den ingang vergund worde, of 'er geheel van af te zien; want de ontmoeting van zo veelen, die troostloos te rug keeren, heeft my byna geheel den moed benomen. Niet zonder reden; (hernam hy,) en indien gy al binnen wierd gelaaten, denk ik dat gy u in 't einde niet minder zoud vinden te leur gesteld; want het heil dat gy u verbeeld hier te zullen vinden, zult gy 'er vruchteloos zoeken, dewyl het waar geluk zich by aanhoudendheid aan deeze plaats onttrekt. Hoe! (vroeg ik) is het waar geluk in den tempel der EER niet te vinden? Ik heb het lang op de paden van VERMAAK en RYKDOM gezocht; maar dewyl men my verzekerde dat het hier te verkrygen is, besloot ik, dat, indien de godin EER my wilde gunstig zyn, ik 'er niet langer een vreemdeling aan blyven zoude. Helaas! myn

vriend! (was zyn antwoord) gy zyt deerlyk bedroogen; gy moogt my gelooven, want WAARHEID is myn naam, en ik verzeker u, dat, indien gy in uwe onderneeming zelfs boven uwe tegenwoordige wenſchen ſlaagde, gy maar te verder daar door van het oogmerk zoud verwyderd raaken, naar 't welk uwe begeerte is uitgeſtrekt. Indien gy u wilt verledigen om met my te gaan, twyfel ik niet of uw oordeel zal overtuigd, en gy tot myn gevoelen overgebragt zyn. Ik vond zo veel genoegen in die redenen, dat ik beſloot my aan deezen leidsman over te geeven. In gevolge daarvan, voerde hy my tot voorby de achterzyde van den tempel, waar een vreeſlyke afgrond was, in welken een groote meenigte van elendige voorwerpen lagen, die de hartbreekendſte klagten deeden. Ik was zeer ontroerd door dit droevig gezucht, en vroeg aan WAARHEID wie deeze beklaaglyke ſchepſelen waaren. Hierop antwoordde hy in deezer voege: Elk van hen is een yvrige aanbidder der EER geweest, en ſommigen van den hoop haare byzondere gunſtelingen; maar dewyl de zetels, waartoe zy zich gevorderd zagen, van de hoogſte ſoorte waaren, is de diepte van hunnen val geen geringe verzwaaring van hunne tegenwoordige elende. En nu, myn vriend, voegde hy 'er by, hebt gy, na het beſchouwen van zulk eene vertooning, nog lust om de gevaarlyke proef te neemen? Ik gevoelde my genoegzaam gereed om van myn voorneemen af te zien, maar naar de vrolyke gunſtelingen, die zich in vollen luiſter voor myne oogen vertoonden, opziende, begon myn moed weder te wakkeren, waarom ik my dus uitliet: Alhoewel dit het ongelukkig lot van veelen geweest is, houde ik my echter overtuigd dat eenig wangedrag in hen zulks heeft veroorzaakt; want ſla uw gezicht gindſch heen, en beſchouw het geluk van hen die tegenwoordig in gunst ſtaan, en gy zult immers moeten bekennen dat zy aan niets gebrek hebben tot vervulling van alle hunne begeertens. Ach! (was zyn antwoord) hoe beklaaglyk is

uw

uw onkunde? want kost gy tot in hunne harten doorzien, gy zoud van het tegendeel schielyk onderrichting bekomen; maar volg my, en ik geloof u welhaast uit uwe dwaaling te zullen redden. Hierop geleide hy my opwaarts, tot achter deeze hoogtens, waar wy, zonder ontdekt te worden, hen naauwkeurig beschouwen konden. Ik zag eerlang, dat zy, die tot de hoogste zetels gevorderd waaren, zaten te beeven, uit vreeze dat zy van deeze styltens zouden nederstorten; de een wierd geknaagd en was bleek door nyd, om den verheven rang van hen die hy boven zich verheven zag; de ander wierd verteerd door angst en verlegenheid, over het verkiezen van een weg om tot de hoogste zetels te naderen; zo dat ik, om kort te gaan, in deeze beschouwing van naby, niemand onder hen kon ontdekken, die met zyn lot te vreden was: 't welk my deed uitroepen: Ik ben overtuigd!

't Vermaak is slechts gering, styg ik tèn top van eer;
Doch yslyk groot de ramp, stort ik ten afgrond neér.

Maar, myn goede vriend, ging ik voort, daar ik wegens de ydelheid deezer najaaging door uw voldaan ben geworden, kunt gy my nu ook op een weg brengen langs welken ik dat geene zal verkrygen waar naar ik zo lang gezocht heb? Ja, (antwoordde WAARHEID,) wanhoop niet; het waar geluk is te verkrygen; en, indien gy maar zo veel op uzelven kunt verwinnen, van u ganschelyk aan myn geleide over te geeven, zal ik u op een pad brengen, langs 't welk gy het zekerlyk vinden zult. Ik verklaarde hem bereid te zyn om hem overal te volgen, op de aanmoediging die hy my gegeeven had van eindelyk in myne wenschen te zullen slaagen. Doch bevindende dat hy my in het zelfde pad te rug bragt, 't welk ik voorheen verlaaten had, was ik niet weinig verwonderd. Helaas! myn vriend, (zeide ik,) dit is dezelfde weg, waarop ik voor meenig jaaren gewandeld heb, maar op

welken ik geen vooruitzicht van gelukkig te zullen worden ontdekken kon. Hoe ver zyt gy 'er op voortgegaan? (vroeg hy.) Maar een klein gedeelte; (was myn antwoord,) want het pad zeer hobbelig vindende, verkoos ik 'er een dat gelyker was. Dan verwondert het my niet, (was zyn zeggen hierop) dat gy het gezochte niet vond; ook kan het u geen reden van verwondering geeven, wanneer gy bedaardelyk overweegt hoe het met u in uwe laatere poogingen gegaan is; want om deel te verkrygen aan de ydele en ingebeelde zegeningen, die 'er langs deeze paden gezocht worden, moest gy wachten tot dat gy in de tempels gekomen, en gunſtig door deeze verdichte godheden ontfangen waart; en derhalven kunt gy met redelykheid niet verwachten, dat geen, waartoe ik u thans ben leidende, het waar geluk naamelyk, te zullen vinden, voor dat gy niet alleen aan den tempel van GODSDIENST, die in 't verſchiet voor ons ligt, gekomen, maar daar ontfangen, en aan de Godheid, die 'er word aangebeden, toegewyd zyt. Indien het zodaning met de zaak gelegen is, (gaf ik ten antwoord,) dan vrees ik dat 'er geen hoop is om te zullen ſlaagen; want het is buiten waarſchynlykheid, dat ik, die alle andere wegen beproefd heb om myn oogmerk te bereiken, op eene gunſtige wyze zal ontfangen worden, aan deezen tempel, als tot myn laatſte toevlucht, komende. Ik dacht, (zeide myn leidsman hierop, met eenige driftigheid,) dat gy u op myne oprechtheid zoud verlaaten hebben, na dat ik u myn naam gemeld had: ſchoon 'er geen gevaar is, beken ik echter, dat uwe toewyding aan meer zwaarigheden onderhevig zal zyn, dan of gy in jonger jaaren u aan deezen dienst had overgegeeven; doch geenszins zult gy die ontmoeten aan de zyde der Godheid, tot welke gy wederkeert, dewyl zy oprechte aanbidders op geenerleie wyze tegenſtaat; maar aan uw kant zal het haperen, om dat zy van zulken, als gy, eene verzaaking van de dwaasheid van hun voorig gedrag vordert; en

dit

dit is de reden dat u het leeren en onderhouden der wetten en plegtigheden moeijelyker zal vallen, dan of gy u aan geen wangedrag verflaafd had gemaakt. Wat de zwaarigheden van myne zyde aangaan, (gaf ik ten antwoord,) zy zullen geen beletfel voor my zyn, indien ik maar eindelyk, gelyk gy my verzekert, myn oogmerk kan bereiken. Ik ging met mynen leidsman voort, voldaan fchynende met zyn beloften, doch inwendig door ongeruftheid gepynigd wordende, tot dat wy opwaarts tot den tempel naderden. Het was een heerlyk gebouw, en, fchoon het niet uitmuntte door blinkende fieraaden, waarmede anderen pronken, en die allerwegen de uiterlyke zinnen aandoen, vertoonde nochtans elk deel de volmaakfte geregeldheid en order; zo dat het gefticht nedrig en eenvouwdig, doch inderdaad grootfch en bevallig was. By ons intreeden, zag ik het buitenhof met aanbidders opgevuld; maar Waarheid geleide my door het zelve naar 't binnenhof, en bragt my tot naby den troon der Godheid, van welken zulk een vlam van heerlykheid afftraalde, dat ik 'er als verbyfterd door geraakte; maar Waarheid moedigde my geftadig aan, tot dat ik, door de hoofdbedienden, aan de Godheid wierd voorgefteld, en van haar gunftig ontfangen wierd. Het vermaak en voordeel, dat ik reeds genooten heb, heeft overvloedig alle de moeite en zwaarigheden myner reize vergolden, behalven de verzekering die ik heb van eerlang in bezit gefteld te worden van een ftaat die eindeloos duurzaamer en vergenoegender is, dan alles wat de godinne RYKDOM kan fchenken, en die niet alleen de glori overtreft van hen die ik, door begunftiging der EER, tot de hoogfte zitplaatfen zag opgefteegen, maar in welken ik het voorrecht zal genieten van een beftendig en duurzaam verblyf, zonder immer gevaar te loopen van in een afgrond neder te ftorten.

Wanneer Ondervinding dit verhaal had geëindigd, ftelde ik hem deeze vraag voor: Hoe komt het toch, myn vriend,

dat,

dat, ſchoon de verkryging van zo veele tegenwoordige en toekomende voordeelen zichtbaar is, echter zo weinigen hunnen gang derwaarts richten? Want zie hoe vol dat alle de paden zyn, en hoe weinige reizigers zich op dit bevinden. Gy zult, myn zoon, (gaf hy ten antwoord,) in 't vervolg, door het verkrygen van kennis, en het maaken van overweegingen, u daarover nog meer verwonderen; doch om u voor tegenwoordig te voldoen, zo weet dat het ruuw en moeijelyk voorkomen van den weg een groote reden daarvan is; een andere, dat men geen behoorlyke denkbeelden vormt van het vermaak dat 'er eindelyk door te genieten is; en een van de voornaamſte, is de afſtand op welken de volmaaking van hun geluk is geplaatst, waardoor het buiten hun gezicht ligt, en zy twyfelachtig worden omtrent de beloften die hen gedaan zyn, ſchoon door de Godheid zelf beveſtigd zynde; al waarom zy zich liever met een tegenwoordig, ſchoon ongenoegzaam en vergangklyk, zichtbaar geluk bezig houden, dan eenige moeite aan te wenden, om naar een ander, dat afgelegen en onzichtbaar is, te zoeken. Deeze redenen bragten my terſtond tot het beſluit om mynen weg te vervolgen, en ik gevoelde my geſterkt om zulks met meer ſpoed en wakkerheid dan voorheen te doen.

Toen wy naby den tempel gekomen waaren, zag ik 'er eene groote meenigte uitgaan, die, in plaatſe van rechtſtreeks voorwaarts in dit pad te wandelen, gelyk ik verwachtte, zich afkeerden, begeevende zich ſommigen in het een en ſommigen in het ander van de paden, die zich naar de andere tempels uitſtrekten. Op dit gezicht kon ik my niet wederhouden van myne verwondering aan myn medgezel te kennen te geeven; die hierop tot my zeide: Uwe verbaazing komt my niet vreemd voor; maar breng u uit myn verhaal te binnen, dat, toen WAARHEID my door het buitenhof geleidde, aldaar een groot getal van aanbidders was: deezen nu, dien gy

ge-

gezien hebt, zyn nooit verder geweest, en derhalven door de Godheid niet aangenomen of onder zyne oprechte dienaars gesteld, zynde zy allen inderdaad tot den dienst dier tempelen behoorende naar welken zy, de een na den anderen, te rug keeren. Dit antwoord deed myn verwondering nog hooger stygen, waarom ik vroeg, wat dan de reden was dat zy zich naar deezen tempel begeeven hadden. Sommigen, (zeide hy,) doen dit om als waare aanbidders geacht te worden; terwyl anderen laag en zot genoeg zyn om zich te verbeelden, door deeze tegenstrydige opwachting, in het geluk te zullen deelen door de Godheid namaals toegezegd; 't welk alles is wat zy begeeren; want ten aanzien der voordeelen die te verkrygen zyn, geeven zy ver den voorrang aan zulken, die hier de voorwerpen van hunne najaaging zyn.

Thans waaren wy tot den tempel genaderd, die ik met de beschryving, welke Ondervinding my van denzelven had gedaan, volkomen vond overeenteftemmen; en ik was zo verheugd met myn reisgenoot, dat ik hem bad my te willen helpen en vergezellen by mynen ingang. Hy stond dit gewillig toe, en leide my binnen, waarwy terstond door de naaste opwachters der Godheid ontfangen wierden, met welken ik merkte dat myn leidsman gemeenzaam bekend was; waarom hy my op de vriendelykste wyze hen aanbeval. Zy namen my by de hand, en geleide my naar den troon, alwaar ik, door den afdaalenden luister en heerlyke majesteit van de Godheid, zo overmeesterd wierd, dat ik op myn aangezicht nederviel; maar door deeze vriendelyke ondersteuners opgeholpen en aangemoedigd zynde, bragten zy my naar den altaar, en wydden my aan den heiligen dienst der Godheid toe. Hierop ontfing ik zulke gunstbewyzen van het voorwerp myner aanbiddinge, en zulke teêrhartige gelukwenschingen van allen die my omringden, dat 'er myn boezem met zulk een overmaat van vreugde door vervuld wierd, als ik

nooit

nooit te vooren gewaar was geworden. Zo dat, toen ik naar buiten ging, ik my niet kon wederhouden van mynen reisgenoot de hartelykſte dankbaarheid te betuigen voor de goedheid die hy my beweezen had: en bevindende met hoe veel grooter vermaak ik de moeijelykſte paden bewandelde, zeide ik hem, beſlooten te hebben, om, volgens zyn voorbeeld, myn vlyt aan te wenden om ook anderen op dit pad over te brengen. Dit (zeide hy,) is een zeer lofwaardig beſluit, myn zoon; maar zyt vlytig om het zelve ter uitvoer te brengen Ik moet u thans verlaaten; gewigtige zaaken roepen my in het gindſche gezelſchap aan het ander einde van het pad, maar zyt verzekerd, dat, wanneer gy myn hulp ook noodig mogt hebben, gy altoos op dezelve kunt ſtaat maaken. Dus genoodzaakt zynde om van zulk een waardig vriend afſcheid te neemen, had ik zulks zo dra niet volvoerd, of ik liet myn oogen in 't ronde gaan, om te zien of ik iemand konde ontdekken aan wien ik ook myn dienst zo gelukkig bewyzen mogte: op eenigen afſtand wierd ik een myner oude medgezellen gewaar, die zich pas op het pad naar den tempel van VERMAAK had begeeven. Vol yver, om zynen verderen voortgang te ſtuiten, liep ik ſchielyk naar hem toe; maar ontwaakte voor dat ik hem had ingehaald.

DE

DE DWAASHEID EN HET GEVAAR

VAN HET VERZUIM DER

EUANGELISCHE BEDIENING;

VOORGESTELD IN EEN'

D R O O M.

Het heeft in my geene geringe verbaazing verwekt dat 'er, in een Christen land, waar zo veele vergaderplaatsen gesticht, zo veele leeraars in dezelven aangesteld zyn, en de inzettingen des Euangeliums by aanhouding verkondigd worden, zulk een groot getal menschen gevonden word, die voor Christenen willen doorgaan, en zich echter gedragen als of hun pligt noch belang vorderde op deeze middelen, die tot hun onderwys, verbetering en behoudenis ingericht zyn, eenige acht te slaan. Myne gedachten zeer sterk op dit onderwerp gevestigd zynde, wierd zulks ten laatste achtervolgd van deezen omstandigen droom.

My dacht dat 'er in de landstreek, waar ik my bevond, eene doodlyke en besmettende ziekte heerschte, die met zulk eene hevigheid woedde, dat geen huisgezin of persoon van derzelver aanval bevryd bleef. Wanneer een geneesheer, te gelyk ervaren, meêdogend, en vermoogende, met groote onkosten zeker hulpmiddel hebbende uitgevonden, bevel gaf, om in de meeste steden gasthuizen op te rechten, over welken hy zelf de voornaamste opziender bleef, maar in ieder daarvan geneesmeesters onder hem aanstelde, ten einde zy de zieken daaglyks en by aanhouding naauwkeurig zouden gade te slaan. Opdat ook het werk van liefdaadigheid zo uitgebreid zou zyn als mooglyk was, gaf hy in 't licht en deed door het geheele land een' onwaardeerlyk boek verspreiden, waarin de oorzaak en

na-

natuur der ziekte, haare doodelyke gevolgen, met de onfeilbaare middelen ter herſtelling, op de klaarſte wyze wierden voorgeſteld; tevens bevel geevende aan de geneesmeeſteren, die hy onder zich had aangeſteld, om, op gezette tyden, openbaare leſſen daarover te geeven, met volkomen vryheid voor elk om dezelven by te woonen. Zo iemand begeerde als een zieke toegelaten te worden, wierd hy geredelyk ontfangen, mids hy voorzien was van een voldoend getuigenis, 't welk deed blyken dat hy zich tot den Oppergeneesheer vervoegd, en het onfeilbaar middel, dat hy zelf uitdeelde, en alleen tot een begin der geneezing ſtrekte, van hem ontfangen had; en ten zelven tyde ook verklaarde dat hy begeerig was zich geheel aan de zorg over te geeven, en de voorſchriften beide van den opper- en van de ondergeneesmeesters, naauwkeurig op te volgen, in zo verre als die der laatſten bevonden wierden met die van den eerſten overeen te koomen. Dit was, naar myn beſte oplettendheid, alles wat tot toelaating vereiſcht wierd.

Myn onderzoek verder beſteedende aan de eigenlyke voordeelen der zieken, vond ik dezelven hier in te beſtaan. Zy worden geplaatst onder de byzondere zorg en het opzicht van den geneesmeeſter die hun verblyf is aanbevolen, met welke zy vryheid hebben raad te plegen op elke verandering welke in hun toeſtand voorvalt, en die ook genegen is zorgvuldig acht daar op te geeven, en hen by te ſtaan of te onderrichten in zulke voorvallen. Voorts zyn zy gerechtigd tot verſcheide bedieningen van liefdaadigheid omtrent hunne medezieken, welken bevolen is voor elkander te waaken, en, in geval van verzuim omtrent de voorgeſchreeven regelen, te vermaanen, te waarſchouwen, of, als de omſtandigheden zulks vereiſchen, te beſtraffen; als mede, om de zwakken en verſlagenen te moedigen en te vertrooſten, in 't kort, om elkander na hun uiterſte vermoogen by te ſtaan. Maar de grootſte voordeelen zyn gelegen in de byzondere gunſten die de oppergenees-

neesheer aan de zulken, die hem dus opentlyk erkennen en zich onder zyne zorg ſtellen, betoont: hy vereert hen dikwyls met zyn bezoek; en heeft een maandelyksch feest ingeſteld, waarop hy altyd zelve tegenwoordig is, om de danbaare erkentenis van elk lyder te ontfangen voor de zorg en moeite die hy 't hunner herſtelling aanwendde, met de nieuwe verzekeringen hunner ongeveinsde begeerte, om, in het toekomende, alle zyne voorſchriften met meer volkomenheid op te volgen. Hier by komt nog dat de Geneesheer zich menigmaal tot hen in 't byzonder vervoegt, overeenkomstig het geval waarin zy zich bevinden, 't zy by wyze van beſtraffing over voorleden verzuim, of vertroosting en aanmoediging door de toekomende uitwerking die zy van zyne zorg en moeite te verwachten hebben. En 't geen de waarde van dit onthaal grootlyks vermeerdert, is, dat het zo verbaazende is uitgevonden, dat, terwyl het al 't vermaak aan den ſmaak geeft van een aangenaam feest, het al de kracht heeft van de allerzuiverſte, geneezende, krachtgeevende en hartſterkende geneesmiddelen; om welke redenen het ook verwonderlyk ſtrekt om de herſtelling gemaklyk te maaken, zelfs buiten de gemeene middelen; als mede om de geesten op te beuren, onder de ſtrenge aantastingen die ſomtyds noodzakelyk zyn te geſchieden.

De voorwaarden van toelaating dus beſchouwd hebbende, en de voordeelen die daardoor genooten wierden, kwamen my de eerſten zo gemaklyk en redelyk, en de anderen zo menigvuldig en groot voor, dat ik my terſtond verbeeldde, het geheele land bereid te zullen zien om met dankbaarheid en ſpoed zulk eene gemaklyke en voordeelige aanbieding te aanvaarden; en de gasthuizen, in elke ſtad en haare byzondere onderhoorigheden, opgepropt te zullen vinden, met een menigte van volk. Maar wat ſtond ik verbaasd te bemerken, dat het geheel anders met

de zaak gelegen was; dat veelen niet overgehaald konden worden om mede te gaan, en den raad te hooren, die in 't openbaar gegeeven wierd, noch de geneesmiddelen te ontfangen die daar by uitgedeeld wierden, van welken allen, zonder eenige uitzondering, de vryheid hadden de voordelen te genieten; ja, zy waaren 'er zelfs niet toe te brengen schoon hen door openlyk gezag bevolen was zulks te doen, en dat hunne achteloosheid hieromtrent in aanmerking genomen wierd. Belangende hen, die deeze lessen somtyds bywoonden, en hen die gestadig hun werk daarvan maakten, ik kreeg bericht, dat veelen derzelven zo ver af waaren om ze met eenig oogmerk of begeerte tot verlichting te erlangen, dat zy nooit de minste acht gaven op de voorschriften die deswegen gegeeven wierden; terwyl weder anderen, die ze in hunne gedachten hielden, geen proef namen van de uitwerking der geneesmiddelen, maar ze weg wierpen, of als nuttelooze dingen ter zyde stelde. Doch 't geen het gedrag van deezen onverschoonlyker maakte, was dat zy door de goede en medelydende geneesmeesters, overeenkomstig met het bevel van hunnen grooten Meester, op de toegenegenste en beweeglykste wyze gebeden wierden om naar eenig hulpmiddel om te zien; en dat deeze dringende vermaaningen ondersteund wierden door de krachtigste, en, naar men zou gedacht hebben, de overtuigendste drangredenen, afgenomen van den walglyken aart der ziekte, de verderflyke gevolgen derzelve, eene zekere, pynlyke en langsaame dood; daar en tegen van de onfeilbaarheid der middelen, met derzelver talryke tegenwoordige en toekomende gelukkige uitwerkingen. Maar myne verbaasdheid wierd niet weinig verminderd, wanneer ik verstond, dat het den aart (waarlyk een der doodlykste onheilen) deezer ziekte is, dat de lyders ongevoelig zyn van hun gevaar, en derhalven afkeerig om na hulpmiddelen om te zien, of eenige moeite ter herstelling aan te wenden.

Myn

Myn verwondering was echter zo haast niet verminderd, of nam weder toe, op de aanmerking van 't geen my dacht nog een veel onverſchoonlyker gedrag te zyn; naamelyk, dat verſcheiden van hen, die ten volle van hunne ziekte overtuigd waaren, en zich by den Oppergeneesheer vervoegd hadden om hunne herſtelling te bevorderen, niet van zichzelven konden verkrygen om zich in eene der gasthuizen te begeeven. Myn nieuwsgierigheid was billyker wyze opgewekt om te onderzoeken naar de oorzaak van een gedrag dat my zo vreemd voorkwam; en onder hen eenigen myner goede bekenden gewaar wordende, was ik daar zeer door getroffen: dewyl ik my op eene beklaaglyke en overtuigende wyze tot hen vervoegde, had ik gelegenheid om de uitvlugten die zy maakten, en de tegenwerpingen die zy voorgaven te ontdekken. Sommigen onder hen, die jong waaren, ſcheenen te denken dat het nog te vroeg voor hen was, en na verloop van eenige jaaren tyds genoeg zoude zyn. 't welk openlyk het gebrek van eene gevoelige beſeffing van hun pligt en voordeel, of een onverſchoonlyke onverſchilligheid omtrent de bevordering van die beiden ontdekte. Ik ontmoette weder anderen, die geen uitvluchten wisten te maaken, uitgezonderd eene vreemde tegenſtribbeling, naamelyk dat zy niet wisten, hoe de gelegenheid te verkrygen om zich op eene byzondere wyze by den geneesmeester van eenige wyk te vervoegen, en een openlyke bekentenis te doen van de begeerte die zy hadden, om zich als zieken aan te geeven. En ik kon niet denken dat de voorgemelde redenen genoegſaam waaren om hunne voorwendſels eenig gewigt by te zetten. Maar het geen nog de ſchoonſchynendſte vertooning had, waaren de tegenwerpingen die door eenige myner vrienden gemaakt wierden, raakende hunne bekwaamheden om ontfangen te worden; alhoewel zelfs deezen, toen ik de zaak

een weinig nader onderzocht, maar eene zwakke reden voor hun gedrag hadden; sommigen derzelven ontstonden uit verkeerde bevattingen omtrent de voorwaarden der toelaating, verbeeldende zy zich dat 'er grooter voortgang in de herstelling te maaken waare, dan zy tot nog toe ondervonden hadden; welken misslag een behoorlyke opmerking van de regelen schielyk zoude verbeterd hebben. Anderen vreesden dat de herstelling nog nooit by hen een aanvang genomen had, en dat het daarom vermetelheid in hen zou zyn toelaating te zoeken. Doch ik antwoordde hen weder, dat dit voorwendsel van uitstel niet dan beuzelachtig was, en dat, zo de zaak hen waarlyk ernst was, zy, zonder eenig verwyl, indien zy den welstand van hun leeven waardeerde, zich op nieuw by den Oppergeneesheer behoorden te vervoegen, met een vernieuwde overgift van zichzelven aan zyne zorgen. Ik kon niet nalaaten 'er nog by te voegen, dat zodanigen zich ten hoogsten schuldig maakten, die in dit hun uitstel blyvende berusten, van maand tot maand, en zelfs van jaar tot jaar voortleefden, zonder de minste vordering te bekomen, door de voornaamste middelen te verzuimen, die dienstig zyn om hunne herstelling uit te werken. Maar ik bevond dat deeze toepassingen by myne vrienden de gewenschte uitwerking niet hadden: sommigen waaren vaardig met my te berichten dat ik al te gedienstig was in dingen die my niet onmidlyk aangingen, terwyl anderen my een geduldig gehoor verleende, en overtuigd scheenen te zyn van de billykheid eener spoedige onderwerping, en zelfs zo ver kwamen, dat zy een besluit vestigden, doch echter naderhand tot hunne voorige gedachten wederkeerden. Nochtans ontmoette ik hier en daar onder hen eenigen, die kloekmoediglyk heen gebroken waaren door het geen hen te vooren toescheen onverwinnelyke hinderpaalen in hunnen weg te zyn, en die zich zeer openhartig en verheugd toonden, het genoegen en voordeel

deel dat zy uit dit beſtaan hadden getrokken, te kennen te geeven. Hier op wendde ik myne waarneemingen tot hen die zich in de verſcheide verblyfplaatſen bevonden, en dewyl myne zaaken my verpligtten mynen koers dikwerf te veranderen, had ik te meerder gelegenheid tot het maaken van aanmerkingen. Hier opende zich tooneelen voor myne beſchouwing, die, indien zulks mooglyk geweest was, myn verbaasdheid nog hooger zouden hebben doen ryzen dan die te vooren was. Ik zag eenigen, die zeer goede teekenen van herſteld te zullen worden beloofden, uit hunne verblyven vertrekken; en ſchoon zy de openbaare lesſen nog ſteeds bleeven bywoonen, bleek het echter aan hun gedrag dat zy geen acht gaven op den raad die hen gegeeven wierd, zo min als op de ernſtige poogingen, die door den geneesmeeſter en hunne medezieken wierden aangewend, om hen te rug te brengen, 't welk alles geen andere uitwerking had dan dat zy 'er misnoegd om wierden, of tot ſpotterny overgingen: zy keerden weder tot zulk eene bystere geringachting van hunne ziekte als ooit; dat eindelyk tot eene volſtrekte ongevoeligheid aangroeide. Hier zoude ik geen reden voor hebben kunnen vinden, ten waare men my had onderrecht, dat deeze lieden zich nooit behoorlyk tot den Oppergeneesheer vervoegd hadden; en hunne geneezing derhalven nooit waarlyk een aanvang genomen had; 't welk de reden was dat, ſchoon zy, door eenig beſef van hun gevaar, eenigen tyd voortgegaan hadden met het geregeld gebruiken der voorgeſchreeven middelen, door welken hun kwaal zeer ſcheen verminderd te zyn, die weder met eene verdubbelde heftigheid uitbrak. Anderen, die hun verblyf al niet verlieten, ontdekten echter klaarlyk dat hun geval veel al het zelfde was; en door den walgelyken ſtank hunner wonden, waaren zy de zieken zo hinderlyk, en ſtrekten hunne verblyfplaatſen tot zulk een last, dat het noodzaaklyk

wierd hen daar uit te verdryven. Behalven deeze elendige en waarlyk deerniswaardige voorwerpen, deeden zich verscheide tooneelen voor, die overvloedige stoffe tot zwaarmoedige aanmerkingen uitleverden Sommigen der verblyven waaren grootlyks verminderd, door het gebruik der voorgemelde middelen en het vertrekken van veelen die volkomen hersteld waaren, van welker plaatsen nog maar weinigen door nieuwingekomenen weder vervuld waaren, schoon dezelven bediend wierden door geneesmeesters die aanmerkelyk waaren om hun verstand, naarstigheid en vriendelykheid. Maar myne treurige aanmerkingen namen hier nog geen einde. Deezen zelfs, helaas! die blyken gegeeven hadden dat hun herstelling een aanvang had genomen, verschaften my veelvuldige redenen tot droefheid, dewyl ik zag dat eenigen van hen, onder zeer beuzelachtige voorwendsels, van het maandelyksch feest te rug bleeven, anderen een schandelyk verzuim ontdekten in het waarneemen der regelen, die hen tot eene aanhoudende bestiering waaren voorgeschreeven; waar door hunne herstelling zeer langsaam vorderde: terwyl een derde soort hun werk maakten om op de geneesmiddelen te vitten, als of zy niet wel gereed gemaakt waaren; voorwendende dat zulks niet volgens de orders, daar omtrent door den Oppergeneesheer gegeeven, geschiedde; zelfs wilden eenigen dit punt zo ver trekken, dat zy somtyds een middel gebruikten dat naar hun eigen goedvinden toegesteld was, en dezulken verzuimden, die byzonderlyk voor hun geval geschikt waaren; 't geen gelegenheid gaf tot eene groote verhindering in den voortgang van hunne geneezing. Deeze omstandigheden veroorzaakten niet weinig ongerustheid in de geneesmeesters, en in zulke zieken dien het welzyn van hun gezegend verblyf waarlyk ter harte ging. Maar tot verligting van myn gemoed, 't welk door deeze droefgeestige vertooningen verslagen was, had ik de vermaaklyke beschouwing van eeni-

eenigen, doch, helaas! maar weinigen, wier gefchiktheid in het opvolgen der voorgefchreeven regelen, vermaak en onderwys verfchafte voor alle die rondom hen waaren. En dewyl zy daar door voor zichzelven een onuitfpreeklyk voordeel genooten in den daaglykfchen voortgang hunner herftelling, ftrekten zy ook tot geen geringe zegening voor hunne byzondere verblyfplaatfen; beiden door de achting en vermaardheid die zy de middelen, door hen gebruikt, byzetten, en door de aanmoediging die zy gaaven aan hunne zeer moedeloos gemaakte geneesmeefters; waarby nog kwam, dat zy door hunne wakkere poogingen anderen aandrongen om hun voetfpoor te volgen; en zo wel door voorbeeld als verkeering, hunne medezieken geduurig berispten, vermaanden of vertrooftten. Ik merkte ook op dat eenige jonge lieden, die van hunne ziekte fcheenen overtuigd te zyn, zich ernftig bekommerden om herftelling te erlangen; 't welk my geen gering vermaak gaf, en my met de hoope vervulde, dat verfcheide ledigftaande plaatfen eerlang met groote begeerte vervuld zullen worden, en dat de verminderde ftaat der gasthuizen weder herleeven zal, tot eer en glori van hunnen grooten Stichter, en dat myne landgenooten de onuitfpreeklyke voordeelen zullen genieten van eene algemeene herftelling uit hunne kwaadaartige ziekte tot eene fterke en bloeijende gezondheid.

ONDERZOEK

NAAR

YVER EN LIEFDE.

EEN DROOM.

Wanneer ik in de heilige Schriftuur lees van Yver en Liefde, beiden als hemelſche Deugden, en die in het hart van een waar Chriſten huisveſten, verwondert het my ten uiterſten zo weinig blyken van dezelven in de waereld te ontmoeten, en dat zelfs onder hen die den Chriſtelyken Godsdienst belyden. Ik heb met zorgvuldigheid onder de eene en de andere gezindheid onderzoek gedaan, en ſommigen gevonden die veel van de Liefde riepen en een hoogen prys op dezelve ſtelden, maar na verdere opmerking wierd ik gewaar, dat zy den Yver by hen geen plaats vergunde; terwyl weder anderen met grooten lof van den Yver ſpraken, maar de Liefde verre van zich verbanden. Waarlyk, heb ik dikwyls by myzelven gezegd, deeze Deugden waaren geſchikt om met elkander vereenigd te blyven; wat mag toch de reden zyn dat zy dus van elkander afgezonderd worden? Met zulke aanmerkingen vervuld zynde, viel ik in ſlaap, en myne verbeelding bleef omtrent het zelfde onderwerp bezig. My dacht, dat ik my, tot opſpooring deezer Deugden, op weg begaf, met beſluit om 'er in te volharden tot dat ik ze beiden by elkander gevonden had. Na dat ik eenigen tyd vruchteloos daarmede had doorgebragt, ontmoette ik een eerwaardig perſoon, van aangenaame gedaante, en bevallige houding, ſchynende deftigheid en goedaartigheid tevens in zyn gelaat uit te blinken. My dacht, uit het voorkomen van deezen man, dat de beide Gasten, naar welken ik zocht,

by

by hem huisvestten. Ik begaf my derhalven terſtond naar hem toe, en zeide: Ik bid u, myn Heer, my te zeggen of gy ook weet waar YVER en LIEFDE zich onthouden? By my, antwoordde hy; zyt gy begeerig met hen te ſpreeken? 't Is om die reden, hernam ik, dat ik uitgegaan ben. Ik zou blyde zyn gelegenheid te vinden om hen eenige vraagen te doen. Hier op kwamen de Deugden zelf te voorſchyn, en ik ſprak haar op de volgende wyze aan: Myne vriendinnen (want als zodanige acht ik u,) het verheugt my u te vinden, hebbende u lang te vergeefsch gezocht. Dat is zeer waarſchynlyk, zei de LIEFDE, want wy zyn niet ligt by elkander te ontmoeten; en om dat wy, van alle eeuwen af, onder de menſchen veracht en verſmaad worden, zyn wy dikwyls gedwongen ons in holen en ſluiphoeken te verbergen; maar nooit zyn wy ſlechter ontfangen onder hen, die voor Godsdienſtige perſoonen willen gehouden zyn, dan in deeze dagen. Ik bid u, zeide ik, indien ik de vryheid mag gebruiken om zulks te vraagen, wat mag de reden daar van zyn? Ik zal u zeggen, antwoordde LIEFDE, waarom ik zo verſmaad ben: daar is iemand die myn perſoon, naam en karakter vertoont, en by veelen voor my zelf gehouden word; deeze is zo dwaalende in haare grondbeginſels en gedrag, dat zy meenig eerlyk mensch, die van myn wezenlyken aart geen kundigheid heeft, een afkeer van my doet hebben; maar om dat men veel in de Schriftuur van my heeft geleezen, en daarom denkt dat men my plaats behoort te vergunnen, neemen zy een ander aan, die onder myn naam doorgaat, en iets van myne geſteldheid heeft; maar die zo bekrompen van geest is, dat zy haare liefde en genegenheid niet verder uitſtrekt dan alleen tot zulken die juist met haar in gedachten overeenkomen. Hier eindigde LIEFDE haar geſprek, waar op YVER zich op de volgende wyze tot my vervoegde: 't Is om een diergelyke reden dat ik op zulk een

onverſchilllige wyze onder het Godsdienſtig gedeelte van 't menschdom behandeld word. Daar zyn ſommigen die myn' naam nabootſen, wier gedrag en omgang my in ongunst gebragt heeft, inzonderheid eene, wier eigen waare naam OVERGELOOVIGHEID is, een blinde zwerfſter, die zich in meenig eerlyk hart heeft ingedrongen, daar zy ook voor my ontfangen en geliefkoosd word. Zy heeft al van de vroege dagen des Chriſtendoms af getracht de onkundigen te bedriegen: het was door haare aanporring dat de navolgers van onzen Heer hem verzochten te gebieden dat 'er vuur van den hemel daalde, om deezen, die hen niet volgden, te verteeren. De heilige Paulus klaagde insgelyks dat zy ontfangen was van hen aan welken hy ſchreef; zelfs zegt hy ons, dat hy zelve haar eenmaal huisvestte, haare grondbeginſels omhelsde, en haar gedrag navolgden. Door toedoen van deeze misleidſter ben ik geſcholden voor haatdraagend, vervolgziek, liefdeloos, en wat niet al meer. Nochtans zyn deeze allen dingen waarvan ik ten uiterſte afkeerig ben. En indien deeze beſchuldiging waarheid was, dan zou het onmooglyk zyn dat myn vriendin LIEFDE en ik zich by elkander zouden onthouden, gelyk gy ziet dat wy doen. Door 't geen gy my verhaald hebt, zeide ik, blykt het klaar, dat gy maar by zeer weinige perſoonen gehuisvest zyt; en derhalven moet ik my niet langer verwonderen over de moeite die ik had om u by elkander aan te treffen; want belangende veelen, by welken ik eertyds dacht dat gy uw verblyf hield, kon ik zelfs geen ſchyn van LIEFDE vinden, maar nu kan ik ligt bemerken dat zy door deeze blinde BYGELOOVIGHEID bedroogen waaren. Want gy hebt de geſteldheid en het gedrag naauwkeurig beſchreeven van veelen, van welken ik echter grond heb te hoopen dat zy oprecht zyn; die hunne bevattingen, belangende 't geen zy te gelooven en te betrachten hebben, ongetwyfeld richten

over-

overeenkomftig met het licht dat zy daaromtrent, na een ernstig onderzoek, uit het woord van God ontfingen. Maar wanneer zy zulks gedaan hebben, maaken zy hun geloof en werken tot een regel voor alle die rondom hen zyn; en wie ook, door opvoeding of andere oorzaaken, de zaaken anders befchouwt, tegen deezen vaaren zy terftond met drift uit, en wel zo heftig, dat het naauwlyks is uit te drukken, om dus hunne toornigheid en verachting daarover te toonen. De beste woorden die zy hem kunnen geeven, zyn, dat hy een arm misleid fchepfel is, een die in zyn gemoed niet verlicht is omtrent den wil van God. Want het moet noodzaaklyk uit hunne voorgewende onfeilbaarheid volgen, dat zy het volk zyn; dat de wysheid alleen by hen is, en alle anderen in duisternis zyn. En zo dit verfchil omtrent eenige punten, welken zy als grondflagen in hunne geloofsartykelen hebben ter nedergefteld, in iemand plaats heeft, die anders belyd met hen in denzelfden God te gelooven, in denzelfden Verlosfer te betrouwen, en na dezelfde regelen te wandelen, indien hy echter in hunne ingebeelde wezenlykheden met hen verfchilt, zal hy met den naam van heiden gebrandmerkt, uit de kerk gebannen, en voor de menfchelyke maatfchappy onbekwaam geacht worden. Ja, zeide LIEFDE, de man die een gunstig gevoelen van zulk eenen heeft, en zich niet met hen vereenigen wil om elk ter helle te doemen die van hen verfchilt, zal byna zelve voor even kwaad gehouden worden. Zyne betuiging van met hen in dezelfde gevoelens te ftaan zal hem niet befchermen voor den geesfel hunner verwytingen, veel minder hem deel geeven in hunne genegenheid. Ik ben, was myn antwoord, ten vollen overtuigd, myne vriendinnen, wegens de waarheid van alles dat gy beweerden; en ik heb 'er zulke aangenaame denkbeelden van gevormd, dat ik zeer verblyd zoude zyn wanneer gy my met u gezelfchap wilde vereeren, terwyl ik u beloof het befte ont-

haal

haal te zullen geeven dat in myn vermoogen is. Zy gaven my te kennen zulks gaarne te willen doen, dewyl zy nooit weigerden by iemand te gaan die haar gezelſchap begeerde; maar, zeiden zy, wy hebben nog eene medgezellinne, die wy altyd met ons neemen. Wie is dat? zeide ik. Het is, antwoordde YVER, eene wier naam GEMAATIGDHEID is. Zy bezit eene zeer aangenaame geſteltenis, en verſtrekt ons waarlyk tevens tot een voorgangſter en leidsvrouw. Maar ik bid u, zeide ik, waar in hebt gy de hulp van een leidsvrouw noodig? want voor zo verre gy tot den hemel behoort, dacht ik dat 'er geen het minste gebrek by u plaats had. Dat is waar, antwoordde YVER weder, maar zo de perſoonen by welken wy ons verblyf houden, 't zy door natuurlyke geſteldheden, of byzondere wyzen van denken, ſomtyds tot eenzydigheid geneigd zyn in het onthaal dat zy ons geeven, zo dat deezen, die heet en vuurig zyn, door hunne genegenheid natuurlyk tot my overhellen, die van een yverige geſteldheid ben, en die, zo GEMAATIGDHEID den ſtroom hunner driften niet dood zeilde, LIEFDE ſchielyk zouden uitſtooten; en dewyl wy nooit van elkander geſcheidenkunnen zyn, zouden ze haar ligtelyk voor de eene of andere bedriegſter verwisſelen. Wel, zeide ik, deeze gemaatigdheid moet groote verdienſten bezitten, alhoewel ik geloof dat zy maar weinig bekend is in de waereld. Ik zal blyde zyn verkeering met haar te hebben, en ben van gevoelen dat zy my insgelyks zeer nuttig zal zyn, die myne zwakheden en gebreken zo wel als anderen heb; daarom bid ik u, dat gy u geduurig door haar laat verzellen. Hierop kwam GEMAATIGDHEID zelve te voorſchyn. Haar voorkomen bekoorde my zeer; haar gelaat was bedaard en blymoedig, zynde de waare aanwyzingen van een gemoed dat vry is van alle haatelyke en oproerige driften. Ik noodigde haar, om met haare beide vriendinnen haar verblyf by my te komen neemen.

Zy

Zy zeide, gewillig daar toe te zyn: maar ik moet u vooraf zeggen, ging zy voort, dat de ſtaat der zaaken in de Chriſten waereld tegenwoordig zo geſteld is, dat gy geen geringe ongemakken ontmoeten zult met ons te huisveſten; door dien het algemeen der Chriſtenen hedendaags in twee partyen verdeeld is, van welken de eene YVER zeer hoog verheffen, en de andere LIEFDE op een buitenſpoorigen prys ſtellen, maar my byna uit de waereld gebannen hebben, en gy derhalven zult aangemerkt worden als een nutteloos mensch, die niet geſchikt is om onder eene der partyen gerekend te worden: want, terwyl gy, door de huisvesting die gy YVER geeft, aangemoedigd zyt om met een vuurige begeerte uw' pligt te kennen en dien te betrachten; om de glori der Godheid uit te breiden, en het belang van uw dierbaren Verlosſer alom in de waereld te bevorderen; terwyl gy vast en onbeweeglyk blyft in de grondbeginſels en de betrachting van uwen heiligen Godsdienst, in weêrwil van alle tegenſtanders, en gewillig zyt de waarheid tot den hoogſten prys te koopen, maar vast beſlooten hebt niet het geringſte deel daarvan te willen misſen, al was het dat u de ſchatten der beide Indiën daar voor aangeboden wierden; terwyl gy, zeg ik, zulk een wezenlyke zorg voor den Godsdienst en deszelfs bevordering doet blyken, zult gy by de voorgewende voorſtanders der LIEFDE voor een geestdryver en muggezifter gehouden worden. Weder, terwyl gy, overeenkomende met de regelen der LIEFDE, uwen boezem brandende vind door eene algemeene liefde tot het menſchdom, eene vuurige genegenheid bewyzende aan elk, van wat party ook, in wien gy maar iets van het beeld van Chriſtus ontdekt, ſchoon hy met u in gevoelens verſchilt, zult gy u zelven bloot ſtellen voor den geesſel van deeze voorgewende Yveraars, de bygeloovigen, welken terſtond uw oprechtheid aangaande Godsdienſtige zaaken in twyfel zullen

len trekken. En, wanneer gy voor my pleit, die zich ſtandvastig tegen alle heſtigheid en verbittering in Godsdienſtige verſchillen verklaar, zult gy, op zyn best genomen, voor een laauw mensch gehouden worden; voor eenen die tusſchen twee gevoelens hinkt, die geen achting heeft voor de eer van God, of het belang van een zuiveren, onbevlekten Godsdienst waardeert. Wel, myne vriendinnen, gaf ik haar ten antwoord, ik ben van gedachten dat uw zeggen maar al te waar is; doch hoe zulks ook zy, het zal my den moed niet beneemen; want het vermaak en voordeel dat ik van uw aangenaame verkeering hoop te genieten, zullen deeze verwytingen ryklyk vergoeden. En zo men my buiten 's huis onbekwaam voor de ſamenleeving acht, zal ik 'er binnen blyven, en my met u onderhouden, 't welk my meer vermaak en voordeel zal aanbrengen, dan het gezelſchap van hen die zo min uwe vrienden zyn als de myne. Dit zeggende, dacht my dat wy allen met elkander naar myn wooning gingen. Maar ik bemerkte ſchielyk de waarheid der aanmerkingen die GEMAATIGDHEID gemaakt had, dewyl het zo dra niet openbaar was dat deeze Deugden myne gasten waaren, of myne bekenden van beide zyden begonnen my in acht te neemen, om voor het belang te zorgen van de party die zy aanhingen; nochtans trok ik my dit niet aan, alleenlyk nam ik, (door den Godlyken byſtand geſterkt) een vast beſluit dat YVER en LIEFDE, door GEMAATIGDHEID beſtierd, by my met zo veel luister zouden uitblinken, dat 'er myne medemenſchen door zouden gedwongen worden te bekennen, dat zy de glori van den Chriſtelyken Godsdienst zyn, en de wezenlyke middelen om denzelven onder het menschdom uit te breiden, terwyl de verſcheiden gewaande voorſtanders van YVER of LIEFDE, door hun wangedrag, den weg baanen om den zelven geheel uit de waereld te bannen. Met dit beſluit ingenomen, en krachtig tot de uitvoering daarvan gemoedigd, eindigde myn droom, en ik ontwaakte.

OVER-

OVERTUIGING.

VOORGESTELD IN EEN

DROOM.

CELINDA AAN ASPASIA.

Waarde Aspasia.

Ik houde my verzekerd dat gy aangenaam verrast zult worden, wanneer ik u zeg, dat veelen der ledige uuren, die ik gewoon was met u door te brengen, nu besteed worden in verkeering met de onlangs vrolyke Elvira, welke thans myn aangenaamste gezelschap, en hartelykste vriendin geworden is, niettegenstaande onze ongelykheid in jaaren. En dewyl 'er iets aanmerklyks was in de middelen welken zulk eene verbaazende verandering in haar te wege bragten, geloof ik u niet beter te kunnen onderhouden, dan door deezen brief te vullen met het verhaal dat zyzelve my daar van gaf.

In zekeren nacht, zeide zy, had ik den volgenden droom of verschyning, want door de uitwerking die ik 'er van ondervond, weet ik naauwlyks hoe het te noemen. My dacht dat ik in het veld achter ons huis wandelde; en terwyl ik met vermaak de sierlyke vertooningen der natuure beschouwde, die zich aan myn gezicht voordeeden, begonnen myne gedachten zich daaraan vaster te hechten dan ik gewoon was, en ik wierd 'er door tot de oorsprongklyke Oorzaak van dit alles opgeleid. Naauwlyks was myn gemoed tot deeze overweeging gebragt, of ik zag, voorwaards uitziende, een eerwaardig man my naderen. Dit ontstelde my, en ik wilde te rug keeren: maar hy stuitte my daar in, door my deezer wyze aan te spreeken: Verminder uwe vrees, bevallige Juffer,

fer, want ik vervoeg my by u met het befte en vriendelykfte oogmerk: ik heb eene tedere bezorgdheid voor uw welftand gevoeld, en naar gelegenheid gewacht om my aan u bekend te maaken; maar helaas! ik heb nooit een' tyd kunnen vinden, die my deed hoopen een ernftig en aandachtig gehoor by u te zullen erlangen; en 't is met geen gering vermaak dat ik van de tegenwoordige gelegenheid daartoe gebruik maak. Ik gaf hem ten antwoord, dat hy my geheel onbekend was, en ik derhalven niet wist hoe ik zyn gefprek moest aanmerken, als zynde ik nooit voor iemand gehouden tot wie bezwaarlyk toegang te krygen was. Ik ben, hernam hy daarop, u zulk een volftrekten vreemdeling niet als gy u verbeeld, dat gy zelve erkennen zult, wanneer ik u zeg dat myn' naam OVERTUIGING is; ik heb u dikwyls geheime vermaaningen en waarfchouwingen gedaan, maar gy waart te fterk aan ander gezelfchap verbonden, om 'er acht op te geeven: doch thans u niet flechts alleen vindende, maar ook in eene denkender gefteldheid dan aan lieden van uwe jaaren gewoon is, maak ik verheugd gebruik van die omftandigheid, om my volkomener aan u te ontdekken. Ik bemerkte hoe billyk gy van de fchepfelen opgeleid wierd tot den Schepper en Formeerder van alle dingen. En wat verftandig gemoed is 'er dat de lagchende lente in al haar vrolykheid en fieraad kan befchouwen, zonder te erkennen dat zy het werk is van eenen God, oneindig in magt, wysheid en goedheid? En zeker, waar kunnen wy onze oogen wenden zonder deeze duidelyke bewyzen van een allervolmaakfte Godheid te befchouwen? Uwe fraaije geftalte, Elvira; de bevallige levendigheid, de fchoone gedaante, de bloeijende bevalligheden, die u verwonderraars verwekken, zyn het kunstwerk van hem die Heer van 't geheelal is. En welke aanmerkingen moeten hier natuurlyk uit voortvloeijen? Behoort uw' boezem niet met dankbaarheid vervuld te zyn, en uwen mond

met

met lof? Dewyl gy alleen aan zyn gunstig welbehaagen verschuldigd zyt, dat uw aarden klomp niet gevormd is tot het alleraffchuwlykste voorwerp dat uw oogen ooit gezien, of uw ooren van gehoord hebben. Verder nog; omdat gy alles wat behaaglyk in uw leest en gestalte is aan de Godlyke goedheid verpligt zyt, hoe onredelyk, hoe ongerymd zou het zyn u daar op te verhovaardigen, of 'er u eeenige waarde door toe te schryven? inzonderheid op de overweeging, dat het schoonste en bevalligste ligchaam maar net gevormde klei is, die schielyk verouderen, en eerlang tot stof van een zal vallen, zynde eeniglyk gebouwd om voor eenen tyd bewoond te worden door uw edeler, uw onsterflyk gedeelte, aan 't welke ik thans uwe gedachten, ten minsten voor eenige oogenblikken, wilde verbinden, en uwe oplettendheid op hetzelve vestigen. Gy hebt zorg genoeg, en te veel gedachten besteed om het grootste voordeel van het huis te bevorderen, terwyl, helaas! de inwooner, schoon van hemelsche afkomst, door u veronachtzaamd wierd; hem zo min van voorraad verzorgende voor zyn tegenwoordig onderhoud, sieraad en verkwikking als voor zyne toekomende eindelooze gelukzaligheid! Ik weet dat uw opvoeding het onmooglyk voor u maakte alle gedachten omtrent den Godsdienst van u te verbannen, maar hoe gering die geweest zyn, en van hoe weinig uitwerking zy waaren, kan uw geweeten getuigen; ja, hebt gy zelfs u niet, voorbedachtelyk, bevlytigd om ze uit uw gemoed te weeren, wanneer de beweeglykste en zielroerendste vermaaningen van Godvruchtige ouders of vrienden dezelven in u opwekten; vervoegende u tot nuttelooze, of, op zyn best genomen, ydele bezigheden of gezelschappen, om den stroom van deeze voor u zo onaangenaame gedachten af te leiden, en hem tot het oude kanaal eener zorgelooze achteloosheid te doen wenden? Nochtans moet ik u ook het recht doen van te erkennen, dat gy, meer dan eens, zo veel acht op myne vertoogen gegeeven hebt,

 dat

dat ik de aangenaamste hoop van u begon op te vatten, inzonderheid by het sterven van Maria, uwe jonge gezellinne; maar ik beroep my op uw geweeten, tot verklaaring hoe schielyk ik weder verdreeven was. Hier zweeg hy, en scheen antwoord te wachten. Ik had zo veel aandoening van deeze redenen, dat het spreeken my bezwaarlyk was, en ik niet zonder moeite zeide: Helaas! uw beschuldiging is maar al te waar. Ik ben ten vollen overtuigd van de dwaasheid van myn voorgaande gedrag, en neem, van nu af, een besluit om uwe vermaaningen voortaan, zo veel my mooglyk is, beter in acht te neemen, op voorwaarde dat gy my op het pad van waare gelukzaligheid geleid. Neen, antwoordde hy, ik maatig my de eer niet aan van uw leidsman te zyn: myn bediening verpligt my alleen u van de noodzaaklykheid van zulk een leidsman te overtuigen. Door dit antwoord wierd ik ten uitersten getroffen, en riep uit: Wat zal ik doen? ik zal nu verder van de gelukzaligheid af zyn dan ooit; want myne duidelyke overtuiging van de strydigheid myner voorgaande gesteldheid en myns gedrags met de waardigheid van myne natuur, en de eeuwigduurende gelukzaligheid, tot welke ik geschikt was, zal myne elenden slechts vermeerderen, indien ik ontzet ben van een' bekwamen en tederhartigen leidsman, zynde ik nu ten vollen bewust dat ik volstrekt onbekwaam ben om myn eigen bestierster te zyn. Ontslaa u van deeze vrees, was zyn antwoord, tot welke gy geen reden hebt, 't en zy gy my weder, als voordeezen, van u verdryft; want ik zal u niet verlaaten voor dat gy onder het bestier der bekwaame, magtige en onfeilbaare leidslieden, Genade en Waarheid, gebragt zyt; door welker vriendelyken bystand gy veilig en getroost door deeze waereld zult gebragt worden, en bekwaam gemaakt voor de heerlyke en gelukzalige woningen hier boven. Alleenlyk, gedenk dat gy niet veel zulke opentlyke bezoeken van my te verwachten hebt; want ik werk voornaamelyk door middelen van een Godvruchtig

tig boek, een predikatie, een vooruitzicht, of eene vriendelyke vermaaning; en daarom moet gy wel zorge draagen de geheime indachtigmaakingen, die gy langs dien weg ontfangt, niet te verliezen, maar die wel op te merken, en u te bevlytigen om ze wel aan te leggen; opdat ik niet, om herhaalde verwaarloozingen, gelast worde u geheel te verlaaten; en dan zyt gy voor eeuwig verlooren. Zo dra hy deeze woorden gesproken had, verdween hy uit myn gezicht; maar zyn gesprek was al te diep in myn hart gedrukt om 'er schielyk uitgewischt te worden. Ik begaf my naar eene hoogte, en zette my 'er neder, om te herdenken wat ik gehoord, gezien en gevoeld had; eindelyk deeden de verschillende hartstogten, door welken ik als overstelpt was, myne oogen in traanen uitbersten, en myne lippen openden zich met deeze en diergelyke alleenspraaken: Wat zal ik doen? tot wien zal ik my wenden? ô Myn waarde Maria! nu beklaag ik meer dan ooit uw vlugt uit deeze laage waereld: had gy de gezellinne van myne kindschheid en jeugd gebleeven, was ik mooglyk, door uw glansryk voorbeeld aangemoedigd, voor lang aangenoopt om u te vergezelschappen op de paden van deugd en godvruchtigheid. Ten minste nzoude ik nu in u eene vriendelyke helpster gehad hebben, tot welke ik openhartig myn toevlugt had kunnen neemen. Gy zoud my met vermaak de paden der waare wysheid aangeweezen hebben, waar in gy zo vroeg uwe voeten zette. Na dat ik deeze aanmerkingen geëindigd had, en myne oogen ophief, zag ik een deftige vrouw by my staan, voor welke ik in verbaasdheid wilde opryzen; maar, zich by my neder zettende, zeide zy: Blyf zitten, myn dochter, en ontzet u niet over myne onverwachte komst in deeze uwe afzonderinge. Ik ben gelast uw wankelende schreden te geleiden, en uw verslagen geest op te beuren en aan te moedigen. De begeerte om uw gedachten aan iemand mede te deelen, is pryswaardig; maar zie, in plaats van vruch-

teloos uw verlies van Maria te beklaagen, rondom u, en gy zult wel haast zulke perſoonen ontdekken die zo gewillig, en bekwaamer zyn om u by te ſtaan, dan zy. Het is waarlyk voor jonge lieden beide vermaaklyk en nuttig met elkander over Goddelyke zaaken te handelen; maar perſoonen van ryper jaaren zyn zekerlyk geſchikter om u gepasten raad te geeven, dewyl hun oordeel bondiger is; en doordien zy daaglyks nog onderricht ontſangen, zyn zy ryklyk voorzien van onderwyzinge, die ik hen geef, welke by allen voor een uitmuntende leermeestres bekend ben, zynde myn naam ONDERVINDING. Zo als ik die redenen wilde beantwoorden, wierd ik wakker; en zo als het eerſte woord op myn beevende lippen was, verdween alles wat ik gezien had.

Deeze droom, vervolgde Elvira, kon ik in geen ànde licht aanmerken, dan in dat eener Godlyke waarſchouwing. Want by myn ontwaaken vond ik in my dezelfde begeerte om den raad die my gegeeven was op te volgen, uitgezonderd dat gedeelte, om myn geval in vertrouwen aan iemand van meerder jaaren dan ik te ontdekken. Deeze zaak viel myne natuurlyke beſchroomdheid moeilyk; echter heb ik ten laatſten, als gy ziet, geweld op my zelve gedaan, en ben, door het geen my te vooren onverwinlyke hinderpaalen in mynen weg ſcheen te zyn heen gebroken, waar van ik de gelukkige uitwerkingen nu geniet, in de aangenaame en voordeelige vriendſchap van myne Celinda.

Ik geloof dat het niet noodig is my over de uitgeſtrektheid van myn' brief te verdeedigen; maar ik zal denzelven echter niet langer maaken, dan om u te verzekeren, dat geene nieuwe verbintenisſen my ooit zullen aftrekken van onſchendbaar de uwe te zyn, myn waardſte Aſpaſia,

CELINDA.

VOOR-

VOORSPOED EN TEGENSPOED,

OF DE

VERSCHEIDE BEDEELINGEN

DER

VOORZIENIGHEID,

MET EENIGE REDENEN VAN DEZELVEN.

VOORGESTELD IN EEN'

DROOM.

De voorſpoedige en bloeijende ſtaat van veelen, welken, door hunne godloosheid en ongodvruchtigheid, Gods oordeelen daaglyks als van den hemel over zich neder roepen; en de verlegen en rampſpoedige omſtandigheden van anderen, wier ernstige begeerte en vlytige poogingen zich uitſtrekken om God te vreezen, en zyne geboden te onderhouden, was dat geen 't welk het geloof en de hoop van den Pſalmist deeden wankelen, en dat hy erkende te moeilyk voor hem te zyn om te verſtaan; 't ging zyne bekwaamheid te boven de reden daar van uit te vinden, voor dat hy in Gods heiligdom ging, en daar onderweezen wierd (*). En dewyl de ſtaat der zaaken in de waereld, en de weg der Goddelyke Voorzienigheid veelal dezelfde is in verſchillende eeuwen; is het geene ongemeene verzoeking voor de verdrukte Christenen in onze dagen, een diergelyk beſluit op te maaken. Immers heb ik myn harte te vergeefs gezuiverd, en

(*) Zie Pſalm LXXIII.

en myne handen in onſchuld gewasſchen: dewyl ik den gantſchen dag geplaagd ben; en myne ſtraffinge is 'er alle morgens. Maar waarlyk, wanneer de heiligen dus ſpreeken, zyn zy trouwloos aan het geſlachte van Gods kinderen; want dit is naar den uiterlyken ſchyn oordeelen, en derhalven een oordeel van de zinnen; daar, zo zy in den geloove om byſtand ſmeekten, en, dien ontfangen hebbende, een recht oordeel velden, zy reden zouden vinden om te erkennen, dat alle de paden des Heeren zo wel goedertierenheid als waarheid zyn, den geenen die zyn verbond en zyne getuigenisſen bewaaren. Met deeze en diergelyke overweegingen vervuld zynde, had ik den volgenden Droom.

My dacht dat ik wandelende was door een vermaaklyk veld, van waar ik op een' ryzenden heuvel een ſtaatelyk gebouw ontdekte. Myn nieuwsgierigheid drong my derwaarts te gaan. Ik vond het omringd met hoven en boomgaarden, ryklyk door natuur en kunst opgetooid. Eene zeer bevallige juffer ſtond aan de deur, welke my zeer beleefdelyk noodigde in te komen en te rusten: En dewyl ik vermoeid was door van den top des heuvels te klimmen, maakte ik gebruik van haare vriendelyke aanbieding. In het huis komende, beſchouwde ik de prachtige vertrekken, terwyl myne oogen ſchemerden van het kostelyk huisraad dat alle kamers verſierde. De juffer leide my in eene ruime zaal, waar zich een zeer welgemaakt edelman bevond, hebbende verſcheide kleine kinderen rondom hem, de leevende afbeeldſels van hun vader en moeder. Ik wierd 'er onthaald met eene gulheid overeenkomſtig met den uiterlyken ſtaat, en met eene innemende beſcheidenheid, die het eigenaartig uitwerkſel van waaren adeldom en goede opvoeding is. Terwyl ik met vermaak deeze gelukkige omſtandigheden beſchouwde, waar aan niets tot volmaaking ſcheen te ontbreeken, zeide ik by myzelven: zeker, deezen zyn uitmuntende perſoonen, en de ryke vloed van voorſpoed zal zekerlyk

eene

eene goedertieren belooning der Voorzienigheid zyn voor eenige ongemeene blyken van deugd en godvruchtigheid. Maar na dat ik myn affcheid genomen had, en te rug keerde, ontmoette ik iemand, by wien ik onderzoek deed naar het karakter van den edelman, die eigenaar van de naby gelegen landgoederen was; en kreeg, tot myne groote verbaasdheid, tot bericht, dat hy zeer ondeugend was. Zyn overvloedige middelen waaren door onderdrukking en bedrog verkreegen; zyne fchoone kinderen waaren de leevende gedenkteekenen zyner fchande; en de juffer, die zulk eene prachtige vertooning maakte, en welke hy zo veel tederheid fcheen te bewyzen, was zo ver van meesteres van het huis te zyn, dat zy 'er alleen als onder een tiran gehouden wierd, om een flaavin zyner eerlooze lusten te zyn: hy bevorderde haar genoegen niet verder, dan om, door genieting van vermaak, de bekoorlykheid van haar gelaat te vermeerderen, en haar dus te aangenaamer voor hem te maaken in de voldoening zyner redenlooze begeerlykheden en driften; en zy, vervolgde myne onderrichter, doet een geftadig geweld op haarzelve, om zich vrolyk en blymoedig te vertoonen, opdat haar bewaarder haar niet zal verftooten, en haar aan fchande en gebrek overlaaten. Om zich voor het laatfte te behoeden, (na het verlies van een goed bezit,) is zy tot het lot overgegaan, waarin zy tegenwoordig deelt. Zo dra ik van myn berichtgeever gefcheiden was, konde ik my niet langer bedwingen, maar borst in deeze woorden uit: Waarom, ô Voorfpoed! waarom overftort gy daaglyks godloozen met uwe zegeningen, en fchenkt hen alles wat hun hart kan wenfchen? Welke is de reden dat zulk een verachtelyk fchepfel als dit, zyne dagen in gemak, en zyne nachten in vermaak doorbrengt, terwyl gy u met verontwaardiging aan den godvruchtigen onttrekt, hem laatende zuchten onder alle de moeilykheden van den tegengeftelden ftaat? Van waar komt het, ging ik voort, dat gy zo eenzydig ten voordeele van de god-

loozen handelt? Zo dra had ik deezer wyze myne verwondering niet geuit, of ik zag Voorspoed by my ſtaan, met haar kostelykst gewaad opgetooid. De zwierige en glinsterende vertooning moest het grootſte vermaak in myn boezem verwekt hebben, zo het niet verdoofd was geworden door de toornigheid die zich op haar aanſchyn vertoonde, terwyl ze my, zonder te toeven, dus aanſprak: Onthouw u om my over eenzydigheid in myn handelwyze te beſchuldigen; want ſchoon ik daar toe genegen was, zou zulks niet in myn magt zyn, dewyl ik eeniglyk de dienaaresſe der Voorzienigheid ben, tegen wier bevelen ik my nooit in eenig voorval aankant. Zyt gy, zeide ik, in drift, de dienaaresſe der Voorzienigheid? Der rechtvaardige, heilige, wyze en magtige Voorzienigheid? En laat zy u toe de godloozen dus te begunſtigen, en de vroomen te verachten en te verſmaaden? Hoe kan zulks mooglyk zyn? Voorspoed verdween, zonder my eenig antwoord te geeven; maar terſtond omſcheen my een glansryk licht, en ik hoorde een onzagchelyke ſtem van den hemel dus tot my ſpreeken: Blinde ſterveling! vermeet gy u myne handelwyze te bedillen, omdat gy met uw eindig verſtand de wysheid en billykheid daar van niet kunt ontdekken? Ik zou rechtvaardige reden hebben om u over uw onbedachtſaamheid ſtrengelyk te ſtraffen, maar voor ditmaal wil ik uwe onkunde verſchoonen, en uw zwakheid zo ver involgen, dat ik u eenige redenen van myn gedrag vertoonen zal. Hef derhalven uw oogen op, en zie wat thans aan u ontdekt zal worden. Ik deed zo, en vond myn gezicht verſterkt om door de dikke wolken heen te dringen, boven welken ik Voorzienigheid zag, zittende op een verheven troon, en by haar ſtaande, Voorspoed en Tegenspoed met hunne verſcheiden dienaars, om op haare bevelen te wachten. Een perſoon van zeer minzaame gedaante ſtond aan myn rechte hand, die my zeide gelast te zyn myne twyfelingen op te losſen, en my iets van de geheimen der

Voor-

VOORZIENIGHEID te ontdekken. Ik bemerkte ſtraks dat TEGENSPOED, met zyn dienaar SMART, bevolen wierden zich naar zekere plaats te begeeven. Hen naoogende, zag ik dat zy in het huis van een perſoon gingen, die door zyn godvruchtigheid zeer aanmerklyk was, en dat zy hem op de heftigſte wyze aanvielen. Helaas! zeide ik tot myn onderwyzer, wat mag de oorzaak zyn dat zulk een goed man als deeze zo ſtreng behandeld word? Hy is, antwoordde hy, een zeer uitmuntend Christen, een man die grootelyks van zynen God bemind word. Maar, hoe tegenſtrydig dit ook voor uw vleeſchelyke reden mag ſchynen, 't is daarom dat hy dus verdrukt word; hy heeft (als de besten hier hebben) nog veele overblyvende zonden in zich, zo dat hem nog veel ontbreekt om zyn deugd en heiligheid te volmaaken; en God, die alleen bekwaam is om te oordeelen welken de gepaste middelen zyn om zyne wyze en goedertieren oogmerken uit te voeren, ziet dat deeze de gevoeglykſte wyze is om zyne gebreken uit te roeijen, en zyne deugd en godvrucht ſterkte en kracht by te zetten. Deeze verdrukking zal een' oven zyn, niet om hem, maar om zyne lusten te verteeren, en zyne deugden te louteren en te zuiveren, opdat zy met des te meerder luister moogen uitblinken. Ik zag toen weder naar boven, en bemerkte dat TEGENSPOED met twee van zyn dienstboden, ARMOEDE en ZIEKTE, naar eene andere plaats gezonden wierden. Zy vielen ſchielyk op iemand aan; doende hem, van een' overvloedigen ſtaat, tot armoede en gebrek vervallen, en van een ſterken en bloeijenden ſtaat van gezondheid op een ziekbed nederſtorten. Ik bid u, zeide ik, wat is het karakter van deezen man, die dus dubbel en met zulk eene heftigheid aangevallen word? Hy is, antwoordde myn Onderwyzer, iemand die zich in de dagen zyner jeugd aan God toewydde, en zich in den beginne zeer yverig en werkſaam omtrent den Godsdienst

betoonde. Maar een langduurige voorſpoed, waarmede hy begunstigd wierd, heeſt de maar al te gemeene uitwerking op hem gehad, en zyne gedachten en genegenheden aan de tydelyke en zinnelyke goederen vast gekluisterd. Wanneer zyn rykdom vermeerderde, heeft hy'er onbetaamlyk zyn hart op gezet; en grootdeels zyn afhangklykheid van God voor de aanhoudende gunsten zyner Voorzienigheid ter zyde ſtellende, is hy zorgeloos en zeker geworden, zeggende met David, myn berg ſtaat vast; ik zal in eeuwigheid niet wankelen. Dit is de reden dat Armoede tot hem is gezonden om zyne goederen te verwoesten, opdat, de afgod weggenomen zynde, hy niet langer verleid worde om hem aan te bidden, en hy dus, door eigen ondervinding, overtuigd worde van de onzekerheid van alle ondermaanſche goederen. Een langaanhoudende ſtaat van gezondheid heeft zyn begrip van de waarde dier zegening verminderd, zo dat hy dezelve als een gemeene gunst ſcheen aan te merken. Ziekte is daarom gezonden om hem de gezondheid, door het ontbeeren van dezelve, te leeren bevatten; zy is gekomen om dit ſterk ſchynende gebouw om ver te ſtoten, opdat hy daar door mag zien dat deszelfs grondſlag in het ſtof is; en dat het, als een mot, te verbryzelen is in de hand van God. Met een woord, deeze moeijelyke ſlagen zullen de gelukkige middelen zyn om hem uit de geestelyke ſlaapkoorts, waarin hy zo lang gelegen heeft, op te wekken, en hem te doen gedenken van waar hy uitgevallen is, hem tot betering aanzettende, om zyne eerſte werken te doen; en als deeze gewigtige oogmerken bereikt zyn, zal God zyn gevangenis wenden, en zyne magt en liefde aanmerkelyk in zyn verlosſing openbaaren. Weder opziende, hoorde ik Armoede een nieuwen last ontfangen, om, verzeld van Smaad en Verachting, iemand, die van verre onder het bereik van ons gezicht verſcheen, aan te vallen. Ik bid u, zeide ik, tot welk een perſoon zyn deeze vreeslyke ſpooken gezonden? want hunne gedaante ont-

ontroerde my meer dan die van alle de anderen. Hy is, antwoordde myn onderwyzer, een zeer ernstig, goed man; een die vóor veele jaaren in 't algemeen zeer geacht was onder hen die oprechte vrienden van godsdienst en deugd zyn, beide om zyne wysheid en godvrucht; maar deeze algemeene achting, aan hem betoond, heeft zyn hart te veel opgeblaazen, en zyn gemoed vervuld met verhefling van zichzelven; niet behoorlyk overweegende, dat, wat begaafdheden hy ook bezit, 't zy van natuure of van genade, zy allen van God ontfangen zyn, en daarom al de eer daar van aan den Geever moet toegefchreeven worden. SMAAD is nu gezonden om hem te vernederen, en den hoogmoed voor zyn gezicht te verbergen, opdat hy volkomen overtuigd worde dat het belang, 't welk iemand in de achting der menfchen heeft, een zegen is, die van dezelfde hand afdaalt welke de bekwaamheden uitdeelt, die toereikende zyn om deeze achting te verwekken. Kort hier na floeg ik myne oogen weder opwaarts, en zag TEGENSPOED, met zyn dienaars ZIEKTE en DOOD, bevel ontfangen om het kind van zeker perfoon aan te tasten. Deeze, zeide myn onderwyzer, is een oprecht Chriften, en de flag, die hem treft, is mooglyk de zwaarfte die hy van alle tydelyke rampen gevoelen kan. Hy ftaat beroofd te worden van een eenig kind, een kind dat hem veel goeds beloofde, een kind, in 't welk de liefhebbende vader zich te recht mogt vermaaken met het vooruitzicht van troost en genoegen; zo dat zyne ziele, met den vroomen Jacob, aan des kinds ziele fchynt gebonden te zyn. Maar VOORZIENIGHEID gelast, met groote wysheid en goedertierenheid tevens, zyne verplaatfing, ter liefde beide van vader en kind; de jongeling, door de godlyke genade bereid zynde voor een beter ftaat, word liefderyk bevryd van alle de ftrikken en verzoekingen die de jeugd vergezellen, en van de andere zwaarigheden en beproevingen, die een mensch van ryper ouderdom geduurig omringen. Een meer dan ge-

meen

meen deel daarvan zou zyn lot geweest zyn, indien hy in deeze waereld gebleeven waare. De vader zal hierdoor overtuigd zyn, van, en vernederd wegens het kwaad waaraan hy zich ſchuldig maakte, met zyn hart en genegenheden te veel te zetten op de bezitting van zulk een wenſchelyk ſchepſel, dat hy nu ziet maar een verwelkende en ſtervende bloem te zyn. Ook zullen de onderſteuningen en vertrooſtingen, die hy onder deeze zwaare beproeving ontfangen zal, hem den mond in 't klaagen ſtoppen, en hem dwingen te bekennen, dat God alleen het waare voorwerp van onze vuurigſte genegenheid is, dewyl hy alles bezit dat een Chriſten, onder het verlies van de dierbaarſte aardſche vertroostingen, gelukkig kan maaken. Deezen, vervolgde myn onderwyzer, zyn eenige van de geheimen der VOORZIENIGHEID, welken gy, blinde ſterveling, door het duister licht der reden onmooglyk kunt ontdekken. Daar zyn nog anderen, welken my nu niet toegelaaten zyn u te openbaaren, waarvan ſommigen voor u verborgen zullen blyven, zo lang gy met ſterflykheid bekleed zyt. Laat het geen gy gezien en gehoord hebt genoeg weezen, om u te verzekeren, dat Gods gedachten niet zyn als uwe gedachten, of zyne wegen gelyk uwe wegen, maar dezelven zo verre in wysheid te boven gaan, als de hemelen hooger zyn dan de aarde. Om deeze reden is het dat de godloozen, welken al hun geluk hier beneden genieten, dikwyls van het goed deezer waereld overvloeijen, terwyl de vroomen, integendeel, door de ſcherpe aanvallen van den tegenſpoed, geduurende den korten tyd van hun verblyf op aarde, ſchatten opleggen voor een' ſtaat van eindelooze onverminderde gelukzaligheid.

Ik bedankte mynen onderwyzer, biddende om vergiffenis voor myne onbedachtzaamheid, en beloovende nimmer de Goddelyke Voorzienigheid meer voor de rechtbank myner zwakke en onkundige reden te trekken, wanneer ik, beſchaamd en verbysterd wegens myne onkunde en vermetelheid, van mynen droom ontwaakte.

HET

HET VOORDEEL
VAN EENEN
CHRISTELYKEN OMGANG,
EN DE
VERHINDERINGEN VAN DENZELVEN.
VOORGESTELD IN EEN'
DROOM.

Gelyk de menfchelykheid ons genegen maakt om onze medefchepfelen by te ftaan en te onderfteunen, uit aanmerking dat zy deelen van ons geflacht zyn; gaat de vriendfchap verder, en fpoort ons nog fterker tot zulk een gedrag aan omtrent hen, die wy als deelen van ons zelven achten. Dit is de uitwerking van de natuur, voor zo ver zy niet verzwakt is door de verdorvenheid, die de zonde onder het menfchelyk geflacht heeft ingevoerd. En indien de wetten der natuur zo fterk verbinden, en zo krachtig werken, zullen zy dan minder vrucht en werkzaamheid hebben, wanneer die van het Chriftendom daarby gevoegd zyn? Zal niet de Chriftelyke liefdaadigheid, vereenigd met de menschlykheid, ons verpligten om onze uiterfte vlyt aan te wenden voor den geeftelyken en ligchaamlyken welftand van allen, die rondom ons zyn? En zal de Chriftelyke vriendfchap ons niet opwekken, om ons, met een byzondere wakkerheid, te doen werken ten voordeele van hen aan wien deeze heilige en beminlyke koorden ons verbinden? Dit zou ook een gevolg van de natuur zyn, indien de verbastering, waartoe wy vervielen, zich hier insgelyks niet ontdekte, en haare kwaadaartige hoedanigheden zo ver uitfpreidde, dat zy het

waar

waar gebruik der geestelyke bekwaamheden en vermogens, en de geregelde oeffening der genegenheden grootlyks verhinderde. Maar, dat een gedrag, zo tegenstrydig met de reden en de waare natuur der zaaken, veeltyds, zelfs onder waare Christenen, plaats heeft, is te openbaar om ontkend te worden. Terwyl ik, met aandoening, dit onderwerp overpeinsde, viel ik in slaap, en verbeelding vertoonde my het voorwerp myner gedachten in het volgende zinnebeeldig tafreel.

My dacht dat ik naar FIDELIO ging, om zyn raad te vraagen, ter oorzaake van eene zwaare walging in myn maag, welke ik vond met zeer pynlyke en nadeelige uitwerksels verzeld te zyn. In myn wandeling haalde ik twee persoonen in, die aan de zyde des wegs nederzaten: zy scheenen beiden iets behaaglyks te vertoonen, doch waaren echter zeer ongedaan in hun gelaat, en ik nam de vryheid om naar de oorzaak te vraagen dat zy zich hier hadden nedergezet. Waarop een van hen my antwoordde: Wy zyn uitgegaan naar FIDELIO, met wien wy voorneemens zyn raad te pleegen, zo het ons mooglyk is zo ver te komen; maar de krachten van myn vriend, gelyk gy kunt merken, zyn byna uitgeput; en schoon ik veel bekwaamer schyn om voort te gaan, zoud gy nochtans, indien gy de kreupelheid van myn gang wist, overtuigd zyn, dat ik verpligt was te rusten. Ik kon niet besluiten om hen te verlaaten, vreezende dat zy, by gebrek van onderstand, zouden vergaan. Ik gaf, om die reden, aan DESPONDO een weinig versterkende droppels, die ik gelukkig by my had; en bood CLAUDINO het gebruik van myn' arm, hen aandringende om op te ryzen en met my te gaan, met byvoeging, dat ik niet twyfelde op wy zouden op den weg wel eenige hulp ontmoeten. Dus aangemoedigd, stonden zy op, en wy gingen, met geen geringe moeilykheid, voort, tot dat wy aan zeker huis kwamen, welks eigenaar voor een persoon van zeer groote middelen gehouden wierd. Naar hem gevraagd hebbende, beval

val hy, ons zeer beleefdelyk in te laaten; maar, op den aanvang van myn verhaal, belangende de gebreken van myzelven en van myne medereizigers, toonde hy zulk een afkeerig gelaat, en nam zulk een vreemde en zonderlinge houding aan, dat 'er my den moed geheel door benomen wierd om myne rede te vervolgen; veel minder kon ik van myzelven verkrygen hem om eenige verkwikking te vraagen. Dus vertrokken wy, na een korte rust genooten te hebben, van daar, verkrygende niets dan een blooten wensch, dat wy onzen weg gelukkig mogten ten einde brengen. Wy gingen dan weder voort, maar zo langſaam, dat ik het nuttig oordeelde de naaste plaats, die ons voorkwam, weder aan te doen. Wy kwamen ook eerlang aan een huis, welks aanzien veel beloofde; en na dat ik gevraagd had om den meester te ſpreeken, kwam hy te voorſchyn, en noodigde ons zeer vriendelyk om in te komen. Na hem een algemeen bericht van onzen toeſtand gegeeven te hebben, beval hy ſpoedig den gereed zynde voorraad van ſpyze, 't onzer verkwikking, op te zetten. Dit vriendelyk onthaal moedigde my aan om hem de byzondere omſtandigheden van ons geval vrymoedig bekend te maaken, en zyn oordeel daaromtrent te verneemen. Waarop hy antwoordde, dat wy hartlyk welkom waaren op het geen wy by hem vonden; maar dat hy, in onze gevallen onkundig zynde, niet waagen dorst ons eenigen raad te geeven; doch hoopte dat wy het vermogen zouden hebben om het huis van FIDELIO te bereiken, alwaar hy niet twyfelde of wy zouden onze begeerde hulp erlangen. Deeze verpligtende wyze van weigering, moedigde my aan om te zeggen: Myn heer, ſchoon gy onwillig ſchynt om ons uw gevoelen over onze omſtandigheden mede te deelen, omdat gy, mooglyk, een al te gering en nedrig gevoelen van uw eigen oordeel hebt; echter geeft de vriendſchap, die gy ons reeds betoont, reden om te hoopen, dat gy zo goed zult zyn van ons eenigen onderſtand te verleenen om onzen weg

te vervorderen. Dewyl gy van onze gebreklyke gesteltenis overtuigd zyt, weet gy wel dat myn vriend Despondo een hartsterkend middel noodig heeft om zyne geesten op te beuren, dat een staf om op te leunen geen geringe hulp voor Claudino zoude zyn, en dat een glas my eenigermaate dienstig is voor de duisterheid, waarmede de dampen myner maag myn gezicht benevelen, en my byna onbekwaam maaken om myn' weg te kunnen vinden. Indien gy derhalven uw medelyden zo ver wilde uitstrekken, van ons deezen onderstand te verleenen, zouden wy ons daar voor op het sterkst aan u verpligt reekenen. Terwyl ik dus sprak, verdween all' zyne gulheid en goedaartigheid, die ons zo sterk in de oogen gescheenen hadden, en achterhoudendheid en ingetrokkenheid verscheenen op zyn gelaat, zo dat ik vreesde te ver gegaan te zyn, en voor een misbruiker zyner goedheid te zullen gehouden worden; maar schielyk een vriendelyker gezicht aanneemende, antwoordde hy: Dit is een verzoek dat ik uw insgelyks, schoon tegen myn wil, moet weigeren: dat ik de verzochte middelen in huis heb, kan ik niet ontkennen; maar dezelven zyn zo gering en middelmaatig, dat ze van weinig dienst voor myzelven zyn, en ik ze my derhalven zou schaamen een ander aan te bieden; had ik 'er wel van voorzien geweest, zou niemand gereeder hebben kunnen zyn om ze u over te geeven. 't Was vruchteloos, of ik hem vertoonde, dat het geen voor hem van gebruik was, niet missen kon voor ons aanneemlyk en voordeelig te zullen zyn; want geen drangredenen konden hem beweegen om tot bewilliging van ons verzoek over te gaan. Zo dat wy, dankbaar voor 't geen wy genooten hadden, doch zeer aangedaan dat wy niet meer konden verwerven, ons afscheid namen, en ons door de rust en verversing die wy genooten hadden, in staat bevonden, om met minder moeijelykheid een stuk wegs voort te gaan; maar schielyk, helaas! begon elk van ons zo aanmerklyk te verzwakken, dat het ons tot

geen

geen geringe blydschap strekte te bemerken ons digt by een ander huis te bevinden, naar 't welk, schoon veel minder van voorkomen dan de twee voorige, de noodzaakelykheid ons verpligtte te gaan, hoopende ten minsten daar eenige rust te zullen genieten. Wanneer wy het gebouw met zwakke en langsaame schreden naderden, wierd de vriendelyke eigenaar ons gewaar, en kwam schielyk naar buiten, begeerende dat wy inkomen zouden en rusten. Deeze onverzochte vriendschap stonden wy met blydschap toe, en de beleefde huiswaard had ons zo haast niet doen nederzitten, of hy ving een byzonder onderzoek naar de oorzaak van onze reize aan, die wy hem dan ook gulhartig openbaarde. Zo dra hy dezelve vernomen had, zeide hy: Uwlieder oogmerk is zeer pryswaardig, en ik twyfel niet of gy zult, onder Gods zegen, uw begeerde hulp erlangen; want ik geloof niet dat 'er in de geheele landstreek oprechter, tederhartiger, of verstandiger geneesmeester is, dan FIDELIO; maar dewyl 'er nog een langen weg voor lieden van uwe omstandigheid is af te leggen, zal ik, zo gy 't goed vind, u iets geeven, waardoor gy voor het tegenwoordige eenige verligting zult ontfangen, en dat een middel zal zyn om te beletten dat uwe kwaalen niet verergeren voor dat gy zyne wooning bereikt. Ik heb eenige medicynen, die ik, volgens zyn voorschrift, met eene goede uitwerking, gebruikt heb, toen ik in diergelyk geval was, hebbende in myn leeftyd alle de ongemakken ondergaan waarmede elk van u in 't byzonder gekweld is. Deeze hulpmiddelen heb ik altyd in huis, voor myn eigen gebruik, tegen eenig wederkeerend ongeval, en ten nutte van myne vrienden. Wy gaven met geen gering genoegen onze danbaare toestemming aan zyn edelmoedig voorstel. Waarop hy ons in zyn medicynkamer bragt, die zeer wel van geneesmiddelen, in gemeene gevallen van dienst, scheen voorzien te zyn. Hy schenk eerst een glas met kostelyken en hartsterkenden drank in, en gaf het

aan DESPONDO, welke naauwlyks meer leeven in zich had, maar door het nuttigen van dit vocht terstond weder bekwam. Toen gaf hy my een flesch met water, om myn oogen te wasschen, zeggende daarby, dat myn ongemak van een te gevaarlyken aart was om zich mede te bemoeijen, maar dat hy echter aan de goede uitwerking van FIDELIO 's raad deswegen niet twyfelde; dat zyn doelwit alleen was om door dit water myne oogen te verkoelen, en de hevige pyn een weinig te verzachten. En belangende CLAUDINO, hy bestreek zyne leden met eene zeer welriekende en versterkende zalve. Deeze vriendelyke diensten verricht hebbende, begaf hy zich met ons in gulhartig en minzaam gesprek, vraagende, onder anderen, of wy niemand te vooren op onzen togt gesproken hadden? welke vraag ik hem met jaa beantwoordde, en hem daar op verslag deed van het geen ons ontmoet was. Het verwondert my niet, zeide hy, dat gy 'er geen meer hulp ontfangen hebt; de huizen zyn my wel bekend, zynde beide de eigenaars myne byzondere vrienden, en opdat gy niet moogt denken dat hun gedrag aan onmenschelykheid of gierigheid is toe te schryven, zal ik uw een bericht van hunne waare karakters geeven. De naam des edelmans, met wien gy eerst gesproken hebt, is RESERVO; en het is zyn aangeboren schuuwheid en afkeer van openhartigen omgang, welken hem van zo weinig nuttigheid in de waereld maaken. De goedertieren Voorzienigheid heeft hem van alles verzorgd wat noodig is om hem tot een algemeene zegening te doen verstrekken, en tot eene uitsteekende nuttigheid en troost voor zyne vrienden: maar deeze geaartheid toegeevende, beneemt hy zich de bekwaamheid om den een of den ander van dienst te zyn. Ik heb dikwyls met hem over deeze zaak getwist, en hem gezegd welk eene droefheid het voor my was, hem zo tegenstrydig met zyn karakter van mensch en Christen te zien handelen; en hoe beklaaglyk het was, dat hy zyn ryke bezitting vruchteloos bewaarde, daar zo veele zyner

ner nabuuren en vrienden gebrek hadden; doch het was alles te vergeefs: hy wilde nochtans wel erkennen dat het hem smertte van geen meer nut te kunnen zyn, maar beweerde tevens dat zyne natuurlyke gesteldheid hem zulks onmooglyk maakte En in plaats van dat geweld op zichzelven te doen, 't geen noodig is tot overwinning van dit heerschend gebrek, gaat hy nederzitten en houd zich voldaan met de verbeelding dat het een onmooglyke onderneeming zoude zyn, en zyn nutteloos gedrag in een voordeeligen staat derhalven verschoonlyk is. Myn andere vriend, die u naauwlyks ten halve onthaalde ten aanzien uwer omstandigheden, is van de vriendelykste en medelydenste gesteldheid; maar zyn naam, DIFFIDO, komt met zyne geaartheid ten vollen overeen; zodat, schoon weinig persoonen op eene uitmuntender wyze nuttig kunnen zyn, hy zichzelven van dat vermaak berooft, en zyn medemenschen van het voordeel, door zich over te geeven aan een laaghartig mistrouwen omtrent zyne bekwaamheid tot eenigen dienst, en een gering gevoelen van de voorrechten waar mede hy begunstigd is; verbeeldende hy zich inderdaad, gelyk hy u zeide, dat het geen hy heeft niet waardig is door zyne vrienden aangenomen te worden, en zonder schande aan vreemdelingen niet is aan te bieden. Ook zyn geen redenen magtig hem te overwinnen om dit gedrag in zich te veranderen, schoon hy tegenwoordig zo ver overtuigd is, dat ik niet twyfel, of hy zal, de naaste reis dat ik hem ontmoet, erkennen willen, dat hy met zo veel droefheid zyn weigering gedaan heeft, als waarmede gy die ontfangen hebt. Na dit bericht (vervolgde hy) van myne vrienden gegeeven te hebben, zal het u mooglyk verwonderen, dat ik, die my in alle deelen zo ver beneden hen in bekwaamheid en rykdom bevinde, my zo gulhartig toon in de uitdeeling van het weinige dat ik bezit; maar dewyl myn naam DONATIVO is, erken ik dat myne gesteldheid met denzelven over-

eenkomstig is. Ik merk het geen de VOORZIENIGHEID my verleend heeft als een talent aan : dat my als rentmeester is toebetrouwd, waardoor ik verpligt ben hetzelve wel aan te leggen, en te besteeden volgens de bevelen die ik my door myn koningklyken Meester, den Heere en Eigenaar van 't heelal, gegeeven zyn. Om die reden durf ik voor myn eigen afzonderlyk gebruik niet achterhouden, dat eenigerwyze dienstig voor anderen kan zyn, gelyk RESERO doet. Ook kan ik myzelven niet voldoen met de tegenwerpingen, die ik, met veel meer recht dan DIFFIDO, konde maaken, wegens gebrek aan bekwaamheid en vermoogen, of wegens de geringheid der geryflykheden die ik mede te deelen heb; maar vind my verpligt om, in gemeene gevallen, de geringe bekwaamheid die ik heb, te oefenen, en het weinige dat ik bezit uit te deelen, met dezelfde gulhartigheid als of ik die in overvloed had, en op de uitmuntendste wyze van alles voorzien was. Ik had daaromtrent veel tegenstribbelingen in myn gemoed, door eene valsche schaamte: en hoogmoed wendde alle vlyt aan om my daar in te rug te houden, my zeggende, dat ik my by de waereld voor een eerzuchtig mensch ten toon zoude stellen, daar ik nochtans zo weinig had dat ik myn eigen konde noemen, en het daarom veel voorzichtiger was zulke dingen, die op zyn best maar van gering gebruik waaren, achter te houden dan dezelven uit te deelen, en die dus maar eeniglyk zouden dienen om myn zwakheid en armoede te ontdekken; maar overtuiging van pligt, en bewustheid van de oprechtheid myner oogmerken, met myn eigen natuurlyke neigingen vereenigd zynde, hebben ten laatsten deeze tegenwerpingen overwonnen.

Deeze rede geëindigd hebbende, begaf hy zich naar de bewaarplaats van zyn voorraad, en bragt van daar een flesch met hartsterkenden drank, een staf, en een bril, met welken hy ons elk in 't byzonder begiftigde, daarby voegende, dat, schoon hy erkende, dat wy op elk der andere

dere plaatſen van veel beter hadden kunnen voorzien worden, hy echter hoopte, dat, dewyl deeze dingen voor hem van nut geweest waaren, zy ons geen geringe hulp zouden byzetten; want ik houde my verzekerd, vervolgde hy, dat DESPONDO zich aan de geringheid van de flesch weinig ſtooten zal, wanneer hy de krachtige uitwerkſels der hartſterking op zyne geesten gevoelt; en zo CLAUDINO door zyn ſtaf eenige onderſteuning voor zyne zwakke leden geniet, zal hy dien niet ligt verwerpen, om dat 'er een gouden of zilveren knop aan ontbreekt, en dat hy wat ruig en kwastig is; en zo gy, zeide hy tot my, dit glas, dat in zichzelven helder en goed is, tot verſterking van uw gezicht vind te dienen, kan ik niet gelooven dat gy het gebruik daar van zult nalaaten, eeniglyk om dat het in zulk een kostelyken rand niet gezet is, als 'er veelen zyn. Wy ontfingen deeze geſchenken, zo wel gepast voor onze omſtandigheden, met alle mooglyke bewyzen van dankbaarheid; waarop hy ons liet gaan, met zyne hartelyke wenſchen voor onze veilige aankomst, en een goed gevolg onzer onderneeming. Gaande, ondervonden wy welhaast de groote voordeelen die wy van deezen vriendelyken en edelmoedigen man ontfangen hadden; want eenige verligting bekomen hebbende, en dus onderſteund zynde, gingen wy zeer gemoedigd voort, tot dat wy aan het huis van FIDELIO kwamen. Ik had hier pas aan de deur geklopt, wanneer ik wakker wierd.

* *

*

DE KWAADE GEVOLGEN

VAN HET

TWISTEN,

OVER

GODSDIENSTIGE ONDERWERPEN;

VOORGESTELD IN EEN'

DROOM.

De verderflyke beletſelen, welken thans de ſpoedige voortgangen der waare en ongeveinsde Godsvrucht verhinderen, is een onderwerp dat zeer treurige aanmerkingen uitlevert. En wanneer ik eenigen der weinigen, welken hunne kleederen niet bevlekt hebben, daar over in bange jammerklagten hoor uitberſten, kan ik my niet onthouden van te denken hoe veel beter den tyd kon beſteed worden om de oorzaak uit te vinden van de tegenwoordige verbastering die in de gemoederen en het gedrag der belyderen van den Christelyken Godsdienst plaats heeft, en de reden waarom hedendaagsch zo weinigen tot eene waare bekeering gebragt worden. Want ſchoon men erkennen moet dat de onttrekking der invloeden van den Heiligen Geest, als verlichter en heiligmaaker, de onmidlyke oorzaak daar van is; nochtans dewyl God zyn genadigen byſtand niet onthoud, dan daar toe getergd zynde, is het zeker der moeite wel waardig eenigen tyd te beſteeden aan het onderzoek, welke zaken reden tot dat misnoegen gegeeven, en, als het waare, deeze werkingen uit onze Godsdienstige vergaderingen verdreeven hebben: zodat, by gebrek van derzelver tegenwoordigheid, waardoor wy ons belang kunnen

lee-

leeren behartigen, de Christen wel van pligt tot pligt voortgaat, maar niet van kracht tot kracht toeneemt: en schoon de zondaar aan het badwater der geboden wacht, vind hy geen vriendelyken arm om 'er hem in te helpen. Ook schynt het my klaar, dat de bittere krakkeelen en onlusten, die onder de Christenen van alle gezindten, omtrent de verschilpunten van den Godsdienst gereezen zyn, voor geene der minste oorzaaken daarvan moeten gehouden worden. Want terwyl de eene Christen met een blakenden yver tegen den anderen uitvaart, die van hem verschilt, vervuld dit niet alleen zyn boezem met ongenoegen tegen zyn medechristenen, maar, zyn gedachten geheel inneemende, doet het hem zyn tyd verspillen, dien hy ter verbetering van zyn eigen hart en leeven verpligt was aan te leggen. Ook word hier door geen gering struikelblok gelegd in den weg der ongeloovigen; welken, de Christenen zo verdeeld onder elkanderen ziende, gedrongen worden om te denken, dat een Godsdienst, die gelegenheid geeft tot zulke heftige geschillen, niet waardig kan zyn omhelsd te worden. Deeze en diergelyke aanmerkingen wierden by my achtervolgd van den volgenden zinnebeeldigen Droom.

My dacht een ruime vlakte te zien, op welke zich veele reizigers bevonden, en waar op twee wegen waaren, de een ter rechter en de andere aan de slinker zyde van hetzelve gelegen, welke beide wegen verscheiden paden hadden. By verder opmerking wierd ik gewaar, dat de weg, die ter rechter zyde gelegen was, naar vermaaklyke wooningen, en de andere in een doodlyken afgrond uitliep. De reizigers waaren allen onderrecht wegens de verschillende uiteinden waartoe de verscheiden wegen hen zouden geleiden, en sommigen van hen waaren werkelyk overreed om hunnen koers na de heerlyke woonplaatsen te richten, terwyl anderen, voor alle geroep, waarschouwing, en ernstig verzoeken doof, met een vollen ren, een der paden insloegen, die in een zeker ver-

verderf eindigden. Hen dus oppervlakkig en als ter loops beschouwd hebbende, raakte myn aandacht ongevoelig sterker op dit tafreel gevestigd, te meer, daar twee persoonen, door de vriendelyke wyze op welke zy, langs een der paden ter zyde gelegen, wandelden, myne oogen tot zich trokken; maar, nadat zy niet verre voortgegaan waaren, zag ik een van hen een pad inslaan dat nader aan den anderen weg lag; waar op zyn medgezel, wiens naam YVER was, met de grootste heftigheid tegen hem uitvoer; en de twist, daaromtrent, ging zo ver, dat, schoon hy erkennen moest dat beide de paden naar dezelfde plaats liepen, ik echter bemerkte dat hy geene de minste verkeering langer met hem wilde houden, maar langs zyn weg alleen voortging; tot dat, weinig tyds hier na, iemand met een deftig doch blymoedig gelaat, wiens naam GEMAATIGDHEID was, hem inhaalde, en het volgende gesprek met hem aanving.

GEMAATIGDHEID. Wel, myn vriend, gaat gy dus alleen langs den weg?

YVER. Ja, myn heer, voor tegenwoordig ben ik alleen. Ik had een vriend, die een groot eind met my wandelde; maar nu, als een zot, een ander pad is ingeslagen: hy is een van het gezelschap dat ginder wandelt.

GEMAATIGDHEID. Maar my dunkt het eenzaam wandelen treurig te zyn.

YVER. Dat 's waar: hoe kan ik zulks echter vermyden, als ik niemand heb die my behaagt om mede te verkeeren? Evenwel, nu ik zo gelukkig ben van door u ingehaald te zyn, zal ik zeer verheugd weezen, indien gy my gezelschap wilt houden.

GEMAATIGDHEID. Zeker, myn heer, uit het geen gy zeide, vrees ik dat wy niet veel beter zullen overeenkomen dan de vriend van wien gy gescheiden zyt. Want schoon ik dit pad verkoozen heb te bewandelen, zal ik altyd gereed zyn om met myne medereizigers, die zich op de verscheide omliggende paden bevinden, te verkeeren.

YVER

YVER. Dan bemerk ik wel dat gy iemand zyt die in 't geheel geen oogmerk hebt, en dat alle de paden u onverschillig zyn; en zo dat waar is, zullen wy zekerlyk niet overeenkomen.

GEMAATIGDHEID. Zacht, myn heer, gy zyt, gelyk ik dacht, te voorbaarig in het oordeelen over andere menschen en hunne bedryven; want ik ontken het geen gy my te last legt, dat het my evenveel is welk pad ik bewandel. Ik heb de regelen, naar welken wy verpligt zyn onzen gang te richten, met zorg en naarstigheid onderzocht, met eene ernstige begeerte om daar in onderweezen te worden, door hem die niet dwaalen kan. En ik heb, gelyk gy ziet, dit pad verkoozen, dat ik denk het naaste te zyn. Maar dewyl ik vastelyk geloof dat de andere paden zich naar dezelfde plaats uitstrekken, kan ik myne medereizigers die dezelven bewandelen niet dan eeren en liefhebben, en hen zulks door myne vriendschap en gemeenzaamheid bewyzen.

YVER. Wel, myn heer, gy moet daar in naar uw goedvinden handelen; maar ik ben verzekerd in het rechte pad te zyn, en zal de anderen zo veel niet verwaardigen om eenige acht op hen te geeven; en zo ik het al deed, weet ik niet wat nut in zulk een verkeeringe zou gelegen zyn, dewyl wy gestadig niets zouden doen dan twisten.

GEMAATIGDHEID. Neen; zo gy moet twisten, is het waarlyk veel beter u van hen te onthouden: maar ik kan niet zien wat noodzaakelykheid daartoe is.

YVER. Hoe kunnen wy zulks vermyden? Zy zullen hunne ingebeelde bewyzen voor de paden die zy bewandelen opgeeven, dat niet kan nalaaten myn' yver voor de zaak van God op te wekken, en my te verpligten de klaare en onloochenbaare getuigenissen, welken de regel ons uitlevert, dat ons pad het rechte is, voort te brengen. Door vooroordeel verblind zynde, zullen zy de kracht daarvan niet willen erkennen. De uitslag van zulk een gesprek kan derhalven niet dan twist en krakkeel zyn.

Gemaatigdheid. Indien gy, myn heer, de vryheid die ik gebruike niet kwalyk zult neemen, zal ik het geen gy gezegd hebt breedvoerig beantwoorden.

Yver. Neen; gy moogt zeggen wat u behaagt, ik zal u met oplettendheid aanhooren.

Gemaatigdheid. Dan moet ik u openhartig zeggen, te vreezen, dat het geen gy yver voor de zaak van God noemt, geen andere yver is dan zulk een welke de harten der discipelen deed ontvlammen, toen onze Zaligmaaker hen zeide, dat zy niet wiſten van welk een geest zy waaren. Want ik houde voor een ontwyfelbaare waarheid, dat het yveren voor zaaken in welken wy belang hebben, evenredig moet zyn met de gewigtigheid van dezelven. En, overeenkomſtig met deezen grondregel, ſta ik toe dat de zaak van God en het belang van den waaren Godsdienst, het gewigtigſte onderwerp is van onze zorg, en billyk de klaarſte blyken van onzen yver vordert. Maar verder maak ik een groot onderſcheid tusſchen zulke zaaken, die de wezenlyke deelen van den Chriſtelyken Godsdienst uitmaaken, en zulken die alleen maar omſtandigheden, of, ten hoogſten, punten van weinig belang zyn. En gevolglyk moet, naar maate van het onderſcheid in derzelver gewigt de grootheid van den yver zyn dien wy deswegen betoonen. Om dit nu op het tegenwoordig geval toe te pasſen, kunnen wy onszelven niet te veel bevlytigen, of te veel yver aanwenden om deeze arme bedrogen ſchepſelen, die den gindſchen weg bewandelen, op welk een pad zy ook gaan, te waarſchouwen en te beſtraffen, te bidden en te vermaanen, omdat wy zekerlyk weeten dat zy allen in denzelfden doodlyken afgrond van verderf en eindelooze elende uitloopen. Maar de geringe verſchillen, en, in vergelyking van de anderen, kleine ongelegenheden, die uit deeze verſchillen, welken onder ons plaats hebben, die denzelfden weg, doch in onderſcheiden paden, bewandelen, voorkomen, eiſchen zulk een heftige uitwerking van onzen yver en toor-

toornigheid niet. En zo gy uzelven, of hen, met welken gy verkeert, genegen vind om over deeze geringe punten driftig te twiften, zult gy veel beter doen hen af te wyzen, en daar door de ontfteeking der hartstogten van een ander of uzelven voor te komen; want de yver die in twist eindigt, kan ik niet anders dan een ongebreidelde drift noemen, in wien dezelve ook plaats heeft; en die daarom ook met zorg en moeite behoord ingetoomd te worden.

YVER. Maar zonder dat redetwiften is 'er geen verkeering met deeze menfchen te houden; want zy willen altoos fpreeken over het pad dat zy bewandelen, en dan moet ik ook het myne voorftaan, dat ik zekerlyk weet het rechte te zyn.

GEMAATIGDHEID. Gy moet! Wat noodzaake is daar toe? Gy kunt het gefprek tot een ander onderwerp wenden, en over uwer beider weg, en het uiteinde daar van, buiten dat, fpreeken. Gy kunt onderling handelen over de zorg die men heeft aan te wenden om op zyne treden te letten, opdat de voeten niet uitglippen; of over de waakzaamheid, die men daaglyks heeft te oefenen, om niet onverhoeds aangevallen te worden; of van de wapenen waarmede men zyne vyanden te beftryden heeft; en over den beloofden byftand des Leidsmans in alle zwaarigheid of gevaar; gy kunt de verfcheiden voorvallen verhaalen waarin hy reeds zyne beloften aan u vervuld heeft. Deeze en diergelyke onderwerpen te verhandelen is van het meefte voordeel op uwen weg, dewyl gy allen 'er in overeenftemt, en 'er een gelyk belang in hebt, op wat pad gy ook gaat; derhalven kunnen deeze verhandelingen zo wel een onderling vermaak als nut uitleveren.

YVER. Gy vind mooglyk behaagen in over deeze algemeene onderwerpen te fpreeken, en kunt door dat middel vreedzaam met alle foorten van menfchen omgaan; maar het pad dat ik bewandel, en deszelfs overeenkomst

met

met het voorschrift daar van, is een onderwerp daar ik veel vermaak in heb, en daarom begeerig ben om 'er dikwyls van te spreeken.

GEMAATIGDHEID. Dan is het zeker, myn heer, gelyk ik in 't eerst al gedacht heb, dat wy ongeschikt gezelschap voor elkanderen zullen zyn; want deezen, welken gy algemeene onderwerpen noemt, zyn de behaaglykste voor my, en die ik oordeel van het meeste nut voor ons zelven en anderen te zyn.

YVER. Maar zeg my eens hoe gy dat kunt bewyzen?

GEMAATIGDHEID. Zeer gemaklyk. In de eerste plaats zeg ik, dat zulks het meeste voordeel voor myzelven aanbrengt. Want, is het my niet voordeeliger als my gezegd word hoe ik myn treden moet zetten om het vallen te vermyden, dat veelen tot hunne groote schade doen; hoe ik gemaklyk en getroost de dieptens, die in elk pad zyn, kan doorwaaden, dan iemand by my te hebben die my geduurig bewyst dat myn pad het rechte, of my tracht te overtuigen dat hetzelve in sommige opzichten slecht is? zynde het, in dit laatste geval, van weinig belang voor my de hoedanigheid van myn weg te weeten, terwyl, van den goeden raad, in het eerste, myn troost en geluk op myne reize, en myne veilige aankomst in 't einde, grootdeels afhangt. En ik kan in 't voorbygaan niet nalaaten aan te merken, dit een groote reden te zyn waarom veelen onzer medereizigers zo dikwyls en zo dwaaslyk vallen, en anderen zo traaglyk op hunnen togt voortgaan; want terwyl zy rondom zien, en met elkander over hunne paden twisten, vallen zy menigmaal in een of anderen gevaarlyken poel, of worden 'er, op zyn best genomen, in hunne vaart door opgehouden. Maar, om tot myne voorige aanmerking weder te keeren, deeze handelwyze is van de grootste nuttigheid voor anderen; want behalven de veel grooter hulp, die wy hier door aan onze medereizigers zullen verleenen, zullen wy ook veel beter geschikt zyn om anderen te overtuigen om den weg na de

de vermaaklyke woonplaatfen in te treeden: en zy, die op een verkeerden weg zyn, zouden veel gemaklyker bewoogen kunnen worden om herwaarts over te komen, en zich met ons in een van deeze paden te vereenigen, indien zy niet verhinderd wierden door onze gefchillen, alsof ons hoofdbelang hierïn fcheen gelegen te zyn, en dat wy onzen meeften tyd en onze voornaamfte gedachten daar aan te kofte leiden; zo dat zy reden hebben om te twyfelen, of wy wel inderdaad overtuigd zyn dat een deezer paden ons tot het begeerde einde zal brengen.

Wanneer GEMAATIGDHEID deeze rede geëindigd had, kwamen zy by iemand, die, ftil ftaande, voor-en achterwaards, ter rechter en ter flinker zyde zag, als een dubbend mensch, die niet weet werwaards zyn gang te richten. GEMAATIGDHEID, zulks bemerkende, vroeg hem wat de reden was van zyn ftilftaan; waarop TWYFELING, (want deeze was zyn naam) antwoordde, dat hy niet wist wat te zullen doen. Dit gaf GEMAATIGDHEID gelegenheid om op deeze wyze voort te gaan.

GEMAATIGDHEID. Ik bid u, zeg my toch waar over gy u bekommert; betreft het uw' weg, of uw oogmerk?

TWYFELING. Waarlyk beiden. Overtuigd zynde dat het pad waar op ik wandelde my in een afgrond van elende, waarïn ik zoude verzwölgen worden, zou brengen; en het ander aan deeze zyde gelegen, zich naar een vermaaklyke landftreek uitftrekt, begaf ik my derwaarts; en ik heb hier reeds een geruimen tyd geftaan: want zo veele verfchillende paden vindende, en zo veel twist onder de reizigers, wegens dezelven, ontdekkende, ben ik ten uiterfte verlegen welk ik zal inflaan, en moet derhalven twyfelen of zich wel eenig derzelven waarlyk naar die vermaaklyke plaats uitftrekt, van welke ik zo veel gehoord heb.

GEMAATIGDHEID. Wat het pad belangt dat gy u zult

ver-

verkiezen, daar over moet gy zelf oordeelen; en wanneer gy met vlytigheid het voorſchrift, ons deswegen gegeeven, onderzocht hebt, verkies dan dat 't welk gy denkt meest overeen te komen met de onderrechtingen in het voorſchrift bevat. Indien ik dit pad niet zodanig geloofde te zyn, zou ik tot een der anderen overgaan; maar myne verkiezing ſtrekt u daarom tot geen regel, dewyl elk in zyn eigen gemoed deswegen ten vollen overtuigd moet zyn. Terſtond wendde Yver zich hierop tot Gematigdheid, zeggende: My dunkt wy moeſten hem zeggen dat wy ons pad het rechte dunken te zyn, en hem dus overreeden om met ons te wandelen. Doch Gematigdheid gaf hem ten antwoord, daar niet onwillig toe te zyn, maar dat, dewyl zulks zyn begunſtigde pooging was, hy het liever aan hem wilde overlaaten, wanneer hy eerst zou getracht hebben een ſtuk van veel meerder belang met den verlegenen af te handelen; en zich toen weder tot Twyfeling keerende, hervatte hy dus zyn geſprek:

Gematigdheid. Gy zegt, myn vriend, dat gy twyfelt of wel een eenig deezer paden naar de hemelſche geweſten leiden. Maar zeg my wat is de oorzaak van deeze twyfeling?

Twyfeling. Hierop moet ik antwoorden, myn heer, dat het my als redelyk toeſchynt, my te verbeelden, dat zo de gindſche lieden derwaards gingen, hunne gedachten veel meer op hunne toekomende gelukzaligheid zouden geveſtigd zyn, en zy zo veel van hunnen tyd niet zouden verſpillen met over hunne verſcheiden paden te twiſten. Wat my aangaat, ik ben zo bevreesd geweest door de gedachten van het gevaar waarin ik was, en ik ben zo begeerig om my naar die landſtreek te ſpoeden, door de beſchryving die my daar van gegeeven is, dat, zo ik verzekerd was in een der paden te zyn die my derwaarts zouden leiden, ik met zulk een blydſchap vervuld, en zo bezorgd zou zyn om my, zo ſchielyk als mooglyk was, derwaarts te begeeven, dat ik genegenheid, noch tyd, zou vin-

vinden om my met zulke lange geſchillen op te houden. Na dit zeggen trok GEMAATIGDHEID YVER ter zeide, bezeggende: Zie hier, myn vriend, een overtuigend bewys van 't geen ik tegen u beweerde; en zo 'er myne aanmerkingen niet toe in ſtaat waaren, laat dan uwe eigen waarneemingen u overtuigen van het nadeel dat den waaren Godsdienst door partydige geſchillen geſchied.

YVER. Ik beken openhartig myn misſlag; ik ga tot uw beginſelen over, en zal met blymoedigheid myn uiterſte pogingen met de uwen vereenigen om deezen armen man te overtuigen, dat deeze paden zich naar het begeerde einde uitſtrekken; en beſluit thans, om, met ter zyde ſtelling van alle in zich zelve belangelooze geſchillen, voortaan myn geheelen yver ter bevordering van waare Godsdienſtigheid te beſteeden.

* *
*

HET VERMAAK
EN
VOORDEEL
DER
BESPIEGELING,
ONDER GELEIDE VAN HET GELOOF;
VOORGESTELD IN EEN'
DROOM.

Wanneer men ernſtig de natuur der ziele, haaren edelen oorſpronk, en haare voortreffelyke begaafdheden en vermogens overweegt; en ten zelven tyde haare verbastering, belemmering en bepaaling door het ligchaam, waar mede zy, geduurende het beſtaan in deeze waereld, is vereenigd, in aanmerking neemt, hoe verbaazende vertoont zich dan de liefde tot het tegenwoordige leeven, en de afkeerigheid om van het zelve ontſlagen te worden, welken niet alleen vernomen worden onder het menschdom in 't algemeen, maar zelfs al te blykbaar by veele waare Chriſtenen. Terwyl ik met deeze overweegingen bezig was, viel ik in ſlaap, en vervolgde het onderwerp van myne waakende gedachten in den volgenden droom.

My dacht, dat, terwyl ik een wandeling deed om my te verluchten, my eene groote verſcheidenheid van nieuwe en ſierlyke tooneelen voor 't oog kwamen, die myne oplettendheid zo ſterk tot zich trokken, dat ik vermoogen noch genegenheid had om te rug keeren, maar myn weg

weg vervolgde, bekoord zynde door de uitzichten welken zich ſteeds by mynen voortgang voor myne beſchouwinge openden, totdat ik ten laatſten aan een ſtad kwam, wier prachtige vertooning my met verwondering en vermaak vervulde, terwyl ik de heerlykheid en nette verſierſelen der gebouwen bezichtigde, en nog meer toen ik de verbaazende ſchoonheid, en de koſtelyke kleeding der inwooneren beſchouwde. Terwyl ik myne oogen in 't ronde liet gaan, als iemand die door ontzetting getroffen is, naderde tot my een zeer bevallig perſonagie, die my in deezer voege aanſprak: Myn vriend, ik bemerk dat gy een vreemdeling in deeze plaats zyt. Ja waarlyk, myn heer, was myn antwoord, en ik moet bekennen nooit te vooren zulk een heerlyke ſtad gezien te hebben; zo dat ik myn oogen niet weet te verzadigen met de gezichten, die my van alle kanten omringen. Wel, hernam hy, indien de beſchouwing, die gy in 't voorbygaan daarvan geniet, u zo behaagt, wat zoud gy dan wel zeggen als gy in het hof des Konings kwaamt, en de heerlykheden van het paleis zag? En, zo gy met my wilt gaan, zal ik u derwaards geleiden. Ik nam dit met dankbaarheid aan, en volgde mynen leidsman. Toen wy aan de poort van het paleis kwamen, merkte ik dat de buitenzyde zelfs zo ſchoon verſierd was, dat ik my naauwlyks iets verbeelden kon dat deezen luister te boven ging. By het binnentreeden, keerde myn medgezel zich tot my, zeggende: Gy moet u niet vermeeten verder te gaan dan ik u zal leiden, eensdeels omdat de wetten van onzen Opperheer zulks niet toelaaten, en ten anderen omdat gy, te haastig vooruit loopende, de heerlykheid, die u zou omringen, te groot is om door u te kunnen verdraagen worden, en u veeleer zou verblinden en verbyſteren, dan vermaaken. Ik beloofde gereedelyk my naar zyne onderwyzingen te zullen gedraagen. Nadat hy my een kort einde wegs binnenwaarts had voortgeleid, welk een overvloed van nieuwe, en

te vooren onbekende schoonheid en luister ontdekten zich daar aan myn gezicht! De vertooningen waaren zo verrukkende, en ik was zo opgetoogen van blydschap, dat het my aan woorden zoude ontbreeken, wanneer ik ondernam eene beschryving te maaken van het geen ik zag en gevoelde; maar myn vriendelyke leidsman, bemerkende dat de verbaasdheid en blydschap my overmeesterden, keerde schielyk te rug, en bragt my weder naar buiten, zyne wandeling geduurig met my voortzettende; doch my belangende, ik was zodanig in gedachten weggerukt, door het geen ik zo onlangs gezien had, dat ik geen acht sloeg op den weg dien wy gingen, totdat ik, bemerkende een zeer steilen berg af te gaan, voorwaards zag, en ontdekte dat wy ons juist op eene wilde en woeste vlakte begaven. Zo haast myn verbaasdheid my toeliet te spreeken, riep ik uit: Helaas! myn heer, wat een verandering is deeze! waarom heb ik die heerlyke plaats zo schielyk moeten verlaaten? en waarom zyn myn oogen niet langer begunstigd geworden met deeze verrukkende tooneelen? Het is tegenwoordig niet goed voor u, antwoordde hy, lang zulk een glansryke helderheid te aanschouwen; uw gezicht moet allengs tot het sterke licht gewend, en uw gemoed by trappen gesterkt worden om deeze verrukkingen van blydschap en vermaak te kunnen verdraagen. Zal ik dan, zeide ik haastelyk, zo gelukkig zyn, van zulk eene beschouwing weder te genieten? Ja zekerlyk, was het antwoord; meenigmaalen, indien gy zulks maar zelf niet belet; doch anders, wil ik, zo dit uwe ernstige begeerte is, uwen leidsman derwaards zyn. My dacht nooit dankbaar genoeg te kunnen weezen voor zulk een vriendelyke aanbieding, en ik maakte my gereed om my voor zyne voeten neder te werpen; doch hy belette my hierin, zeggende: die onderdanigheid moet gy aan den Koning zelf bewyzen, wiens dienaar ik ben, en die my aangesteld heeft om alle vreemdelingen, welken zulks be-

gee-

geeren, te geleiden, en hen, op hun verlangen, een gezicht der heerlykheden van zyn Perſoon en Hof te vertoonen. Maar ik bid u, zeide ik, my de vryheid te vergunnen van u eenige vraagen, belangende de inwooners der ſtad, te doen. Zyn zy allen van edele afkomst? Want waarlyk ik kon onder hen niet eenen ontdekken die een gemeen, veel minder een laag of verachtelyk voorkomen had. Ja, antwoordde hy, zy zyn alle nabeſtaanden van den Koning zelf; en daarom, ſchoon 'er graaden zyn in de waardigheid hunner ſtanden, en in de rykdommen die zy bezitten, echter is 'er niet een onder hen, die niet in zulk een hoogen rang geplaatst is, als hy bekwaam is te bekleeden, of die zulk een' graad van gelukzaligheid niet geniet, welke met zyn bekwaamheden en begeerte overeenkomt. ô, Zeide ik, hoe gelukkig zyn deezen, welker lot hen in zulk een ſtaat gevestigd heeft! Hoe veel voortreffelyker is de geſteldheid der inboorlingen deezer ſtad dan van alle andere menſchen! Wat my belangt, ik zal het geluks genoeg voor my achten, nu en dan, als een verwonderd aanſchouwer, onder hen toegelaaten te worden. Ach! myn zoon, zeide myn gids, ſchoon deeze de billyke aanmerkingen zyn, waartoe de laatſte beſchouwing u aanleiding gaf, is het meer dan mooglyk, dat binnen korten tyd deeze vertooningen zo ver uit uwe gedachten zullen uitgewischt zyn, dat gy, in plaats van uzelven daar een inwooner te wenſchen, gy het naauwlyks der moeite waard zult achten my te vraagen om met u weder een keer derwaards te doen. Neen, zeker, zeide ik, dat kan niet zyn! Het is zo onwaarſchynlyk niet als gy u verbeeld, zeide hy, en, zo gy wilt, twyfel ik niet of gy zult 'er eerlang ten vollen van overtuigd zyn. Terwyl wy met deeze redewisſeling bezig waaren, dacht my ongevoelig in een bekrompen naauw vertrek geraakt te zyn, waar in ik als opgeſlooten ſcheen. Door deeze ſchielyke verandering wierd ik byna van droefheid overſtelpt; maar myne treurige oogen ter zyde wendende,

 zag

zag ik dat myn leidsman by my was. Helaas! myn waarde vriend, zeide ik, waar ben ik thans? Gy zyt, antwoordde hy, ter plaatfe daar gy geduurende het welbehaagen des Konings verbeiden moet. Wat, zeide ik, moet ik in zulk een gevangenis leeven? hoe kan ik dit doorftaan? Och! waarom heb ik het gezicht der heerlykheden van de ftad, en van het geluk van derzelver inwooners genooten, zo het alleen is om de elenden waarin ik gedompeld lag moeijelyker, en de flaverny waarin ik gebragt zou worden, onverdraaglyker te maaken! Op deeze klagt kon myn leidsman zich niet van een grimlach onthouden. Zie, zeide hy, welk eene verandering de befchouwing die gy genooten hebt in uwe gevoelen van de dingen gemaakt heeft; want zie flechts rondom u, en gy zult ondervinden dat dit vertrek, waar over gy zo geweldig klaagt, het zelfde is dat gy verliet, toen gy uw morgenwandeling begon, en dat gy geen andere wooning gehad hebt; het is eeniglyk die vrye en onbepaalde togt die gy gedaan, en de verbaazende fchoonheid en luister der ftad welken gy befchouwd hebt, die u tegenwoordig uw eigen wooning voor een gevangenis doen aanzien; terwyl gy niet meer gevangen zyt dan al uwe nabuuren en bekenden, geduurende hun verblyf hier op aarde, en het meerder deel van hen is 'er zo ver af van zich in een ftaat van gevangenis aan te merken, dat niets zo veel van hunne genegenheid tot zich trekt dan deeze hunne wooningen; ja, zy kunnen zo veel niet op zich verwinnen om die gewillig te verlaaten, zelfs niet voor een woonplaats in die heerlyke ftad. Och! zeide ik, met een foort van opgetoogen drift, is 'er mooglykheid voor my om deeze gevangenis (want ik kan ze nu niet anders noemen) te verlaaten, en voor een woonplaats aldaar te verwiffelen? Niet alleen mooglykheid, maar zekerheid, was het antwoord, zo gy 'er maar in uw begeerte naar blyft volharden, en dezelve doet verzeld gaan met behoor-

hoorlyke pogingen om 'er bekwaamheid toe te erlangen. Maar zeg my, zeide ik, hoe deeze begeerte wakker gehouden, en deeze bekwaamheid verkreegen word. Door niets anders, antwoordde hy, dan door eene geduurige befchouwing van het geen u onlangs vertoond is; want indien een enkel gezicht uwe begrippen en befchouwingen van de dingen zodanig veranderd heeft, welk een hervormende kracht denkt gy dat 'er in u zal werken, door dagelyks befpiegelingen van die natuur te genieten? Behalven dit, moet gy, gelyk ik u te vooren zeide, die heerlykheid maar by een weinig tevens zien; en daarom, hoe fterker gy word om een nader gezicht van die heerlykheid te kunnen verdraagen, hoe grooter derzelver uitwerking in u zal zyn; en wanneer gy, overeenkomstig met het welbehaagen des Konings, veranderd zyt, zal hy u van deeze gevangenis, gelyk gy uw tegenwoordig verblyf noemt, ontflaan, en u in eene van deeze glansryke woonplaatfen toelaaten. Indien het zo met de zaak gelegen is, gaf ik ten antwoord, ja indien thans zelfs geen ander vermaak te genieten was dan ik reeds gefmaakt heb, moest dit een genoegzaame beweegreden zyn om my overtehaalen tot het daaglyks doen van zulke wandelingen, onder uw vriendelyke geleide en verftandig beftier. Maar ik moet u onderrechting een weinig verder in deeze zaak verzoeken; want fchoon de Vorst, wiens paleis in die heerlyke ftad gelegen is, zich zo laag vernederde om my op eenigen afftand eene befchouwing van zyne majefteit te vergunnen, en my, als een vreemdeling, toe te laaten het geluk der inwooneren op te merken, kan ik niet denken (zelfs fchynt het my een groote vermetenheid te zyn zulke gedachten te durven plaats geeven) dat ik, die van zulk een flechten oorfpronk, en gemeene opvoeding ben, ooit kan toegelaaten worden om daar myn woonplaats te neemen, en tot een medgezel deezer edele perfoonaadjes verheven te worden. Ik zal

u, antwoordde myn vriendelyke onderwyzer, zulk een klaar en onderscheiden denkbeeld van den waaren staat der zaaken geeven, als my mooglyk is, waardoor gy ten vollen van de waarheid myner stellinge zult overtuigd zyn. Weet derhalven, dat gy, met alle degeenen dien gy hier gezien hebt, uitgezonderd de onmiddelyke opwachters van den Koning, van eenzelfde afkomst zyt, hebbende zy ook eens in deeze waereld hun verblyf gehouden, en geen ruimer of gemaklyker wooningen gehad dan die waarin gy en uwe nabuuren tegenwoordig u onthoud. Wat! zeide ik, is het mooglyk dat zulke geringe en verachtelyke schepselen als wy zyn, met zulk een heerlyken Monarch zouden verbonden worden? Ja, antwoordde hy, het is waarheid: Maar gy moet weeten dat de eerste tak van zyn geslacht, uit welken gy gesprooten zyt, waarlyk in een veel vermaaklyker en gezonder landstreek geplaatst, en dat hunne wooningen, schoon niet ruimer, echter veel fraaijer, sterker, en gemaklyker waaren, dan die welken hunne nakomelingen sedert genooten hebben; maar welken echter, hoe bekrompen en gering gy dezelven ook moogt achten, wanneer gy de uitgebreide en werkzaame bekwaamheden en hooge afkomst der inwooneren overweegt, by een aandachtiger beschouwing zullen blyken door eene oneindige Wysheid bedacht, en door eene onbepaalde Goedheid zodanig te zyn geschikt, om in alle deelen de oogmerken hunner formeering te beantwoorden, en wonderbaarlyk overeenkomende met de plaats en gelegenheid waar zy gesteld en het einde waar toe zy geschikt waaren; want het voorneemen des Konings was, zo het gelukkig paar, 't welk hy in deeze omstandigheden gesteld had, in hunne gehoorzaamheid aan hem volhardde, na het doorbrengen van zekeren tyd, hen te verplaatsen in de koningklyke stad, te samen met hunne wooningen, verfraaid naar zyn welgevallen, en met zulke veranderingen in hen te wege gebragt als hen tot

hunne ſtandplaats gevoeglyk zouden maaken, en geſchikt voor de thans verſchillende omſtandigheden der inwooneren. Maar zy, (dwaaze en trouwlooze ſchepſelen) overtraden ſchielyk zyn uitdruklyk bevel, waardoor zy het rechtvaardig misnoegen van hunnen Vorſt op zich haalden, en daarop uit die aangenaame plaats verdreeven, en in dit rampſpoedig dal verzonden wierden; waar zy, en alle hunne ongelukkige nakomelingen, verpligt zyn geweest zich op te houden, totdat het den Koning behaagt order te geeven hunne wooningen af te breeken, 't zy door de handen van vyanden, welken hy vryheid geeft haar aan te vallen en te vernielen, of door de ſchadelyke dampen en uitwaasſemingen die hier opryzen, waar door zy, allengs verzwakkende, ten laatſten neder vallen; of, 't geen menigvuldiger gebeurt, dat een beſmettelyke hette haar verzengt en verbrand, of dat een ſterke rukwind haar ſchielyk ter neder doet ſtorten, terwyl zy zich nog ſterk vertoonen en nog een langen tyd ſchynen te kunnen ſtaande blyven. Dit was nog al de ſtraf niet die zulk een wederſpannigheid verdiende; de elendige inwooners, dus verſtooten zynde, waaren ook overgegeeven om in nog veel duiſterer geweſten en naarder woonplaatſen hun verblyf te houden. Nochtans ſtrekte de onbepaalde goedheid dier Majeſteit, welke zy getergd hadden, zich zo ver uit, dat hy zelf een middel uitvond, waar door dit ongelukkig geſlacht van de dreigende ſtraf bevryd en weder in zyne gunst zou herſteld worden; en dewyl hy insgelyks beſlooten had op de klaarſte wyze zyn afſchrik van hunne misdaaden te toonen, en tevens de eer zyner wetten, welken zy geſchonden hadden, ten vollen te verdeedigen, zond hy, om alle deeze groote en heerlyke oogmerken te doen beantwoorden, den Prins, zyn eigen en eenigen Zoon, in deeze ondermaanſche waereld; welke (door de zelfde grondbeginſelen van teedre liefde en medoogenheid jegens een verlooren geſlacht, haatelyk door hun-

ne misdaaden, en den yver voor de eer van zynen koninglyken Vader,) vrywillig toeftemde om zyn verblyf in eene van deeze geringe en ongefchikte wooningen te gaan houden. Nadat hy eenigen tyd in de vriendelykfte dienftbewyzingen, en verftandigfte onderwyzingen, gepaard met een volmaakt voorbeeldige gehoorzaamheid aan de geheele koningklyke wet, doorgebragt had, liet hy vrywillig toe dat zyn wooning met geweld om verre gehaald wierd; en om de waarheid daar van te doen blyken, rechtte hy die zelf fchielyk weder op, fchooner en fterker dan zy te vooren was; met welke hy binnen korten tyd in zegepraal na de koninkgklyke ftad gevoerd, en ter rechter hand van den troon zyns Vaders geplaatst wierd; alwaar hy blyven zal, om tot een getuigenis te verftrekken van het goede werk volkomen volbragt te hebben, dat hy ondernomen had, en als een proef ter aanmoediging van allen die zyne raadgeeving gehoorzaamen, en zyn voorbeeld willen navolgen; door hem verzekerd zynde, dat, zo zy zich getrouwlyk van hunnen pligt kwyten, zy, na het vervallen hunner wooningen, veilig tot hem geleid, en in zyn koningklyke nabyheid zullen geplaatst worden; en op den tyd, daar toe beftemd, hunne wooningen op een heerlyke wyze, gelyk de zyne, herboud en in de koningklyke ftad gevestigd zullen hebben. Och! zeide ik, wat mag dan de reden zyn dat 'er zo weinigen na deeze voordeelige aanbiedingen luisteren; want nu bemerk ik duidelyk dat die heerlyke ftad, welke ik met zo veel vermaak befchouwde, dezelfde is die ik met zulke verheven bewoordingen door de uitleggers der wet hoorde befchryven, welken veel werks maakten om de menfchen aan te raaden naar dezelve te zoeken, en zich van een plaats daar in te verzekeren; nochtans zyn 'er maar weinigen die op deeze verklaaringen en aanraadingen acht geeven; en onder de geenen die voorgaven te gelooven 't geen zy hoorden, konde ik 'er nooit veelen vinden die over-

overeenkomende zulk een geloof fcheenen te handelen; zo dat ik voor myn deel moet bekennen, dat, fchoon ik hen veelmaalen over de wezenlykheid der zaaken, welken gy my voorftelde, heb hooren fpreeken, zulks geen indruk op myn gemoed maakte; en dewyl ik, met het gros der menfchen die rondom my woonden, voorgaf dezelven te gelooven, konde ik my echter niet overreeden om eenige gevoeglyke maatregelen te neemen om de voorgeftelde gelukzaligheid te verkrygen; maar het geen ik op deezen dag gezien, gehoord en ondervonden heb, laat my geen reden tot eenige twyfeling meer over aan de zekere waarheid deezer zaaken, of omtrent de maatregelen die ik thans befluit te volgen, en welken my verbaasd maaken over het gedrag der meesten die my omringen, inzonderheid van zodanigen die de onbedachte dagen der jeugd reeds voorby zyn, welken waarlyk geen geringe verhindering voor my waaren om gepafte aanmerkingen desaangaande te maaken. Om u daaromtrent voldoening te geeven, antwoordde myn goede medgezel, is het noodig u te onderrechten, dat het eerfte ongelukkig paar, na dat zy herwaarts verftooten waaren, te gelyk in zichzelven en in hunne wooningen verbasterd wierden, en hunne nakomelingen, in denzelfden gemeenen en verachten ftaat geboren en opgevoed zynde, hebben fchielyk de edelheid van hunnen oorfprongk vergeeten, en zich op een fnoode wyze te vreden gefteld met den laagen rang tot welken zy vernederd waaren; en hierdoor is het, fchoon 'er zo veel moeite is aangewend, om hen de bewustheid van hun verheven afkomst te herinneren, en hen tot bezigheden en oeffeningen te verpligten die met zulke genietingen overeenkomen, hierdoor is het dat 'er maar enkelen zyn, die overtuigd kunnen worden om zich de hoogte van waar zy afgevallen zyn te binnen te brengen, en zich aan de beftieringen, die t'hunner herftelling gegeeven zyn, te onderwerpen; ja, zelfs onder hen die deezen

raad gehoor geeven, en een waare begeerte hebben om in de beloofde gelukzaligheid te deelen, zyn ver de meesten zo gehecht aan dit laage dierlyke leeven, dat zy maar zelden van zich kunnen verkrygen om de behoorlyke maatregelen, ter verkryging van dezelven, met wakkerheid op te volgen; 't welk de reden was dat ik u, eenigen tyd geleeden, zeide, het meer dan mooglyk te zyn, dat de vuurigheid van uwen yver eerlang zo kon verflaauwen, dat een andere beschouwing, van dien aart als gy nu gehad hebt, maar zelden het voorwerp uwer wenschen zyn zoude. Maar om een klaarder gezicht te hebben van de waarheid der zaake die ik beweerde, behoeft gy slechts met my te gaan, en dit gedeelte van het dal te doorwandelen; want het is noodeloos u ver te brengen, dewyl 'er overtuigende bewyzen voor elk deel van myn gesprek na genoeg by de hand zyn. Ik antwoordde myn leidsman, dat ik hem gereedelyk wilde volgen, werwaarts hy my ook geliefde hene te leiden; dewyl ik moest bekennen dat het my noodzaakelyk scheen eenig nader bewys te hebben, om van een zaak overtuigd te worden die my zo onwaarschynlyk en onredelyk voorkwam; vindende myzelven thans, naar my dacht, te sterk, om in eenig gevaar te raaken van weêrhouden te worden, om alle maatregelen, die my voorgeschreven waaren, met eene onvermoeide standvastigheid op te volgen. Wel, zeide hy, gaa dan met my, want ik begeer dat uw eigen oordeel de oorzaak uwer toestemming in deeze zaaken zy, en hetzelve zal niet beter dan door ondervindelyke bewyzen overtuigd kunnen worden. Hierop ging ik met hem, voortwandelde tot dat wy aan een wooning kwamen, die zeer schoon was, sterk scheen gebouwd te zyn, en nog meer uitmuntte door de sieraaden die 'er aan te koste gelegd waaren. Deeze wooning, zeide ik tegen myn medgezel, gaat de gemeenen zo ver te boven, dat de inwooners, naar my dunkt, even uitsteekend

kend moeten zyn. Wy zullen 'er ingaan, antwoordde hy, opdat gy 'er een nader befchouwing van moogt verkrygen. Maar hoe groot was myne verbaasdheid, toen ik gewaar wierd, dat de bewoonfter ver was van beminlyk te zyn, en haar opfchik naauwlyks pasfende voor iemand die het gebruik der reden heeft. Dit bezoek verveelde my eerlang, want ik wierd met niets anders onderhouden, dan een verdrietig vertelling van deverfcheide veranderingen die zy in de fieraaden en den opfchik der kamer had gemaakt, en welk een' tyd, moeite, zorg en geld haar de byvoegfelen, die zy ontworpen had, nog ftonden te kosten. Zo dra wy buiten de deur gekomen waaren, zeide ik tot myn leidsman: zeker, dit arm jong fchepfel verbeeld zich vaftelyk hier altyd te zullen leeven; en is het niet vreemd, zelfs op deeze onderftelling, dat zy zo krachtig verliefd is op haare wooning, dat zy 'er zich zelve gantfchelyk door verzuimd? want bemerkte gy niet hoe bleek en mager zy 'er uitzag, en hoe flecht en flordig haar kleeding was? Ja, antwoordde hy, dat was ligt te bemerken voor iemand die de dingen in hun waare licht befchouwen kan, maar dewyl weinigen zich in dien ftaat bevinden, is zy daarom niet minder een voorwerp van aanzoek en verwondering, zynde een fchoone wooning, die kostelyk verfierd is, een zaak waarvoor de meesten achting toonen. En wat belangt haare gedachten van hier altyd te zullen leeven, zo gy haar deswegen ondervraagde, zou zy zeer gereedelyk neen antwoorden; en dat zy zo wel wist als gy 't haar zeggen kon, dat zy 't eenigen tyde deeze wooning, waarop zy op zulk eene onmaatige wyze haar hart heeft gezet, en welke al haar gedachten en tyd naar zich genomen heeft, zal moeten verlaaten; zelfs zou zy bekennen dat, zo fchoon en fterk als dezelve zich nu vertoont, zy niet wist waar één heimelyke vyand mogt liggen wachten om die aan te vallen, en voor den naasten morgen ter neder te werpen. Maar fchoon dit waarheden

heden zyn, die haar opvoeding en daaglykfche ondervinding haar niet toelaaten te ontkennen, echter hebben dezelven zo weinig aandoening op haar gemoed, en de indruk die zy maaken is zo gering, en zo fchielyk weder verdweenen, dat zy geen den minsten invloed op haar leeven en gedrag hebben. Terwyl hy met dit gefprek bezig was, kwamen wy by eene andere wooning, die waarlyk gefchikt geboud, doch zeer gering van vertooning was; echter bemerkte ik dat rondom dezelve ftukken lands lagen, die wel bebouwd en waargenomen fcheenen te zyn. De bewooner van dit verblyf, zeide ik, fchynt veel wyzer gehandeld te hebben dan de andere, bevlytigende zich liever om landeryen te bebouwen en te verbeteren, van welken zyn nakomelingen nut kunnen trekken, dan zyn tyd, moeite en kosten te verfpillen, aan eene wooning, die fchielyk afgebroken zal worden. Dat 's waar, antwoordde myn medgezel, echter verbeeld ik my, dat wanneer gy hem leert kennen, gy billyke reden zult vinden om zyn gedrag te laaken. Zo als wy hem naderden, verzocht hy ons, op een beleefde wyze, neder te zitten; maar dit bezoek verveelde my nog meerder dan het voorige; want hy kon niets vinden om ons mede te onderhouden dan een bericht van de meenigte der moeilyke dagen en flaaplooze nachten die hy doorgebragt had in het uitvinden van maatregelen om de uitgeftrektheid zyner landen te bevorderen, en de groote zelfverloochening die hy geoefend had, in zich alle gevoeglyke fieraaden voor zyn huis te onthouden, (zelfs die welke noodzakelyke verbeteringen waaren,) ten einde dit oogmerk te bereiken, 't geen ik waarlyk, zo hy my zulks niet gezegd had, zeer ligt had kunnen bemerken, aan de vertooning die hetzelve van binnen zo wel als van buiten maakte, dewyl de muuren zeer rank en vervallen waaren, en het fondament ongemeen verzwakt fcheen te zyn. Dewyl hy my voorkwam als iemand die niet zonder gedachten leefde, kon ik my niet onthouden

van hem eenige verwytingen te doen, zeggende hem, dat hy, naar myne gedachten zeer verkeerdelyk te werk ging, met zich de geryflykheden van dit tegenwoordige leeven te onthouden, van welken ik bemerkte dat zyn wooning niet voorzien was; en nog meer met de noodzaakekelyke verbeteringen van zyn huis te verzuimen, waar door hy den val daarvan zou verhaaſten, en dat alleen om akker aan akker te trekken, voor degeenen die na hem komen zouden, zonder te weeten wie 'er 't bezit van zou hebben; maar, dat het my, boven al, verbaasde, te moeten denken dat hy, ter verkryging van dat oogmerk, zyn eigen perſoon gantſchelyk verzuimde, en geen voorbereiding maakte tot zyn vertrek van hier, 't geen ik uit zyn gewaad en houding maar al te waar vreesde te zyn. Hy toonde my hierop een zeer onvriendelyk gezicht, en zeide, dat hy veel meer vermaak genoot in zyne landeryen te doorwandelen, en zyn veld te beſchouwen, dan hy in den koſtelykſten opſchik van zyn huis zou kunnen vinden; en wat de verbeteringen van hetzelve belangde, waar ik melding van had gedaan, daartoe had hy geen gelegenheid, omdat de meeſten daar van buitengemeene zwaare kosten vorderden, en hy een veel beter gebruik van zyn geld maakte; dat het genoeg voor hem was wanneer hy 'er zo veel aan beſteedde als noodig was om het ſtaande en geheel te houden; en wat de bereiding tot zyn vertrek van hier betrof, dat was een zaak die hy zo wel wist noodig te zyn als ik hem zulks konde zeggen, en waarom hy ook vastelyk beſloten had eenige zorg daar voor te zullen draagen, als hy zyne bezittingen tot de uitgebreidheid van zyne oogmerken en begeertens vermeerderd had, maar dat ééne bezigheid te gelyk genoeg voor hem was, en hy geen ledigen tyd tot iets anders konde uitvinden voor dat hy dit einde bereikt had. Ik antwoordde hem, dat zyn gebouw my vry zwak voorkwam, en welk een vreeslyke zaak het zyn zou, zo hy gedrongen wierd het-

zel-

zelve te verlaaten eer hy zich van een ander verzekerd had. ô Neen; zeide hy, myn huis is nog hecht en ſterk, en kan waarſchynlyk nog veele jaaren duuren; nochtans, gelyk ik u zeide, zal ik wel haast ledigen tyd krygen om na een ander om te zien, en ik twyfel niet, of het zal vroeg genoeg daartoe zyn. Schoon zyn gezelſchap my zo weinig behaagde, kon ik hem echter niet dan met droefheid over zyn gevaarlyke omſtandigheid verlaaten; ook waaren wy niet verre van hem gegaan, wanneer ik my gevallig achterwaarts keerde, en zag dat een felle rukwind de wooning eensklaps geheel ter neder wierp. Helaas! zeide ik tot myn leidsman, wat is nu de vrucht der vermetele uitſtellen van deezen armen man! Gy ziet, antwoordde hy, in zyn geval de waare geſteldheid van duizend anderen; naar dit grondbeginſel van nog tyd genoeg voor handen te hebben, gedraagen zy zich, en daar door worden zy dikwyls van een diergelyk haaſtig verderf verrast, ſchoon zy zulk eene teleurſtelling rechtvaardig verdienen. Zo het niet blykbaar was, zeide ik, aan hunne manier van ſprecken over deeze dingen, met welke hunne gedachten vervuld zyn, dat zy het gebruik der reden magtig zyn, zou ik zeer gereed zyn om het tegendeel te denken; want eigenliefde, een grondbeginſel zynde dat de natuur ingeplant is, ſchynt het een onredelyk gedrag te zyn eenig ding den voorrang te geeven, en grooter zorg daar voor dan voor zich zelv' en zyn eigen perſoon en belang te draagen. Het verwondert my niet, antwoordde myn medgezel, dat gy, na het gezicht, dat gy onlangs genooten hebt, tot zulke gepaste aanmerkingen gebragt zyt; maar kunt gy u niet erinneren hoe weinig invloed het leezen en hooren van deeze gewigtige waarheden te vooren op uwe begeertens en betrachtingen hadden? Wanneer gy dan overweegt dat deeze menſchen nooit eenige andere overtuiginge noch van de wezenlykheid noch van de voortreflykheid deezer heerlyke ſtad ontfingen, dan zulke bèrichten hen verſchaften,

moet

moet zulks uw verwondering grootelyks doen verminderen. Want ſchoon zy genoegzaame bewyzen hebben om hen geheel onverſchoonlyk te maaken, gelyk het met u ook zodanig zoude geweest zyn, echter zyn zy niet van diezelfde kracht om hen met wakkerheid tot de verkryging der aangeboden zegeningen op te wekken. Dus met elkander ſpreekende, kwamen wy aan zekere afgeſchooten plaats, waarin eenige wooningen ſtonden, welken in geene deelen van de anderen verſchilden dan dat zy dus afgeſchooten waaren. Ik vroeg myn leidsman welk een ſoort van inwooners zich hier onthielden? Zy belyden allen, zeide hy, gelyk gy nu doet, dat zy hun voornaamſte belang ſtellen om in de koningklyke ſtad toegelaaten te worden; en zy zyn dus onderling verknocht om met des te grooter voordeel hun einde te bevorderen, gelyk zy hierdoor ook eenige wezenlyke hulp hebben, en eenige byzondere voorrechten genieten, waarvan ik u op een anderen tyd kennis zal geeven; het geen waarover ik u thans wilde onderhouden, is, dat een groot deel van deeze lieden werkelyk bezig zyn om zich tot hun vertrek te bereiden, en daartoe reeds verſcheide vorderingen gemaakt hebben, elk overeenkomſtig met den tyd van zyn verblyf alhier, of met de zorg en naarſtigheid waarmede hy den byſtand, dien hem verleend wierd, waargenomen heeft. Maar wy zullen hier eenige weinige bezoeken afleggen, waardoor gy een beter oordeel van hen zult kunnen vellen. De eerſte wooning die hy intrad was waarlyk een zeer geringe hut, niet alleen van alle ſieraad, maar zelfs van ſchikking en evenredigheid verſtooken zynde. Ik was benieuwd wat myn medgezel daar mede voor had, inzonderheid toen ik zag dat de perſoon die 'er zich in onthield zeer vlytig bezig was met eenige ſtoffen te bereiden, met oogmerk om zyn wooning daarmede te verbeteren. Maar inkomende en hem ziende, was ik verrukt door de vertooning die hy maakte.

Zyn

Zyn gelaat was deftig, doch tevens blymoedig; hy scheen gul en openhartig van aart, echter door voorzichtigheid en bescheidenheid bestierd; zyn gewaad was inderdaad niet kostelyk of zwierig, nochtans rein, geschikt, en betaamelyk. Ik bemerkte, by de eerste begroetinge, dat myn leidsman en hy oude bekenden waaren. Zo haast hy ons zag inkoomen, zeide hy tot hem, myn waarde vriend, ik heb reden om de waarheid der stellingen, tot welker geloof gy my onlangs aanmoedigde, met dankbaarheid te erkennen; hier zyn de bouwstoffen, my onverwacht door een vriendelyke en liefdaadige hand toegezonden, om myne hut te versterken en te verbeteren, welken door myn bekrompen omstandigheden voor eenigen tyd aan 't vervallen was. Wel, zeide myn vriend, daar ben ik zeer verblyd over, en hoop dat gy u in het toekomende voor zulke moedelooze gedachten zult hoeden, wat zwarigheden zich ook mogen voordoen. Ik hoop my daar waarlyk voor te wachten, zeide hy, zelfs schynt het my voor tegenwoordig onmooglyk te zyn anders te handelen; echter, wanneer zich weder nieuwe zwarigheden opdoen, zyn helaas! nieuwe bevreesdheden tevens gereed om op myn gemoed aan te vallen. Maar hoe snood, hoe ondankbaar is zulk een gedrag! inzonderheid voor my, die hier zulk een aanhoudende en vertroostlyken voorraad geniet, en wien zulke heerlyke vooruitzichten vertoond zyn, wanneer de korte tyd van verblyving alhier zal geëindigd zyn! Hier op raakte myn medgezel met hem in zulk een vermaaklyk gesprek over de heerlykheid der stad, en de bezigheden en geneugten der inwooners, dat ik my byna verbeeldde tot een tweede gezicht opgetoogen te zyn. Het was 'er zo ver af dat dit bezoek my verveelde, dat my dacht (hoe ongevallig de gesteldheid der plaats zich uitwendig vertoonde) dit de uitmuntendste en gelukkigste persoon te zyn, dien ik ontmoet had, en ik zoude, zo my dacht, wel te vreden zyn geweest

weest

weeft van omftandigheid te veranderen, fchoon ik overtuigd was, dat myn wooning, by de zyne vergeleeken, fchoon en geryflyk was, en wel voorzien van alles wat ftrekken kan om myn verblyf in dezelve aangenaam te maaken, zo ver deeze vallei iets konde uitleveren dat daar toe vordelyk was. Toen wy vertrokken waaren, bedankte ik myn leidsman, dat hy my gebragt had waar ik zo wel onthaald was. Maar, zeide ik, het verwonderde my dat deeze man zich zo vergenoegd en gelukkig konde vertoonen, daar zich zo veel blyken van het tegendeel in zyne omftandigheden openbaarden, ja, dat hy zich, in geluk ver boven my met al myne geneugten verheven, voordeed. Hy befchuldigde zichzelv' over eene geringe angstvalligheid toen hy tot de laagfte ebbe van verlegenheid gebragt was, en ik zou verwonderd zyn over zyne blymoedigheid, wanneer hy van de befte genoeglykheden omringd was, die een hut als de zyne kon uitleveren. Deze verwondering, antwoordde hy, ontftaat eeniglyk door gebrek aan behoorlyke overweeging: kunt gy u niet meer te binnen brengen hoe geheel onverfchillig gy omtrent uw wooning waart, terwyl ik u deeze vermaaklyke gezichten vertoonde, zo dat gy, by uw wederkomft, naauwlyks konde gelooven dezelve uw eigen te zyn. Deeze perfoon nu word dagelyks dus onthaald; ja, fomtyds word ik menigmaal op een dag geroepen, om hem in zyn optogten derwaards te verzellen. En dat hy geen vreemdeling in die plaats is, was ligtelyk aan zyn gefprek te bemerken. Indien dan de invloed van een enkel gezicht zo veel vermogen op u had, om u uw wooning met een verachtelyk oog te doen aanzien, en u derzelver bekrompenheid en ongemaklykheid te ontdekken; zo doet de herhaalde verkeering, welke hy daar onderhoud, hem met zyne bezitting, als of die veel grooter was, te vreden zyn; en terwyl hy dus onthaald word, flaat hy 'er de minfte acht niet op: maar weder verpligt zynde tot het waarneemen van de laftigfte en onaange-

lyk zulk een gedrag my ook mogt voorkomen, ik zou in ſtilte vertrokken zyn, was ik alleen veracht geworden; maar, helaas! myn vriend, herdenk eens, hoe de ondankbaarheid verzwaard is, welke gy hier in, jegens uw Opperheer, ontdekte. Hy zag u begeerig om alle gelegenheden waar te neemen om uw onderdanigheid aan hem te bewyzen, en eene beſchouwing van hem te hebben; hy zag u ernſtelyk beweenen, en echter blymoedig alle de beletzelen doorgaan die uwe omſtandigheden in den weg wierpen, beiden van uw pligt en genietingen; hy heeft op een aanmerkelyke wyze daar in voorzien, met u van alle deze zwaarigheden te ontheffen; en al de dankbaarheid die gy hem daar voor bewyſt, beſtaat in uzelven aan hem te onttrekken, en onverſchilliger te worden omtrent hem, of omtrent deeze edeler zegeningen, welken de voornaamſte voorwerpen van uwe begeertens plagten te zyn. Wat zegt gy? Heb ik wel een onrechtvaardige beſchuldiging opgemaakt? Helaas! antwoordde hy, zo haaſt de zuchten en traanen hem toelieten te ſpreeken, ik beken dat myn misdaad zeer groot geweeſt is, en myn gedrag zodanig, dat gy daar door getergd wierd om my voor altoos te verlaaten, waardoor ik het overſchot myner dagen trooſtloos zoude hebben moeten doorbrengen; want ik moet bekennen dat ik, gedurende deezen tyd, geen waar genoegen voor myzelven genooten heb! Ach! dwaas als ik ben, want ik heb my door myne nieuwe bezigheden en tydverkwiſtingen verleid tot verwaarloozing van deeze veel edeler vermaaken, met welken gy gewoon waart my te onthaalen, ja, zo geheel hebben dezelven myne opmerking tot zich getrokken, dat ik, als gy ziet, heb toegelaaten dat myn klederen vervuild, en zelfs de buitenſte zyde daar van verouderd is, verzuimende beide myn perſoon en gewaad, terwyl myn voornaamſte bekommering was hoe ik myne nieuwe verkrygingen tot de meeſte winſt zoude aanleggen, en myn huis op de voor-

voordeeligſte wyze vergrooten. Wel is waar, dat ik ſomtyds met aandoening deeze droevige verandering in myn geſteltenis en gedrag opmerkte, en gereed was om my in myn voorigen ſtaat te wenſchen; leggende liever de ſchuld op de veranderingen die in myne omſtandigheden waaren voorgevallen, dan die, gelyk ik nu overtuigd ben dat ik had behooren te doen, op myn eigen dwaasheid te leggen; zulk een ſnood en geveinsd gedrag heb ik gehouden. Zo als hy dit gezegd had, zag ik een perſoon binnen treeden, van een ſtraf doch treurig gelaat; op wiens nadering myn leidsman opſtond, zeggende, ik wil u met deezen, voor tegenwoordig, gepaſten medgezel alleen laaten, en overeenkomende met de achting die gy aan zyne onderwyzingen betoont, moet ik myn gedrag omtrent u ſchikken; want onze Opperheer, ten uitterſte ongenoegd zynde over dit groote misbruik zyner gunſten, heeft my gelaſt om my op zekeren afſtand van u te houden, totdat gy myn byſtand hooger te ſchatten en beter aan te leggen weet. Vervolgens zich tot my keerende, zeide hy haaſtelyk: Kom, laat ons gaan. Verder voortwandelende, hervatte ik deezerwyze het geſprek: My dunkt deezen armen man beide te moeten beſchuldigen en beklaagen; hy is voorzeker grootlyks te beſchuldigen geweeſt, en ik ſtaa verbaasd hoe hy zich dus heeft kunnen gedraagen; maar was het, dewyl hy zich zo gevoelig over zyn misdryf betoonde, was het niet een weinig hard van u hem zo ſchielyk te verlaaten? Ik heb, antwoordde hy, iemand by hem gelaaten, wiens onderſtand hem in deezen tyd veel dienſtiger zal zyn. Ik bid u, zeide ik, my te zeggen wie hy is? want ik dacht in het eerſte dat hy Berouw heette, en die deezen morgen by my was; maar als hy nader kwam, vond ik zyn gelaat veel ſtraffer te zyn. Hy was dezelfde, antwoordde hy, ſchoon hy zich aan u met een veel lieflyker gezicht vertoonde, en het zal gelukkig voor u zyn, zo gy hem nooit zult dringen

 die-

lyk zulk een gedrag my ook mogt voorkomen, ik zou in ſtilte vertrokken zyn, was ik alleen veracht geworden; maar, helaas! myn vriend, herdenk eens, hoe de ondankbaarheid verzwaard is, welke gy hier in, jegens uw Opperheer, ontdekte. Hy zag u begeerig om alle gelegenheden waar te neemen om uw onderdanigheid aan hem te bewyzen, en eene beſchouwing van hem te hebben; hy zag u ernſtelyk beweenen, en echter blymoedig alle de beletzelen doorgaan die uwe omſtandigheden in den weg wierpen, beiden van uw pligt en genietingen; hy heeft op een aanmerkelyke wyze daar in voorzien, met u van alle deze zwaarigheden te ontheffen; en al de dankbaarheid die gy hem daar voor bewyſt, beſtaat in uzelven aan hem te onttrekken, en onverſchilliger te worden omtrent hem, of omtrent deeze edeler zegeningen, welken de voornaamſte voorwerpen van uwe begeertens plagten te zyn. Wat zegt gy? Heb ik wel een onrechtvaardige beſchuldiging opgemaakt? Helaas! antwoordde hy, zo haaſt de zuchten en traanen hem toelieten te ſpreeken, ik beken dat myn misdaad zeer groot geweeſt is, en myn gedrag zodanig, dat gy daar door getergd wierd om my voor altoos te verlaaten, waardoor ik het overſchot myner dagen trooſtloos zoude hebben moeten doorbrengen; want ik moet bekennen dat ik, gedurende deezen tyd, geen waar genoegen voor myzelven genooten heb! Ach! dwaas als ik ben, want ik heb my door myne nieuwe bezigheden en tydverkwiſtingen verleid tot verwaarloozing van deeze veel edeler vermaaken, met welken gy gewoon waart my te onthaalen, ja, zo geheel hebben dezelven myne opmerking tot zich getrokken, dat ik, als gy ziet, heb toegelaaten dat myn klederen vervuild, en zelfs de buitenſte zyde daar van verouderd is, verzuimende beide myn perſoon en gewaad, terwyl myn voornaamſte bekommering was hoe ik myne nieuwe verkrygingen tot de meeſte winſt zoude aanleggen, en myn huis op de

voordeeligfte wyze vergrooten. Wel is waar, dat ik fomtyds met aandoening deeze droevige verandering in myn gefteltenis en gedrag opmerkte, en gereed was om my in myn voorigen ftaat te wenfchen; leggende liever de fchuld op de veranderingen die in myne omftandigheden waaren voorgevallen, dan die, gelyk ik nu overtuigd ben dat ik had behooren te doen, op myn eigen dwaasheid te leggen; zulk een fnood en geveinsd gedrag heb ik gehouden. Zo als hy dit gezegd had, zag ik een perfoon binnen treeden, van een ftraf doch treurig gelaat; op wiens nadering myn leidsman opftond, zeggende, ik wil u met deezen, voor tegenwoordig, gepaften medgezel alleen laaten, en overeenkomende met de achting die gy aan zyne onderwyzingen betoont, moet ik myn gedrag omtrent u fchikken; want onze Opperheer, ten uitterfte ongenoegd zynde over dit groote misbruik zyner gunften, heeft my gelaft om my op zekeren afftand van u te houden, totdat gy myn byftand hooger te fchatten en beter aan te leggen weet. Vervolgens zich tot my keerende, zeide hy haaftelyk: Kom, laat ons gaan. Verder voortwandelende, hervatte ik deezerwyze het gefprek: My dunkt deezen armen man beide te moeten befchuldigen en beklaagen; hy is voorzeker grootlyks te befchuldigen geweeft, en ik ftaa verbaasd hoe hy zich dus heeft kunnen gedraagen; maar was het, dewyl hy zich zo gevoelig over zyn misdryf betoonde, was het niet een weinig hard van u hem zo fchielyk te verlaaten? Ik heb, antwoordde hy, iemand by hem gelaaten, wiens onderftand hem in deezen tyd veel dienftiger zal zyn. Ik bid u, zeide ik, my te zeggen wie hy is? want ik dacht in het eerfte dat hy Berouw heette, en die deezen morgen by my was; maar als hy nader kwam, vond ik zyn gelaat veel ftraffer te zyn. Hy was dezelfde, antwoordde hy, fchoon hy zich aan u met een veel lieflyker gezicht vertoonde, en het zal gelukkig voor u zyn, zo gy hem nooit zult dringen

 die-

diezelfde ſtrafheid omtrent u te gebruiken, die hy verpligt is te oefenen waar wy hem gelaaten hebben. Maar, voegde hy 'er by, ik geloof niet dat het nu noodig is, na het geen voortyds tuſſchen ons voorgevallen is, u te zeggen waar toe ik u derwaards geleid heb. Neen, antwoordde ik, nu ik zie dat het mooglyk is voor zulken die gezichten van de koningklyke ſtad gehad hebben, en ernſtige begeerten om 'er een verblyf in te erlangen, de indrukſels, die dezelve op hun gemoed maakten, in zo verre te verliezen, dat zy zichzelven voor eenen tyd kunnen te vreden houden zonder herhaaling van deeze gezichten; echter zullen de droevige gevolgen van het gedrag deezes mans zeker genoegzaam zyn om my af te ſchrikken van de eerſte zweemſels van koelheid en onverſchilligheid die in my opryzen. Gelukkig zal het voor u zyn, antwoordde hy, zo dat waar is; en ik heb deeze ontmoeting geſchikt tot uwe omzichtigheid zo wel als tot uwe overtuiging, inzonderheid omdat gy van ſterke aanlokſelen tot dit dal ontmoet zult worden, en groote aanvechtingen u zullen bejegenen om in uwe voortgangen te verſlappen en te verkoelen; dewyl gy in een ſtaat van leeven zyt waarin veranderende vertooningen doorgaans met de meeſte kracht op de verbeelding werken, en waarſchynlyk zullen plaats hebben in zulke gelegenheden, welken meeſt bekwaam zyn om de hartstogten gevangen te leiden. Ach! zeide ik, in welk een ſtand ik my hier ook zal geplaatſt vinden, kan ik nooit myn hoogſte afkomſt zo ver vergeeten, dat ik my zou ophouden met en vergenoegd ruſten in eenige genietingen, die deeze vallei my kan uitleveren. En is dit gemeenlyk zo? Maar al te gemeen, antwoordde hy; zelfs is 'er niemand die altyd denzelfden invloed van deeze gezichten heeft. De verſcheiden voorwerpen, met welken zy genoodzaakt zyn te verkeeren, en de verſcheiden behaaglyke en aandoenlyke voorvallen, waaraan zy hier onderhevig zyn, neemen maar al te veel hunne gedachten, zorgen, en gene-

negenheden tot zich; schoon gemeenlyk, als in het laatste geval bleek, voordeelige omstandigheden in dit opzicht den verderflykſten invloed hebben. Hoe vreemd en onverschoonlyk is dat? zeide ik. Wat! hoe meerder gunsten zy genieten, hoe meerder ondankbaarheid zy bewyzen? Waarlyk vreemd, antwoordde myn onderwyzer, maar overweegende, dat, gelyk ik u te vooren zeide, de menschelyke natuur verbasterd is, is dit de reden dat zy op zulk eene onmaatige wyze genegen zyn om deeze omringende voorwerpen aan te kleeven, en, schoon gedeeltelyk tot hunne weezenlyke waardigheid hersteld, hebben zy nog steeds zo veel van hunne oude laagheid van geest in hun overblyvende, dat, wanneer alle dingen hier voordeelig en vermaaklyk gaan, zy maar al te genegen zyn zich gemaklyk te vestigen. Indien het zo met de zaak gelegen is, zeide ik, dan is zekerlyk een geringe en verdrukte staat te verkiezen, is hy niet? Niet in zichzelven, antwoordde hy, want zulke goederen te bezitten die ons tot vervulling onzer behoeften en tot verkwikking kunnen dienen, ja zelfs eenige overmaat van dezelven te hebben, geduurende onze levensreize, waarmede wy hen die te kort komen kunnen verzorgen, zyn in zichzelven zeer wenschelyke dingen, en behoorden met groote dankbaarheid ontfangen, met blymoedigheid genooten, en met getrouwheid aangelegd te worden, als zynde een byzonder merkteeken van de gunst des Konings, en van 't vertrouwen, waarmede wy van hem verwaardigd worden; en waar de goedertieren geschenken der Voorzienigheid dus ontfangen, genooten en aangelegd worden, zyn dezelven voor zeer groote zegeningen te houden. De fout is derhalven geheel in den ontfanger gelegen, wanneer het tegenstelde daaruit voortkomt; en dewyl zo weinige menschen bekwaam zyn zich in zulk een staat wel te gedraagen, is het beide aan de wysheid en genade van hunnen Opperheer toe te schryven, dat het meerderdeel van hen een gemeener en bekrompener

ſtand ten deel valt. Terwyl ik met ſterke aandacht naar zyn rede luiſterde, bleef myn leidsman voor een geringe ſoort van wooning ſtaan; en my eerlang daar binnen geleid hebbende, vond ik dezelve byna van alle noodwendigheden verſteecken te zyn. Maar zo haaſt ik myn oogen op den bewooner geſlagen had, verbeeldde ik my geen berouw van myn bezoek te zullen hebben: hy had een aangenaam doch eenigzins neêrſlagtig gelaat, en zyn kleeding, ſchoon maar ſlecht en eenvouwdig, was geſchikt en betaamlyk. Ik bemerkte dat zyn gezicht glinſterde, op de nadering van myn leidsman, welke hy, met eene uitberſtende genegenheid, in deezervoege, aanſprak: ô Myn waardſte vriend, hoe lang heeft my de korte tyd geduurd, ſedert gy van my vertrokken waart! ik begon ſchier neêrſlagtig te worden; de dampen die uit deeze nieuw opgelapte hut uitwaaſſemen, en het gebrek aan noodwendigheden valt my zeer hard te draagen. Maar juiſt nu bezig zynde om myn gemoed een weinig te verkwikken, heb ik de gunſtige verklaaringen van den Koning, wegens het bewyzen zyner goedertierenheid gedaan, overzien, en 'er deeze trooſtelyke belofte in gevonden: Zy die hem vreezen zullen geen gebrek hebben aan eenig goed. Maar ik verlangde naar u, om te weeten of die aan my gedaan is, en in hoe verre ik daarop vertrouwen mag. Ja, antwoordde hy, gy moogt u deeze en alle de goedertierene verklaaringen, die den Koning gedaan heeft, met zulk een volkomen recht en zekerheid toeeigenen, als iemand van zyne onderdaanen; en uzelven geruſt onder zyne zorg ſtellen, verzekerd zynde dat gy al het noodige zult genieten. Hierop verſpreidde zich een nieuwe luiſter en vreugd op zyn gelaat, en hy riep, als in een verrukking van blydſchap uit, wie, of wat ben ik elendige, ondankbaare wederſpanneling, dat myn Opperheer zyn onbepaald medelyden tot my derwyze zoude uitbreiden! Toen zich tot my keerende, vervolgde hy: Jongman, uw goede geleider heeft u hier gebragt, om u ee-

u eene der droevigste voorbeelden van snoodheid, ondankbaarheid en wederspannigheid te vertoonen, en echter het verbaazendste bewys van des Konings geduld, verdraagzaamheid, en, ten laatsten, goedertierenheid en genade, dat deeze, of mooglyk eenige andere plaats kan uitleveren. Om u voorzichtigheid te leeren, en onderwys te verschaffen, zal ik u met zo weinig woorden als my mooglyk is, myn leevensloop verhaalen.

Ik was niet veel ouder dan gy nu zyt, toen ik myne gedachten ernstig liet gaan over den laagen en elendigen staat waar toe de inwooners van deeze vallei, door hun afval van hunnen rechtmaatigen Opperheer, gebragt waaren; en na dat ik de noodige onderrechtingen, wegens de vriendelyke en genadige wyze die hy had uitgevonden, om alle die zich aan de voorgesteide voorwaarden willen onderwerpen weder in zyn gunst te herstellen, bekomen had, vond ik in myn boezem eene krachtige begeerte opryzen om de gedreigde straffe te vermyden, en de aangebodene genade te erlangen. Hierop leide ik den eed van getrouwheid af, overeenkomende met het voorschrift daartoe in de wetten bestemd, en verplaatste myn wooning in deeze plaats, opdat ik alle de voorrechten van zyne aangenomen onderdaanen mogt genieten. Ik volhardde eenigen tyd in het volbrengen eener geregelde gehoorzaamheid, en vermaakte myzelven dikwyls met de hoop van het toekomende voordeel, dat ik langs dien weg zoude deelachtig worden. Maar, helaas! het duurde niet lang, of, beide geheime en openbaare vyanden spanden te samen om my te verleiden, en ik, dwaas en ongelukkig schepsel, wierd ligtelyk een prooi der strikken die zy voor my gelegd hadden, en, door hunne bekooringen en myn eigen bedorven neigingen en driften verleid, van een voorafgaande koelheid en onverschilligheid omtrent den dienst in welken ik getreeden was, tot openlyke bedryven van wederspannigheid en baarblyklyke schendingen dier wetten, welken ik ge-

zwooren had te zullen gehoorzaamen, dus by al myne andere misdaaden nog die van myneedigheid voegende. Myne goede vrienden verzuimden niet, my te vermaanen en te beſtraffen; zy bleeven ook niet in gebreke om my op het ernſtigſte en vriendelykſte te verzoeken dat ik myzelven voor myn rechtvaardig misnoegden Vorſt zoude vernederen, en tot getrouwheid wederkeeren; totdat zy, alle hunne poogingen vruchteloos vindende, my buiten hunne gemeenſchap ſlooten, laatende my deeze medgezellen, die ik tot voorwerpen van myn heillooze verkiezing gemaakt had; welk verachtelyk gezelſchap niet naliet zich daar van te bedienen, vervullende myn boezem met kwaadwilligheid tegen hen die eertyds eeniglyk myne trouwe vrienden waaren, my verhardende en verſtoutende in myne openlyke bedryven van ongehoorzaamheid. In deezen jammerlyken ſtaat ben ik lang gebleeven. 't Is waar, ik had in dien tyd eenige aanvallen, welken myn wooning geweldig dreigden, waardoor ik grootlyks ontroerd wierd, en daarom ſmeekſchriften aan den Koning zond, met menigvuldige beloften van beterſchap, indien het hem behaagde my nog een weinig langer te beproeven; maar zò haaſt was het gevaar niet over, of ik keerde weder tot myn voorigen wandel en gezelſchap. Ik heb, als gy ligtelyk kunt bemerken, onlangs een dagvaardiging gehad om te verhuizen, en de breuken, in myne wooning gemaakt, waaren naar allen ſchyn onverhelplyk. Hierop kwam myn oude boezemvriend Geweeten, welken ik zo onvriendlyk behandeld, en ten laatſten den mond geſtopt had, weder te voorſchyn, en ſtelde my met de ſtrengſte vertoogen de ſchriklykheid van den ſtaat voor, in welken ik myzelven gebragt had. Ik luiſterde nu met aandacht naar alle de lange en vreeſlyke herhaalingen die hy deed van myne groote en afſchuuwlyke misdaaden, welke beſchouwing myn gemoed met een angſt vervulde, die te groot was om met woorden uitgedrukt te worden, en die

nog

nog telkens de heftige fchuddingen vermeerderden die ik voelde dat door de aanvallen op myn gebouw veroorzaakt wierden; terwyl my geen mooglykheid overbleef, om een plaats in de onderaardfche gevangenis, het verblyf voor zulke wederfpannigen gefchikt, te ontvlugten, noch de bygevoegde ftraffen, welken zulke verzwaarde misdaaden, als de myne, verdiend hadden. In deeze groote verlegenheid wierd myn waarde onderwyzer, wiens raadgeevingen ik zo menigmaal veracht, wiens beftraffingen ik verworpen, wiens vermaaningen ik een doof oor toegekeerd had, met een teeder medelyden omtrent my vervuld, zo dat hy my menigvuldige maalen met zyne bezoeken begunftigde. Hy vermaande my om niet aan het verkrygen van genade te wanhoopen, met byvoeging, dat, zo ik den byftand deezer twee amptenaaren van den Koning, Boetvaardigheid en Geloof, konde verwerven, zy my tot den Prins zouden geleiden, die niet in gebreke zou blyven om my met zyn koningklyken Vader te bevredigen, en vergiffenis voor my te verkrygen. Hy ftelde tevens veele beweeglyke verzoekfchriften mynenthalve op, en vaardigde dezelven af, om den Koning te bidden, dat hy, door zyn groote goedheid en bermhartigheid, deeze zyne ampglieden wilden gelaften om my in deezen uitterften nood te verzellen en by te ftaan. Op deeze ernftige fmeekfchriften, welken door veelen myner oude bekenden in deeze plaats onderteekend waaren, behaagde het den Koning een genadig antwoord te geeven; en het duurde niet lang of ik zag Boetvaardigheid verfchynen. Hy fchilderde myn fchuld met zulke haatelyke kleuren voor myne oogen, dat het my myn voorgaande gedrag, als ook myzelven om die reden ernftiglyk deed haaten en verfoeijen. Echter ftelde hy my de gadelooze goedertierenheid van den Opperheer, welken ik beledigd had, in zulk een behaaglyk en aanmoedigend licht voor, nevens de verbaazende verklaaringen van zyne genade, in de

wy-

wyze die hy uitgevonden had om elk oprecht wederkeerend muiteling in zyne gunst te herstellen, dat ik tot een krachtig besluit overging, om alle bondgenootschap met zyne openlyke vyanden af te breeken, en tot myn pligt omtrent hem weder te keeren. Dus ging ik, door flikkeringen van hoop, die my verscheenen, aangemoedigd wordende, eenigen tyd voort, doch die wierden dikwyls weder verdreeven door een nieuwen storm van vrees, die my dreigde neder te werpen, inzonderheid wanneer ik gevoelde dat myn wooning op nieuw sterke schuddingen onderging; totdat het, na veele ernstige verzoekschriften, welken Boetvaardigheid opgesteld, en in myn naam den Prins aangeboden had, om door hem aan den Koning overgeleverd te worden, hem behaagde op de goedgunstigste wyze deezen dierbaaren en waardigen amptman (die thans uw leidsman is) met kundschap van vergiffenis tot my te zenden, en ten zelfden tyde bevel te geeven dat myn wooning zoude verbeterd worden; zo dat 'er eenig vooruitzicht scheen te zyn dat ik gelegenheid zoude verkrygen om de oprechtheid myner bekentenissen en besluiten aan den dag te leggen, en te doen wat my mooglyk was, om de oneer, die ik zyn' dienst door myn trouwloosheid had toegebragt, weder te herstellen, door een gedrag dat met myne beloften en verbintenissen overeenkomst had. Na het ontfangen van dit bericht, voegde hy 'er by, geloof ik, dat gy naauwlyks weet wat de grootste reden van verwondering uitlevert, myn onverantwoordelyke dwaasheid en godloosheid, of de overvloedige bermhartigheid van myn beledigden Prins.

Ik gevoelde my inderdaad zeer ontroerd door dit verhaal, en wanneer wy buiten de deur gekomen waaren, zeide ik tot myn onderwyzer: Hoe is het mooglyk voor een mededinger naar de koningklyke stad, nadat hy den eed van getrouwheid heeft afgelegd, en zichzelven zo naauw met de getrouwe onderdaanen van den Koning

ver-

vereenigd heeft, te handelen, als deeze man gedaan heeft; en jaaren lang in eene openlyke wederſpannigheid voort te gaan? Gy moet aanmerken, antwoordde hy, dat ik u niet zeide dat deeze plaats uit geene anderen dan getrouwe onderdaanen beſtond. Daar zyn 'er maar al te veel in zulke plaatſen, die op verre na niet zyn het geen ze belyden te weezen. De een neemt hier zyn verblyf, om wel te ſtaan in de gedachten der geenen van welken hy afhangklyk is. Een ander is zo dwaas van zich te verbeelden dat deeze ſtand hem wezenlyk van het misnoegen des Konings zal bevryden, en hem zyn gunſt zal doen verwerven, terwyl anderen (als of het waare der zaak hier in gelegen was) den eed afleggen, en hunne wooning verplaatſen, uit eene werkelyke overtuiging van hun tegenwoordig gevaar, en uit begeerte om de voordeelen, die zy hebben hooren aanbieden, te verkrygen; maar deeze overtuigingen geene gelykvormigheid van geſteltenis, en ernſtige genegenheid tot den Koning, en den dienſt in welken zy verbonden zyn voortgebragt hebbende, worden zy harteloos, koel, en onverſchillig in zyn dienſt, totdat zy by trappen van denzelven afwyken, en zich met zyne vyanden vereenigen; en in dit droevig geval, is zulk een voorbeeld van verſchoonende en vergeevende genade, als wy gezien hebben, waarlyk zeer ongemeen. Och! zeide ik, hoe veel naauwkeurige zorg is 'er dan noodig om alle bekwaame middelen aan te wenden tot verkryging eener vaſte verzekerdheid dat myne tegenwoordige begeerten om een mededinger naar die ſtad te zyn waarlyk ernſtig zyn. Want wat zou het weezen, indien ik my ſlechts met eenige goede wenſchen zoude misleiden, gelyk ik ondervind dat deeze arme man gedaan heeft? Ik bemerk, antwoordde hy, dat gy behoorlyke aanmerkingen deswegen maakt; ik had dit bezoek ingericht tot eene waarſchouwing, om u op uw hoede te doen zyn, en om u in te prenten wel toe te zien, (eer gy den eed aflegt en uw

wooning in deeze plaats neemt) dat uw oogmerken en uitzichten recht zyn; en dat uwe verrichtingen uit een grondbeginsel van pligt en genegenheid tot den Koning voortkomen, welken gy die beiden ten hoogsten verschuldigd zyt, en dat tevens grootlyks tot uw eigen voordeel strekt. Zekerlyk, zeide ik, zal ik deeze vertooning my nooit weder zonder vreezen en beeven te binnen brengen! Mistrouwen omtrent uzelven, antwoordde hy, is u tevens noodzaaklyk en voordeelig; echter moet het zo hoog niet ryzen dat uw yver in de voortzetting van eenig gedeelte van het werk dat gy voorgenomen hebt daar door gedempt, of de vreugde en 't vermaak welken gy behoort te gevoelen in de bezitting van de eer en de gelukzaligheid, die gy eerlang, als een vrucht van des Konings gunst, hoopt te bezitten, bedorven word. Zo als hy dit gesprek geëindigd had, kwamen wy aan een zeer elendige hut, welke door veele stutten scheen onderschraagd te worden, en zulke wyde scheuren had, dat het aanzien daarvan my vreeslyk was. Kom, zeide myn leidsman, laat ons hier ingaan. Hier vroeg ik, helaas! is 'er eenig arm schepsel zo ongelukkig van zyn verblyf 'er te houden? Ik volgde myn onderwyzer naar binnen; maar hoe groot was myne verbaasdheid, toen ik den bewooner zag zitten met teekenen van blydschap en vergenoegdheid in zyn gelaat, verre te boven gaande alles wat ik te vooren in deeze vallei gezien had; toen ik een schoonheid en glans in zyn wezenstrekken, gewaad, en houding zag, welken zeer na met die der inwooners van de koningklyke stad overeenkwamen. Naauwlyks waaren wy ingekomen, of hy riep, als in verrukking van vreugde, myn medgezel in deezer voege toe: ô Myn waardste, tederhartigste, en getrouwe vriend! nu, nu is de gelukkige tyd genaderd dat ik uw vriendlyken bystand niet langer noodig zal hebben! Hoe veel ben ik niet aan uwe menigvuldige bezoeken verschuldigd, en de herhaalde wan-

de-

delingen die gy met my gedaan hebt, als mede de schoone vooruitzichten welken gy my verleende! Deeze hebben myne daaglyksche ondersteuningen, en myn troost by nacht geweest, onder de ontallyke zwaarigheden die ik ben doorgegaan, en de smarten en ongemakken die ik gevoeld heb, door deeze wyde scheuren die in myne wooning gemaakt zyn; maar juist nu begint zy te vallen, en ik zal de aangenaame, echter korte en afgelegen gezichten, welken gy my vergunde, verwisselen, voor de volkomen genieting van myn langbegeerde gelukzaligheid. Alles wat ik verder aan u te verzoeken heb, myn goede vriend, is, dat gy my nu ten laatsten niet wilt begeeven, maar my bystaan, totdat ik de verwachte en thans naby zynde verandering zal doorgegaan zyn. Gy moogt, antwoordde hy, op al den bystand, dien ik u kan geeven, vertrouwen, totdat het gelukkig tydstip verschynt wanneer zulks nutteloos zal zyn. Wat my betrof, ik was in verwondering opgetoogen; 't welk de spreeker bemerkende, hem tot my deed zeggen: Myn zoon, gy hebt wel begonnen; en hebt in myn waarden vriend een zekeren en gewissen, een getrouwen en verstandigen leidsman; laat het geen gy hier ziet en hoort een aanmoediging voor u zyn, om onder zyn bestier voort te gaan; want hoe sterk uw wooning nu ook is, zy zal vroeger of laater afgebroken worden; laat derhalven geene belangen, die daartoe betrekking hebben, immer oorzaak zyn dat gy uwen besten vriend zoud verwaarloozen. Te dikwyls, helaas! heb ik hier in gemist, en de oneindige schade, die ik daar door geleeden heb, moet ik met het grootste leedweezen beklaagen! daar, integendeel, zo ik den bystand, welken deeze waarde en getrouwe leidsman my wilde verleenen, hooger geschat, en beter gebruikt had, ik bevoegdheid tot veel hooger standplaats zoude verkreegen hebben, en vatbaar voor veel grooter gelukzaligheid geworden zyn dan ik nu kan hoopen te zullen verkrygen of genieten. Echter heb ik overvloedige

dige reden tot dankbaarheid wegens de vriendelyke en genadige verklaaringen die het den Koning behaagd heeft my te geeven, dat ik van een verblyf in de koningklyke ſtad verzekerd ben, ſchoon het maar een van de geringſte mag zyn! De gantſche handeling van myn Opperheer, omtrent my, is wys, vriendelyk, en goed geweeſt; want zelfs deeze wyde en langaanhoudende breuken in myn verblyf zyn de gelukkige middelen geweeſt die my aanzetten om meerder uit te gaan, en de behaaglyke en voordeelige wandelingen met myn goeden vriend te doen, dan ik anders, mooglyk, zo alles in myn huis gevoeglyk en aangenaam was geweeſt, zoude gedaan hebben. Naauwlyks had hy dit gezegd, of de ſcheuren wierden zeer ſchielyk verwyd, en het huis kreeg zulk een vreeslyken ſtoot, dat ik door groote verbaasdheid naar buiten raakte, ſchoon ik niet weet op welk een wyze, doch op een kleinen afſtand ſtaande, konde ik den gelukkigen inwooner door de openingen onderſcheiden, welke, in plaats van met vrees vervuld, ongevoelig ſcheen te zyn voor de herhaalde ſlagen die door den bevelhebber gegeeven wierden, om de wooning neder te werpen; ja, zelfs ſcheen elke ſlag zyn blydſchap te vermeerderen, en de ſchoonheid van zyn gelaat te vergrooten. Als nu het gebouw aan 't vallen was, zag ik dat myn leidsman hem onderſteunde in een ſchielyken ſprong opwaards; waar op hy terſtond uit myn gezicht gevoerd was. Terwyl ik met de overdenking van deeze vertooning bezig was, kwam myn leidsman tot my, zeggende: Gy ſchynt tegenwoordig vol gedachten te zyn. Ik ben, antwoordde ik, eerder belemmerd en verward dan geregeld in myne denkbeelden; want de verſchillende hartstochten van verwondering en vermaak, hoop, en vrees, welken my in het geen ik gezien heb verzelden, hebben eene ſoort van verbyſtering in my veroorzaakt. Gy weet, dat toen ik deeze hut

eerſt

eerst beschouwde, ik naauwlyks gelooven kon dat dezelve bewoonbaar was, en 'er eenig elendig armoedig voorwerp dacht te ontmoeten; maar toen ik den bewooner zo gantsch anders bevond, hem beide ziende zyn en genieten 't geen myn verwachting zo ver te boven ging dat hier mooglyk was, wierd myn verbaasdheid te groot om die met woorden uit te drukken. Het vermaak dat ik genoot door zyn onderwyzende en toegenegen aanspraak, en de hoop die ik in my voelde opryzen, dat ik door uw vriendlyken bystand insgelyks zoude bekwaam gemaakt worden om eenige aanmerkelyke voortgangen te maaken tot zyne verkrygingen, kunt gy beter gissen dan ik het kan beschryven; maar wanneer ik myzelven zo onbekwaam bevond om my onder zulke moeijelyke schuddingen staande te houden, dat ik maar op zekren afstand, en dat niet zonder schrik, als een aanschouwer konde staan; vervulde my zulks met vreeze of ik niet achteruit zoude wyken, wanneer de beproeving kwam, inzonderheid zo myn gebouw op zulk een beangstigende wyze afgebroken wierd, door, gelyk het zyne, by langzame trappen, te vervallen, en ten laatsten door zulke vreeslyke slagen in 't stof neder geworpen te worden. Wat dat aangaat, antwoordde myn leidsman, gy hebt geen reden tot eenige bekommeriging; volg maar zorgvuldig zyn raad en voorbeeld, en zo u in dit opzicht zyn lot ten deel valt, moogt gy vertrouwen aan zyn blydschap en overwinning te zullen deel hebben. Gy zaagt, in 't geen gebeurde, waaraan hy zyn kloekmoedigen en blygeestigen overgang verschuldigd was, en deeze ondersteuningen wil uw Opperheer dat ik altyd u zal verleenen, en dat ik gereed zal zyn u deeze opbeurende gezichten daaglyks te vertoonen. En dewyl 'er zulk een verscheidenheid van wyzen, waarop de wooningen nedergeworpen worden, plaats heeft, zo bekommer u daar niet over, maar houd u verzekerd

kerd dat de uwe geſchikt zal worden op zulk eene wyze als de Koning beſt acht te zyn, en mooglyk zult gy 'er hier de reden nog van zien en bekennen; doch indien niet, dan zult gy van deeze waarheid volkomen overtuigd worden, zo haaſt gy in de koningklyke ſtad zult aangekomen zyn.

En nu, myn zoon, voegde hy 'er by, ik hoop dat gy de verſchillende verſchynſelen, die u voorgeſteld zyn, als een ſchat zult opleggen, en 'er behoorlyken acht op geeven; ten einde gy u aan alle de onderwyzingen, welken daarin begreepen zyn, vaardig moogt onderwerpen; en dat ze een betamelyken invloed op uw gantſche gedrag voor het toekomende zullen hebben, beide door de waarſchouwingen en aanmoedigingen die u hier voorgeſteld zyn. Gy kunt zeer ligt bemerken dat 'er een veel grooter trap van gelykvormigheid in perſoon, gewaad en gedrag met deeze verheven perſonagien, waarvan ik u eenigen heb doen zien, dan gemeenlyk bedoeld word, waarlyk verkrygbaar is; en gy hebt insgelyks eenige der oorzaaken van het gebrek hierin gezien. Laat derhalven de eerſte beſchouwing uw volgzucht, en de laatſte uw omzichtigheid opwekken. Ik hoop, zeide ik, dat de indrukſels, welken deeze beſchouwingen in my gemaakt hebben, nooit uitgewiſcht zullen worden; echter vind ik een veel grooter miſtrouwen omtrent myzelven, na dat ik overtuigd ben geweeſt dit het gemeene geval te zyn. Het is zeer goed, antwoordde hy, uzelven te mistrouwen, en het was myn oogmerk u daar toe te brengen, en dat zal uw omzichtigheid doen vermeerderen om de ſtrikken, welken voor alle des Konings getrouwe onderdaanen gelegd zyn, te vermyden, byzonderlyk zulken, die de bekwaamſte zyn om iemand, die in zyn jeugd is, te verleiden; doch terwyl gy uzelven dus mistrouwt, moet gy vooral zorg dragen uwen Opperheer of zyne goedwilligheid omtrent u niet te mistrouwen; maar laat zulk een geſtel-

ſteltenis u eeniglyk aanzetten om door my uwe menigvuldige verzoeken aan den Prins voor te ſtellen, opdat het hem behaage my te gelaſten altyd t' uwer onderſteuning naby u te zyn. En wees verzekerd dat dan uw hoop, ſchoon dezelve tot den hoogſten top mogt ryzen, u nooit beſchaamd zal maaken. Dit zeggende, vertrok hy; en terwyl ik my over het verlies van mynen waarden leidsman en medgezel beklaagde, ontwaakte ik.

E I N D E.

* * *
* *
*

BLADWYZER

EN

INHOUD

DER

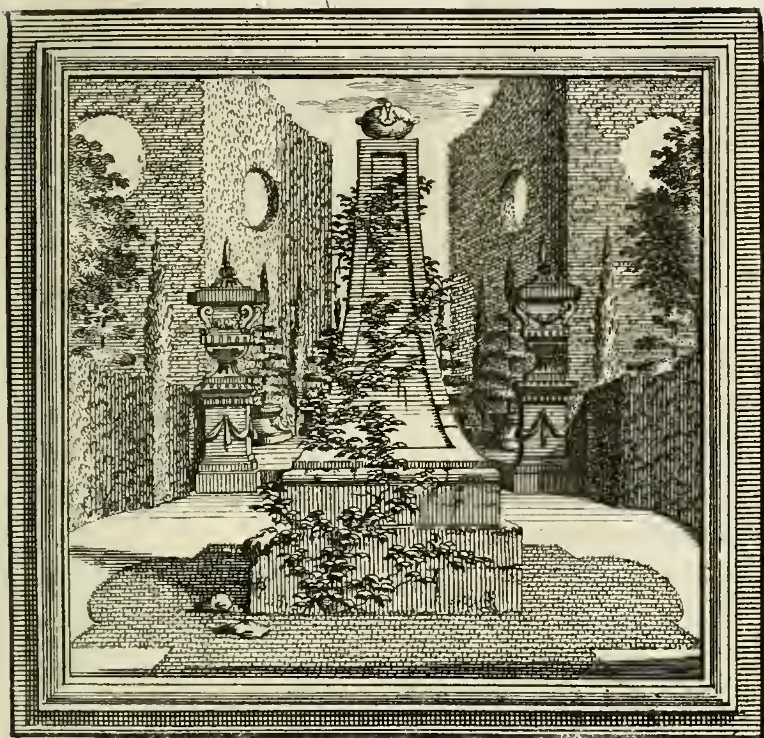
VERTOOGEN.

ZEDERYKE
ZINNEBEELDEN
DER
TONGE.

PLUIMSTRYKERY.

Dum mulcet nocet.

Het klev'rig klimop met zyne altydt groene bladen
De ſpitze zuil omhelſt, en ſtrookt, en kuſcht, en ſtreelt,
Als of het met haar' min ten hoogſten waar belaaden,
En dus een middel zógt, dat zyne ſmerten heelt;
Maar dat het enkel veinſt, zal haaſt de zuil bevinden,
Wanneer het kruidt de kalk uit haare voegen vreet,
En dus haar' ſterkte komt vermind'ren, en ontbinden
Haar' vaſte zenuwen, en opent reet by reet.
Hier meê wordt gy bediedt, die werk maakt van te vleijen,
Te pryzen wat men pryſt, te wraaken wat men wraakt,
En om der Grooten gunſt u zoo ver laat verleijen,
Dat gy vermaak toont in all' 't geene hen vermaakt;
Die 't hooffche leven kieſcht om overdaadt en weelde,
Den burgerſtaat veracht, en haakt naar hoogh bewindt,
Schoon 't zyn bezitter meeſt veel zórg en afgunſt teelde,
En zelden iemant ruſt of vreugdt daar by bevindt.
Geene Ov'righeidt ſtelle ooit op Vleijers haar betrouwen;
Hunne eerbiedt ſpruit uit vreeze of ſchand'lyke eigenbaat:
Want zelden zullen zy genoote gunſt onthouwen;
Maar zoeken eigen nut ver boven 't nut van Staat.

Te miferum, Landi, qui nunquam diceris alter;
De quo, cum duo funt, dicitur, unus adeft.
Nam loqueris, quidquid focii tibi lingua præivit:
Quod probat ille, probas; quod negat ille, negas.
Ille tibi puero legem dat moris & oris,
Ille tuos vultus & tua verba regit.
Divideris nunquam, nunquam contraria fentis:
Riferit? arrides. fleverit? illacrymas.
Ardet in ignotum? rugas quoque fingis & iras;
Ardet in ignotam? tu quoque fictus amas.
Quilibet acceffit, mutat tua quilibet ora.
Horâ fæpe ùnâ fic geris ora decem.
Ah Landi, dum te fimilem vis fingere cunctis,
Mirum, quam fias tu tibi diffimilis.

Vleijerye ofte Pluimſtykerye is, gelyk Auguſtinus getuigt, *ex fallaci laude ſeductio. eene verleidinge door een bedriegelyken of valſchen lof.* waar door eene waare van een' valſchen vrindt niet te onderkennen is. zy wordt gepleegt omtrent die geenen, van dewelke men eenigh voordeel zoekt en denkt te verkrygen, ofte voor welker maght men bevreeſt is, vallende het den verrezienden zelfs zwaar en duiſter, om de waare van de valſche loftuitingen te onderſcheiden, nadien de vleijer zich naar yders zinlykheidt weet te voegen, en allerhande rollen te ſpeelen, even gelyk de ſtroomen de kleuren van den grondt, daar zy over vlieten, verbeelden. hy heeft zich gewendt de zeden der oprechſte vrinden na te bootzen, om dies te meêr geloof te krygen, zeggende Seneca, dat de Vleijery de vrindtſchap gelykt, en dat zy zich niet alleen in alles daar mede gelyk ſtelt, maar haar ook wel voorby loopt. my dunkt dat dusdanige Vleijer bequaamelyk met klimop vergeleeken kan werden, dat een ſpitze en hooghverheeve zuil of ſteilen muur oploopt, en bekleedt, ende dezelve, wanneer het zyne wortelen daar in gehecht heeft, metter tydt verzwakt en opeet.

Koning Alphonſus volgens de getuigeniſſe van Panormitanus op zekeren tydt uit Sicilie gevaaren, en een' geweldige groote troep vogelen zyn ſchip rontom ziende navliegen en vólgen, zeide tot zyne byſtaande hovelingen, deeze dieren volgen ons dus niet uit gonſte, ofte om ons eere aan te doen, maar alleenigh om toe te zien, of 'er niet iets voor hun weghgeworpen werdt: indien zy zulks nu konnen achterhaalen, zullen zy dadelyk doorgaan, en niet weêr opdaagen. met deeze vogelen, vervolgde hy, koomen veelen van myne hovelingen overeen: zy jaagen naar eer-ampten en ſchenkadiën; geef ik hun dezelve, zy twiſten met malkander over den voorrang en de grootſte bediening, ende houden

den binnen korten tydt op van myn hóf te vólgen, als zy hun oogwit bereikt hebben, en verſchynen daar niet weder, voor dat zy op nieuws naar andere giften koomen te haaken. Een voorbeeldt en leſſe, die bequaam ſchynt te zyn, om de alleronbeſchaamſte Pluimſtrykers te overtuigen van de ſchandelykheidt hunner bedryven, die alreede by de Oudtvaders zoo bekent zyn geweeſt, dat Auguſtinus in zyne uitleggingen over den 69. Pſalm twee ſoorten van Vervólgers ſtellende, te weeten Laſteraars en Pluimſtrykers, zegt, dat de Tonge van eenen Pluimſtryker meerder ſchaadt, dan de handt eenes doodtſlagers; waarom hy ook die beiden vermaant te myden, als onze bitterſte en gevaarlykſte vyanden, waar van de eene vol gramſchap, en de andere in zyne vleijerye bedriegelyk is. weshalven Salomon in 't 27 hoofdtſtuk zyner Spreuken volgens Dirk Scheltes overgietinge zingt:

Een, die zyn' vrindt, die hem bejegent,
Geveinſt, of uit Pluimſtrykery,
Wenſcht heil, en voorſpoet, ja ook zegent,
Maakt, dat 't hem zelfs tot vloek gedy.

en Bernardus in zyne Leerreden over de driedubbele bewaaringe uitroept, dat de ſpraak wel licht is, om dat ze ſchielyk weghvliegt, en een vleijende tong wel aangenaam voorkoomt, maar den angel verborgen houdt. konſtigh ſchetſt ons de bovengenoemde Schelte zulk eenen Pluimſtryker in deeze woorden af:

Geen Wólf in lamm're vacht, zo ſchaad'lyk by de ſchaapen,
(Want die werdt baaſt ontdekt) als die in vrindtſchaps ſchyn
Zyn rol ſpeelt by die zich aan dit geſtel vergaapen.
'T is als een gulde kelk, vol ſchaadelyk fenyn.
Wee hof! wee ſtaat! wee huis! wee groot, klein, oud' of jongen!
Die 't oor leent aan 't geſtreel van valſche vleijers tongen.

Alhoewel nu de vleijery by alle Staaten van men-

fchen in zwang gaat, zoo heeft ze egter haare voornaamfte woonplaatfe in der Vorften hoven genoomen. waar van *Lucas Rotgans* in zyne vyfde zedelesse op Nazôs verdichtzel van de kleurverandering der Rave zingt:

Pluimftrykers worden meeft goetgunftigh aangeboort
In 't hof der-heerfchappy, gekittelt door 't ftoffeeren;
De hovaardy geftelt als fchildtwacht aan de poort,
Weerhoudt die niet, zy kent die vogels aan hun veêren.
De logen flempt, en teert, en draagt een kleedt van Staat,
De waarheidt zucht om broodt, in bedelaars gewaadt.

den hoveling zelf nevens zyne eigenfchappen befchryft ons de boertige Jan van der Veen aldus by zyn 39 Zinnebeeldt:

Die niet en doen in 't hof, als fchotelen te leegen,
En met een gulzigheidt de glazen uit te veegen.
Zyn als de papegay van leven en gefnap,
En fpreeken om de fauffe en vleijen om de nap,
Befchimpen d'Ambachtsman, of boer, of diergelyken,
En weeten 's Princen mondt met honigh te beftryken.

en wederom *by J. de Dekker:*

Die zynen aart ten hoof niet aardigh fchikken kan
Naar elks vernuft en aart, en is geen aardigh man.

immers wat de Grooten doen ofte zeggen, werdt met den naam van wonderlyk en heerlyk gedoopt, ende hun dikwyls wys gemaakt, dat zy van beter ftóffe opgelegt, en van een Goddelyken oorfprongk zyn, om alzoo een roode letter in den Almanak van derzelver gunfte te bekoomen: weshalven de Vorften wel moogen toezien, dat zy zich niet vertrouwen, dan op die geenen, onder welker hooge deugden zy oprechtigheidt bemerken; want waar deeze niet gehuisveft is, moet noodtzaakelyk eigen liefde weezen, die den menfch tot onderneeminge van groote

groote daaden voortdryft, eerder om aan zyne byzondere eerzucht en belangen, dan aan den roem en welſtandt van zynen Vórſt te dienen. dus gaan de Princen, van hunne laffe Vleijers verzelt, even als de kalveren onder de wolven, volgens 't zeggen van Crates den Thebaner. geene lyfwachten konnen deeze gaſten van 't hóf weeren, gelyk zy de quaadtzoekenden doen, die daar niet gewoon zyn te verkeeren, nadien de Pluimſtrykers, als de ſchorpioenen, wel vrindelyk zyn in den ſchyn, maar in den ſtaart het fenyn verborgen houden. dus is Philippus geheel Macedonie quyt geraakt door zyne Pluimſtrykers; Ferdinandt, Koning van Galicie, van ydereen gehaat geworden, en Koning Alphonſus van Arragon niet weinigh geſchandtvlekt, niet tegenſtaande hy zoo veele doorluchtige zaaken uitgevoert heeft. een ſchandelyk voorbeeldt van doemenswaardige vleijery verſtrekt in de hiſtoriën Tribonianus, als die den Keizer Juſtinianus volgens 't getuigenis van Hezychius in 't leven der Philoſophen verzekeren dorſt, dat hy niet ſterven, maar met ziel en lichaam in den hemel verhuizen zoude. Elendigh misbruik van het dierbaarſte der menſchelyk leden, zoo heerelyk boven andere gevormt, om Gode en de waarheidt te konnen belyden, en uit te brommen!

O Misbruik, 't geen het lieflykſt zoet
Verkeert in bittre gal en roet,
En de allernutſte medicyn
Verandert zelfs in zielsfenyn!

Overgelukkigh voorwaar zouden de Princen zyn, indien hun de waare geſchapentheidt hunner zaaken wierdt geöpenbaart; indien anders de waarheidt in de hoven gezegt mogt werden, en een voorbeeldelyke ſtraffe tegens de valſche aanbrengers geöeffent wierdt; zoo geen laffe vleijery geduldt, en de waarheidt naar haare waarde ingehaalt wierden.

zoo zingt ook Antonides in zyn Trazils eerfte bedryf:

Indien de Vleijer, die de Princen doet verwild'ren,
Die hunne afgryslykheên zo fchoon weet af te fchild'ren,
Om 't ziel-vergif, dat zulk een boosheidt met zich fleept,
Wierdt hatelyk ten Hove en Steden uitgezweept,
Men zou de grooten in geen fchelmen zien verkeeren,
Geen fchelmen even trots hun gruwelen verweeren.

want *res facra confultor, goede raadt is gout waart.* maar het gaat menighmaal naar 't geene Æfopus tot Solon zeide: *men moet tot de Vórften niet naderen, óf men moet in 't zin hebben hen te vleijen, 't zy uit vreeze voor hun oppermaght, of om eigen voordeel.* 't geene niet onaardigh van den Overyffelfchen Puikdichter zyner eeuwe, *Jacobus Revius*, aldus te verftaan gegeeven werdt:

Den Arendt, in een veldt vol vogels neergevallen,
Sprak: zufters, ben ik niet de fchoonfte van u allen?
Zy riepen altemaal: ja, ja, myn Heere, ja;
Wat de eene vooren zong, dat zong de ander na.
Een vogeltje alleen, wat ftouter in de kaaken,
Zei: 't zyn de veeren niet, die u zoo fchoone maaken,
De klaauwen en de bek die doen het voor gewis,
Dat niemant zeggen durft, dat het niet waar en is.

Menigmaalen en openbaarlyk heeft de Roomfche Raadt in aloude tyden betoont, hoe zeer hy tot de vleijery is geneigt geweeft, daar by de hiftoryfchryvers geboekftaaft, en op de penningen vertoont is, eene heerfchzuchtige en moordtdadige Livia Drufilla in de gedaante van Juno, eene overfpelige Sabina, en Galeria Fauftina vergoodt, nevens verfcheide wreede Tyrannen en dwingelanden, en hunne fchandtjongens tot Goden verklaart en aangeroepen. Loffelyk is het voorbeeldt van den Keizer Sigismundus, tot een grondtregel ftellenden, dat het misverftandt der Vórften hunne eigene ftaaten bederft; als die vol-

gens

gens 't verhaal van Æneas Sylvius in des zelfs levensbedryf, eenen van zyne Raadtsheeren, hem geweldigh hoogh pryzenden, een oorbandt gaf, en daar by voegde: *waarom byt ge my, Pluimſtryker?* op dergelyke wyze bejegende ook Ladiſlaus dat ſlag van oog- en oor-dienaars, antwoordende, die hem naar de reden daar van vroegen, *ik kaats ze maar wederom, die op my vallen.* De wyze koning Alphonſus van Arragon, noemde hen niet anders dan wolven; want gelyk die dieren den Ezel krauwen en ſtreelen, als zy hem zoeken te verſcheuren, zoo gebruiken de Pluimſtrykers niet dan logens en vleijeryen, om zich in iemants vrindtſchap te dringen en alzoo te bedriegen. de wyſte der Koningen beveſtigt dit in 't 29 hoofdtſtuk van zyne Spreuken, zeggende: *een man, die zyne naaſten vleit, ſpreidt een net uit over des zelfs gangen.* Hieronymus hier op ſpeelende, zegt, dat de Vleijery een met honigh beſtreeke ſtrop is, en Diogenes zei al voorheenen, dat een, die vleit, een zyde ſtrop uitwierp: waarom men Socrates leſſe wel te onthouden heeft, dat men die geenen voor getrouwe vrinden en raadtgeevers houden moet, die onze dwalingen aanwyzen, nooit verzwygen, en alle onze woorden en handelingen goedtkeuren. Ja men moet zyne ooren voor alle Vleijers ſluiten, en aan zyn eigen harte raadt vraagen, om dat wy ons zelfs 't beſte kennen;

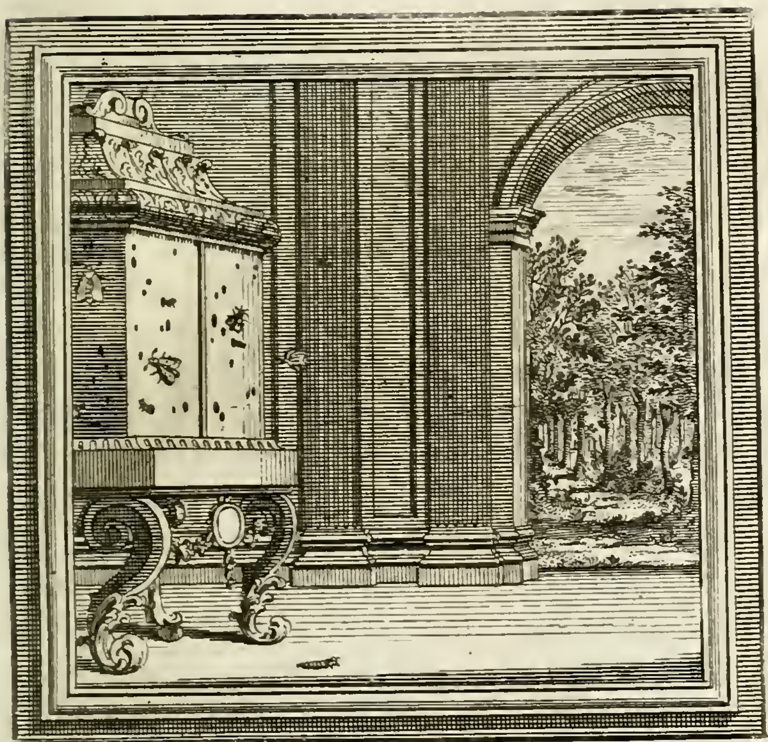
Want die de Vleijery niet ſtuit,
Noodt zelfs de ſnoodtſte Vleijers uit.

GÓDTSLASTERING.

Dum mordet ipſe perit.

De worm in 't hart des houts gebooren en gebroedt,
En teder opgequeekt, gekoeſtert en gevoedt,
Doorknaagt zyn' moeder zelfs, wanneer hy wint in kraghten,
Die hy misbruikt, om haar' vernieling te betrachten.
En byt by nacht en dagh door nerf en groenen ſpint,
Tot hy de ruime lucht en zich gevleugeldt vindt.
Staat ſtil, gy, die 't beſluit des Hemels na durft ſpeuren,
Die toeſchryft aan 't geval, all' wat gy ziet gebeuren,
En ſteunende op uw' kraght, het Alvermoogen wraakt,
Beſchouwt dees Schildery, op uw bedryf gemaakt.
Gy byt uw' Schepper, als ge ontkend zyn eeuwigh wezen,
En ſtelt, dat alles is uit eigen zaadt gereezen,
Daar hy u dagelyks met kóſt en drank voorziet;
Daar door zyn wys beſtier het kruidt uit de aarde ſchiet,
En zon en maan om beurt de wereldtkloot verlichten;
All' beelden, die uw' geeſt behoorden op te richten,
Om hooger oorzaak, dan 't vergankelyke zaadt,
Eene oorzaak, die nooit wierdt, maar altoos was, en ſtaat,
Te denken; ja gy knaagt den wortel van u leven,
Als gy met Juliaan, in laſtering bedreeven,
En ſnoode ſpótterny, de waare Gódtheid ſchendt,
En haare Alweetenheidt en Albeſtier ontkent,
Waar door gy uwe ziel werpt in een poel van zonden,
En queſt met eeuwige, en met ongeneesb're wonden,
Die na dit leven, dat, gelyk een bloemtje, ſneeft,
U leeren zullen, dat de ontkende Gódtheidt leeft.

Pravo

Pravo & profano more gens mortalium
Incilat increpatque naturæ Deum,
Quod multa volvant ſecla cornicum greges,
Cervique, brutum, inglorium ac pavens pecus:
Tales in aſtra contumelias jacit
Mala & maligna ſortis interpres ſuæ.
Quod ſanctiores natus ad curas homo,
Capaxque diæ mentis ille, cui Deus
Cœlum intueri vertice erecto dedit,
Vix pauca luſtra condat, ac vitam miſer
Laborioſas inter ærumnas trahat.

D. BAUDIUS.

Gódts-

Gódtslastering, bestaande niet alleen in een' innerlyke, maar ook een' uiterlyke verzaakinge van Gódt, zyne eigenschappen, deugden en volmaaktheden, ende een gruwelyk misbruik van zyn heiligen naam, is de alleroudtste en snoodtste van alle zonden en misdaaden, waar van Augustinus op 't 26 hoofdtstuk van Mattheus zegt, dat wie Christus, heerschenden in den hemel, lastert, niet minder zondigt, als die hem op aarde gekruizigt hebben. Zoo wy maar eens de heilige bladeren opslaan, waar zullen wy deezen gruwel niet wedersprooken en gestraft vinden? uitdruklyk zegt Gódt tot Mozes, Leviticus 14. vers 16. dat hy tot de kinderen Israëls zoude zeggen: *Een yder, als hy zynen Godt gevloekt zal hebben, zoo zal hy zyne zonden draagen, ende wie den naame des Heere gelastert zal hebben, zal zekerlyk gedoodt worden, de gantsche vergaderinge zal hem zekerlyk steenigen: alzoo zal de vreemdeling zyn gelyk de inboorling; als hy den naam zal gelastert hebben, hy zal gedoodt worden.* ende Christus zelfs leeraart Marcus 3. vers 29. *maar zoo wie gelastert zal hebben tegens den Heiligen Geest, die heeft geen vergevinge in der eeuwigheidt, maar hy is schuldigh des eeuwigen oordeels.* Een gruwlyk voorbeeldt van Gódtslastering verstrekt ons by de Geschichtschryvers Sozomenus en Eutropius (die in dit geval van Ammianus Marcellinus en anderen werden tegen gesprooken, en niet zonder waarschynelykheidt. daar den Liefhebbers der Kerkelyke Oudtheden niet zelden blykt, dat by de oude Christenen dikwyls een *piafraus*, of heiligh bedrogh gepleegt is.) de Godtverzaakende Keizer Julianus, als die in den Persischen Oorlogh door een pyl ter doodt gewondt, zou uitgeroepen hebben: *Galileër gy hebt verwonnen*, en de handt op de wonde drukkende, en het daar uit vloeijende bloedt naar de lucht werpende, gezegt heeft: *daar Nazarener, drink uw bekomst.* Van dus-

danige

danige onmenschen vinde ik dit Punt-dichje by de Dekker:

Wanneer men spreekt van Gódt of van zyn' hooge wegen,
Roept Mopsus, die doch Gódt en Gódtsdienst houdt voor spót,
Aan dingen boven ons, en is ons niet gelegen.
Recht heeft hy, want de hel gehoort hem. dat 's zyn lót.

Gódt zelfs klaagt dus by den Profeet Jesaïas in zyn 52 hoofdtstuk: *ende nu wat hebbe ik hier te doen, spreekt de Heere, dewyle myn volk om niet weghgenoomen is, ende de geenen, die over het zelve heerschen, het doen huilen, spreekt de Heere, ende myne naame gedurighlyk den gantschen dagh gelastert wordt.* Op de lyste dezer monsters treedt Kaïn, de broedermoeder, als hoofdtman voor uit, zeggende in 't boek der Scheppinge tot zynen Schepper, *myne misdaadt is grooter, dan dat zy vergeeven worde.* over welke plaatse Bernardus handelende, Kaïn als antwoordende toevoegt: *gy liegt Kaïn, want Godts barmhertigheidt is grooter, dan alle uwe goddelooze ongerechtigheden.* want hy vergrootte zyne misdaaden wel, maar hy deedt 'er eene valsche belydenisse van, en badt om geen' vergiffenisse, maar zonde op zonde hoopende, wanhoopte hy. Kaïns rótgezellen vertoonen de heilige en waereldtlyke geschiedenissen ons in Pharao en Nabuchodonosor, Holofernes en Antiochus, en deszelfs krygsoversten Nicanor, dewelke, als hem de Jooden baden, dat hy den Sabbath niet ontheiligen wilde, maar den Heere des Sabbaths, die alles zagh, heiligen, wel vraagen dorste, wie die Heere des Sabbaths was, die dit geboodt, en hun, antwoordende, dat het Godt was, die in den hemel zyne woonplaatze hadde, en dien de zevende dagh geheilight was, toevoegde: *en ik woone ende ben machtigh op der aarde, en gebiede u in de wapenen te koomen, en den Koning ten dienste op te trekken.* maar euvel is hem die lasteringe bekoomen;

want

want nevens dertigh duizendt van zyn heyr in een veldtslagh gesneuvelt zynde, is zyne afgehouwe kop en beide armen tot Jeruzalem binnen gebraght, en Judas de Machabæer heeft des lasteraars tonge den vogelen ten spyze gegeeven, ende diens dollen mans handen tegens den tempel doen ophangen, gelyk ons in 't breede verhaalt werdt in 't laatste hoofdtstuk van het tweede boek der Machabeen. Dus verhaalen de heidensche Dichters mede de schrikkelyke doodt van den donder nabootzenden Salmoneus, koning van Elis, welke van Lucas Rotgans in zyne Zedelessen kraghtigh afgebeeldt zynde, zoo vervolgt hy aldus:

Gy, wereldtvórsten, die, gezetelt op uw troonen,
Den Hemelkoning durft braveeren, die de kroonen
  En scepters geeft te leen, en neemt, als 't hem gevalt:
  Gy, die met staatlykheên en purpre mantels bralt,
Op zilv're koetzen rust, en spyst uit goude vaten,
Maar, steunende op uw maght, in trótsheidt uitgelaaten,
  'T oneindigh wezen hoont, dat alles kleedt en voedt,
  De leden door den slaap versterkt, en 't dof gemoedt
Vervrolykt door de rust, waar door wy ons beweegen;
Dat veldt en kruidt verfrist, en laaft door dauw en regen:
  Verfoeit uw dwaasheidt, en verheerlykt in uw hóf
  Den Gódt, o Vórsten, die den adem blies in 't stóf.

Wy vinden in de Fransche historiën op 't Jaar 846 aangetekend, hoe Koning Lodewyk de tweede eenen Godtslasteraar eenen gloeijenden priem door de tonge heeft doen steeken. met geen mindere Godtvruchtige rechtvaardigheidt heeft onze lóffelyke en alomberoemde Amsterdamsche Overigheidt diergelyke wanschepzel voor weinige jaaren evengelyke straffe in 't openbaar doen lyden ten afschrik van anderen, ende boven die beroovinge van zyne spraake ook van 't gezelschap der menschen afgeslooten. volgens de wet van den keizer Justinianus

nus in *Novel. tit.* 29. zoo moeften de Godtslafteraars aan 't lyf niet alleen, maar aan 't leven zelfs geftraft werden: ook leeft men in 't tweede boek der Machabeen, dat men de Gódtslafteraars te Beréa plaght te rabraaken, ende by den Profeet Daniël, hoe Nebucadnezar een wet maakte, dat wie den Godt Daniëls lafterde, omkoomen zoude, ende dat zyn huis verftoort zou worden. met het allergrootfte recht voorwaar, indien de Overigheidt en Oppermachten zich Godts verflindende Gramfchap niet op den hals willen haalen, daar Koning David in zyn 104 Harpzang volgens zeker Dichter opzingt:

Uw' liefde is ons een fteun en ftaf.
Maar als wy uwen naam verachten,
Verbryzelt ons uw' handt tót kaf.
Uw' gramfchap prikkelt uwe krachten.
Een' eenige oorzaak is genoeg,
Om de aarde en all' haare ingewanden
Te fling'ren op een' and'ren boeg:
Dan doet ge uw fellen blikzem branden;
Uw donder daveren; dan dreunt de vafte kruin
Van 't rookende gebergt: dan ftorten fteén tot puin.

Evenwel vindt men hedendaags nogh menfchen, die tegens de wysheidt Gódts in zyne fchepzelen fpreeken, en zeggen durven, dat alles niet is, dan eene wyze van beftaan, die alle de hoedanigheden en deelen vereifcht, welke tot dat beftaan noodtzakelyk zyn.

DUB-

DUBBELE TONGE.

Delectat & Anget.

De Hulſt bekoort ons oog wel door haar blinkendt groen;
Maar wie haar nad'ren durft, om eenig bladt te plukken,
Voelt dadelyk zyn' handt van ſcherpe prikkels drukken,
En ziet met ſmart en ſchaamt zyn ſtoute ving'ren bloên.
Zoo weet een dubb'le tong ons lieffelyk te ſtreelen,
(Gelyk de looze fluit den vogel lókt naar 't net,)
Tót ze ons heeft in den ſtrik gevangen en bezet,
En dwingt naar haare wys te leeven, en te queelen;
Dat een te laat berouw van 't ligt betrouwen baart,
En elk een ſchetze geeft van haar' geveinsden aart.

Aures

Aures ſuperbas atque credulas vafer
Titillat aſſentator. huic amor ſui
Velis miniſtrat, ſuggeritque audaciam
Impune quidvis mentiendi ſplendide.
Sic pectus impos, neſciumque vividæ
Virtutis, auras dum volucres aucupat,
Famamque inanem, laude veraci cadit.

D. B.

Van de dubbeltongige menſchen zegt het Hollandtſche ſpreekwoordt, dat zy water in de eene, en vuur in de andere handt draagen; ende verhaalt (ofte liever verziert, dogh bequaamelyk tot de dubbeltongigen over te brengen) Diodorus Siculus in zyn derde Boek omtrent het einde, dat in zeker ooſtelyk eilandt een volk woont, die uit de natuure van onder uit de keel op een geſpleete tong hebben, die zoo los en ſnel is, dat zy niet alleen menſchelyke taalen, maar ook 't geluit der vogelen weet na te ſpreeken, en een van dezelve eilanders te gelyk aan twee menſchen kan antwoordt geeven. Salomon zegt in 't 27 Hoofdtſtuk zyner Spreuken; *die zynen vrindt zegent met luider ſtemme, zich 's morgens vroeg opmaakende, het zal hem tot een vloek gerekent worden.* en in het vierde Hoofdtſtuk: *doet de verkeertheidt des mondts van u wegh, ende de verdraaitheidt der lippen doet verre van u.* want een dubbele tonge ende de logen zyn tweelingen van eene moeder. in dusdanigen menſche hebben hart en tong geen overeenkomſte, blykende dit maar al te klaar in die twee oude Jooden, dewelke Suſannâs kuisheidt belaagden, en als in de eene handt een broodt, en in de andere een ſteen, doch verborgen, hielden, leggende zodanigen toe, om ons knollen voor ſitroenen te verkoopen, of, *momo ſatisfacere volunt, zy zoeken op 't beſt het allen man van pas te maaken:* waarom zy nu viſch, en dan wederom vleeſch zyn, en op twee ſtoelen te gelyk zitten. zoo verre is deeze ſnoodtheidt al doorgedrongen, dat men zulk eenen een behendigh menſche noemt, die nooit doet, het geene hy vertoont gezint te zyn te doen; die een wit beöogt, maar alleen om 't gezicht te bedriegen van die hem aanſchouwen; die een woordt in de lucht werpt, en daar na doet het geene, daar niemant om dacht, en die, als hy een woordt ſpreekt, zulks doet om de aandacht werk te geeven van

die

die hem in den wegh zyn, ende die, zoo ras die bezich is met het geene zy denken, terſtondt voltrekt het geene zy niet dachten; ja die altoos het tegendeel verſtaat van 't geene men wil, dat hy verſtaan zou, en daar door terſtondt het bedrogh ontdekt. hy laat den eerſten ſtoot voorbygaan, om met een' vaſten voet den tweeden of den derden te verwachten; en daar na zyne konſt bekent zynde, zoo ſcherpt hy zyn ontveinzen, zich van de waarheidt zelfs bedienende, om te bedriegen. waar op Chriſtiaan de eerſte, Keurvorſt van Saxen, gedoelt heeft, voerende tot zyn zinſpreuk: *Fide & vide. vertrouw en zie toe.* en Keurvorſt Johan Frederik, gebruikende daar toe deeze woorden; *Fide ſed cui. vertrouw, maar niet elk een.* waar nevens eene waakende Leeuw met opene oogen, en ruſtende op het Saxiſche wapen verbeeldt was, ſchryvende Orus, dat de Leeuwen met opene oogen ſlaapen, en met geſlootene oogen waaken: 't geene ons vermaant volgens 't getuigeniſſe van Epicharmus, dat niet lichtelyk iets te gelooven de zenuwen en leden der wysheidt is, *nervi atque artes ſapientiæ ſunt, non temere credere.* en het zoo wel te mispryzen is, dat men ydereen gelooft, als dat men niemant gelooft, volgens de leſſe van Seneca: *utrumque in vitio eſt, & omnibus credere & nulli.* hoort eens wat P. Vlaming van deeze dubbeltongigen opzingt in zyn berymdt taaffereel van de dubbelhartigheidt:

Afſchuw'lyk ondier! dat zoo veele gruwlen baart,
Gy dekt wel voor een tyd uw klaauw en draake-ſtaart;
Gy kunt de onnozelen door glimp en ſchyn bedriegen,
En weet hen door uw tong in diepen ſlaap te wiegen,
Maar al uw veinzery heeft uit en gaat te niet,
Als u 't naaukeurigh oog der ſchranderen beſpiedt:
Uw gang is averechts, veel weet gy van belooven,
Gy noemt hem vrindt, dien gy het leven tracht te ontroven.

en Jan van der Veen by zyn vierde zinnebeeldt:

Een valſche tong en kan geen ſtraffen lyden,
En hatet die, die haare loosheidt myden,
En weet haar gift met balzem te beſtryken,
Zoo dat het ſchynt een heelbaar kruidt te lyken.

en verder:

Dees Satans aart laat zoetigheidt ontſlippen,
En houdt het gift beſlooten in de lippen,
Om 't zynder tydt de vroomen te beſchaaden,
En onvoorziens daar meede te verraaden.

Geheel en al hebben deeze menſchen de leſſe van des waereldts Heilandt vergeeten: *wat gy wilt, dat u de menſchen doen zullen, doet hun dat ook.* immers zoo zy dezelve al indachtigh zyn, zy zyn nalatigh die te oeffenen. Hoe weinigen vindt men hedendaags, op wier vrindtſchap gy u verlaaten kunt? nadien

Vulgus amicitias utilitate probat.

De vrindtſchap door het vólk naar voordeel wordt gekeurt.

maar dat nogh erger is, vertrouwde vrinden koomen ons dikwyls 't eerſte bedriegen, volgens 't zeggen van den Poeët:

Tuta frequensque via eſt per amici fallere nomen.

Onder vrinden-ſchyn bedriegen
Is zoo zeker, als gemeen,
Wyl 'er zyn geen ſchynbaarheên,
Dat een vrindt zou konnen liegen.

waarom de oude Duitſchen al gezegt hebben, dat men van niemant recht oordeelen kan, voor dat men een zak zout met hem gegeeten heeft, 't geene men in deeze tyden weinigh waarneemt, waar uit dan ook zoo meenige verleidingen en valſche vrinden gebooren worden, en wy ons alleenigh niet over zulke bedriegers en dub-

dubbele tongen, maar wel meeſt over onze haaſtige verkiezingen te beklaagen hebben, verlokt door eigen' liefde, en bekoort door een vleijende en ſtreelende tonge, die, gelyk de viſch Polypus de verwe der rotzen en oevers, daar hy by gaat leggen, aanneemt, zich alzoo bevlytigt om haare natuur zoo verre te bedwingen, dat ze zich in alles naar den zin, van die ze zoekt te bedriegen, regelt, weetende, dat de waare vrindtſchap voor 't meerder gedeelte in de overeenſtemminge der zeden beſtaat. dus wiſt Alcibiades den gunſt van verſcheide volkeren te gewinnen, met zich by verandering van landen naar der zelver zeden te ſchikken; want by Tiſſaphernes in Aſia zynde, gaf hy zich te eenemaal aan de Aſiatiſche wellusten over; by de Thraciers handelde hy geſtadigh van den Oorlog, en braght naght en dagh met ſlempen toe; by die van Athenen leide hy een vrolyk leven, ſpeelde en danſte; en te Sparten liet hy zynen baardt afſcheeren, kleedde zich zedigh, gebruikte een ſtatigen gang, en quam met een ernſthaftigh gelaat voor den dagh treeden. maar hoe is 't dan mogelyk, zou men zeggen, om eenen waaren van een valſchen vrindt te onderkennen? niet anders, dan met te onderzoeken, hoe zodanigh een zich voorheenen met zyne vrinden gedraagen heeft; met te overweegen of hy u tot deugdt aanzet, van misgrepen afraadt, of hy uw voordeel betracht, dan zyn eigen zoekt, en hy onveranderlyk is in u te behaagen, en niet zyne woorden naar de uwe voegt en verandert; want daar alle deeze dingen te zamen loopen, is 't byna onmogelyk een quaaden vrindt te konnen verkiezen.

QUAADE RAADT.

Confilio perit ipfe fuo.

Wie voorbedacht geeft quaaden raadt,
Om zyne naaften te befchaaden,
Om dank óf baat, uit wraak óf haat,
Wordt met diens vrucht tót ftraf belaaden.
Zoo word een Jager in het veldt,
Geneigt de vogels te belaagen,
Als 't roer niet wel is toegeftelt,
En barft, daar zelfs van neêrgeflagen,
En leert, hoe dikwyls quaade raadt
Gedyt tót zynen gevers fchaad'.

Con-

Consultor persæpe malus, dum suadet iniqua,
Consilio patitur parta pericla suo.
Consilium auctori pravum nocet; hoc bene quondam
Monstrasti exemplo, sæve Perille, tuo,
Qui captat capitur. lex æquior haud est,
Quam fraudum artifices arte perire sua.

Dat menighmaal een quaade Raadt tót verderf of schade van zynen meester gedyt, leert ons de zoo welbekende geschiedenisse van den Atheenschen konstenaar Perillus, die, om eenen plasdank by den Tyran Phalaris te behaalen, een kopere Stier gegooten hadt, in wiens hollen buik, waar in een deur den toegang gaf, een mensch opgeslooten, wanneer daar vuur onder gestookt wierdt, het evengelyke geluit door zyn schreeuwen ende kermen, als een levendige Stier, verwekte. wat gebeurt 'er? het konst-stuk behaagt wonderlyk; maar de meester verzoekt zoo dra niet om vergeldinge, of hem wordt gezegt, dat men eerst zien moest, of zyn voorgeeven vast ging, en te gelyk wordt de arme Perillus in den Stier gestooken, en elendigh verbrandt, gelyk zulks wydtlopigh van Ovidius en Plinius verhaalt werdt, bevestigende de waarheidt van 't Hollandtsche spreekwoordt: *'t quaadt loont zyn meester.* zoo leest men ook van Thracius, of Thrasillus, die Busiris den raadt gaf, om de vremdelingen Jupiter op te offeren, ten einde hy het aardtryk met regen bevochtigen moghte, dat hy het allereerste offer verstrekt heeft. waar op Ovidius zingt:

Ut qui post annos sacri monstrator iniqui,
Elicuit pluvias victima cœsus aquis.

Die 's menschen offer riedt, om regen te verkrygen,
Heeft de eerste voor het mes des Priesters moeten nygen.

wordende alzoo volgens 't Latynsche spreekwoordt, *faber, quas fecit compedes, ipse gestat.* met zyn eigen roeden gegeesselt. en, om tot onze tyden over te gaan, Keizer Hendrik de derde, te Rome zich onthoudende in den Jaare 1084, ende dikwyls zynen Godtsdienst in de Kerk, de Maagdt Maria geheilight, pleegende op den berg Aventinus, zoo heeft een booswicht, ter doodt toe op den Keizer gebeeten, die gelegentheidt willen waarneemen, om den zelven, met eenen grooten ende zwaaren steen van den gemelden berg in 't afgaan af te werpen

pen, te verpletten. maar wat gebeurt 'er? de boeve zal een proef neemen van zyn werktuig, maar naauwelyks vat hy den fteen op, of tuimelt met den zelven van boven neder, en wordt daar door verplettert, bewaarheedende alzoo het zeggen van den Koning David Pf. 35. *de verwoeftinge overkoome hem, dat hy het niet weete, ende zyn net, dat hy verborgen heeft, van hem zelven, hy valle daar in met verwoeftinge.* en Pfalm 9. *de Heidenen zyn gezonken in de groeve, die zy gemaakt hebben, hunlieder voet is gevangen in 't net, dat zy verborgen hadden.* zoo gebeurde het ten tyde van den Keizer Galienus, dat Marius, de zevende der opgeworpene Keizeren, op den eerften dagh verkooren is, den tweeden den fchyn van regeeringe gehadt heeft, en den derden dagh gedoodt is met zyn eigen zwaardt van eenen zyner Soldaaten, die hem daar nevens nogh toeduwde, *dit is 't zwaardt, dat gy zelfs gemaakt hebt.* want hy was te vooren een geweermaker geweeft. niet lichtelyk zal men ook een quaaden raadtgeever in de geweide ofte waereldtfche Hiftorien ontdekken, wiens verdiende ftraffe daar niet by befchreeven werdt; nadien *Godt* volgens 't getuigeniffe van Job in zyn vyfde Hoofdtftuk *te niet maakt de gedachten der Argliftigen, dat hunne handen niet een ding uitrichten, en de Wyzen in hunne argliftigheidt vangt, dat de raadt der verdraaiden geftoort wordt.* dat nu 't raadtvraagen en raadtgeeven al van oudts her in zwang gegaan heeft, bewyft ons klaarlyk het Boek der Scheppinge in Adam en Eva, met den Slange wegens 't eeten der vruchten van den boom der kenniffe des goedts ende des quaadts, 't geene hun Godt verbooden hadt, en de Slange hun aanraadde tot hunner en haar eigen bederf en ftraffe, zich beraadende. zoo vindt men ook, dat Ahaffuerus, hoe vergrimt hy ook op zyne Koninginne Vafthi was, echter, eer hy haar verftiet, en de trotze Nabuchodonofor, eer hy den Oorlogh aanvong, zich met hunne Oudften ende Vorften beraaden hebben: *want,*

zegt de wyſte der Koningen Spreuken 11. *als 'er geene wyze raadtſlagen zyn, vervalt het volk: maar de behoudeniſſe is in de veelheid der Raadtslieden.* en wederom in 't 12. hoofdſtuk. *de wegh des dwaazen is recht in zyne oogen: maar die na raadt hoort, is wys.* niemant voorzeker zal twyffelen aan de noodtzaakelykheidt van Raadtslieden in een welgeſtelde Regeeringe zoo wel, als in de byzondere huisgezinnen; zoo wel in des Landts zaaken, als in onze gemeene, om niets te beginnen zonder eerſt te verzinnen, *conſule ante opus. 't is niet de goude Scepter*, zegt Xenophon. *Cyro Pæd. lib.* 8. *die het ryk beſchermt, maar getrouwe vrinden, die de allerbeveiligenſte en ſterkſte Scepter der Koningen zyn.* wyze Vorſten betaamt het voor al naar verſtandige Raadtslieden om te zien, eer zy iets byzonders in 't werk ſtellen. een goede raadt is de zenuw van de Oppermaghten, daar een onberaade maght door zyne zwaarte valt. wyze Raadtslieden zyn verdedigers van de achtbaarheidt en achtinge der onbedachtzaame Vorſten, zegt Johan de Brune in zyn Jok en Frnſt; en zy moeten, indien het nodigh is, de gebreeken der dingen, die eer en lof-verdienen, in 't openbaar dekken, om dat de ruſt van 't Gemeen niet altydt van 't geen afhangt, dat de Vorſt is. maar van 't geen, dat men hem doet weezen. den Koningen paſt het inzonderheidt zich wel te bedenken, om dat hunne bedryven eeuwigh zyn; en wyl zy voor veelen moeten zorgen, zoo hebben zy by gevolg meerder behulpzaame voorzichtigheidt, als mindere perzoonen, van noden, ende moeten meerder met het hooft, dan met de handen arbeiden: dit doende konnen zy zich uit het middelpunt van de duiſterniſſe verheffen tot dat van de zon. in Veldtoverſtens is de beraadinge altydt zoo nodigh niet, aangezien hunne bedryven en uitvoeringen meeſt alle haaſtigh en los voorbygaande zyn, wegens verſcheide onverhoedze toevallen, die niet voorzien noch beraadtſlaagt konnen werden, en om dat men zich daar in van de gelegentheidt moet bedienen, waar in het zegepraalen

van

van de tegenwoordigheidt hunnes geeſtes beſtaat, en by gevolg al de verzekertheidt van hunne overwinningen. indien wy nu de noodtwendige eigenſchappen van een bequaamen Raadtgeever willen beſchouwen, wy zullen in hem vereiſſchen de konſt van geheimenis, zedige gematigheidt, openhartigheidt, ſtandtvaſtigheidt, oprechtigheidt, verachtinge van gaaven ende geſchenken, en daar benevens hem ook in ſtaat geſtelt willen hebben van zyne meening en gedachten buiten eenige vreeze te konnen openbaaren; want de genoome beſluiten te openbaaren is verradery; ſtyf op zyn woorden te blyven ſtaan halſtarrigheidt; dubbelzinnige of duiſtere redenen te geeven bedrieglykheidt; geſtadigh van gevoelen te veranderen, zonder daar van reden te konnen geeven, niet alleen wyfelary, maar een bewys van gering oordeel; den Raadtvrager naar deſſelfs zin en begeérte af te richten, en niet opentlyk te zeggen, wat hy 'er van denkt, of vleijery of opentlyk Bedrogh; het aanneemen van geſchenken eene verkoopinge van zyne gedachten, ende een verbanninge der waarheidt, ende uit vreeze voor iemants vermoogen of om eenige namaagſchap zyn hart niet te durven uitſchudden eene gedwonge logen. 't welke Koning Alphonſus van Arragon overwonderlyk wel geweeten heeft, als hy zeide, dat, by aldien hy ten tyde der oude Romeinen geleeft hadde, hy een Kerk voor Jupiter den Aflegger geſticht zoude hebben, in dewelke alle de Raadtsheeren, voor en aleer zy ten Raadthuize binnentraden, verplicht zouden geweeſt zyn allen haat, vrindtſchap, ende byzondere neigingen af te leggen, om zonder eenige vermomminge op de voorkoomende zaaken hun oordeel te zeggen. voeg hier by het voorſchrift, aan de Richteren van Juda gegeeven in 't tweede Boek der Kronyken door den Koning Joſaphat.

TWIST.

T W I S T.

Agit in certamina mentes.

De klinkende trompet, van hardt metaal gegooten,
En uitgevonden ten gebruike der muzyk,
Maar met de kopere eeuw, toen ſtaatzucht is ontſprooten,
Misbruikt ten oorlóghsdienſt, die peſt van Staat en Ryk,
Hitſt met een' hoogen toon het Heyr aan, om te ſtryden,
Tót glory van den Vórſt, maar kóſte van hun bloedt,
En beeldt hier Twiſters af, die yders ruſt benyden,
En koelen in geſchil en oproer hunnen moedt,
En dus hun edelſt lidt, gevórmt om Gódt te looven,
Die vrede in zyne gunſt, maar kryg in gramſchap ſchenkt,
Misbruiken, en van 't recht des adeldoms berooven,
Waar door hun goede naam bezwalkt wordt, en gekrenkt.

Tranquillus ordo, paxque delectat pios:
At inquies natura pravorum studet
Rebus novandis, proque lucro deputat
Miscere cuncta, quatere felicem statum,
Utilia rectis anteferre, denique
Regem nec ullum ferre, nec legem volunt.

D. B.

On-

Onder andere blyken van dwaasheidt is het lichtvaardig en ydel Twisten geenzins de geringste. dus zegt Salomon in zyne Spreuken in 't 18. hoofdstuk: *de lippen des zots koomen in twist, ende zyne mondt roept naar slagen.* zeer lichtelyk wordt een dwaas tot toorn verwekt, maar bezwaarlyk ter nedergezet. wanneer een kalkoensse haan klokt, klokken ze alle hem na, ende als een hondt baft, baffen ze alle, die 'er omtrent zyn. een dwaas, ontmoetende een twistzieken medegezel, zal aldus meede aan 't twisten raaken, en veele woorden, dogh zonder grondt en rede wisselen, ende veeltyds om beuzelingen van vrinden vyanden worden, konnende de Godtsdienst zelfs hier van niet verschoond blyven, gelyk by der Apostelen tyden al gebleeken is, zeggende de groote Paulus in zynen tweeden Brief aan Timotheus in 't tweede hoofdstuk: *brengt deeze dingen in gedachtenisse, en betracht voor den Heere, dat zy geenen woordenstrydt voeren, het welke tot geen ding nut is, dan tot verkeering der toehoorders.* hoe teder dit schadelyk onkruidt nogh hedendaags onder de Christenen gekoestert werdt, zingt de wakkere Gerard Brandt in zyn Kerszang:

Hoe heeft men met spitsvinnigheden,
Die pesten van de beste zeden,
De eenvoudigheid der krib onteert?
Men zoekt elkanderen met vraagen
Tot ydlen woordenstrydt te daagen:
Dus wordt de wysheidt niet geleert.
Dus twist men, om te veel te weeten,
Om 't geen onmeetlyk is, te meeten;
Die twist verwekt den bittren haat.
De waare Godtsdienst wordt geschonden,
De Kerk gescheurt met droeve wonden
Door yver, die den Heer verraadt.

Daar

Daar den menſche niets nader is, dan Godt en zyne eigene ziele, is hem byna niets onbekender, ende daar de menſchen eendrachtigh in deugdt en Godtsdienſt behoorden te weezen, daar vindt men echter zoo veel verſchillende zinnen als hoofden. weerbarſtige vernuften, die deeze zaaken wel onderzocht, dogh derzelver grondt niet gevonden hebben, barſten menighmaal, of in een openbaare, of heimelyke Godtsverzaakinge uit. met groote reden zegt een van de geleerde Beſchryvers van de Republyk der Geleerden, dat het voor hem een mêer, dan gemeen wonder is, dat de menſchen niet alleen zoo veele eeuwen lang over de dingen, die hun zekerlyk de allernaaſte zyn, geredentwiſt hebben, zonder het eens te konnen werden, maar dat de twiſtluſt omtrent dezelve hen, als of zy van een Tarantula gebeeten waaren, al hun leven byblyft. dogh dat het vreemdtſte van allen is, dat de gevoelens der menſchen, die belyden, dat ze die dingen allermeeſt overdenken, ook allermeeſt verſchillen.

Buiten dit heeft men dikwyls Godts huis gebruikt, om, in plaatze van den volke de Goddelyke Schriften uit te leggen, oproer, oorlogen, twiſten en onverzoenelyke vyandtſchap tuſſchen de voornaamſte van een Staat en volk te ontſteeken, waar van de Hiſtorien ons meer dan te veele voorbeelden verſchaffen. Bodinus verhaalt onder anderen, hoe Neſtorius te Conſtantinopelen voor den Keizer predikende, de ſtoutheidt hadde van te zeggen: *Heere, maak de aarde zuiver van Ketters, en ik zal u den Hemel leveren; verdelg de geenen, die tegens de waarheidt ſtryden, en ik beloof u, dat gy verwinner uit den Perſiſchen oorlogh wederkeeren zult.* weshalven dezelve Bodinus daar ook byvoegt, dat de welſprekendtheidt in den mondt van een oproerigh redenaar niet anders is, dan een ſcherp zwaardt in de handt van een verwoedt menſche. de Twiſt zelf heeft den Duivel tot vader, die al tuſſchen de gebroeders Kaïn en

en Abel zyn verderflyk zaadt geſtrooit heeft. waar van Gerard Brandt in zyn' Vreedzaamen Chriſten aldus opzingt:

De vyandt van Godts Ryk, die Vader van de Logen,
De duizend kunſtenaar, die Eva heeft bedrogen,
Die looze zayer van den broederlyken twiſt
Wierp, daar het menſchdom ſliep, met zynen Helſchen liſt,
Het ketterſch onkruidt in het midden van het koren,
Op dat het heilzaam zaadt moght in zyn wasdom ſmooren,
Of ſtikken in den twiſt, die uit dat onkruidt ſproot.

en wat lager van den nydt van zommige Geeſtelyken:

——————— *Hoe heeft hun Liſt gevit*
Op woorden zonder erg, geredenziſt op zaaken,
Die ondoorgrond'lyk zyn, om aan een naam te raaken.

want, alhoewel het menſchelyk vernuft het rechte beginſel niet heeft, om een voldoenendt begrip van bovennatuurkundige dingen te konnen krygen, en het diergelyke halven 't beſt is zich met een ootmoedige eenvoudigheidt aan 't geopenbaarde woordt te houden, zoo vindt men echter, dat het verwaande en blinde verſtandt meerder gedrochten uitlevert dan Afrika, als men de verſchillende gevoelens omtrent de wezens der dingen nagaat, ofte over de denkbeelden van alles, die in en by Godt van eeuwigheidt zyn geweeſt, hoort zintwiſten, waar omtrent van zommigen zoo ver gegaan wordt, dat men zyn partye rondt uit durft tegenwerpen, dat wie hunne ſtelling ontkent, te gelyk de Goddelyke waarheidt loochent, en de Godtheidt in haare werkinge en volmaaktheidt ontkent, zynde door deeze en diergelyke onnodige verſchillen, waar door 't geloove verwart raakt, en de liefde vermindert, de Chriſtelyke Godtsdienſt korte eeuwen na de Apoſtelen al meêr en meer verſtoort geworden en afgenoomen, tot dat ze door

de

de Reformatie weêr herleefde, twist men nu over het stuk van den Godtsdienst, wat is 't dan wonder, dat de menschen zoo dikwyls krakeelen aanrichten? wanneer men eens malkander heeft tegengesprooken, zoo blyft men halsterrigh by zyn gezegde, dikwyls niet zoo zeer, om de zaake zelfs staande te houden, als wel om zyne eigene eer en welstaanshalven, niet willende het verwyt hebben, dat iemant ons verwonnen heeft, en den mondt gestopt. maar wat zegt de Profeet Jesaias van deeze twistzoekers in zyn vyfde hoofdtstuk? *wee de geenen die in hunne oogen wys, ende by zich zelven verstandigh zyn.* waar op de Oudtvader Chrysosthomus schynt gezien te hebben in deeze gulde spreuke: *Plerique vitiorum suorum reperiuntur patroni, alienorum accusatores. de meeste menschen zyn verdedigers hunner gebreken, en opkrabbers van hunner naasten dwaalingen.* hier uit ontspruiten die huis- en landtkrakeelen, die in den beginne, als zy vonk vatten lichtelyk te stillen, maar metter-tydt in lichten brandt geraakt, onslisbaar zyn. wes Ludovicus Vives in zyn tweede boek van de eendracht en tweedracht klagende uitroept: *hoe schandelyk zyn de twisten der Geleerden geweest, als van Poggius met Valla en Philelphus; van Politianus met Scala en Merula, over een woordtje, over een geringe spreekwyze, die zomtyds zelfs onkuisch was; over een vaarsje; over een lettertje; over de voddigste vodderyen? Koningen vechten niet zoo heftigh om geheele landtschappen en staaten, noch ongebonde menschen om hunne wellusten, zoo iemant de scheldtwoorden, zorg, en benaautheidt in hunne redenen gehoort hadde, hy zoude alles laaten staan, om zulk een groote zaake te onderzoeken; hy zou gemeent hebben, dat 'er hun eer, het leven van een van beiden, of misschien van beiden aanhong, ja dat het land in gevaar was. maar als hy gezien hadt, dat zy zich over zeer geringe zaaken zoo te weer stelden, zou hy verstoort uitgeroepen hebben, dat zy menschen van zeer slecht verstandt, en van het geringste zoort*

waaren, om dat zy over geringe zaaken zoo groote opschuddinge gemaakt hadden. welke ziekte in deeze eeuwe zoo verre gaat, dat men onder de Geleerden zelfs zodanigen ontmoet, die zich inbeelden eerst voor wys gehouden te moeten werden, als zy gebreken in eens anders Schriften aantoonen, niet bedenkende, dat de zonne zelfs haare vlekken heeft, en het gout met eenigh koper vermengt is. alhoewel alle twist ten hoogsten afschuwelyk, en te ontwyken is, moet men die voor al myden tegens zyn' meerderen te zoeken, nadien, volgens 't zeggen van Seneca in zyn tweede boek van de gramschap, *te twisten met zyns gelyken twyffelachtig, met zyn minderen schandelyk, en met zyn meerderen dollemans werk is.* hoe loffelyk waare het dan voor ons niet het voorbeeldt van den Patriarch Abraham na te volgen, die, om niet met Loth in geschil te koomen, hem de keur der Landen gaf voor zyn vee! gelyk zulks in 't breede verhaalt wordt in 't 13 hoofdstuk van 't boek der Scheppinge. ende dat wy met Ephrem den Hemel ongeveinst konden danken, en betuigen, dat wy nimmer met onze evenaasten in geschil zyn geweest. laat ons immers het tegenspreeken zoo wel, als de tegenspreekers zelve, schuwen, nadien hy, die met pik omgaat, daar ook meede besmet wordt, en de uitterlyke zedigheidt ook dikwyls bedriegt. Cyprianus zegt zeer wel van deeze twistgierige menschen, dat zy dikwyls tot ons koomen, niet uit begeerte om iets te leeren, maar om tegen te spreeken, want luide roepende, willen zy liever onbedachtzaame redenen voortbrengen, dan dat zy ons met geduld zouden hooren, waarom Justinus Martyr alle vredelievenden vermaant, dat zy met iemant, die altydt recht wil hebben, het ga hoe het ook gaan magh, en die alle redenen veracht, en geen gehoor geeft, op dat hy de overwinninge behoude, niet stryde. op dien zelfden voet schoeit Cato, daar hy opzingt:

Con-

Contra verbosos noli contendere verbis
Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis.

Schuuw woorden wisseling met twisters, groot en kleen.
De spraak is yder, maar geen recht verstandt gemeen.

veel meerder hebb' men toe te zien van niet met zyne Overheden in geschil te koomen, of daar in door eenigh byzonder geval geraakt zynde, op zyn stuk te blyven staan; volgende 't voorbeeldt van den Filosoof Favorinus, die met den Keizer Adrianus over de betekenisse van een woordt redenkavelende, hem haast de zege toestont, en dieswegen van zyne vrinden berispt, antwoorde; *hoe! droomt gy! wilt gy niet, dat hy, die over dartigh legioenen gebiedt, geleerder is, dan ik?* dus zweeg Asinius Pollio meede op de gedichten, die Augustus tegens hem schreef, zeggende 't is geen wysheidt tegens hem te schryven, die veroordeelen kan. maar van dusdanigen aart schynt niet geweest te zyn de Filosoof Democritus; want hy van een komkommer gegeeten hebbende, die wonderlyk zoet smaakte, en vernoomen hebbende, waar die gewassen was, ende meenende de natuurlyke oorzaake dier zoetigheidt gevonden te hebben, wierdt van zyn dienstmaagdt bericht, dat gemelde komkommer in een pot met honigh gevallen was geweest, doch geheel toornigh daar nevens, en bleef op zyn stuk staan, dat de komkommer de ongewoone zoetigheidt niet van den honigh gekreegen hadt, maar uit deeze en geene oorzaaken, die hy verdicht en gedacht hadde. maar noch dwaazer halstarrigheidt vertoont ons de Starrekyker Aulus, als hy, voorzegt hebbende, dat hy niet boven vier uuren leeven zoude, en die ziende voorby gestreecken, zich zelven verhangen heeft: om te toonen, dat zyn konst fiks gong.

ACHTERKLAP.

Colligit ut ſpargat.

De vuilnis kar, die langs de ſtraat
Den gantſchen dagh wordt voortgedreeven,
Alle onkruidt, drek en aſſche laadt,
Om die weêr t'zeffens uit te geeven.
Zoo neemt een Achterklapper luſt
In yders wanbedryf te weeten,
En aan te neemen, niet geruſt,
Eer hy zulks breedt heeft uitgemeeten,
En achterrugs uit nyt of wraak
Geſchandtvlekt heeft de beſte zaak.

For-

—— Formam civitatis, & viros
Noviſſe oportet, indolemque ſæculi,
Quid ferre poſſit, quid recuſet ac velut
Reflante vento quum ſubire non poteſt
Portum, ſagax magiſtar obliquat ſinus,
Flexuque tendit qua directo nequit:
Sic cenſor æquus obſecundat in loco
Vitiis adultis, applicatque tempori
Conſilia, dicta, facta; non ut approbet
Culpanda, ſed ne maceret ſe queſtibus
Nil profuturis, aſperetque vim mali.

D. B.

 Ziet,

Ziet, wy leggen de paarden toomen in de monden, op dat zy ons zouden gehoorzaamen, ende wy leiden daar mede hun geheele lichaam om: ziet ook de schepen, hoewel ze zoo groot zyn, ende van harde winden gedreeven, zy worden ommegewendt van een zeer klein roer, waar heenen ook de begeerte der stierders wil, alzoo ook de tonge is een klein lidt, ende roemt nochtans groote dingen. ziet een klein vuur, hoe grooten hoop houts het aansteekt, de tonge is ook een vuur, een waereldt der ongerechtigheid: alzoo is de tonge onder onze leden gestelt, welke het geheele lichaam besmet ende ontsteekt het radt onzer geboorte, ende wordt ontsteeken van de helle. zegt de Apostel Jacobus in het derde hoofdstuk van zyn algemeenen zendtbrief. aan dit vuur nu verstrekt de Achterklap, die eene beroovinge, en bevlekkinge is van eens anders goeden naam, geen gering voedtzel, en verschilt de Achterklap alleenigh van de Lastering hier in, dat die openbaar, en in iemants gezichte zelfs geschiedt, en hy achter iemants rugge en verborgen gepleegt werdt tot deszelfs nadeel, en van de Pluimstrykerye in zoo verre, dat die wit op zwart legt, en hy zwart op wit. het geene wit en zuiver is, daar maakt de Achterklap inkt en schoorsteenroet van. hy is een vervuildt vat, daar de beste wyn in verzuurt, en de Achterklapper is een Stadts vuilniskarre gelyk, die alle vuiligheden opneemt, om die elders wederom uit te werpen. zyne geboorte is veelerlei, als uit Hovaardigheidt, om zyne kennisse te toonen; Geringheidt van verstandt, anderen hier mede zoekende te behaagen; Nydigheidt over der naasten welstandt; ofte uit Begeerte om zyne wraakzucht te voldoen, en twist te verwekken, 't geen hedendaags zoo gemeen is, dat de Heer Rotgans daar van in zyne zedelessen zingt:

Indien de klappers en aanbrengers in ons landt,
Om 't stooken van den twist, het blanke vel verlooren,

Men

Men zagh, schoon 't kreeftvuur niet aan onzen hemel brandt,
De wegen grimmelen van zwart geverfde mooren.
Wat vloeit 'er van de tong al gal, of honigh! zy
Steekt feller dan een vlym, of zalft en heelt de wonden;
Het hart, vergiftight, dient zich van haar vleijery,
En dekt, door valsche taal, bedrogh, en helsche vonden.

op meerder wyzen wordt de Achterklap zelfs geöeffent; namentlyk wanneer men iemants redenen bespottelyk vertelt ofte verdraait; een verborgen quaadt ophaalt; zyns naastens doolingen vergroot en ten breedtsten uitmeet; of een geringen misval niet uit gebrek van quaadtaardigheidt zegt geschiedt te zyn, maar uit huichelary; wanneer men zelfs van iemant geen quaadt getuigt, maar slechts zegt, dat 'er zodanig iets hem nagaat, ofte als 'er eenigh mensch gepreezen wordt, men 't hoofdt schudt, lacht, of zegt, dat men wel hoort, dat zy den gepreezenen niet kennen; eindelyk als men stilzwygt, wanneer naar iemants hoedanigheden gevraagt, of dezelve besprooken werdt: zoo dat de Achterklap gestadigh van klederen verandert, dat hy naaulyks kenbaar is, ende echter even zeer te schuwen; want, gelyk de geleerde Jacobus Revius opzingt:

De achterklap is uit de helle voortgedrongen.
Wie achterklapt, die heeft den duivel op der tongen,
En die vermaakelyk den klapper geeft gehoor,
Die heeft, al denkt hy 't niet, den duivel in het oor.
Maar die hem straks gelooft, die moet voorzeker weeten,
Dat hem de booze geest het herte heeft bezeten.

hier meede koomt die bekende regel overeen: *achterklap is erger als dievery.* 't is immers zeker, dat een eerdief schaadelyker dan een geldtdief is; want *de naam is uitgeleezener, dan groote rykdom*, zegt de wyze Salomon in 't 22 hoofdtstuk zyner Spreuken. dies bidt David in

zyn 22 Psalm: *redt myne ziel van den zwaarde, myne eenzame van het geweldt des hondts.* verstaande Augustinus door het zwaardt eenes Achterklappers tonge, en Cassiodorus door den hondt den Achterklapper zelfs. waarom ook de Psalmist juist smeekt, om van 't geweldt des hondts verlost te moogen zyn, daar een Leeuw en Beer verscheurender dieren zyn, blykt klaar, te weeten, dat yder een die beesten schuwt, daar de honden streelende tot ons koomen, en onverhoedts in de beenen byten, dat David màar al te veel gewaar geworden was in Saul, Absalon, Seba, Architophel en Doëg. waarom hy in zyn 64 Harpliedt wederom bidt, *verbergt my voor den heimelyken raadt der boosdoenders, voor de oproerigheidt der werkers der ongerechtigheidt, die hunne tonge scherpen als een zwaardt, een bitter woordt aanleggen als hunne pyle, om in verborgene plaatzen den oprechten te beschieten: haastigh schieten zy naar hem en vreezen niet; zy sterken zich zelven in een booze zaake, zy houden spraake van strikken te verbergen; zy zeggen, wie zal ze zien? zy doorzoeken allerley schalkheidt, ten uitersten doorzoeken zy wat te doorzoeken is; zelfs 't binnenste eenes mans, ende het diepe herte.* zoo dat, *illorum affectus ratio nulla temperat*, de rede deezer driften niet matight en betoomt, daar volgens Platôs lesse, *Appetitus rationi subesse debet, ut equus sessori*, de begeerte door de rede bestiert moet werden, als een paardt door zynen bereider, anderzins waar 'er weinigh onderscheidt tusschen redelyke menschen en onredelyke dieren, welker zommigen lusten niet anders, dan tot eeten en drinken, van anderen tot verscheuren en bloedtstorten strekken. wy menschen behoorden altoos de gulde spreuke van den Griekschen wysgeer, *Solon, nosce te ipsum, tast in uw eigen boezem.* in gedachten te houden, en te betrachten de spreuke van Cleobulus: *multa aliis, nil tibi, vergeef anderen hunne dwaalingen, maar nooit u zelven. Tecum habita. beziet u zelven ter degen, eer gy*

van

van uwe naasten oordeelt. volgens de lesse van den Hekeldichter Persius:

Tecum habita, ut noris quam sit tibi carta suppellex.

Tast in uw boezem, en beschouw den voorraadt aan,
Op dat gy weet, hoe ver gy daar meê kunt bestaan.

zoo zullen wy den splinter in onzes naastens ooge ziende, ook zeer lichtelyk den balk in onze eigene oogen gewaar worden, en oprechtelyk konnen bidden, *vergeeft ons onze schulden, gelyk wy vergeeven onze schuldenaaren.* ende met lust de vermaaningen van Cato volgen, daar hy zegt:

Cum quid peccatis, castiga te ipse subinde.
Vulnera dum sanas, dolor est medicina doloris.

Als gy gezondigt hebt, zoo straf u zonder wachten.
Schoon u zulks smerten moght, 't zal weêr uw quaal (verzachten.

want, *se ipsum vincere, palmarium est. zich zelven overwinnen, is de grootste victory.* zegt de wyze Plato, en voorgemelde Cato:

Fortior est, qui se, quam qui fortissima vincit
Mœnia, nec virtus altior ire potest.

Wie zich verwinnen kan, is sterker dan de heldt,
Die sterke vestingen brengt onder zyn geweldt.

ja Cicero, die vader der welsprekenheidt zegt overtreffelyk: *animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, adversarium nobilitate, ingenio, virtute præstantem, non modo extollere jacentem, sed etiam amplificare*

care priſtinam ejus dignitatem: hæc qui faciat, non ego cum ſummis viris comparo, ſed ſimilem Deo judico. den man, die zyn gemoedt overwinnen, zynen toorn bedwingen, zyne victory matigen, en zynen edelen, verſtandigen en dapperen vyandt, niet alleen weet op te heffen, als hy onderligt, maar ook zynen vorigen ſtaat verbetert, ſtel ik niet alleen gelyk met de allervoortreffelykſte mannen, maar zelver met de Goden. 't geene de ſchrandere Kardinaal Mazarin, zich wonderlyk ten nutte, wiſt te volgen, want ontveinzende te weeten, dat Quillet tegens hem geſchreeven hadt, gaf hy hem een Bisdom, waar voor die van zyn kant den Kardinaal alle eer bewees. immers die zich zelven wel kent, zal geen vermaak in 't verkleinen van iemants gaaven neemen, en zyne vlekken niet trachten af te waſſchen, of dezelve ten minſten te verbergen met die van anderen ten toon te ſtellen, en te vergrooten, ofte die ſlaaven van alle hunne verkeerde hartstochten navolgen, die zich over eens anders gebreken zoo zeer vergrammen, als of zy daar nydigh over waaren, en allerzwaarſt ſtraffen, welke zy 't meeſte volgen, gelyk de jonge Plinius in den 22. brief van zyn achtſte boek verhaalt. ja zoo een beſcheide menſch zal den Grondtregel van Philippus den tweeden, Koning van Spanje, zekerlyk goetkeuren, als dewelke niet dulden wilde, dat men in zyne tegenwoordigheidt van iemant qualyk ſprak, zeggende, dat 'er geen eerlyk man was, die nogh niet beter kon weezen, en niemant zoo quaadt, of hy kon nogh arger worden; dat de goeden verdienden vergeldinge te krygen wegens hunne deugdt, en de quaaden verſchoont te werden van wegen de menſchelyke zwakheden.

Opmerkelyk is de Chriſtelyke zedeles van Daniel Willink in zyne Zededichten op dit geval, luidende:

Laat

Laat elk vry, eer zyn tong een man, tot eer verheeven,
Te roekloos laakt en doemt, eerst, 't geen hy heeft bedreeven,
Zelfs onderzoeken met een naaudoordringendt oog,
Hoe eigen drift hem neigt, en eertydts ook bewoog.
Wie eerst zich zelf beziet, bestraft niet licht een ander.
De zuivre liefde eischt steets hoogachting voor elkander.
Een, die rechtmatigh is verhoogt, dient onderschraagt
In 't wightigh werk, en nooit benydt, maar wel beklaagt.

een voorzichtigh man hebbe voorzeker wel toe te zien, dat hy nooit te overbodigh zy, omme van Godt, de Overigheidt en zyner medemenschen bedryven en handelingen te spreeken, omme niet te struikelen door een onkundigh oordeel, zich vergaapende aan der qualykmeenenden streelende tonge, ende zich aldus met het zelve vuil te besmetten. 't geené Schelte dus zinneryk afgebeeldt heeft:

Een geldtdief rooft om baat, en 't geen men weêr kan winnen,
(Schoon 't onverschoon'lyk is) nóch is 't min Góddeloos
Als die uit iemants reên, of handel, als de spinnen,
Vergift zuigt; 'k ken geen dief zoo schadelyk óf boos,
Als de achterklapper. foei! die hy een vrindt wil leeven,
En de eer steelt, die gy zelf ontfangt, nóch weêr kunt geeven.

BESPÓTTINGE.

Dum ferit, perit.

De fynfte deelen van het water, door de zon
Getrokken naar om hoogh uit zee, en beek en bron,
Verand'ren in de lucht door koude in hagelfteenen,
Die, als de Zomer voor de Herfftmaandt is verdweenen,
Veeltydts het weeld'righ graan en ooft verflaan op 't veldt,
Wanneer een dolle órkaan de wolken parft en knelt,
Maar gaan door haar geweldt ook eindelyk verlooren,
't Zy datze fmelten, of verbryf'len in haar' tooren.
Zoo flaat een fpótter, vol quaadtaardigheidt en lift,
Uit nydigheidt of zucht tot ruftelooze twift,
Zyns naaftens goeden naam en werken met de roede
Van zyne bitze tong, en duidt geen' vlek ten goede:
Doch, hoe hy fchimpt en fteekt, zyn fchimpfcheut mift zyn' kracht,
En ftompt, wanneer men hem geen antwoordt waardigh acht.

In-

Invidia magnis addita eſt virtutibus,
Ut umbra luci, fumus ut flamma comes,
Qui ſub flagranti ſolis æſtu plurimus
Vias capeſſit, decolori tingitur
Ferrugine ora: ſic boneſti quos decus
Illuſtrat, boſce livor infuſcat malus.

D. B.

Ge-

Gelyk wy Iris, of den Regenboog van saffraan, purper en groen overkonstigh geschakeert, zich aan den hemel zien vertoonen, even alzoo kan men zeggen, dat een Bespótter met gemelde drie verwen bedeelt is, tot beschadiging van anderen. te weeten met saffraan, als hy Gódt, die 't ongenaakbaar licht bewoont, zelfs niet onbeschimpt laat; met groen, nadien hy zyne medemenschen, die de aarde bewoonen, gestadigh bespot; en met purper, alzoo hy zelfs de afgestorvenen, niet verschoont. Godt wordt voorzekerlyk beschimpt, wanneer men zeggen durft, dat hy goedt is; dat de duivel zoo zwart niet is, als men hem afschildert, noch de hel zoo verschrikkelyk, gelyk gezegt werdt, en de hemel veel wyder, dan men vertelt; daar de Apostel in den brief tot den Galaten uitdruklyk zegt: *Gódt laat zich niet bespotten.* ende het zelve metterdaadt bekraghtigt is in de kinderen van Bethel, die den Profeet Eliza bespotteden, ende riepen: *kaalkop, ga op. kaalkop, ga op.* doch op het omkeeren ende vloeken van den zelven man Godts door twee Beeren, uit het woudt koomende, tot twee en veertigh toe verscheurt wierden, gelyk in 't breede te leezen staat in het tweede boek der Koningen. evenwel vinden wy nogh diergelyke laatere voorbeelden van bespottinge tegens des hemels Afgezanten geschiedt te zyn in de boeken zoo van 't Oude, als Nieuwe Verbondt, zeggende Jeremias in zyn 22. hoofdtstuk: *want sint dat ik spreeke, roepe ik uit, ik roepe geweldt ende verstooringe, om dat my des Heeren Woordt den gantschen dagh tot smaadt ende tot schimp is.* schryvende Lucas in de Handelingen der Apostelen, hoe de Jooden te Jeruzalem, hoorende de mannen Gódts, vervult van den Heiligen Geest, spreecken in allerhande vremde taalen, voor een groot gedeelte spottende zeiden: *zy zyn vol zoeten wyn.* gebeurt dit nu Gódt en zyne Bóoden, hoe zouden de men-

menſchen dan vry blyven? de gezegende Heilant zelfs heeft die ſmaadtheid van Jooden en Heidenen in zyne veroordeelinge en Kruisdoodt geleeden, om ons van de eeuwige ſmaadtheidt te bevryden. waar van J. de Dekker weergadeloos in zyn goeden Vrydagh opzingt:

De deugdt ſchier uitgebloedt, ſchier t'eenemaal aan 't flaauwen,
En afgemartelt ſchier,
Valt van de felle vuiſt der beulen in de klaauwen
Des woedenden ſóldaats, dat 's van den vloedt in 't vyer.
Hier wordtze weér beſpót, beſpogen en geſlagen,
En van gewaadt berooft,
Hier doet men haar om 't lyf een ſlet van purper draagen,
Een ſpótſtaf in de handt, een zótskroon om het hoofdt:
Om 't hoofdt, dat binnen zich een' wysheidt houdt verhoolen,
Waar by de wetenſchap,
De wysheidt en 't vernuft van alle waereldts ſchoolen
Niet, niet als zótheidt is, als windt, als kinderklap.
Hier hoort ze zich in ſpót Vórſt, Prins en Koning noemen;
Maar ongenadigh rót,
Gy lapt de waarheidt uit, en meent ze te verbloemen:
Hy is het in de daadt, 't geen gy hem noemt in ſpót.

en naderhandt in deszelfs kruiſiging zelfs:

Hier hoort hy, nu byna van helſchen angſt verſlonden,
Der Laſteraaren monden,
Zoo onbeſchaamdt, als wreedt
Nógh ſmaaden op zyn' ſmart, nógh lachen in zyn leet.
Hier hoort hy, dit 's de man, die tempelen kan ſlechten,
En in drie dagen rechten.
Die Goddelyke man
Daal' neder van het kruis, en toon' nu wat hy kan.
Hier hoort hy: dit 's de man, die raad wiſt tot elks pynen,
En zuſt hy op de zynen?
In Godt heeft hy vertrouwt,
Laat zien eens, óf hem Gódt nu helpen zal van 't hout.

wel-

welke befpóttinge niet minder levendigh opgezongen heeft in zyn Treurdicht over Chriftus lyden de Chrisftelyke en zinneryke Puikdichter Franciscus Martinius, in zyn leven Predikant te Epe op de Veluwe in Gelderlandt, weinigen van onze hedendaagfche Dichters bekent. dus vervolgt hy in zyn negende verdeeling:

Die flange, die 't vergift door haar gezicht verjoeg,
Hangt eindelyk om hoog met al de Profecyen.
Het gantfche fchepzel beeft, en ziet zyn' Schepper lyen.
Alleen het menfchlyk hart blyft even zeer verftókt,
Dat in de woede wraak nóch even vinnigh wrókt,
En alles aangaat langs hoe feller en verwoeder.
De Hel nógh helfcher wordt, en duivelfcher, en hoe 'er
Meér laft en diepte valt van boven op zyn ziel,
Hoe zy van onder nógh meér byten in de hiel,
En zoeken al zyn leet met lachen te vergrooten:
Gelyk die met het hoofdt niet meerder konnen ftooten,
Nu fteeken met den ftaart, en vechten met de fpyt,
En flaan hem met de fchimp, en dooden met verwyt.

de Godverzaaker Julianus gebruikte dit kunftje menighmaal tegens de vervolgde Chriftenen, en wanneer zy dieswegen klaagden, voegde hy hun toe: *wel uwe wet gebiedt immers, dat, wanneer ge op de eene wang geflagen wordt, gy ftraks de andere ook toe moet keeren aan uwen belediger.* ende als iemant onder hun recht verzogt over 't afperfen en weghneemen van eenige goederen, antwoorde hy: *uwe Godtsdienft gebiedt u, dat gy den geenen, die uwen mantel neemt, ook den rók daar by zult geeven.* op gelyke wyze leefde de tyran Dionyfius volgens 't verhaal van Valerius Maximus; want hy den tempel van Proferpina by de Locrenfers berooft hebbende, ende met goeden windt na huis zeilende, zeide al lachende tot zyne vrinden: *ziet gy wel wat een voorfpoedige reize de Goden aan de Kerkberovers verleenen?*

op

op een anderen tydt den Olympiſchen Jupiter te Acarnanie den gouden mantel, van den tyran Hiero uit den roof, op de Karthagenenſers behaaldt, aan dit beeldt vereerdt, ontroovende, hing hem een wollen mantel om, daar byvoegende, *dat de goude mantel des zomers veel te zwaar, en des winters veel te koudt viel, ende dat de wolle veel gemaklyker was, als die in de koude verwarmde, en in de warmte niet zwaar was.* dus ſprong hy meede te Epidaurus met het beeldt van Eskulapius eens om, laatende dat den gouden baardt afveilen, en zeide al boertende, *dat het niet voegde, dat de Zoon zulk eenen zwaaren baardt zoude hebben, daar deszelfs Vader Apollo zonder dien alomme geëert wierdt.* Indien wy de uitwerkingen der beſchimpinge willen nagaan, men zal bevinden, dat die vier in getale zyn, te weeten, betoninge van dwaasheidt, wyl de beſpótter zyne eigene zótternye en gebrek niet kent; vernietiging der vrindtſchap, nadien 'er, daar beſchimpinge is, ſtraks twiſt en krakeel ontſtaan; kreuking der gerechtigheidt, om dat hy aan een ander pleegt, 't geene hy niet begeert, dat zich geſchieden zal, en te werkſtelling van quaadtaardigheidt, alzoo hy, met boerten beginnende, zulks met eerſteeken eindigt. op 't eerſte deezer uitwerkingen ſluit niet onaardigh het 200ste Puntdichtje van J. de Dekker:

Die op eens anders vuil, niet op zyn eigen ziet,
Is wel voor and'ren wys, maar voor zich zelven niet.

wie tóch leeft 'er zoo onſchuldigh, en onſtraffelyk in alles, die zyne naaſten met recht beſpótten en uitjouwen kan? niemant voorwaar. en derhalven laat ons die pylen tegens ons zelven wenden, en Seneca navólgen, daar hy in 't begin van zyn vyftighſten brief ſchryft: *wanneer ik my eens met eenen dwaas wil vermaaken, zoo loope ik daar niet verre naar zoeken, maar belache my zelven.* twee middelen zyn 'er by der handt, om de be-

ſchimpers te overwinnen, ende te doen verſtommen; namentlyk zich zoo wel te gedraagen, dat zy niets vinden, ende hen te verachten: want dus doende, maakt gy, dat ge voor een man van groot verſtandt gaat, in plaatze dat hy, die de boertery niet lyden kan, den ſchimper ophitſt, om hem nógh meerder te byten. *de beſchimpinge*, zegt Gracian in zyn Beſcheidenen, is *nógh meerder te mispryzen in de Grooten*; *want*, *als zy geen maat houden jegens anderen, zoo geeft zulks oorzaak van hun gezach te gelyk te verliezen.* niet te onpaſſe dunkt my, dat de overgietinge van 't griekſche ſneldichje van Philemon by Stobæus hier zal koomen. dus luidt het:

Geen ſpel, geen ſtem-accoordt kan 't oor ooit zachter ſtreelen,
Als ſpótterny, geſpitſt op die den dooven ſpeelen:
Want als men jók of ſchimp geen grampſchap waardigh acht,
De ſchimper blyft beſchaamt, de ſchimpſcheut zonder kraght.

men behoeft echter het gezelſchap der menſchen met de Hermiten niet te ontvlieden, als of men by dezelven niet verkeeren konde, zonder beſchimpinge te lyden, wyl de menſche een gezelligh dier is, en de Schepper zelfs na de formeeringe van den eerſten menſch zulks gezien ende gewilt heeft, zeggende: *dat het niet goedt was, dat de menſche alleen zy, en dat hy hem een hulpe zou maaken, die als tegens hem over waar.* weshalven wy deeze zedewetten van zeker dichter wel volgen moogen:

Men heeft elkanderen van nooden;
Waarom byeenkomſt dan gevlooden?

't Is

't Is waar, het geen men ziet, hangt aan:
Dies went met goë liën om te gaan.
Een berg geen ſlagh des vuiſts kan voelen,
Noch gy, zoo gy uw moedt kunt koelen,
Hy, die u vleit, hy, die u laakt,
Toont u uw' plicht, hoe dat hy 't maakt.
Die ſchempen, geef die toe: die liegen,
Die zult gy, zoo gy kunt ontvliegen.
Men heeft maar een, die eerlyk leeft,
En van ons doen goedt oordeel geeft.
Niets moet u licht aan 't ſpreeken krygen,
Dan 't geen, dat beter is, dan 't zwygen.
Spreek, óf gy leeren wout van 't geen
Gy niet begrypen kunt alleen.

ende, om dat veele der hedendaagſche Dichteren op het ſpoor van Ariſtofanes en deszelfs voorgangeren Cratinus en Eupolis meêr ſteek- en hekel-, dan zededichten voortbrengen, zingt van diergelyken Paardevlieg onder den naam van Rabyllus J. de Dekker in 't tweede boek zyner Puntdichten:

Uw' rym is tandeloos, uw' tanden afgeſleeten,
En niettemin gy baſt, als waart gy wel getandt;
Opdat gy ons, Rabyll, die 't byten hebt vergeeten,
Ten minſten keffende vertoont uw hondtſch verſtandt.

DRONKENSCHAP.

Solidam non habet illa fidem.

Een ſchip, van roer ontbloot, hoe lieflyk en gedwee
De winden ſchynen, en de ruſtelooze zee
Haar' löſſen aart ontveinſt, draait ſtadigh heen en weder;
Maar ryſt ten hemel op, óf ſtort ten afgrondt neder,
Tot dat het op een klip geſlingert, barſt van een,
Wanneer een felle ſtorm beſtookt de hólle zeen.
Zo dryft een dronkaardts tong, ontbloot van 't roer der (reden,
Ook op een Oçeaan van ongebonde zeden,
Daar heete gramſchap blaakt, verzeldt van twiſt en haat,
Die haar verzwakte kiel zoo lang beſtórmt en ſlaat,
Tót ze eindlyk op een bank óf ſtille klip gedreeven,
Verbryzelt, en een ſchets van 's Dronkaardts aart komt (geeven.

Insano Bachi Thyrsus quem preculit oestro,
Clandicat ingenium, mens fugit uda mero:
Balba natat vox, ossa tremor quatit, excidit amens.
Mars subit, & calidis arma virumque canit:
Ilicet exiliunt ad jurgia Centauréa,
Ad centauréas exiliuntque neces,
Omnia rhonchisone tunc sunt ludibria naso,
Et petitur diris quidquid olympus habet.

B: Bauhusius.

Hieronymus Cardanus verhaalt in zyn tiende boek der ſpitsvinnigheden, dat een uitgerukte oſſe tong een geheelen dagh zich nógh beweegt, en een kalvertonge, levendigh uitgeſneeden, en in 't water gelegt, meede niet alleenigh zich beweegt, maar beſcheidelyk, doch dóf en hortende, nógh loeijen zoude: waar mede wy, 't bewys aan Cardanus laatende, bequaamelyk 't geſnap der Dronkaardts zouden kunnen vergelyken, wier verſtandt, door den wyn verzoopen, geen invloeijinge aan de tonge toebrengt, die aldus van de leidinge der rede berooft, haare gewoone ſpraake verlieſt, en evenwel niet konnende zwygen, elendigh ſtamelt, en zonder onderſcheidt quaadt en goedt, maar 't meeſt ydele woorden uitgeeft, ja alle verborgentheeden openbaart, beeldende de dronkaardt zich een wonderlyde wysheidt, groote heerlykheit of vermoogen in, ſchoon hy daar niets af bezit. Plutarchus beriſpt ergens Æſopus wegens zyne klaghten over dat den menſche geen venſters in de borſt geplaaſt waaren, waar door men deszelfs innerlyke overleggingen konde beſchouwen, daar de wyn zulks konde ontdekken. hier van zingt elders de geeſtige van der Veen:

De dronk berooft verſtandt en zinnen,
Maakt kuisheidt tót een geilen brandt,
En doet ons onbehoorlyk minnen,
En ganſch vergeeten ſchade en ſchandt;
Beweegt tot hoerdery,
En alle ſchelmery;
Bekoort tot dievery;
Berokkent moordery.

De

De dronk doet danſen ende ſpeelen,
Den menſch veraarden in een zwyn;
Doet vloeken, beiren en krakeelen,
En vechten, die geen vechters zyn,
En dat zachtzinnigheidt,
Verkeert in dolligheid.
De dronk brengt aan den dagh,
't Gunt lang verboolen lagh.

dies weet men die geenen aan der Vorſten hoven dikwyls dronken te maken, uit dewelken men gaarne eenige heimelyke zaake zoekt te hooren. zoo leeſt men van Marcus Craſſus, tegens de Daciers het Romeinſche heyr beleidende, dat hy eenigen hunner gezanten in zyn leger gekoomen, daar gehouden heeft op belófte van hen des anderendaags te zullen afvaardigen, ende alzoo gelegentheid gevonden heeft, om hen ter maaltydt te onthaalen, en zoo wel met wyn toe te dekken, dat zy hun eigen en hunner meeſters raadtſlagen hem ontdekt hebben. gelyke behendigheidt ſchryft men den Keizer Bonoſus toe, dewelke wel dorſte zeggen, dat hy niet gebooren was, om te leeven, maar om te drinken: waar in de wellustige Griekze Lierdichter Anacreon, (wiens gezangen wy in jongere jaaren in een neerduitſch kleedt tot de uitgaaf geſtooken, maar om byzondere reden aan een kant gelegt hebben) overeenſtemt, zingende naar myne vertaalinge in zyn vierde Gezang op 't einde:

'k Wil, eer 'k de onderaardtſche vólken
Zie in de onderaardtſche kòlken,
Door het ſlurpen van den wyn
Vry van alle zórgen zyn.

en wederom in zyn 31 Gezang:

'k Zoeke na geen schilt óf degen.
Maar om kan en glas te leegen,
En wil met een roozekrans,
Vol en vrolyk gaan ten dans.

nademaal nu een ongebonden en losse tong menighmaal en grovelyk zondigt, zoo durft de mensche wel voorgeeven, dat hy zulks door den drank gedaan, of gezegt heeft, doch zulk eene wordt hier om niet te onschuldiger, maar wel veel schuldiger, en om dat hy te veel gedronken, en te veel gesprooken heeft. dus zingt Jan de Brune in zyne zederymen:

De schuldt u zelven geeft, als gy iets doet beschonken.
De wyn en doet het niet, maar die hem heeft gedronken.

want waarom de wyn genoomen, zoo gy uwe zwakheidt kent? ende waarom, kennende uwe buitenspoorigheden, als gy beschonken zyt, het druivezap zoo gulzigh ingeslagen, waar door zoo veele twisten ende doodtslagen gepleegt worden? dus vinden wy by Curtius in het achtste boek van Alexanders levensbedryf, hoe dezelve, wel dicht van den wyn bestooven, en zyne daaden verre boven die van zynen Vader Philippus verheffende, doch hier in van den Oversten zyner Ruiterbenden Clitus wedersprooken, den gemelden Clitus uit een opborrelende gramschap, door den wyn levendigh gemaakt, met een spies heeft doorreegen. meer dan al te wel kenden de Lacedémoniers de schandelykheidt der dronkenschap, ende daarom gingen zy, als zy eens wat te veel gedronken hadden op de openbaare gastmaalen, zonder toortslicht naar huis, en lie-

ten

ten hunne jongelingen zomtydts eenige dronkengemaakte ſlaaven zien, op dat zy van de dronkenſchap afkeerigh wierden wegens derzelver dwaaze gebeerden en zótte redenen; ja de tyran Dionyſius, hoe ſtreng ook hy alle misdadigers ſtrafte, liet de dieven ongeſtraft, op dat de Syracuſiërs aflaaten zouden van hun menighvuldigh ſlempen en drinken; want het was by hen een gewoonte op de maaltyden hun bovenſte kleedt af te leggen, even als in de badtſtooven, alwaar de dieven geduurigh op 't eene of andere kleedt het oogh hadden; ende nadien alle verſtandt en deugden door den wyn bedorven en verdonkert werden, wierdt het oudt-tyds de Roomſche Vrouwen tot een doodtſchuldt gerekent, deezen drank te neemen, om dat zy hier door tot alle buitenſporigheden vervielen, zoo als wy zulks by Valerius Maximus in zyn tweede boek van zyn gedenkwaardige voorbeelden geboekſtaaft vinden. Aulus Gellius getuigt in zyne Atheenſche nachten, dat de dronkenſchap der Vrouwen zoo hoogh haar toegerekent wierdt, als of zy zelfs overſpel begaan hadden: waarom Metellus ook zyne, in dronkenſchap betrapte, Vrouw gedoodt heeft. verwonderlyk drukt dit zeker Dichter uit, zingende:

De dronk berooft der menſchen geeſt,
Veraardt den zelven tot een beeſt;
Maakt kuiſſchen tot hoereerders,
En goede lieden wreedt en fel,
En zwygers vol onnut gerel
Tót vloekers, en tót zweerders.

De dronk voedt alle vuil bedryf,
Als wraak, en vechtluſt en gekyf,
Als dóbbelen en ſpeelen;

Baart doodtſlagh uit een enkel woordt,
Brouwt logen, laſter, wrók en moordt,
En rókkent ook tót ſteelen.

De ledigheidt en hoogemoedt
Verzellen ſtaagh het druive bloedt,
Het einde moet dan zórgen,
Als 't goedt is op, en 't geldt verpooit,
Verlekkertandt, verpronkt vermooit,
Wat raadt dan ſchier of mórgen?

voeg hier nevens de verfoeijing der Dronkenſchap, uit het Franſch van den Heere van Bartas in dusdaanigh een Hollandtſch kleedt geſtooken door den geleerden Gerard Brandt:

O vuile dooling, zó het ſlechts een dooling zy.
O gy vrywillige, doch droeve razerny,
Wel kort, maar vol gevaars, uw toren wordt verwoeder,
Doodt Clytus door zyn vrindt, en Penteus door zyn moeder.
O wynkrankzinnigheidt! grootſpreekers maakt gy boos,
De boozen maakt gy wreedt, de wyzen zinneloos.
Gy kunt boereerders ook tót overſpeelers maaken,
En de overſpeelers nógh naar vuiler luſt doen haaken.
De gift van uwen drank jaagt veel gebreken op,
Van quaadt tót meerder quaadt, het goede krygt den ſchop.
Gy leeft hier zonder ſchaamt', gy ziet niet met uwe oogen,
Zy zyn met nevelen van uwen damp betoogen.
Gy die de ziel der ziel met uwe liſt óntzielt,
Gy zyt het, die de deugdt met laſter overvielt.

Gy

Gy zyt gelyk de most, die uit het vat wil springen,
Daar yder hoep door kraakt, om in de lucht te dringen.
Die 't alles omroert door de kraght van uw gebrek,
En werpt steets uit den grondt het schuim van uwen drek.
Vat, dat uw Waardt bederft, en 't hart stoot op de klippen
Des ongevals. en al't geheim haalt uit de lippen.
Al hadt, gy snoodt vergif, geen ander quaadt gedaan,
Als 't geen in Noach bleek, door uw vermaak verraên,
Dien prediker van boete, en 't voorbeeldt zyner tyden,
Dat waar genoeg, om u meer dan de doodt, te myden.

alle 't welke van den wysten der Koningen bevestigt wordt in 't 20. hoofdtstuk zyner Spreuken, zeggende: *de wyn is een spótter, de sterke drank is woelachtigh, al wie daar in dwaalt, zal niet wys zyn.* 't welke wy onder de zinneryke rymwerken van den heer Dirk Schelte, ons onverdient door den zelven goedgunstelyk medegedeelt, aldus in zyn 69ste zedeles vergooten vinden:

De wyn en alle starke drank
Maakt spótters, en verwekt krakkeelen.
'T misbruik maakt wyze harzens krank,
En zótte liên in alle deelen.

SNORKERYE.

Magna jactat, parva præſtat.

Wie moet met rede niet de dwepery belachen,
Van die ſteets ſtóffen op hun rykdom, dapperheidt,
Of kenniſſe, en verwaandt op edele afkomſt prachen,
Daar zy het tegendeel betoonen in beleidt,
En hun gebreken zelfs niet weeten te bedekken?
Zoo maakt een kleine Beek een groot en breedt beſlagh,
En komt een groot gedruis met weinigh water wekken,
Wanneer zy over ſteen en keijen róllen magh;
Daar een rivier, hoe wydt en diep die ook kan weezen,
Met ſtille majeſteit haar ſtroomen t'zeewaart zendt,
En een verſtandigh man door rede kan geneezen
'T gebrek van zyne tong, wyl hy zich zelven kent.

Tu quem Deus beavit ubertim, cave
Pejus Charybdi, ne quid alteri velis
De te cuiquam credidiſſe, quam tibi,
Quo plura, quomajora poſſides bona
Favore cœli, turgidos eo magis.
Compeſce faſtus & modeſtiæ lita.
Cunctas honore boneſtat ætate pudor,
Humiliſque de ſe ſenſus: at præ cæteris
Ornat juventam. vas inane tintinat
Aureſque tundit, at nihil ſcrutantibus
Reſpondet intus. cum ſonore plurimo
Torrens aquæ vis ſaxa volvit, & viam
Facit ruina. ſed rendundans commodis
Per arva Nilus amne ſedato fluit.

D. B.

Weinigh te weeten, en veel te zeggen;
Veel te verteeren, en weinigh te hebben;
Veel te poffen, en weinigh vermogen;
Zyn zes dingen, die niet en dogen.

is een aloudt ſpreekwoordt onder onze Nederlanders, en de ervarentheidt heeft de Boerinnen al lange geleert, dat de Hennen, die veel kakelen, weinigh eijers leggen. zoo zyn ook onze Snorkers en Poffers, kinderen van hooghmoedt en verwaantheidt, gemeenlyk

Grands vanteurs, petits faiſeurs.
Groote blaazers, ſlechte doeners.

de ydelheidt is deezer blaaskaaken noordtſterre en zeilſteen, daar zy alle hune koerſen naar zetten. hun ſnoevery is ſlechts een gekraak van laurierbladen onder een over 't vuur hangende pot; een lichte vlamme, die in 't ſtroo blakert, maar ſchielyk weêr uitgaat; een klein beekje, dat dwars over de keijen rollende, veel gedruis en beſlagh maakt, daar de groote en diepe rivieren haare wateren met een ſtille majeſteit afzetten. niets kan deeze windtbokzen te koudt of te heet, te zwaar of te groot weezen. zy zyn de Ganzen gelyk, die wel geweldigh blaazen, maar niet byten.

Hovaardye zonder goedt,
Is een lichaam zonder voet.

zy zyn zwanger van lucht, en konnen daarom ook niet anders dan enkelen windt baaren. deeze helden gaapen zoo wydt, dat zy zich niet zelden overgaapen, en nauwelyks hun gebit te rechte krygen, vergeetende 't nuttigh

tigh gebruik dier heilzaame leſſe; aan woorden en laken neemt altydt wat tegens 't krimpen. poffen en blaazen is hun dagelyks werk: de een ſnorkt op zyn ſterkte en dapperheidt, en drygt drie mannen zeven armen af te ſlaan; maar ziet nauwelyks één muis loopen, of ſchreeuwt als een varken, dat de keel afgeſtooken werdt: een ander roemt op zyne ſchatten, of bromt, gelyk een korf vol bijen op zyne afkomſt en geboorte; al weet hy geen bewys ter waereldt daar van by te brengen, en dat zyn gedragh en leven daar geheel tegens aanloopen. 't welke ik onder De Dekkers puntdichten aldus beriſpt en uitgelachen vinde:

Durft gy nógh even ſtyf van uwen Adel ſnappen,
En ſnoeven op uw' konſt, die niet den minſten trek
Van konſt nógh Adel hebt, en in uw ſulpe lappen
Niet waarders, Flaviaan, als dermen draagt en drek?
Zoo konſt en weetenſchap in ſnorken waar geleegen,
Beſtont ook de Adeldom in 't veegen van de kan,
In 't ſpeelen met de ſchyf, in 't pronken met den degen,
Gy waart een wel geleerdt, een dapper Edelman.

houdende een wys man het met 't zeggen van Ovidius in zyne herſcheppinge:

Quæ non fecimus ipſi, vix ea noſtra voco.
't Geene ik zelf niet uitgevoert hebbe, dat eigen ik my oek niet toe.

waar op de meermaals genoemde De Dekker dit puntdichje gevonden heeft:

Wat ſnorkt gy van uw hoogh en adelyk geſlacht,
Die nooit iet hooghs en hebt, nóch adelyk betracht?

Hoe

Hoe kan u de eere dóch uws ouden Stams vereeren,
Die all' uw' eere trekt van Van, van ſchildt en kleéren?
Hoe kan ze de uwe zyn, zeg, zótte Flaviaan,
Die voor u is geweeſt, ja door u moet vergaan?

die een koude keuken hebben, maaken veel rook en geruchts, als of het ſpit geduurigh aan 't vuur lagh; evenaarende de ledige tonnen, die veel geruchts maaken en bommen, daar de volle doof en zonder klank zyn. welk voorbeeldt zeker Dichter voormaals eens op een dronkaardt aldus toegepaſt heeft:

De leege vaten klinken 't meeſt,
Maar vaten, die heel vol zyn,
Die raazen, of ze dol zyn;
Dat ziet men aan dat dronke beeſt.

geeſtig ſtrykt J. de Dekker dusdanigen blaaskaak onder den naam van Thraſo door in 't 44 puntdicht van zyn tweede boek.

'T rappier is 't ambachtstuig, waar op ik ben bedreeven;
Dat 's, roemt gy, al myn' eer, dat 's al myn bovaardy.
Ik ſta 't u, Thraſo, toe; gy weet 'er meé te leeven,
Indien niet in de vuiſt, ten minſten op de zy.

De edelſte aller kunſten, die ſchaaf en fatzoeneerſter der zeden en taalen, de Poëzye zelfs, uit hemelſch zaadt gebooren, wordt niet zelden hier toe ſchendigh misbruikt, en haare edele gaaven verquiſt, en weghgeworpen, als men wydtgaapende bewoordingen uitbromt over onzedige en nietige ſtoffen, die geen boon waardt zyn, zoo dat

dat men hedensdaags met J. de Dekker dikwyls herhaalen magh:

Zoo wie uw' rymery digt onder de oogen ziet,
Vindt rym, Tribonaiaan; maar rym, en anders niet.
Gy durft u wonderlyk van uwen ſtyl bedanken,
Ja roemt van Marôs geeſt, als gy met ſchorre klanken,
Met windt van ſnorkery uw' holle vaarzen vult:
Maar hoor, Tribonaiaan, gy ſpreekt niet, maar gy brult.

Ontelbaar zyn de ſnoeveryen. de groote Pompejus dorſt wel zeggen, hooghmoedigh geworden door alle zyne overwinningen, dat hy de ganſche waereldt in de wapenen kon doen koomen, wanneer hy ſlechts met eenen voet op de aarde ſtampte. wy hooren by Daniël den Koning Nebucadnezar ſnorkende, uitroepen: *is dit niet het groote Babel, dat ik gebouwt hebbe tot een huis des Koninkryks door de ſterkte myner maght, ende ter eere myner heerlikheidt.* aardigh ſcherſte eertyds Diogenes, de Stoïſche Philoſoof, met deeze prach-hanzen, want hy eenmaal by de Myndiërs koomende, vondt een onnozel en ſlecht bebouwt ſteedtje, maar geweldige groote en heerlyk gebouwde Stadtspoorten, weshalven dus een vlag op een vuilnis ſchuit ziende, riep hy hardt overluidt; *o Myndiërs, ſluit metter haaſt de poorten, op dat uwe ſtadt daar niet uitloope.* in deeze dwaalinge vinden we ook, dat Mannen, die de Geeſt des Heere begenadigt hadt, zomwylen gevallen zyn, en om anderen voorby te gaan, zoo laat ons ſlechts de oogen op Petrus ſlaan, die geweldigh breedt van zyne trouw en dapperheidt roemde tegens den Chriſtus, eer deszelfs lyden begon, maar al dadelyk in den hof Gethzemané zulks zoberlyk naquam, als, zyn Meeſter etter en bloedtdruppelen zweetende, hy geruſtelyk ſliep, ende hem navolgende in 't huis van den

Hoogepriefter tot driemaalen toe loochende hem te kennen; edoch men hebbe zich daarom niet te verontfchuldigen, en 't quaadt van 't hooghfnoeven middelmatigh te noemen: Godt weerftaat immers de hovaardigen. hy heeft zulks op veelerlei wyzen getoont, want Nebucadnezar hadt nauwelyks de bovenverhaalde hovaardige woorden gefprooken, of daar viel een ftemme uit den hemel, zeggende: *u, o Koning Nebucadnezar, wordt gezegt: het koninkryk zal van u wegh gaan, ende men zal u van de menfchen verftooten, ende uwe wooninge zal by de beeften des veldts zyn; men zal u gras te fmaaken geeven, als den offen, ende daar zullen zeven tyden over u voorby gaan, tot dat gy bekent, dat de Allerhoogfte over de koninkryken der menfchen heerfchappye heeft, ende dat hy ze geeft, aan wien hy wil.* welke ftraffe we ook in 't vervolg bevinden, dat hy ondergaan heeft, als meede hoe de trotze bouwers van den Babelfchen Tooren in hun oogmerk van een naam te maaken belet, ende in hunne fpraake verwerdt zyn geworden, waar door zy van den anderen verftrooit zyn, en hun hovaardigh opzet ende fnorkerye te niete is gemaakt, en in rook verdweenen. en fchoon de menfchen al buiten gewoone kenniffe van zaaken en konften bezitten, is het echter een teken van dwaasheidt zich daar op te beroemen en te ftoffen: waar van de meermaals genoemde Vechtzwaan Rotgans in zyne 12. Zedeles aldus opzingt:

Zeker, kennis en verftandt,
Wetenfchappen, die wy wenfchen,
Sieren hier beneên de menfchen
Meêr, dan gout of diamant,
Maar 't misbruik dier ed'le gaaven,
Dat zyn eigen maght waardeert.

En

En den oorſprongk dwaas onteert,
Doet ons ſtranden voor de haven,
Op de klip van hovaardy;
Daar verzinkt verwaande kennis,
Kunſt en wysheidt door Gódts ſchennis
In een zee van zótterny.
Hy, die alles ſchenkt in 't leven,
Neemt, gelyk hy 't heeft gegeeven.

Even dwaas doet hy, die, hoe ſterk hy is, op zyne kraghten roemt, en om zoo te zeggen de vlagge voert, dus zegt de Dekker in het tweede boek zyner Puntdichten:

Staag ſtóft-gy op uw kraght en op uw grove leden,
En ſchat den man naar 't lyf veel meér als naar de reden.
Maar zoo de mañ ſlechts man door lichaams kraghten zy,
Een buffel, Polifeem, is dan meér mans, als gy.

want zegt de heer Schelte van een laatdunkende Snorker

De goê waar pryſt zich zelfs, zoo 't pryzen maakt goê waaren,
Is deeze pryzelyk, maar ſtelt hem eens op prys,
En toetſt zyn zwetzen eens; hier is hy in ervaaren.
Daar is hy die, en die in wetenſchap te wys,
En weet niet, dat hy zelfs niet weet. o hoofdt der zótten!
Gy wiſt meêr, zoo gy wiſt, dat wyzen met u ſpótten.

GRAMSCHAP.

Ardor in arma rapit.

Vloekwaarde gramſchap, korte en dolle razerny,
Die, uit verbrande gal en bitzen nydt geſprooten,
Voert over fellen Leeuw en Tyger heerſchappy,
Hoe dikwyls komt gy meê den menſch van rede ontblooten?
Wat recht uw woede voor verwoeſtingen niet aan,
Als gy het bloedt ontſteekt, en helpt de tong aan 't raazen,
En vlam en vuur van wraak, als ge u voelt tegenſtaan,
Schoon tot uw eigene en uws naaſtens ſchade, blaazen?
Zoo woedt een bombe, met vernielendt kruidt gevult,
En werpt, wat haar ontmoet óf tegenſtaat, ter neder,
Vergeldende aan de meeſt onſchuldigen den ſchuldt,
En barſt met haar bederf in 't buldrendt oorlóghs Weder.

Quem digito vix tangis, fremit plus tigrido & urſá.
Quam raptis catulis ardor in arma rapit.
Plumbea nunc multis ira eſt, & durat in annos,
Plumeus in menſem vix bene durat amor.
Mortales ſtolidi, ſtolidas convertite flammas,
Ira ut plumea ſit, plumbeus ut ſit amor.

B: Bauhuſius.

Het aangezicht zwelt op, door gramschap aangestookt,
Terwyl het zwarte bloedt door de ad'ren gist en kookt,
En de oogen, holler dan Medusâs addersblikken,
Een yder op het hoogst ontroeren en verschrikken.

zingt de roomsche Ovidius van een vergrimt mensch, en waarlyk geene quaadtaardige zickte heeft den zelven ooit zoo veel schade toegebragt als de gramschap, die het gemoedt zodanigh ontstelt, dat dat zyn reer en bestieringe te eenemaal verliest, en dus de rede te gronde werpt, nadien deeze korte razernye, een moeder der ongerechtigheidt zynde, alleenigh dat geene voor billyk keurt, het geene haar haare dolle uitzinnigheidt inblaast, gelyk Job zegt, en dus den beesten gelyk maakt, dien de verwoedtheidt eigen is, volgens 't vaars van Ovidius:

Candida pax homines: trux decet ira feras.

De Gramschap is gemeen den dieren, niet den mensch,
Dien moet de vrede zyn zyne allerhooghste wensch.

Een toornigh mensche is gelyk een quakkel, die even gevangen, en in een kouwetje gezet, zyn hoofdt tegens de tralien aan stukken springt; even als een uitgeworpe bombe, die, wanneer haar ingevuldt buskruidt vonk gevat heeft, van een barst, en waar zy genaakt, een geheele verwoesting aanrecht, doch met eenen ook in haar woede zich zelve verbryzelt en verderft, ja hy is een verwoede, en door alle vier de winden opgeruite zee gelyk, die met een vreezelyk en onbetoomd geweldt en gedruis zich tot de wolken verheft, of tot in den afgrondt neerschiet, ende rots en duinen onophoudelyk bestormt, doch ten laatsten ziende, dat zy geen veldt kan winnen, in haar eigene woede vergaat. niettegenstaande ons nu genoegzaam bewust is, hoe gevaarlyk het is zyne hartstochten te vieren, ende dat haastigheidt

mee-

meerendeels bekaaidt werk maakt, zoo wil men echter veeltyds geen raadt zoeken, om dezelve te beteugelen en tegen te gaan, weetende dit wangedrocht met den schoonen naam van vierigen yver te doopen. *un argument sans colère c'est un neuf sans sol. een bewysreden zonder yverige aandringing, is als een ey zonder zout*, zeggen de Franschen. wat de eigentlyke oorzaake der gramschap zy, is qualyk te beschryven, daar dezelve naar den verscheiden aart en zinnen der menschen, ook veelerley en verschillende is, hoewel zy doorgaans van spyt verzelt wordt, en dat wel dikwyls wegens eenigh gedaan verwyt van gepleegde misdaaden, gelyk Herodias over de bestraffinge van Johannes den Dooper aan Herodes over 't schenden zyner eerste huwelyks banden, en het trouwen van haar, zyn broeders echte huisvrouw, gebeurde, waar van Malchus by J. de Dekker in zyn Treurspel den Dooper zegt:

Resteert ons dan ten troost alleene de Vorstin;
Die medeelt in ons leet, en als een' Tygerin,
Haar jong vermissende, vast schuimt en brult van tooren,
Doordien de Dooper heeft voor 's Konings eigene ooren
Gescholden voor een eer- en trouweloos bedryf
Het trouverbondt, gemaakt met 's Broeders echte wyf,
En 't breeken heeft verdoemt der eerste bruilofsbanden.
Terwyl om dit verwyt door bloedt en ingewanden
Al versch, al heet en warm de gramschap weidt en woedt,
Zal ik dat omgeroerdt, dat raazende gemoedt
Toegaan met fakkelen, en met geweldt van spreeken
Tót vollen brandt eerlang die vonken uit doen breeken.

't zy dan hoe het wil, en de schynreden tot toornigheidt zoo groot als zy weezen kan, wie de driften de overhandt

 laat

laat neemen, heeft buiten tegenspreeken een zieken geest, wiens quaadt tot aan den mondt koomende, zoo raakt de achting in zeer groot gevaar, om welke te behouden de keizer Tiberius, volgens de getuigenisse van Tacitus Annal. 3. zich zonder deerenis, en gramschap hartnekkigh en besloten hieldt, opdat die voor geen hartstocht moght uitbreeken; want alle onmatige drift verandert in onredelyken. *de eerste trap tot de bemagbtiging*, zegt Gracian, *is gewaar te worden, dat men bevigb wordt.* en *bet is een groot merkteken van oordeel, vast en zonder ontroering te blyven midden in de bevigbeden der bartstochten.* aan dewelke wie zich ooit te eenemaal overgeeft, die daalt van den menschelyken tot den beestelyken staat, in plaatze dat hy, die dezelve beteugelen kan, niet alleen zyne achtinge bewaart, maar zich zelven tot den hooghsten top van lof en roemrugtigheidt opvyzelt, en in der daadt meester van zich zelven zynde, ook wel haast meester van anderen wordt. wie schrikt toch niet, die zyne gedachten over de vreezelyke gevolgen der gramschap speelen laat? onbescheidene verbintenisse, roekelooze onvoorzichtigheidt, ligtwaagende onbedachtzaamheidt, verhaastinge, verwarringe en doodtslagh zyn haare kinderen, met reden berispt dieswegen Tacitus den keizer Otto Hist. 2. van 't gedult niet gehadt te hebben om uit te wachten, noch de kloekmoedigheidt om te hoopen, nadien de verhaastingen misgeboorten voortbrengen. en Theodoretus lib. 6. cap. 18. den keizer Theodosius, (anderzins een zeer godtvruchtigh Vorst,) van niet maghtigh zyner toorn geweest te zyn, hebbende hy te Thessalonica op eenen tydt ruim zeven duizendt menschen door zyne soldaaten over eene onstaane oproer op de markt doen ter neder hakken. ontelbaar zyn de voorbeelden van de verderfelyke uitwerkingen deezer hartstocht in de geweide en ongeweide bladen. Salomon zegt in zyne Spreuken volgens Scheltes beryminge:

Men

Men vreeze een zót, vol gramſchap, meêr,

Wiens dwaasheidt niet veel goedts belooft,

Als in het woudt een woeden beer,

Die van zyn' jongen is berooft.

Alexander de Groote heeft zyne glory ten allervuilſten bezwalkt, in eene woedende haaſtigheidt Lyſimachus voor de Leeuwen doende werpen, Clytus met een werpſpies doorrygende, en Caliſthenes laatende ombrengen volgens 't verhaal van Curtius en Arrianus in des zelfs levens verhaal. ja L. Cornelius Sylla heeft zelfs in zyne woede, onder verſchrikkelyke bedreigingen en getier wegens het niet ſpoedigh opbrengen van eenigh beloofdt geldt door Granius, zyn bloedt en leven te gelyk uitgeſpoogen, als by Plutarchus te zien is.

Wie nu wel bedacht is, wyk' de toorn, en wie de vrede lief heeft, en verſtandigh is, geeve den vergramden plaatze, en hy zal hem veeltydts overwinnen. een minnelyk antwoordt verdroogt dikwyls den wortel der gramſchap. de heete gal werdt het beſte verkoelt, wanneer men daar zoet water over giet. een grimmigh gemoedt neemt zelden ſcherpe vermaaninge aan. goede raadt wordt weinigh gehoor gegeeven, maar meeſt met haat vergolden, gelyk Gamaliël zulks in deezer voegen by de Dekker in zyn meermaals aangehaaldt treurſpel den Dooper betuigt:

Door gaat hy, ſchrikkelyk ontſteeken en gezwollen

Van toornigheidt en tróts. ik heb naar al myn maght

Dien raazenden vermaant, dien harden geeſt getracht

Door zachte ſmeekingen te morwen, te beleezen,

Getrouwen raadt vertoont, en ernſtigh aangepreezen;

Dóch hebbe niet alleen voor myn getrouwen raadt

Geen grooten dank behaalt, maar ook geen kleenen baat.

Doch men trek' dit wanschepzel zulk een schoon kleedt aan, als men kan, en doe het zoo'n vrindelyk masker voor, als men vinden magh, by my blyft het wangedrocht even afschuwelyk, waar tegens ik my niet hartnekkigh in zyne werkinge aan zal kanten, wel weetende, dat een steene muur door een kogel vergruist en vernielt wordt, en een opgeruide zee, in haare woede een klip ontmoetende, maar des te heviger woeldt en raast, daar zy, alleenigh zant en slibber bejegenende, haast bedaart en weghtrekt, vergenoegt met wat schuim en schelpen na te laaten, en een yzere kloot in een aarde wal versmoort ende dompt. het geene David zeer wel gebruikt heeft, zich ten nutte ontvluchtende Sauls gramschap, waar van Anslo zingt:

De vader lóst zyn wrók, lang onder 't hart gedraagen,

Zyn staatzucht past op trouw, nóch zoon, nóch trouwe maagen.

De trouwe David vliedt naar Nobe toe te póst.

De schande is eerelyk, die van gevaar verlóst.

men hebbe echter niet te denken, dat wy in deeze afbeeldinge der gramschap, allerhande soorten hebben willen verbeelden, maar alleenigh eene onmatige, ongeregelde en dierelyke hartstocht; want men zal in de heilige bladeren menighmaalen van Godts toorn, als zeer rechtvaardigh, zien gewaagen, en onder anderen by Johannes in zyne openbaaringe, waar van de bovengenoemde Dichter zingt:

De zeven Engelen Gódts gramschap nedergieten,

En doen zyn' torenvloedt tót op het aardtryk schieten,

Die

Die baaren ramp en wee en plaagen zonder maat.

Hoe ziet men dan, hoe Gódt het Gódtloos wezen haat!

als meede van die in mannen, met Godts geeſt bedeelt geweeſt, gevallen waar: als in Mozes, wanneer hy, van den berg Sinaï afkomende met de twee ſteene tafelen der wet, en Iſraëls afgodery met het gulde kalf verneemende, dezelve uit een heilige en yverende gramſchap in ſtukken wierp; in Pinehas, zyn hoereerenden Landtsgenoot doorſteekenden, en Matthias de Machabeer, eenen Jood, den Heidenſche Goden offerenden, voor den Altaar doodenden, waar van ik dit byſchrift by den netten taalkenner en fierlyken dichter Reinier Anſlo vinde:

Matthias is vergramt, dat Iſrel heb' gebrooken

'T verbondt, met Gódt gemaakt; hy heeft een Joodt doorſtooken,

Geknielt voor 't valſch altaar. wat miſt hy goeden raadt,

Die om des Konings will' des Konings Heer verlaat?

B E D R Ó G H.

Allicit & Decipit.

Onnozel vogeltje, zit ſtil, beweeg u niet,
Hoe lieflyk uw gezicht de roode beſſen vleijen.
Vlugt, zoo ge wys zyt, vlugt; daar ſchuilt niet als verdriet;
Laat u door 't lekker aas niet in den ſtrik verleijen.
Maar ach! daar vliegt het af, 't gelooft den ſchoonen ſchyn.
Daar ſpringt het op den draadt, pikt toe, en raakt gevangen,
Lydt, hoe het meerder zoekt te ontvliên, te grooter pyn,
En blyft op 't laaſt verwurgt tót vreugdt des jagers hangen.
Zoo weet een zachte tong met uiterlyken glimp
Van vrindtſchap, hulp en liefde ons liſtigh aan te haalen,
Schoon zy met ons bedryf ſteekt achter na de ſchimp,
En toelegt, om haar' gunſt ons duur te doen betaalen:
Haar minnelyk gevley verlókt de Onnozelheidt,
En 't ligt Vertrouwen, als de bezyën den Lyſter,
Dies vallen ze onbedacht in 't net, voor hun geſpreidt,
En merken tot hun ſchade, als zy het ſpoor zyn byſter,
Dat in een gouden kelk zomwylen ſchuilt fenyn,
En wolven overdekt met ſchape vachten zyn.

Dulcia

Dulcia ſunt, ſed plena dolo tua, Poſthume, verba,
Unde piis à te, perfide, multa fuga eſt.
Nec tamen, heu! nemo eſt, quem blando decipis ore,
Quemque columbinis illaqueas oculis.
Nam dum blandiris, ſic vulpinaris, ut atrum
Fel ſub melle bibant, qui tua verba bibunt.
O Latronem animum! quo perdas, Poſthume, plures,
Aurea furca tua eſt, byſſenus eſt laqueus.

B: Bauhuſius.

Een lieffelyke reden belooft wel een schoone ziel; maar de tong beliegt ook wel de zeden. een wel geschaape lichaam verbergt dikwyls een qualyk gesteldt gemoedt, en dusdanige menschen verraaden en vervalschen de goede beloften, die de natuur op hun voorhoofdt geplant heeft. 't uiterlyke bedriegt niet zelden. tapyten en schilderyen bedekken veeltydts oude en berookte muuren. veele Christenen spreeken gestadigh van des Heilandts vernedering en de dooding van hun vleesch, en draagen de waereldt in hun borst, en geeven zich tot alle wellusten over; zoo dat geen zaake meerder bewaarheidt is, dan dat de schyn bedriegt en 't spiegel veeltydts liegt. welk een snoodt bedrógh wierdt niet van Joab tegens Amasa onder schyn van vrindtschap gepleegt? waar van by Samuel in zyn tweede boek staat: *als zy nu waaren by den grooten steen, die by Gibeon is, zoo quam Amasa voor hun aangezichte, ende Joab was omgordt over zyn kleedt, dat hy aan hadde, ende daar op was een gordel, daar het zwaardt aan vast gemaakt was op zyne lendenen in zyne scheede; ende als hy voortging, zoo viel 't uit. ende Joab zeide tot Amasa; is 't wel met u, myn broeder? ende Joab vattede met de rechte handt den baardt van Amasa, om hem te kusschen; ende Amasa hoedde zich niet voor het zwaardt, dat in Joabs handt was; zoo sloeg hy hem daar meede aan de vyfde ribbe, ende hy storte zyn ingewandt ter aarde uit, ende hy en sloeg hem niet ten tweeden maale, ende hy stierf.* een klaarblinkendt voorbeeldt van geveinsde vrindtschap, een der oudtste telgen van verfoeijelyke en zielbeschadigende logentaal, want de Logen worden niet onaardigh van de oude dichters drie Dochters gegeeven, te weeten Listigheidt, Bedrógh, en Schoonpraaten. ende wordt de eerste gemeenelyk by een vosse tong vergeleeken, die anders spreekt als hy zelfs doet. dus vinden we by Gabriël Faërnus verhaalt,

dat

dat een raave met een gevonde kaas op een hoogen boom gevlogen zynde, om dezelve op te eeten, de Vos begeerig naar de kaas, na dat hy des raaves ſchoone geſtalte en veeren gepreezen hadde, tot hem gezegt heeft, ik zoude u voorzeker voor Jupiters Arendt houden, als ik maar eens uw lieffelyke ſtemme, met uw andere gaaven zoo wel overeenkomſtigh, moght hooren: waar op de Raave, door die loftuitingen betovert, zoo hardt, als hy konde, begonde te zingen, waar door de kaas hem ontvallende, de Vos dezelve opraapte, en den Raave al ſchertzende toebeet; *niets ontbreekt u, heer Raave, dan een hart.* in hoe verre deeze Hydra geviert wordt, toont ons Gracian zeggende in zyn 220 grondtregel: *indien men met open geweldt langs den koninklyken wegh niet kan gaan, zoo moet men den omkeerenden wegh van de konſt neemen; de loosheidt kan meer verrichten dan de kraght.* dus zingt Ovidius in 't eerſte boek van zyn minnekonſt.

In ſchyn van vrindtſchap wordt de waereldt ligt bedroogen,
Maar hoe wel dit gelukt, is 't echter liſt en loogen.

'T geene onze Amſtelſtroombeſchryver ſchynt in 't oog gehadt te hebben, daar hy lieflyk opdeunt:

De ſchyn, die met een volle kraght
Is in de waereldt ingeſloopen,
Daar elk zich aan vergaapt, en acht
Iets groots, iets wezentlyks te koopen;
De ganſche waereldt is een ſchyn,
Zy doet te laat den menſchen blyken,
Hoe veele dingen anders zyn,
Als zy te vooren wel gelyken.

'T welk

't welk de ſnaakze Roemer Viſſcher in zyne brabbeling meedeſtemt, zingende:

Fobert, doe ik u niet kende certeyn,
Doe achte ik u voor een groot kapiteyn;
Maar nu ik u ken, en weet al uw bedryf,
Nu zyt gy, Fobert, over al uw lyf.

nochtans durft Machiavel zeggen, dat de Princen van zynen tydt het beſte gevaaren zyn, die door veinzen aan anderen het hoofdt hebben weeten te verbinden; wordende dit Politie genoemt, en van de hedendaagſche waereldt zachjes gebakert, gekoeſtert en opgeſchikt met den ſchoonen naam van Verſtandt; want, alhoewel het ſpreekwoordt zegt, dat geveinſtheidt dubbele ongerechtigheidt is, echter zult gy de vrouwen zelfs dikmaals hooren zeggen, dat men politicq in de waereldt moet zyn, en wel wat magh zeggen, dat men juiſt niet meent. Jaa zoo verlekkert zyn de menſchen op bedrógh, dat ze dat een gauwigheidt, een fyn oordeel, een aardigheidt of boertery heeten, daar die hoedanigheidt in der daadt uit een onrechtvaardigen aardt voorkomt, maakende het ſpreekwoordt dikwyls waar, dat, *in nomine Domini fit omne malum*, onder 't gebruiken van des Heeren naam alle ſnoodtheden uitgevoert worden.

Dus verraadde Judas Iſcariot zyn grooten Meeſter, met eenen kus hem groetende, en zeggende: *zyt gegroet Rabbi*, 't welk aldus van den Geeſtigen J. de Dekker wordt opgezongen:

Daar komt het rovers rót, en booswicht, gy voor aan:
Gy komt met ſtaaven, ſtókken
En fakkels aangetrokken
Als op een' dollen hondt;

En

En kuſt, (dit was de leus) uw' Meeſter voor den mondt:
Die op dien kus in handen
Straks valt van zyn' vyanden.
O valſche Joabs kus!
Verkoopt en levert gy des menſchen zoon aldus?

zoo handelden mede de zoonen Jacobs met Hemor en de Sichemiten: zy verbergen hunne wraakzucht over 't ſchenden van Dina met loosheidt, en die met den ſchyn van Gódtsdienſt, het ſnoodtſte bedrógh van allen. *hier in* (zeggen zy) Geneſ. 34. vers 15. *zullen wy u te wille zyn, zoo gy wordt, gelyk als wy, dat onder u beſneeden worde al wat manlyk is.* even eens was de kus van Joab een voorreeden tot den doodtſteek van Abner, en de Keizer Nero kuſte zyne moeder, wanneer hy voornam zyne handen in haar bloedt te waſſchen, dus zien we Geveinſtheidt en Bedrógh te zamen gaan: zelfs is de geveinſtheid anders niet dan bedrógh, gelyk zy in 't woordt Godts ons menighmaal voorkoomt. aardigh worden deeze bedriegers ten toon geſtelt van Juvenalis in zyn tweede hekeldicht.

'K zou wel tot 's waereldts eindt, ja tot in de Yszee vlieden,
Zo dikwyls als ik hoor de taal van zulke lieden,
Die ſteets de zeden van een andere gade ſlaan,
Van engte ſpreeken, en zelfs ruime wegen gaan.
Die rechte gangen gaat, beſpotte die, die hinken,
En die den zwarten Moor beſchimpen wil, moet blinken
Zelf eerſt met zuiver wit. 't is een onlyd'lyk man,
Die ſteedts van oproer klaagt, en zelf die ſtooken kan.

En Perſius zingt in zyn vyfde hekeldicht van lieden, aan 't bovengemelde euvel ziek gaande:

Gy blyſt de zelve man, en houdt uw' oude zinnen;
Van buiten ſchynt ge een Lam, en zyt een Vós van binnen.

niet zonder oorzaake vertoont een Quiſtgoedt ſpaarzaamheidt, een Vyandt vrindtſchap, een trotze heusheidt, en een Gierigaart mildadigheidt. elk van hun zoekt zyn voordeel met dien uitterlyken ſchyn van deugden te bejaagen. zo ſtrooit de paſteibakker de meeſte ſuiker, daar zyn gebak het meeſte verbrandt is, en daar 't fluweel het meeſte geplet is, voegt de borduurwerker het meeſte gout. niet onaardigh dunkt my hier op te paſſen ons hollandtſch ſpreekwoordt: *Riekende kruiden, ſtinkende luiden.* waar op de zoetvloeijende Ridder Cats in het achtſte zyner Zinnebeelden, op de Zeeden toegepaſt aldus opzingt:

Gy neemt geplekt Satyn (wy zien uw looze kuuren)
En daar de vlekken zyn, bedekt gy 't met borduuren;
Ziet, dus bedriegt men 't oogh: men ziet niet een gebrek,
En evenwel, daar 't gout 't meeſt blinkt, daar ſchuilt de vlek.
Veel worden ſchoon geacht, die 't niet zyn; en men vindt 'er,
Die bloozen, als een kriek, ook midden in den winter.
Maar wie daar even ſchoon tót alle ſtonden blinkt,
Is leelyk. meeſtendeel die ſteedts wel riekt, die ſtinkt.

ende wel voornamentlyk wordt de tonge tot deeze zonden misbruikt, want wanneer men met zyn gedachten en voornemens te zeggen niet ziet tot zyn ooghmerk te koomen, gebruikt men een ſtreelende en vleijende tonge, geheel verſchillnde met zyn verborgen en quaadtwillendt harte. Ovidius zingt:

——————— *ubi vincere aperte*
Non datur, inſidias armaque tecta parant.

zyn mondt, zegt de Koning David in zyn 55. Pſalm, van dus-

dusdanigen bedrieger, *is gladder dan boter, maar zyn harte is kryg: zyne woorden zyn zachter dan olie, maar dezelve zyn bloote zwaarden.* maar hoort eens welk een ſtraf den zulken toegelegt wordt in het 24 vers van 't zelfde harpliedt: *maar gy, o Godt, zult die doen nederdaalen in den put des verderfs, de mannen des bloedts en des bedroghs zullen hunne dagen niet ter helfte brengen.* en noghmaals by Salomon, Spreuken 10. *de tonge der verkeertheden zal uitgeroeit worden.* wat ſtaat ons dan anders te doen, indien wy ons verderf zoeken voor te koomen, dan deeze gruwelen niet alleen niet te pleegen, maar ook de pleegers der zelven te vlieden, ende ons met Ulyſſes, om door 't gevley deezer zoetzingende Sireenen niet verlokt te werden, niet aan de maſt van een ſchip, maar der reede te doen vaſt binden?

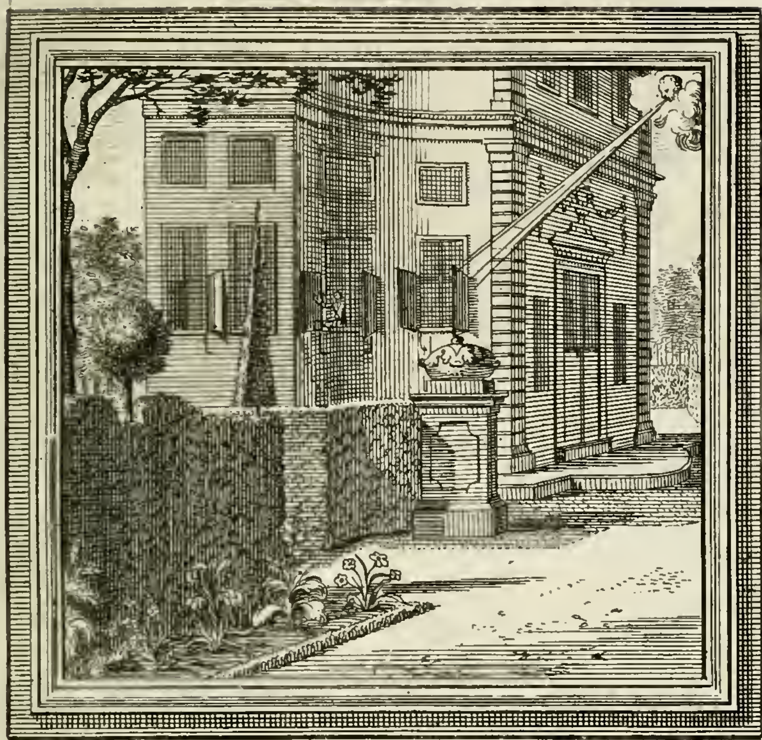
Elk bindt zich vaſt aan Gódt, zoo lókt die Meeremin,

Hoe lieffelyk zy zingt, u niet ten afgrondt in.

KLAPPERNYE.

Seque ſuosque fatigat.

Het venſter, achteloos vergeeten toe te trekken,
Óf op geen haak gezet, zal, door den windt geſchudt,
Geſtadigh klappen en verdrietige onruſt wekken,
Zo lang geen wakk're handt zulks door een grendel ſtut.
Een ſnapper, die alom zyn' lange tong laat hooren,
En niet kan zwygen, ſchoon het mes ſtont op zyn keel,
Koomt eveneens 't vermaak van wyze lieden ſtooren
Door zyn onnut geklap en zouteloos gequeel;
Daar een verſtandigh menſch, wiens leidtsman is de rede,
Legt met Harpocrates de vinger op zyn' mondt,
Op dat de tólk der ziel zyn ampt naar eiſch bekleede,
En hem 't geſprooke woordt berouw' te geener ſtondt.

Parve ſapis! ne prome graves de pectore curas,

Et preme cor tutum: mens bene clauſa penu

Effluis, arcanos vox publicat ſenſus,

Vulgi cenſus erit mens tua, non tua mens.

B: Cabillavius.

De Sophist Ælianus verhaalt in zyne historiën, hoe de [illegible] Taurus zullende overvliegen, uit [illegible] zich aldaar ophouden, een steen in hunne nebben neemen, om aldus hun gewoonelyk gekakel te betoomen. Gregorius de Nazianzener schryft in zynen brief aan Celensius, dat de Zwaluwen eenmaal de Zwaanen uitlachten, om dat zy als groote slechthoofden de eenzaamheidt verkooren, en buiten 't gezelschap der menschen zich in 't water ophielden, daar zy in de steden hunne nesten bouwden, ende zich vermaakten; op welk verwyt, hoe verdrietigh 't ook den Zwaanen vallen moghte, niet meêr, als eene, die wat losser van tong was, alleenigh geantwoordt hadde: *wat is uwe lof ydel! wyl uw gesnetter de menschen op 't hooghste verveelt, en ons gequeel, daar wy gantsch spaarzaam meé zyn, hun op 't allermeeste bekoort.* dies zingt de meermaals genoemde J: Revius:

Gelyk een volle pomp veel waters uit kan geeven,
En geen geraas en maakt, wanneer ze wordt gedreeven.
Gelyk een leege pomp geeft een benaaude lucht,
En, trekt men ze wat styf, een snorrende gerucht:
Alzoo die uit de booght zyn rykelyk gelavet,
In stilte geeven uit waar meé zy zyn begavet;
Maar zielen zonder geest niet anders brengen by,
Als walgelyken stank en dwaaze snorkery.

alle voorbeelden en lessen voor de snappers en langtongen, om hunne monden te snoeren, tydigh bedenkende het zeggen van Socrates, dat de mensch wel twee ooren heeft, doch maar eene tong, om meerder te hooren, als te spreeken, zynde de ooren ook altydt openstaande, daar de tonge met twee lippen ende de tanden dubbeld besloten is. want gemeenelyk spreeken zy 't weinighst met zich zelve, die veel met anderen spreeken, en zyn vaten, die onbequaam tot eenigh gebruik zyn, nadien

dien hunne bodem gescheurt, ofte doorboort is. kakelary immers wordt niet anders, dan van menschen gepleegt, die weinigh harzens hebben, ende tot hun eigen nadeel spreeken moeten, of zy zouden barsten. van dezelven zegt de wyste der Koningen in 't tiende hoofdtstuk van zyne Spreuken: *in de veelheidt der woorden gebreekt de overtreedinge niet.* ende in 't achtiende hoofdtstuk: *de mondt des zotten schaadt zich zelven, ende zyne lippen vangen zyn eigene ziele. canis festinans cæcos parit catulos. haastige spoedt is zelden goedt.* zegt het hollandtsche spreekwoordt. aanmerkenswaardigh is in dit geval de 160 grondtregel van Gracian in zyne konst der wysheidt. dus luidt ze: *men komt altoos tydigh om de woorden den lossen toom te geeven; maar nooit om hen te stuiten. men moet spreeken, gelyk men doet met de Testamenten, waar in men heeft, hoe minder woorden, hoe minder krakeelen. men moet zich gewennen tot daar niet aan gelegen is, om daar in niet te missen, wanneer daar aan gelegen zal zyn. het stilzwygen heeft veel van de Goddelykheidt. Die vaardigh in 't spreeken is, staat altydt op het tip van verwonnen, en overtuigt te zyn.* ende wederom in zyn zesden Grondtregel zegt dat schrandere vernuft, beschryvende een mensch op den top van zyne volmaaktheidt, dat een volkome man zich leert aan deeze merktekenen: aan zyn naukeurigh begrip, aan zyne bescheidentheidt, aan de rechtschapenheidt van zyn oordeel, aan de leerzaamheidt van zyn wille, aan zyne omzichtigheidt in woorden en werken: want dat het zwygen, om zoo te spreeken, het heilighdom der wysheidt is, leert de ondervindinge, die schrandere leermeestresse, *nadien*, gelyk onze staatkundige Spanjerdt in 't eerste hoofdtstuk van zynen bescheidenen zegt, *het eenvoudigste van alle de dieren het listighste zal konnen bedriegen, wanneer het maar zwygt, zich vernoegende met te blyven onder het dekzel van zyne schynbaarheidt.* altydt sluit men de stilzwygenden buiten 't getal der zotten. het stilzwygen ver-

 bergt

bergt het geene gebrekkigh is niet alleen, maar verkeert dat zelfs in een loffelyk geheim. want zegt Jeremias de Dekker in zyn tweede boek der Puntdichten,

Te teugelen zyn tong, en trótsheid van een wyf,
Dat is van Hercules het dertiende bedryf.

en op een andere plaats raadt hy een hoveling onder den naam van Flaviaan.

Zoo gy uw' ampten wilt en hoofsche waardigheden,
Met achtbaarheidt bekleeden,
Zo steek u, Flaviaan, in purper of fluweel,
En spreekt niet al te veel.

want zegt Banhusius.

Dicendi ars magna est, magis mihi crede tacendi.
Welspreeken is een konst, maar grooter konst te zwygen.

de Koningen en Princen zelf, zegt Gracian in zyn derde onderhouding, *moeten, om van hunne onderdaanen geacht te worden, en om op hunnen staat te denken, volkoome meesters van hunne tong weezen.* om welke reden ook de keizer Augustus op zynen Zegelring een Sphinx hadde doen snyden, die de Egiptenaaren voor den Godt van 't Geheim en der raadtzelen hielden; gelyk de ketter Valentinus in zyn leerstuk van de Æones zynen eersten Æon ofte Godt Bythus, ook eene vrouw met den naam Sige, stilzwygentheidt, gegeeven heeft, die 't Verstandt en de Waarheidt voortgebragt hadden. *een man*, zegt de koning Salomon in 't 25 hoofdtstuk, en laaste vers van zyn Spreuken, *die zyn geest niet beteugelen kan van spreeken, is gelyk een opene stadt, die van wallen ontbloot is.* ende hierom bidt de koninklyke Harpenaar in den 141 Psalm: *Heere, zet eenen wacht voor mynen mondt: behoedt de deure myner lippen.* en in den 39. Psalm zingt hy: *ik zal myne weegen bewaaren, dat ik niet zondige met myne tonge, ik zal mynen mondt met eenen breidel bewaaren.*

ver-

verwonderlyk beſchryft Hugo de Groot dit misbruik in eene Zamenſpraak tuſſchen Vader en Zoon in deezer voegen:

Z. Hoe zal ik my in dees bedroefde tyden draagen?
V. Zwygt meér, als gy gy wel ſpreekt, gy zult het niet beklaagen.
Z. Veel ſpreeken is dat dan een ſchadelyk gebrek?
V. Daar is geen arger nóch geen ſchandelyker vlek.
Z. Waar by gelykt gy beſt dit overtólligh kaaken?
V. Het is een dronkenſchap, maar zonder wyn te ſmaaken.
Z. En waar gelykt gy by den Snapper? zeg my dat.
V. By klinkendt rinkeltuig, óf by een boômloos vat.
Z. Wie leert ons vliën 't geklap? wil my dat dóch beduiden.
V. Natuur en Godes woordt, en alle wyze luiden.
Z. Hoe is dat de natuur ons dat te kennen geeft?
V. Door dien elk menſch één tong, en wel twee ooren heeft.
Z. De tong is nóchtans vry; wie zal ze dan beſtieren?
V. De tong is als het roer; de rede moet haar ſtieren.
Z. Maar waar meede is 't, dat zy die dan bedwingen zal?
V. Met beider lippen poort, en met der tanden wal.
Z. Wat moet ons porren 't meeſt, om ons voor haar te wachten?
V. Dat zy heel naakt ontdekt ons hart en ons' gedachten.
Z. Wat is daar, dat nógh meér in haar te aanmerken ſtaat?
V. Na dat gy haar beſtiert, zoo is zy goedt óf quaadt.
Z. Waar meede toont dóch Gódt 't veelſpreeken te mispryzen?
V. 't Veelſpreeken, zegt de Schrift, dat koomt toe den onwyzen.
Z. Wat moet dan yder doen naar 't ſchriftelyk vermaan?
V. Traag ſpreeken, maar zeer ſnel toe hooren gade ſlaan.
Z. Straft Gódt hen, die dit met veel ſnappen overtreeden?
V. Ja, hy eiſcht rekenſchap van yders yd'le reden.
Z. Wat is 't, dat gy hier in van Wyzen leeren kondt?
V. Zy noemen zulk een' wys, die wel ſnoert zynen mondt.
Z. En mag men 't ſlechte vólk niet meê wat goedts toeſchryven?
V. Men ziet hen ook den ſpót met groote ſnappers dryven.
Z. Is 't zwygen hoogh geacht by Heidenen geweeſt?
V. Zy maakten daar af zelfs een Gódt, gelyk men leeſt.

Z. *Wie heeft het zwygen meér gebraght in grooter eeren?*
V. *Hy, die zyn' jongers dat vyf jaaren lang liet leeren.*
Z. *Wat voordeel kan hier door ontfangen eenig mensch?*
V. *Die zwygt te zyner tydt, krygt dikwils al zyn wensch;*
Z. *Hoe zal een, die veel praat, zich daar af best ontwennen?*
V. *Zyn eerste werk moet zyn 't gebrek te leeren kennen.*
Z. *Om dat te kennen wel, wat geeft gy my voor raadt?*
V. *Beeldt u in zwygens deugdt, en ook welspreekens quaadt.*
Z. *Wat moet men verder doen, om dat wel te verhoeden?*
V. *Aanhooren naarstigh 't geen gezegt wordt by den vroeden.*
Z. *Wat raadt, op dat men schuw' de bron van al dit quaadt?*
V. *Dat elk propoosten vliedt, daar by te veel van praat.*
Z. *Met wat vólk dient dóch best een snapper te verkeeren?*
V. *Met hen, die statigh zyn. zoo zal hy 't wel verleeren.*
Z. *Wat helpt het omgaan dan met luiden, wel befaamt?*
V. *Om dat men by zulk vólk zich veel te snappen schaamt.*
Z, *Wat zal ik denken best, wanneer ik vrees te dwaalen?*
V. *Dat 't geen eens is gezegt, men niet weêr in kan haalen.*
Z. *Hoedanigh is de mensch, die dees' les wel bewaart?*
V. *By andere hoogh geacht, by zich zelfs onbezwaart.*

Dewyle nu, volgens 't hollandtsche spreekwoordt, *het holle vat het meeste klinkt, en die veel kalt ook veel ontvalt*, zo oordeelt men te recht uit het ydele geklap der tonge, waar dat des kakelaars herte t'huis legt, nadien, volgens Jeremias de Dekkers 28. puntdicht van zyn tweede boek,

Het hert gebruik de tong tót taalman der gedachten,

waarom wy met hem dan raaden:

De tong begin' dan niet voor 't herte heb gedaan.

en de reden is, dat

Een tólk moet in gesprek de tweede beurt verwachten.
Wie wel vertaalen wil, die moet eerst wel verstaan.

't ont-

't ontbreekt ons geenzints aan loffelyke zetregels, wilden wy ze maar in acht neemen, en verzinnen, eer wy beginnen; want, alhoewel wy van 't gemeene volk en baatzoekende menschen gestreelt en gepreezen werden, de verstandige lieden hooren ons met verachtinge aan, en duwen ons toe, als Theocritus eens aan Anaximenes deedt, *veel geschreeuw, en weinigh wol.* zoo verhaalt de boertige Roemer Visscher by zyn 13. zinnepop, verbeeldende een brandende kaars, rontom op zekere wydtens met spelden bestooken, dat ten zynen tyde, als 'er een kakelaar, die de woorden alleen heeft, in 't gelagh was, men een spelde in de kaarse stak, en dat, als de kaars zoo verre verbrandt was, dat de ingestooke speldt daar uit viel, men zeide: *by glazen om.* dat is, dat de kakelaar zyn tydt gehadt heeft, en een ander nu ook eens spreeken moet, een spreekwoordt uit de Zeevaardt herkomstigh, daar ze by gebrek van klokken altoos by glazen den tydt meeten. voeg hier by het puntdichje van den snaakzen H: Bruno aan een kakelaartje. dit zyn de eigen woorden:

Gy hippeklinkje, die uit 't snapperbekje stoot
Zoo veel onnutte praat, te klein zyn al uw leden,
Om voor een man te gaan; maar reden zonder reden
Maakt in u, dat uw tong nógh is een lidt te groot.

GEVEINSTHEIDT.

Pulcherrima fallit imago.

O heerlyk konſttapyt, met veelerlye kleuren (’t oog!
Van zyde en gout doorſtikt; wat blinkt gy ſchoon voor
Wyl gy door beelden geeft een klaar en kort vertoog
Van alles wat in veldt óf zeeſlag magh gebeuren,
En in uw grootzen randt het vrindelykſt ſaizoen,
De prille Lente, toont met haare aanminnigh groen.

Gy pronkt dit ruim vertrek op tót een hoofſche kamer;
Maar tilt men u eens op, men vindt een ruuwen wandt,
Geſcheurt, doorwatert, óf berookt aan allen kant:
Gy ſtrekt een gulden mars van eenen Voddekramer,
En zyt het eigen beeldt van eenen Huichelaar,
Die, hoe hy meerder ſtreelt, is voller van gevaar.

De Veinzaardt zal met ſchyn van Gódtsdienſt zich vermommen; (aan,
Hy trekt het kleedt van deugdt, van zede, of vriendtſchap
Om by de waereldt voor een eerlyk man te gaan; (men,
Maar zal, als waarheidt hem ontkleeden koomt, verſtom-
Een yder wordt bekent, al ſpreekt zyn mondt veel zoet
En ’t voorhoofdt deugd’lyk ſtaat, dat ’t hart bergt gal en roet.

Exercet

Exercet orbis cunctus histrioniam,
Mimumque grex mortalis in terris agit,
Ubique fucus regnat, exulat fides,
Mens tecta, frons aperta, sincerum nihil
Intus volutant, sed malæ mercis scatent.
Ergo expedit cavere fraudium strophas,
Vaframque vulpem, quæ leonina latens
Sub pelle celat pectus instructum dolis.

D. B.

De Geveinftheidt of Huichelary, die zoetzingende en quaadtwillende Syreen, wordt niet onaardigh van J. Revius in deezer wyze afgefchetft:

Als uit een bitter hól het water koomt gevlooten,
Of neemet zynen loop door zwavelige gooten,
Het fchynet menighmaal wel helder in het oogh,
Maar lykewel de fmaak gantfch niet met allen doogh.
Die uiterlyke glans van Gódtsdienft u niet batet.
Zoo bitter is de grondt, en gy uw broeder hatet;
Want is het binnenfte niet louter, en gevaagt,
Hoe meendy, dat den Heer het buitenfte behaagt?

dit quaadt is in deeze eeuwe onder allerhande flagh van menfchen zodanig voortgekroopen en gehuisveft, dat het een gemeene ftaatregel is geworden; geveinftheidt is de moeder der voorzichtigheidt, en die niet kan veinzen, moet om geen glorie peinzen. ze is vrindelyk voor de oogen, maar voedt een flang in haaren boezem; zy wenfcht een yder even veel geluk en zegeninge toe in uw byweezen, maar alle verderf en onheil achter uwen rugge. de menfchen verfchillen veel van 't geen zy dikwyls fchynen. zy zyn zoo vroom, zoo ryk noch zoo wys niet, als zy gelyken, heb ik dikwils van een eerwaardigh man hooren zeggen. het voorhoofdt beliegt menigmaal het harte. eenes Apothekers dooze heeft niet altydt in, dat haar gefchrift uitwyft: zoo vindt men, in plaatfe van eenen David, een beeldt met geitevellen bedekt. nogh flimmer evenwel zyn de fchynvroomen, die den Gódtsdienft tot een dekzel van hun verborge misdaaden gebruiken, om het ooge der waereld te verblinden, daar ons de Heilandt zelfs al voor gewaarfchouwt heeft, zeggende: *wagt u voor den zuurdeeffem der Pharizeen, die tot den Heere naderen met hunne lippen, daar hun herte verre van hem is.* ende die onze gezegende Heilandt

landt op een andere plaatſe by gewittede grafſteden vergelykt, om dat zy van buiten ſchoon ſchynen, maar van binnen met waan en logenen vervult zyn, en den nieuwen menſch, die naar Godt geſchaapen is in waare gerechtigheidt en heiligheidt, niet aandoen, volgens de leſſe van Paulus aan de Epheziers in het vierde hoofdtſtuk. hoort eens wat de Dekker in zyn treurſpel de Dooper den Pharizeër Gamaliël doet zeggen:

Wy, die met ſchyn van deugdt verblinden 't plomp gemeen,
Zien koel en yverloos Gódts wetten overtreên;
Maar kikt men tegens onze inzettingen óf ſchriften,
Wy ſtúiven hittigh op; wy poogen door vergiften,
Door gout, door leugenen, door tuigen boos en vals,
Ons tegenſprekeren te taſten aan den hals.

voeg hier by uit het derde Bedryf de beſchuldiging van Johannes door den Pharizeër Malchus:

Wy hebben meêr gezien dusdanige gezellen,
Die door een ſlecht gewaadt, een rók of vreemden hoedt,
Vertoonende quanſuis een ſlecht en recht gemoedt,
Den naam van zedige, van tuchtige verkreegen:
Maar eindelyk tot ſtaat en achtbaarheidt geſteegen,
En rykelyk gegoedt door zoo een zótte klucht,
Verſmeeten zy wel haaſt het masker van de tucht,
En hebben opentlyk de ontleende deugd verdreeven,
En hunnen eigen aardt den lóſſen toom gegeeven.

onder deze Veinzaardts, dunkt my, dat de gemaakte of buitenſpoorige plichtplegers te rekenen zyn, als dewelke of zelf bedriegers, of lieden, die bedroogen zyn geweeſt, bevonden werden, om dat gemeenelyk zy, die, door beleefde woorden zich hebben laaten bedriegen, anderen met dezelve munt betaalen; ende deeze menſchen zyn, zoo wel als andere ongeregelden, enkele wan-

ſchepzelen van ongerymtheidt, in welke de rede ontbreekt, waar door de beſtiering by hen niet te doen heeft, aangezien het geene oorzaak van een ernſtige aandachtigheidt moeſt zyn, op het geene ſtof geeft tot een algemeen belachen, wanneer de zaak ontdekt werdt, hen tot die verwaantheidt doet vervallen van te gelooven, dat zy verwondering en vrinden verwekt hebben, om hun verborgen angel gretigh in te ſlokken, en zich onweetende te laaten bedriegen, vergeetende onze Veinzaards dikwyls, dat één bedrogh veele anderen van nooden heeft, om hunnen toeleg wel te doen gelukken, zonder ontdekt te worden, en by gevolg is hun gebouw in de lucht geſticht, dat noodtwendigh ter aarde moet vallen. *de Huichelaar* zegt de wyſte der Koningen in zyn Spreuken, *verderft zyne naaſten door den mondt.* en de Koningh en Profeet David in zyn 54ſten Pſalm: *zyn mondt is gladder dan boter, maar zyn harte is kryg: zyne woorden zyn zachter dan olie, maar dezelve zyn bloote zwaarden.* een zwaan is wel blank en wit van pluimen, maar bruin en taai van vleeſch. zoo komt een Huichelaars tong wel lieffelyk ſtreelen, maar des zelfs herte houdt enkel fenyn beſlooten. aldus was het met Laban ook gelegen, die den ſtil vertrokken en vluchtenden Jacob op het gebergte Gileadts achterhaalt hebbende, tót hem geveinsdelyk zeide: wat hebt gy gedaan, dat gy u van myn herte ontſtoolen hebt, ende myne dochteren ontvoert hebt, als gevangene met den zwaarde? waarom zyt gy heimelyk gevlooden, ende hebt u my ontſtoolen? ende hebt het my niet aangezeidt, dat ik u geleidt hadde met vreugde, ende met gezangen, met trommel ende met harpe? ook hebt gy my niet toegelaaten myne zoonen ende myne dochteren te kuſſchen. gelyk wy zulks in het 31. hoofdtſtuk van 't Boek der Scheppinge beſchreeven vinden. deeze lieden zyn de Perzikken gelyk, die een ruuwen en keyigen ſteen verbergen onder een fluweelen en zachten rok. ofte als Maankopbollen, die

op

op een hooge ſteng een groote en veelverwige bloem vertoonen, die luſtig voor 't gezichte is, maar by de neus gehouden of enkel aangetaſt, een groote ſtank geeft. tegens deeze konſt nu is geen beeter beſchuttinge als de voorhoede, en zonder die te gebruiken zou men hedensdaags niet konnen leeven, doch deeze voorhoede moet altoos in voorzichtigheidt, en nooit in liſtigheidt beſtaan, ten zy dezelve binnen de paalen van voorzichtigheidt blyve, wanneer ze een goede hoedanigheidt is, zynde het een ondeugdt, wanneer zy tot het bedrogh uitloopt. men moet zich van de Liſtigheidt alleen bedienen, als van een geneesmiddel tegen de boosheidt van anderen, maar niet als een vergift, want een eerlyk man moet liever verkiezen bedroogen te worden, dan te bedriegen. indien wy de heilige Bladeren opſlaan, wy zullen by Job in het 13. hoofdtſtuk geboekſtaaft vinden, dat een Huichelaar, niet voor Godts aangezichte zal koomen, zonder dat 'er eenigh onderſcheidt geſtelt wordt tuſſchen huichelarye in woorden of werken, op wat wyze ook in 't werk geſtelt: want deeze ſchoonpraaters trachten enkel en alleen der menſchen oogen en ooren te behaagen, zonder te denken, dat Godt hunne werken beſchouwt, ende hunne vleijende woorden opmerkt. onze gezegende Heilandt zelf zegt by den Evangeliſt Matthæus in het 22. hoofdtſtuk. *wee u, gy Schriftgeleerden ende Pharizeen, gy geveinsden, want gy ſluit het Koningkryk der Hemelen voor de menſchen, overmits gy daar niet ingaat, noch de geenen, die ingaan zouden, niet laat ingaan.* want gelyk een openbaare vyandt beter is, dan een geveinsde vrindt, zoo wint een openbaare zondaar het ook van een geblanketten en verhoolenen, die het kruis wel aanraakt, maar niet draagt; die wel platsregens van traanen ſtort, doch niet uit boetvaardigheidt, maar gelyk de Crocodillen, om te bedriegen, en zyn ſnood oogmerk te bereiken. doch de zodanigen moogen de bovengemelde verkondiging

des Zaligmaakers tegens de Schriftgeleerden en Pharizeen wel op zich zelven toepassen, ende verzekert weezen, dat schynheiligh spreeken en leeven is in de helle gaan langs en bezyden den wegh van 't Paradys, en dat zy den Stier van Baäl gelyken, die aan stukken op het hout verdeelt, en op den altaar gelegt, geen vuur uit den hemel ontfing, hoe zeer de Priesters ook riepen, dewyl zy meede geen invloedt van het Hemels licht ontfangen, maar doof en zonder zegen blyven, of zoo die voor eenigen tydt al eens flikkert, zy heeft geen duur, en is enkel bier, dat haast verzuurt, nadien deeze en andere zonden, daar veele menschen zoo verlekkert op zyn, Godts geduldigheidt vermoeijen, en hunne zielen verhellen. 'k moet tót een toegifje hier in lassen de geestige verbeeldinge eenes Huichelaars by den grooten Ystroomdichter Antonides, ter gelegentheidt, dat hy, 't Oostindisch Magazyn beschouwt hebbende, de Lynbaanen nadert. dus zingt hy:

Ten waar ik my vergaapte aan onze Lynbaan sloten,
Die spier en zenuwen aan 't lichaam van de Vlooten
Verschaffen, en eer ik haar grootheidt overleg,
Nógh duizendt treden my afwoek'ren uit myn wegh;
Om een geslacht te zien, dat door verkeerdé gangen
[Hoe meenigh lydt 'er om?] gewoon is geldt te ontfangen;
Dat ons gezicht verblindt, en veinzende achter uit
Te treeden, af te zien van aardtsche winst en buit,
Vast op zyn voordeel loert, en weet zyn eindt te rekken.
Nógh veinst het openbaar: en om 't voor ons te dekken,
Behoeft het breeden vilt noch blinkendt kóorkleedt aan,
Noch met gebogen hals op de eene zy te gaan.
U wordt op hooger markt dit veinzen toegeschreeven,
Gy, die een schyn vertoont van ingetogen leven,

Die elk tót armoé preekt, en rechts en links niet zoekt
Dan rykdom, hoe geveinſt gy geldt en ſchat vervloekt;
Maar dek vry, looze Sphinx, de klaauwen met uw veeren,
De Farizeeuſche gryns kan ons gezicht niet keeren.
Hoe gy de trony trekt, en 't logenachtigh oog
Uit heilige aandacht ſchynt te ſtrekken naar om hoogh.
Nógh komt de Gierigheidt, vermomdt met valſche treeken,
Zich zelf verraaden, en geduurigh uit te breeken;
De waereldt kendt uw deugdt, gy trekt dezelve lyn,
En moogt de zótten nógh bedriegen met den ſchyn.
Bemint gy de armen, en het lyden en verzaaken,
Hoe ſchouwt gy zoo bezórgt de nederige daken,
En leidt uw dartel oor ten dans op Luit en Veel,
'T wellustige oog in zyde en gout? de tong en keel
Geleert op huichlary, magh zich geruſt verdrinken
In rhynzen dauw, zoo lang die niet door 't vel komt blinken;
Als maar hier onder om de ſleur een enkel woordt
Tót lóf en dankbaarheidt des Scheppers wordt gehoort.

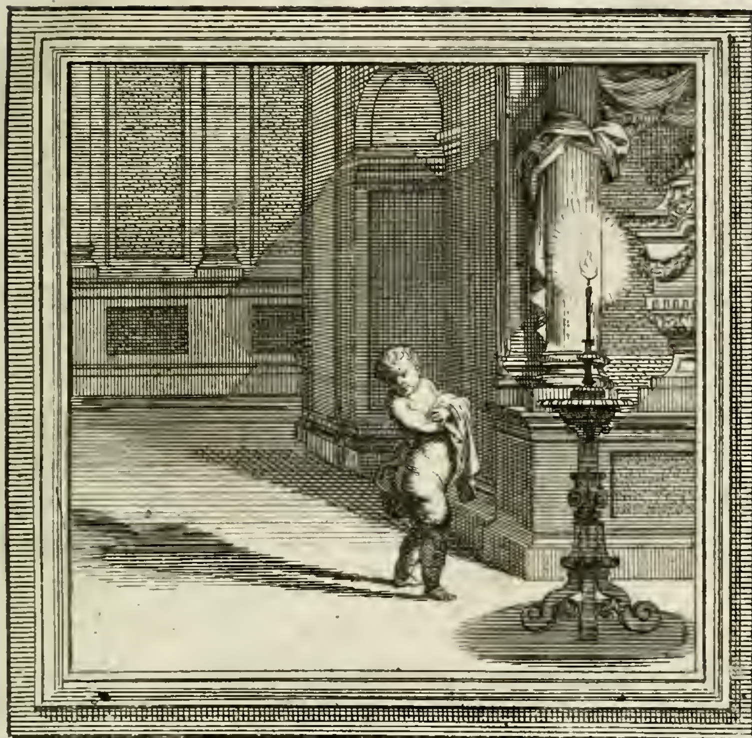
en wat lager:

Dat geldt u meê, die ſmaalt op ſmullende Lukullen,
Die ſlechte ſpys gebruikt, om uwe maag te vullen;
Maar hoe de ſoberheidt u toeſtraalt met haar licht,
Toont die gemeſte buik, en puilendt aangezicht.

VERGROOTINGE.

Ex Muſcâ Elephas.

De gulde zon heeft hier haar vriend'lyk licht gedooft,
Om by den Indiaan te ſchooner door te breeken,
En 't halve waereldtrondt den held'ren dagh ontrooft,
Wes 't rook'righ licht van Lamp en Kaarſen is ontſteeken.
Maar hoe veel deeze glans onze oogen komt te baat,
Zy liegt weêr grootelyks met zwarte ſchaduwbeelden,
En geeft een kleinen dwerg eens hoogen reuze maat,
Waar meê hooghmoedigen veeltydts hun zinnen ſtreelden.
Wie bovenmaat'lyk prys óf iemants ſchuldt vergroot,
En van een kleinen Vlieg een Olifant durft maaken,
Verkort de waarheid, en verkoopt een ſteen voor broot.
En ſchyn, en lóf bedriegt. elk draagt geen Engelſch Laken,

Ludo tibi mimum, ſcenam ſi quæris: ubivis
Cæca comes, κωφὸν muta πρόσωπον ago;
Et miris te fallo modis: quam quolibet arvo
Stare vel ire putes; dum fugit umbra, jacet.

B. B.

Verwonderens waardigh is het, dat men nergens in de Heilige bladeren van eenige, der ter helle gedaalde, zondaaren geklaagt vindt, aan wat gedeelte hunnes lichaams zy de meeste pynen leeden, als dat de Ryke man in het Evangelium van Lucas in het 16. hoofdstuk bitterlyk kermt over den pyn in zyne tonge, en tot Abraham geroepen heeft, dat hy zynes ontfermen wilde, en Lazarus zenden, dat die het uiterste zynes vingers in het water zoude doopen, en zyne tonge verkoelen. hy lydt pyn aan alle zyne leden, en roept enkel om verkoelinge voor zyne tong. zoo 'er nu zulk een grouzaame straffe aan de tong in dat onuitblusselyk vuur bereidt is, waarom dan niet onze eeste zorg besteedt aan het wel bestieren van ons spraaklidt, zoo lange de hemel ons laat woonen onder de levendigen? zekerlyk de doodt en 't leven zyn in de tonge besslooten, weshalven het leven te wenschen, en de tonge te verzuimen, niet anders is, dan vergeefze wenschen te doen. onder dit qualyk bestieren der Tonge is meede te rekenen het vergrooten eener zaake, gelyk wy in Mozes vyfde boek vinden, dat de uitgezonde bespieders van het landt Canaan mede gedaan hebben, zeggende: *het is een volk, grooter en langer, dan wy; de steden zyn groot ende gesterkt tot in den hemel toe; ook hebben wy daar kinderen der Enakim gezien.* welke voetstappen de Joodtsche Rabbi Salomon Jarchi in zyne Hebreeusche uitleggingen over Job wonderlyk wel gevolgt heeft, verhaalende van zeker beest, Behemoth genaamt, 't geene in der Jooden harzenen alleen leeft, en van hun in Job XL gezogt wordt, dat het yder dagh duizendt bergen afeet, die des nachts weder aangroeijen; en op dezelve plaats, als ook in den CIV Psalm eenen visch, Leviathan genaamt, uitvindende, waar van Godt een mannetje en wyfje geschapen zou hebben. doet hier by des zelven Rabbis vergroote beschryvinge van den Zundtvloedt: want niet ver-

vergenoegt met het verhaal der Goddelyke ſchriften; zegt hy ſtoutelyk zonder eenigh klemmendt bewys, dat het water rookte, en dat de beeren, zoekende in de Arke te klimmen, hunne klauwen daar aan zengden, daar by voegende, dat dit kokende water voornamentlyk uit den hemel viel, om dat de menſchen, die voor den zundtvloedt leefden, zoo groot waren, dat de wateren van den afgrondt hen niet overſtroomen konden. dit is nu zoo algemeen geworden, dat Gracian in 't vyfde hoofdtſtuk van zynen Heldt verhaalt, dat zommigen gelooven, dat niet bovenmatigh te pryzen eerrooven is. maar ik zou zeggen, dat de bovenmatige lof een gebrek van begryp te kennen geeft, en dat hy, die te veel pryſt, met zich zelven, of anderen ſpot. koning Ageſilaus van Lacedæmonien, gaf zulks duidelyk te verſtaan, als hy zeide, dat hy geenen ſchoenmaker, die voor eenen Dwergs voeten Reuſen ſchoenen maakte, de penning zoude gunnen. de Vergrootingen voorwaar zyn enkele verkortingen van de waarheidt en quetzuuren voor de voorzichtigheidt. door te vergrooten doet men zich gaan voor een Man van verkeerdt oordeel, vergelykende Juan Rufo deeze Vergrooters en hooghdravende ſpreekers by de onvruchtbaare Jaaren, die de vruchten duurder maaken. men zou hen ook konnen evenaaren met de ſtieren van Indiën, den welken men zoo lange tongen toeſchryft, dat zy daar meede hunne ooren kunnen bereiken, want de vergroote zaaken worden van andere menſchen gehoort, en wederom, niet zonder daar iets by te doen, voort vertelt. wie houdt het mede niet voor penningen van dezelfde munt, 't geene de Joodtſche Rabbynen volgens 't getuigeniſſe van den geleerden Buxtorf in 't 36. hoofdtſtuk van zyn ſchoole der Jooden, in hunne Cabaliſtiſche uitleggingen van eenige hiſtoriën des ouden verbondts verhaalen, te weeten, dat de ſchonken van den reus Og meêr dan drie mylen lâng geweeſt zyn, en dat Mozes een-en-

twintigh voeten hoogh, een fpeer van tien ellen lang gevoert heeft, en daar mede nogh vyftien voeten hooger opfpringende, evenwel den gemelden Reus nauwelyks aan de enkels heeft konnen raaken; en diergelyke leugenachtige Vergrootingen meerder. aardighlyk kan men zulke wyde gaapers den mondt doen fnoeren, met tegenvergrootingen te gebruiken, die hunne opfnyercijen befpotten en verftompen, dus door een taftelyke logen hunne grove onwaarheden zichtbaar maakende; waar van Johan de Brune in zyn Jok en Ernft een geeftigh voorbeeldt verhaalt, dat ik den Lezer moet mededeelen, *een zotte hoveling*, zegt dat overgeeftig vernuft, *die tot zekere maaltydt genodight was, zagh een koper konfoir op tafel brengen, en met koude grimmatzen begon hy den reuk van dat metaal te laaken, zeggende, dat hy 't om zyn fcherpheidt noch aan den difch, noch in flaaplakens mogt veelen; maar zyn tafel en bedde wierden beide met zilvere vaten bedient. Een van de gaften, die den Huisheer door zodanige fnorkery gelyk als wederwaardelyk in den baardt zagh vliegen, ftampte zyn uitbundige onbedachtzaamheidt met dit antwoordt ter neder: Myn Heer, zei hy, ik geloof, dat het uwe zedigheidt is, die u zoo zoberlyk doet fpreeken. gy konde, zonder de waarheidt te overtreeden, tienmaal meer zeggen: want al de waereldt weet, dat gy een paar dozyn overfchoone paarden hebt, die altemaal met zilver zyn beflagen, en dat de zoolen uwer fchoenen van klinklaar gout zyn, gelyk ook uw kamerpotten, die met diamanten zyn ingeleidt.* gefchieden nu zulke zotternyen uit een dagelykze gewoonte, zy worden ook wel uit andere inzichten gepleegt, als wy hier boven reedts aangemerkt hebben, wy zullen nogh een enkel ftaaltje uit J: de Dekkers treurfpel de Dooper bybrengen, al waar Gamaliël van den Rabbyn Malchus zegt:

Kortom

Kortom wat eenighzints zyn zaake ſtyven magh,
Zal hy uitbulderen, en door al 't hóf trompetten,
En met gemaakt gebaar zyn boevery blanketten.
En toont de Koning zich hier weinigh in belaên,
Zoo zal hy zynen toon vry hooger laaten gaan.
Dat gantſche menigten van opgeruide troepen
Na 't hoofdt ſtaan van den Vórſt, zal hy beſtaan te roepen;
Ja dat men 's nachts al ſtil vaſt rót, en t'zamen ſpreekt;
Iet grouwelyks bewerpt; iet zórgelyks beſteekt;
Bedekte laagen brouwt; door ſchadelyke liſten
's Landts algemeen profyt ſleept in zyn eige kiſten,
En vette winſten trekt uit dit vervloekt gemuit.

LASTERINGE.

Et ſolem nebulæ tegunt.

Hoe heerelyken glans de gulde zon verſpreidt,
Die bergen, boſch en beemdt doortintelt en verblydt,
En alle ſchepzelen geeft ademtocht en leven,
Nógh moet zy ſomtydts plaats aan zwarte wolken geeven.
En vindt zich met een kleedt van nevelen bedekt.
Wat wonder? dat de deugdt dan veeltydts 't voorwerp ſtrekt,
Waar op een laſteraar zyn' bitt're gal zal braaken,
Om haare zuiverheidt te ſmetten en mismaaken,
Wanneer hy 's naaſtens eer en roem verkleinen kan,
En zynen naamdwerg dus verheffen tót een man,
Daar eigenliefde, nydt, en hooghmoedt hem bezitten,
En leeren op een ey te ſcheeren en te vitten.
Dóch hoe de nydt ook woelt, en veeltydts wordt gelooft,
De deugdt buigt wel wat neêr, maat beurt daar na haar hoofdt
Met grooter glans weêr op, en praalt met meerder luiſter,
Gelyk de milde zon, verwinnendt 't droevigh duiſter
Der bruine nevelen, haar lieflyk aanſchyn toont,
En dus haar eigen' deugdt tot vreugdt der aarde loont.

Hirundo famæ peſtilens Calumnia
Tantum ſibi licere ſumit, ut viros
Morſu maligno devenuſtet optimos.
Ut umbra ſemper eſt euntibus comes
In luce ſolis, ſic adhæret hæc lues
His, qui decus rectique ſectantur vias.
Fruatur ergo quisque, qui fidit ſibi,
Famæ ſiniſtro errore: vix ulli venit
Immune labis nomen ante funera.

D. B.

Het is een bekendt ſpreekwoordt, de Grooten hebben lange armen; werwaarts gy u begeeft en vliedt, zy volgen u na, en grypen u. zoo heeft de tonge ook haare handen, en wel zoo lange, dat zy voor die der Vorſten niet behoeven te wyken. de doodt, zegt de wyſte der Koningen in zyne Spreuken, en het leven zyn in de handt (of geweldt) der tonge. menſchen van een quaade tonge zyn dulle honden, en zy, die qualyk van dezelve ſpreeken, zyn ſchreeuwers. want zodanige tonge is een wildt gedierte, dat men zeer moeijelyk aan de keten kan leggen, wanneer het daar eens uit ontſnapt is, maar ook is het de aderſlagh, waar aan verſtandige lieden de geſtalte der ziele kennen, ende de beweginge van 't herte voelen. onder andere misgreepen nu van ons ſpraaklidt is de Laſtering niet van de kleinſte, als dewelke niet alleen in Logens maar ook in valſche beſchuldiginge zich verloopt, ende Ryken, Staaten, Huishoudingen en Familien van een ſcheurt, en 't onderſte boven keert. Apulejus zegt in het eerſte boek van zyne bloemtjes, dat in een groote ſtadt ook menſchen gevonden worden, die liever hun wyzer willen laſteren als navolgen, en die zy wanhoopen gelyk te worden, in der zelver eer beleedigen, om dus, daar zy onvermaart zyn, bekent en vermaart te werden. waar op Jacobus Zevecotius in zyn Puntdichje op Grunnus gezien heeft, 't welke ik door den taal- en dichtkundigen Dr. David van Hooghſtraaten, wien ik myne geringe kenniſſe in de goede letteren en Poëzye ten grooten deele verſchuldigt ben, aldus in Nederduitſch vertaalt vinde:

Als Grunnus zagh, dat hy vergeefs veel boeken ſcheef,
En even onberucht nógh in de waereldt bleef,
Begon hy op zyn wys my lelyk af te maalen,

Om

Om dus met myn gedicht by elk een naam te haalen.
Denk, Grunnus, niet, dat ik u dit beletten zal.
Gódt geef dat gy hier door bekent wordt overal.

zoo vindt men, dat de konſtryke Apelles by den koning Ptolomæus van eenen Antiphilus heimelyk wegens een bedachte zamenzweering bedraagen is geworden, en niet, dan na veel bewys zyner onſchuldt, den doodt ontkoomen is; waarom hy tot gedachteniſſe van dit gevaar de Laſtering in deezer voegen met levendige verwen op het ſchilderdoek vertoont heeft. gy zaagt een man met lange ezels ooren, gelyk een tweede Mydas, als richter op een hoogen ſtoel zitten, hebbende aan zyn rechte handt de Onwetenheidt, en aan de linke handt 't Vermoeden tot zyne Raaden, recht voor hem naderde Laſtering in een zedigh kleedt, houdende in de linke handt een brandende toorts, en met de rechte een' op de kniën liggenden, en met toegevouwe handen biddenden, Jongeling by het hair voortrukkende, verzeldt van den Nydt, en gevolgt van Bedrogh en Liſtigheidt, volgende ter zyde 't Berouw met geſcheurde klederen, en ommeziende hoofdt de vlugtende Waarheidt achter na. 't geen ik in jongere dagen aldus op maat gebracht hebbende, hier zal inlaſſchen:

Vórſt Mydas, op den richterſtoel gezeeten,
  Gebruikt Onwetenheid, die naaſt zyn' zetel ſtaat,
En quaadt Vermoeden, op de Waarheidt fel gebeeten,
  Aan zyne rechte handt tót zyn geheimen Raadt.
Hem nadert Laſtering, vrouw Logens eerſt gebooren,
  Gewapendt met een toorts in haare linke vuiſt,
En ſleept de Onnozelheidt, vol bulderende tooren,
  Voor hem te recht by 't hair, met ſtóf en bloedt begruiſt:

De

De rustelooze Nydt, op ed'le deugdt verbólgen,
Doet zyn' beschuldiging met snoodt Bedrógh en List,
Die, als een schaduw 't lyf, die Hydra altydt vólgen,
En onder 't zedigh kleedt verbergen Haat en Twist.
Dus krygt een schelmstuk kraght door welgevonde streeken,
En Laster wordt verhoort by Lichtgelovigheidt,
Die onrecht vonnis durft tot onschuldts nadeel spreeken,
Hoe klaar die zich vertoont, en ernstigh bidt en pleit.
Dies vlugt de Waarheidt wegh met ommekykende oogen,
En laat het Naberouw in 't opgescheurde kleedt
Vol droefheidt achter zich beklaagen 't groot vermoogen
Der zwarte razerny by rechters, dom óf wreedt.
Dit leert, hoe deugdt veeltydts staat bloot voor lasterdampen,
Onschuldigh wordt gedoemt, en opgehoopt met rampen.

hoe wel waar het nu te wenschen, dat dusdanige schilderye in alle Hoven wierde opgehangen, ten einde de Lasteringe beteugelt wierde! nergens immers onthoudt zich dit wanschepzel meerder, wyl aldaar menigerlye vermoedens, nydigheidt en andere looze kunstenaryen in zwang gaan, en met Argus oogen gestadig loeren, om elkanderen de kanse af te zien, om door de bewerking van een anders val zich zelven in diens plaatze te zetten, en door de verbeurtmakinge van eens onschuldigens rykdom zich met dezelve te vermaaken; want hoe haatelyk hunne lastertaal ook is, zy wordt nogh veel grooter en boozer, om dat zy zich daar in kittelen en roem op draagen. waar van de zedige Dichter Willink in zyne Christelyke Zededichten, aldus opzingt:

Wie in het quaadt genoegen neemt,
Is van de deugdt geheel vervreemt,

Ver-

Verbastert van de goede zeden,
Ja bloot voor alle elendigheden:
Dóch de allersnoodtste en ergste staat,
Die alle quaadt te boven gaat,
Waar van geen snooder wordt gevonden,
Is, daar men koestert zyne zonden.

uitdruklyk gebiedt de Wet Godts Leviticus 19. *gy zult geen quaadt spreeken van uwe Evenaasten.* geen Rechter ook moet iemant onverhoordt oordeelen, zoo als de Goddelyke zedeles boven den ingang van Schepenen kamer te Amsterdam vermaant; *audi & alteram partem.* nadien hy, die zonder verhoor van partyen, vonnis velt, hoe billyk 't zelve ook magh weezen, onrechtvaardigh is, voornamentlyk in 't verhooren van quaade tongen. waarom Plautus in zyn Pseudolus in 't eerste bedryf zegt:

Hominus qui gestant, quique auscultant crimina,
Si meo arbitratu liceat, omnes pendeant
Gestores linguis, auditores auribus.

Moght ik naar mynen zin met lasteraaren leeven,
En die hen geeft geloof gerechte straffe geeven,
Ik hing ze beiden op; den last'raar by zyn tong,
En die hem geeft gehoor, ik by zyn ooren hong.

en de keizer Antoninus Pius den geenen, die hem eenigh quaadt van anderen aandiende, wanneer hy zyn betigting niet konde goedt maaken, met den doodt gestraft heeft. verwonderlyk is de lesse van Gracian in deeze zaake. *zyt niet vernuftigh tot schade van anderen*, zegt hy, *'t welk nogh hatelyker is, dan verdrietigh.* yder wreekt zich over den quaadtspreker met qualyk van hem te spreeken, en gelyk hy alleen is, zoo zal hy veel eer overwonnen worden, als de anderen, die in grooten getale zyn, en niet overtuigt zullen weezen. de quaadtsprecker

ker wordt altydt gehaat, en die met hem verkeeren, doen 't meêr uit vermaak om zyn uitvaaren te hooren, als uit achtinge, die zy voor hem hebben: want een lasteraar beschadigt drie te gelyk, voor eerst dien, van welken hy quaadt spreekt, ten anderen dien, die de lasteringe aanhoort, en ten derden zich zelven; gelyk aan Haman in het boek van Esther levendigh gebleeken is.

't Is nu niet alleen loffelyk nooit anderen te lasteren, maar ook geen lastering op zyn evenmensch van iemant aan te neemen of goedt te keuren, nochtans is het de allergrootste lof, wanneer men zelfs gelastert wordt, 't zelve, zonder vergeldinge met gelyke munt, te verdraagen, ende het ongelyk niet in marmer te schryven, en de weldaaden op glas. gelyk ons de Christus zelfs leerraart by Matthæus 5. zeggende; *bidt voor uwe vervolgers en lasteraars.* en J. de Dekker in zyn 114 puntdicht zingt:

Als gy gescholden wordt, en met de tong gesteeken;
Als iemands lastermondt uw faam stelt als ten roof;
Zoo wacht u, lasteren met lasteren te wreeken;
Maar schikt uw leven zulks, dat niemant hem geloof.

de konst ook, om het quaadtspreeken in te toomen, is daar over niet bekommert te zyn; want daar op te antwoorden is zich zelven nadeel doen, zich daar over te vertoornen, is zich zelven in kleinachtinge brengen, en aan den nydt stoffe geeven, om zich te verlustigen. dus plaght Alexander te zeggen: *het is koninklyk wel te doen en gelastert te worden.* en Demosthenes zeer schandelyk van iemant gelastert werdende, antwoordde koeltjes: *ik wil my in den strydt niet begeeven, in den welken het eerelyker is overwonnen te weezen, dan te overwinnen.* ja Plato voegde zulk een quaadtspreeker toe: *ga voort met quaadtspreeken, want gy hebt niet geleert goedt te spreeken.*

ken. doch 't waare te wenſchen, dat de Chriſtelyke Overigheidt die verdoemelyke ſlachtbeeſten volgens de leſſe van Plinius offerde voor de gemeene ruſte, en met den keizer Trajanus zulk een ſchrik hadde van deeze onmenſchten, dat zy dezelven in een afgeſleete ſchip zonder zylen, want en roer in zee zondt, op dat zy, de ongenade van dat ongeſtadigh en wreede element overgegeeven zynde, eens moghten beproeven de onſtuimige verwoedtheidt, die zy zoo menighmaal tegens hun evennaaſten geoeffent hebben; want geen zaake is meerder bewaarheidt als het oude versje:

Die laſtering niet ſtraft, maakt zich daar zelf aanſchuldigh.

hoort eens wat de Yſſelzwaan J. Revius voor waarſchouwinge tegens de laſteringe doet in zy tafel-recht:

Al die zit aan mynen diſch,
Drink' zoo veel, als nodigh is.
Eet naar uwes hongers eiſch;
Maar eet nimmer menſchen-vleiſch.
Weet gy niet, wat dat beduidt?
Hoort, ik zal 't u leggen uit:
Spreekt niet qualyk van een vriendt,
Die dat nimmer heeft verdient.
Spreekt niet qualyk van een' man,
Die zich niet verweeren kan.
Neemt hem niet met uwen mondt
'T geen gy hem niet geeven kondt.
Zyt gy anders van manier,
Mynenthalven blyft van hier.
'T zy u eens vooral gezegt,
Dat is hier het Tafelrecht.

VUILE REDENEN.

Cave, accedas. fœdaris ab illo.

Een zak met houte kool, ten keuken dienſt vervoert,
Waar dat hy nedervalt, óf waar hem iemant roert,
Bemeuzelt met zyn ſtóf en vloer, en handt, en kleeden,
En toont ons klaar 't geſtel van zyne vuile leden.
De zak verbeeldt een tong, die dartle woorden voert,
En, als men die gehoor verleent, óf daar meê boert,
Ook onze zeden door de zamenſpraak beſchadigt,
En wulpsheidt, overdaadt en kriele luſt verdadigt.
Het zwarte koolgruis, dat door 't yle doek verſtuift,
Is vuile klapperny, die eerbre kout verſchuift,
En ſtrekt een blyk van dat ligt in de duiſt're hoolen
Van zulk een ſnapperdts hart gehuisveſt en verſchoolen;
Een bajert van verderf, en vleeſchelyken luſt,
Die zelden ſtille ſtaat, en nimmer wordt gebluſt,
Gelyk in 't zwarte doek de zwarte houte koolen,
De moeder van het ſtóf, gepakt zyn, en verſchoolen,
Die door een vonkje vuurs ſtraks raaken in den brandt,
En als een wulps geſnap verwekken ſchade en ſchandt.

Qualis-

Qualiscumque animi ſermo bene creditur index:

Certior obſcœno vix tamen eſſe ſolet.

Seu quia, quod peccant, ſtulti venerantur amantes:

Seu quia laſcivo fugit ab ore pudor.

Sidronius Hosſchius.

Uit de overvloedt des herte ſpreekt de mond volgens 't getuigeniſſe van den Evangeliſt Matthæus in zyn 12. hoofdtſtuk. vuile redenen zyn vaſte kentekenen van een bedurven of lichtvaardigh gemoedt, daar de ſpraak eene afbeeldinge van is. hier op zagen de ouden, zeggende:

Stultus ſtulta loquitur.

Een ezel kent men aan zyne ooren.
Een gek men aan zyn ſpraak kan hooren.

onder welke ſoort zy niet de laaſte zyn, die een gewoonte maaken van ongeſchikte woorden uit te werpen, die de zielen vergiftigen, en kuiſche ooren beſmetten. de ſtank van een openen graf-kelder, en die der rottende lichaamen is niet alleen zwaar en benaaudt, maar ook ongezondt, doch zulke vuilbekken blaazen nogh veel vuiler dampen uit, *maaken zich zelven ſtinkenden, ende doen zich zelven ſchaamte aan.* gelyk de wyze Salomon Spreuken 13. getuigt. ja zy zyn zelfs *graven vol rottende beenderen*, zegt Chryſoſthomus, *die open ſtaan, om anderen hunnen ſtank deelachtigh te maaken.* daar men gewoon is de lyken met aarde te bedekken, doen zy het tegendeel, het allerſtinkendtſte vuilnisvat ontgraavende, en daar meede ydereen beſmettende, nadien zy zich wonderlyk meenen uitgeſlooft te hebben, als zy medtgezellen hebben verkreegen, die in hunne vuiligheden deelen. nadrukkelyk zegt de Apoſtel Jacobus in het derde hoofdtſtuk van zynen Zendtbrief, dat *de tonge is onder onze leden geſtelt, welke het geheele lichaam beſmet.* waarom zeker geleerdt man deeze dartele redenvoeringen het uitſpouwzel der helle genoemt heeft, en dusdanige tonge de zetel en het broeineſt des Sathans, waar uit geen andere Jongen, als dusdanige vuile en onbeſchaamde woorden te wachten zyn, en gelykerwys de wyſte der Koningen geleert

leert heeft, dat doodt en leven in de maght en 't geweldt der tonge zyn, zoo riepen de Egyptenaren, wanneer zy hunnen Gódt Harpocrates offerhande zouden doen, volgens 't verhaal van Plutarchus in zyne verhandeling van Isis en Osiris, *de tong brengt geluk, de tong brengt verderf.* en dit laaste voornamentlyk eene wulpze tonge, die de waereldt al van lange jaaren af zodanigh bezwalkt heeft gehadt, dat de Profeet Esdras daar over reeds in zynen tydt geklaagt heeft. en alhoewel men hedensdaags veelen ziet, die den hooghsten prys meenen te verdienen, als zy de gezelschappen met een gestadigen nieuwen stof van uitgezochte dartele reedenen en gevallen konnen ophouden, ende de lever doen schudden, zoo vinden wy, boven de reets ter nedergestelde redenen echter nogh anderen, om dit elendigh misbruik der tonge meerder, dan een lichaam verdervenden Crocodil en gretigen Haay te ontwyken; namentlyk, om dat de tong uit den overvloet des harte spreekende, gelyk de Evangelist Matthæus schryft, by gevolge by een vuilen kakelaar nogh een veel vuiler harte moet t'huis liggen, en alle schaamte verbannen zyn, buiten dewelke een mensche en den naam, en de natuur van een mensch ontbeert, want, zegt een oudt Dichter,

Schaamte eens verlooren,
Komt nimmermeer te vooren.

verwonderlyk schryft Symmachus lib. 10. Epist. 10. *ik weete, dat schaamte een namaag van de deugdt is, welke vergeefs in der menschen bedryven gezocht werdt, indien zy in deszelfs woorden niet gevonden wordt.* een andere reden, om dusdanigh vuil geklap te ontwyken, is, dat het zelve niet alleen den klapper zelfs bevlekt, maar ook den toehoorder aankleeft, gelyk de Apostel der Heidenen Ephezen 5. vers 3. te kennen geeft. *Corrumpunt bonos mores colloquia prava*, wisten de Heidenen al

te zeggen. 't geene ik aldus ruimschotigh by den Heere Willink gevolgt vinde:

Een quaade zamenspraak besmet
Wel baast 't verstandt en goede zeden,
Veel eér dan 't quaadt weér wordt verzet
Door stichtelyke en nutte reden.
Een zieke schaadt door smetlyk vuur
Op één tydt meér, als tien gezonden
Herstellen zullen. al zoo duur
Wordt ook het quaadt gesprek bevonden,
Gelyk het onkruidt, door wiens zaadt
Het nutte en heilzaam kruidt vergaat.

want wie dusdanige snoode vertellingen gehoor verleent, ende zich daar meede kittelt, noodt al stilzwygende deeze vuilmonden uit, omme hunne schandtredenen te verdubbelen; wes de groote Paulus wederom Ephezen 4. vers 29. zegt: *geen vuile reden ga uit uwen mondt.* en hy voegt 'er by vers 30. *ende bedroeft den Heiligen Geest Godts niet.* nadien zulks Gódts gramschap ontsteekt, zoo als de Apostel naderhandt Ephezen 5. vers 6. verklaart, schryvende: *dat u niemant verleide met ydele woorden: want om deeze dingen koomt de toorne Gódts over de kinderen der ongeboorzaamheidt.* hoe gevaarlyk de kanker en 't koudt vyer is, hoe schielyk die quaalen voortkruipen en onze ledemaaten opvreeten, dartele woorden zyn nogh schadelyker, als die met lust aangenoomen, de ziel vergiftigen, die zoo veel heerelyker, dan het lichaam is, dat aardtsch en verderflyk, daar zy hemelsch en onvergankelyk is, en alleenigh voor korten tydt in het zelve haare wooninge verkoozen heeft. de goutsmeden zyn gewoon, als zy eenigh stuk zilverwerk

werk willen vergulden, het vuur met een vleugel aan te waaijen. dusdanige vleugel is een wulpze tonge, waar door de koolen der onkuisheidt aangeblaazen worden en ontvonken. van de Epheziërs schryft Strabo, dat zy tot het minste kint verdienden verwurgt te worden, om dat zy eenen zekeren Hermodorus, een man van een zeer goedt geruchte en groote zedigheidt, uitgebannen hadden, met een verbodt daar by te voegen, dat niemant hunner ingezetenen zyn voorbeeldt en levenswyze volgen zoude, ten zy hy den zelven gang wilde gaan. van heerelyker gedachtenisse moet ons de godtvruchtige Oudtvader Augustinus weezen, lib. 2. Confess. cap. 3. en 9. met groot en oprecht leedtweezen zich beklaagende, van in zyne jonge jaaren zich door quaadt gezelschap te hebben laaten verleiden gehadt tot verscheidene zonden, en op de ernstige vermaningen van zyne moeder Monica weinigh gelet te hebben, die achtende voor Vrouwen praat, welke men niet hoogh schatten moest. een voorbeeldt, overwaardigh om na te volgen, ofte veel eer om zich aan te spiegelen, omme by tydts zyne ooren tegen diergelyke vuiligheden te stoppen, en alle wulpze en geilheidt-verwekkende redenen en schriften verre van zich af te werpen, gelyk J. de Dekker dat in dit zyn 171 puntdicht van zyn tweede boek betuigt, luidende tegens Martialis:

Genoeg gemartiaalt; staak, Martiaal, uw' kaaken;
Ons Hóllandt heeft genoeg van uwen Roomschen drek,
Schoon groote Letterlién van u wat wonders maaken;
Ik zweere met Mureet, gy hebt een vuilen bek.
Myn Batavier en heeft geen' ooren voor het kouten
Van zoo een stinkenden, zoo ongewasschen mondt.
Ja, Martiaal, gy stinkt juist daar gy zyt gezouten:
Uw zout maakt rótte zeén, uw zout is ongezont.

de heidenen hebben de ſchandelykheidt van dit bedryf al verfoeit, daar de Philoſoof Diogenes, de hondtſche bygenaamt, op zekeren tydt dusdanigen Lostong, die een overſchoon aangezichte hadde, een grooten reeks van dartele redenen hoorende uitſlaan, toeduwde: *Ex-eburna vagina plumbeum educis gladium. Gy trekt een looden degen uit een elpenbeene ſcheede.* want voor te geeven, dat men dit zonder arg zegt, en 'er zoo veel quaadts niet in ziet, of heeft, als 'er wel uit opgevat wordt, is geen vermindering van 't quaadt zelve, maar wel van de hoedanigheidt van 't pleegen, zeggende ons Gódts Woordt, dat de menſchen ten dage des Oordeels rekenſchap zullen geeven van een ygelyk onnut woordt, dat zy geſprooken zullen hebben. *want* wordt 'er bygevoegt, *uit uwe woorden zult gy gerechtvaardigt worden, ende uit uwe woorden zult gy verdoemt worden.* 't is dan lichtelyk te zien, hoe verre die blaauwe bloemtjens van verſchooningen reiken zullen:

Laſciva eſt nobis pagina, vita proba eſt.
Laſcivus verſu, mente pudicus erat.

Al is myn ſtyl wat wulpſch, en dartel myn gedicht,
Myn hart is onbevlekt, en met de deugdt verlicht.

gelyk men dus Martialis en Petronius voor langen tydt al getracht heeft te verontſchuldigen. maar nogh ſlimmer zyn zy, die op deeze vuiligheeden hunnen roem draagen. de beeſtelyke ongebondentheden, die veelen binnens gordyns, ófte in hunne jongere jaaren in 't hondert heen gepleegt hebben, dunken deeze vuilmonden, veels te fraai, om niet te verhaalen; zy meenen, dat het hunne glory verkorten zou, dat zy hunne kriele dartelheden en byna ongelooffelyke kraghten verzwegen, als

zoo veele bewyzen van hunne helde-ſtukken. waar tegens de heidenſche dichter al gezongen heeft:

Quis furor eſt, quæ nocte latent, in luce fateri,
Et quæ clam facias nocte, referre palam!

Wat dolheidt, dat ge op 't geen, de nacht verbergt, durft roemen,
En 't geen gy vuils bedreeft in 't duiſter, vry'lyk noemen!

weinigh bedenkt men 't aloude ſpreekwoordt: *Stragula ſemper convoluta habeto.*

Het bedt gordyn,
Steets dicht moet zyn.

veele Ouders hebben dikwyls de onvoorzichtigheidt boven dit, dat zy, tydt nóch gelegentheidt aanziende, in byweezen van hunne kinderen zulken miſt' en ſtank uitgeeven, als of zy van hunne voedtſters drek voor melk ingezogen hadden, niet bedenkende de ſpreuke van Seneca, dat

Naar het beſtieren
Zyn de manieren.

ende volgens het oude Hollandtſche ſpreekwoordt, *kleine potjens hebben ooren.* waarom de heidenſche Dichter volgens de vertaalinge van den zoetvloeijenden Ridder Cats al voorheenen gezongen heeft:

Weeſt voor al in reden kuiſch,
Als 'er kinders zyn in huis;

Want niet vuils dient voorgewendt,
Al waar jongers zyn omtrent.

nadien de jeugdt hedendaags niet minder, als van oudts her, ten quaaden geneigt is; zoodat dus doende de Ouders volgens de bekende ſpreekwoorden, *ignem igni addunt. 't houtje daar nogh meerder onder ſtooken.* en *Oleum Camino addunt. den Luis in den pels zetten.* overkonſtigh heeft de uitmuntende Latynſche Dichter Jacobus Wallius deezen ſlechten voorgang van zommige Ouderen in zyne Lierdichten opgezongen, 't welk ik onder de geleerde vertaalingen van den heere David van Hooghſtraaten dus nagezongen vinde aan de Ouders:

Wy vórmen vruchteloos de vroege en tedre jaaren,
En maaken hen in kunſt en wetenſchap ervaaren;
Indien wy hen niet voorgaan zelf met vlyt,
En naau ontzien den kinderlyken tydt.

Indien de vader leeft by 't klappen van de ſchyven,
'T is 't middel om het ook zyn kinders aan te wryven.
De kleene knaap zal 't ook in 't kort beſtaan.
Hy groeit in 't ſpel, en vat die wapens aan.

Een dóchter zal gewis geheele ſchatten hangen
Aan haaren hals; en meé blanketten haare wangen,
Zoo moeder zelf haar voorgaat op dien voet,
En tót haar lyf zoo groote kóſten doet.

Gemeen-

Gemeenlyk vólgt een kindt de vaderlyke wegen.
Het zy het ſtaroogt op het voorgaan van Cethegen,
'T zy 't Kuriën óf Katôs voor ziet gaan,
Het voorbeeldt kleeft zyn zinnen ſchielyk aan.

De wreede Gier gaat uit op vuile galgenaazen,
Door 't veldt verſtrooit; waar naar zyn broedtzel ook zal raazen,
Zoo dra het kan, op eene zelve wys,
En tócht doen op dezelve ſoort van ſpys.

Ook zal de Sperwer nooit een and'ren roof bejaagen,
Dan die voorheenen ook zyn vader kon behaagen:
En de Arendt ziet met onverdraaidt gezicht,
Nógh in zyn neſt, het hemelſch zonnelicht.

LOGEN.

Ut Crescit Exolescit eundo.

O Rhynstroom, by Tirol, myn zoeten droom, gebooren,
Die menighmaal myn oog en hart trekt naar uw wedt,
Als my in * Noremberg myn stamhuis koomt te vooren,
Wiens afkomst * oost en noordt zich neder heeft gezet.
Ik zie u in 't verschiet uit Rhetische Alpes wellen,
En door de Boden zee met traagen loop geroeit,
In 't eindt voor Bazel, Ments, en Keulen hoger zwellen,
Daar Ceres korenoogst en Libers wynvrucht vloeit,
En door den aanwas van veel' stroomen harder ruisschen;
'k Zie u by Schenkenschans een tweede wedt beslaan,
En als een hoofdtrivier met breede golven bruisschen,
En u verliezen in den grooten Oceaan.
Dit leert, hoe logentaal is klein in haar' geboorte,
En weinigh maght bezit, tót zy wordt voort vertelt,
En lichtgelovigheidt haar opent deur en poorte,
Waar na haar aanzien klimt, en wint een ruimer veldt,
Onnozelen verstrikt, en snelt naar steên en hoven,
Daar schoone glimp en schyn van yder wordt bemindt,
Tót haar de waarheidt eens van 't masker komt berooven,
En snelle logen smelt en weghstuift in den windt.

Qui

* *Joan. Aventinus Annal. Bojor. lib.* 7. *cap.* 15. §. 36. *Wolfg. Lasius de Gentium Migrationib. lib.* 8. *pag.* 484. *edit. Wechel. in folio.*

Qui prava corde cœpta concipit ſuo,
Fruſtra latere vindicem ſperat Deum
Is involucra mentis & fraudum ſtrophas
Rimatur, excutitque. nec pœnis ſinit
Carere crimen ac ſcelus mortalium.
Deſipere licet, errare prona gens ſumus,
Unique nil peccare convenit Deo.

B. B.

De

De logen is het eenigh zaadt,
Waar uit dat zyn gebooren
De bitt're doodt, de vloek, de haat,
Gódts-laster, moordt en tooren.

zegt de geestryke Jan van der Veen, en met zeer groot recht; want indien wy de heilige bladeren teffens met de waereldtsche geschiedenis-schryvers doorloopen, wy zullen bevinden, dat alle misdaaden en elenden uit de logen zyn voortgesprooten, ende dat de Erfvyandt des menschelyken geslachts dit zielbedervende kruidt in de zielen onzer eerste Voorouderen al gezaait heeft, dat zich met der tydt in hunne nakomelingen zodanigh heeft voortgezet, en met het kleedt der waarheidt vermomt, dat de logenaar in den eersten opslagh voor een waarheidt- en deugtbeminnaar wordt gereekent, en niet dan te laat, en tot zyns naastens schade eerst ontdekt wordt. zie daar haare beeltenis met levendige verwen van den zelfden dichter afgeschetst:

Des waarheidts schyn, de schoon vermomde logen,
Is door de tong gestelt in groot vermogen,
En gaat getooit, bepronkt met heiligheden,
Aanbiende vreé, en scheurende de vreden,
En blaast door 't oor in 't hart
Der Vorsten, dies verwart
Zy Landen ende Steden.
Daar is geen quaader quaadt,
Als 't quaadt, dat zyn gelaat
Met deugden kan bekleeden.

maar 't is hedensdaags zoo verre zelfs gekoomen, dat men het liegen voor eer achtende, nochtans ten gruwelykften opstuift tegens den geenen, die ons ietwes hiet

liegen

liegen, zo als de meermaalen aangehaalde Deventerſche puikdichter in zyne Overyſſelſche zangen opdeunt:

Die iemant liegen heet, die denkt met hem te vechten,
Want zulke ſmaatheidt kan men anders niet beſlechten:
'T is wonder dat voor 't woordt men grouwelet zoo zeer,
Daar men het liegen zelf doch houdet voor een eer.

zynde zulk zeggen in der daadt wel onheuſch, maar zomtydts geen onwaarheidt ofte leugen, in 't latyn *mendacium*, van 't woordt *mens*, verſtandt, zin. zo dat *mentire*, liegen, gelyk als *a mente ire*, van zyn verſtandt afwyken, kan afgeleidt worden, want die met opzet, of buiten beter weeten liegt, loopt buiten de rede of waarheidt, zynde evenveel, of de leugens om enkel tydtverdryf, uit vermaak, of noodt gepleegt werden, waar in onze Eeuw ten hoogſten uitmunt tot onze ſchade, daar heel andere gedachten oudttydts de Perſiaanen hadden van de logenaars; want, weetende hoe de rede zelver eiſcht, dat 'er tuſſchen hart en tonge een naauwe overéénkomſt zy, zoo leidden zy den geenen, die driemaal op logens betrapt was, een eeuwig ſtilzwygen op, als onnut voor de menſchelyke gezelſchappen om hunne dwaaze redenen. zoo wordt Achilles ook ſpreekende ingevoert by den Dichter.

De zwarte hellepoort is my zoo haat'lyk niet,
Als hy, wiens hart en tong verſcheide doelwit ſchiet.

heerlyk zegt Pythagoras, dat de menſch nergens door nader de Goden gelyk wordt, als door de waarheidt. en Herodotus getuigt dat de Perziaanen hunne kinderen van hun vyfde tot hun twintigſte Jaar toe niet anders lieten leeren, dan te paardt ryden, met de ſchicht werpen, en waarheidt ſpreeken, in deezen meenigen mondt Chriſten beſchaamende, van het leugen ſpreeken zyn daag-

lyks

lyks werk maakende tegens de heilzaame waarſchuwingen van den Apoſtel, Ephezen 4: vers 25. *legt af de logen; en ſpreekt de waarheidt, een iegelyk met zyne naaſten.* en Coloſſenſen 3: vers 9. *liegt niet tegens malkander, want* zegt den Koningh en Profeet David, Pſalm 55. *de mannen des bloedts, en des bedroghs zullen hunne dagen tot de helfte niet brengen.* waarom de oudtvader Augustinus in zyn boek van de logen dezelve verfoeit, om wat oorzaake, hoe zeer ten goede dat ook weezen mochte. *zoo iemant* (zegt hy) *tot u zyn toevlucht neemt, dien gy door een logen van den doodt zoudt konnen verloſſen, gy zult het nochtans niet doen, want de mondt die liegt, die doodt de ziel.* op dien zelfden leeſt ſchoeit Iſidorus, 1. Synonym. cap. 10. zeggende: *ſchuwt alle ſoorten van logen, en ſpreekt, noch by geval, noch met voordacht eenige valsheidt; verdedigt ook het leven van een ander niet met logenen.* zoo verre nochtans ſtrekt zich dit gebrek uit, dat 'er niemant gevonden wordt, die zich niet in alle gelegentheden aan 't zelve ſchuldigh maakt, konnende de complimenten of plichtsplegingen, zoo in 't ſchryven van brieven, als ſpreeken, niet veel anders, als loutere logenen genoemt werden. hoe verre nu deeze quaal in de hoven huisveſt en gepleegt wordt, leeraart ons de ſtaatkundige hiſtoryſchryver Tacitus, zeggende: *in de hoven wordt men dikwyls, om te lichter om den tuin geleidt te werden, in 't openbaar ten hooghſten gepreezen, en middelerwyl op het vinnighſte in 't heimelyk gelaſtert en zwart gemaakt, invoegen dat men, hoe naauw men ook op zyn ſtuk letten magh, evenwel nogh, zelf onder ſchyn van eerbiedingen, deerlyk wordt mishandelt.* liegende alzoo de hovelingen zoo wel in hun pryzen, als in hun heimelyk quaadt ſpreeken. dit wiſt Koning Lodewyk de XII. van Frankryk wel, pleegende te zeggen: *ik heb in myn hóf alles, wat men bedenken kan, doch een ding ontbreekt 'er.* en gevraagt zynde wat zulks was, antwoordede gemelde Vorſt, *de waarheidt. myn heer Vader, pleeg te zeggen,*

dat de waarheidt krank te bedde lag, maar ik achte, dat zy nu zonder biegtvader geſtorven is. en de keizer Auguſtus, betreurende de nederlaag van Varus in Duitſchlandt, zeide, dat hy zo zeer niet het verlies der legioenen, als wel den doodt van Varus beklaagde, om dat hy nu niemant aan zyn hof hadde, die hem de waarheidt zeggen zoude. maar och! of dit monſterdier zich alleen daar ophieldt, en niet, als P. Baardt in zyn deugdeſpoor zingt:

De ganſche waereldt meê was doof
Voor trouw, voor waarheidt en geloof!
De waarheidt, reden en beſcheidt
Zyn lang vermoordt en neergeleidt.
De gaſt zyn eigen waardt bedriegt,
En duizendt logens voor hem' liegt.
Een Koopman is naau half zoo zwaar,
Als al de logens op zyn waar.
Zoo eerlyk, vroom, of onbeſpraakt
Heeft geenigh menſch zyn huis gemaakt,
Zoo vroom van leven is geen man,
Dien niet een fielt beliegen kan.
Hun fielten tong, en hun beleidt
Heeft nooit van Goeden goedt gezeidt.
't Gevogelte van hun geveert'
Alleenigh van hun wordt geëert.

daar niets vaſter gaat dan 't geene de heer Schelte zingt van een Logenaar, van dat 'er is

Geen ongelukkiger, als die zich wendt tót liegen.
De mondt, die logens ſpreekt, is 't allerſchaadlykſt quaadt;
In plaats hy and'ren wil, zal hy zich zelf bedriegen.
Zeg my, wat menſch wordt meer veracht, beſpot, gehaat?
Is 't niet een zót, wiens mondt wendt zelf zyn eer te rooven?
Want ſpreekt hy al eens waar, wie zal hem ooit gelooven?

NIEUWIGHEDEN.

Constans in mobilitate sua.

Quikzilver, lym'righ voght, uit bergerts afgelekt,
Dat in den diepen grondt der meinen zaamgeloopen,
Is door de gierigheidt met moeite en zweet ontdekt,
En 't vaste lichaam der metaalen kondt ontknoopen,
Hoe wisselt gy van plaats! hoe rólt gy telkens voort!
Gy zyt stantvastigh, maar in onstantvastigheden,
Daar een geduurige beweging u bekoort,
En gy vervliegt, wanneer ge u voelt van vuur bestreeden.
'k Vindt by u 't levendt beeldt van een nieusgierigh mensch,
Die ongestadiger, dan al zyn nieuwe Maaren,
En zaak, en plaats, en stondt verhaalt naar zynen wensch,
't Geen namaals meest door 't vuur der waarheidt zal ver- (vaaren,
En den verteller maakt tot eenen logenaar,
Die zelden krygt geloof, al spreekt hy al eens waar.

Num

Num quæ mira habeam, num quæ nova, quæ tibi narrem,
Usque rogas; ſtulta eſt hæc tibi in aure ſitis.
Hæc mea mira, nova hæc mea ſunt, quæ narro libenter;
Factus homo Deus eſt, factaque virgo parens.

B. B.

De welſpreekende Griekſche redenaar Demoſthenes op zekeren tydt bemerkende, dat veelen zyner toehoorderen verdriet in zyne redenvoeringe ſchiepen, en hunne oogen begonnen te luiken, veranderde ſchielyk van verhaal, en ſprak: *o mannen van Athenen, geeft een weinigh gehoor, ik heb u een nieuw en ongehoordt voorval te verhaalen. twee mannen gingen laatſt in't heetſte van den Zomer naar Megara, en hadden een wegh, daar geenigh beſchutzel van boomen was, de eene, op een ezel rydende, ſprong daar van af, en lei zich in de ſchaduwe van het laſt-beeſt op den grondt neder, maar zyn reisgezel, van wien hy dat dier gehuurt hadde, wilde hem zulks beletten, zeggende, dat hy hem wel den Ezel, maar niet deszelfs ſchaduwe verhuurt hadde.* nauwelyks hadt Demoſthenes dit begonnen, of yder drong met opene ooren en oogen den ander voorby, greetigh om de uitkomſt van dat geval te hooren, waar door hy gelegentheidt nam om hunne dwaasheidt, en begeerte naar nieuwe, al waren 't ydele dingen, door te ſtryken en ten toon te ſtellen; zynde de Chriſtenen daar ook geheel niet vry van, loopende meerder om een nieuw Tonceel-ſtuk te zien en hooren, dan naar de Kerk, ten zy men daar eenige weinigh gebeurde voorvallen en verhandelingen weet te zullen hooren. 't geene voormaals aan een luchthartigh prediker eens ſtoffe gegeeven heeft, om zyne gemeinte uit een goeden yver, en, om zoo te zeggen, heiligh bedrogh, eens misleidende in de kerk te leiden. 't welke van zeker dichter aldus is afgeſchetſt:

Een prediker, door ſpyt en gramſchap wat ontſteeken,
Om dat hy ſomtyds moeſt voor ſtoel en banken preeken,
Zei eens in zyn Sermoen, hoe dat des nachts voorheen
De duivel met hem hadt gehouden veele reên,

En,

En, zoo zy 's andren daags ter preeke wilden koomen,
Dat hy hun zeggen zou geen fabelen noch droomen,
Maar 't geen hem was gebeurt in waarheidt, niet inschyn,
En daar zy altemaal verschrikt af zouden zyn.
Dit is de gantsche stadt in 't korte doorgeloopen:
Het vólk des morgens vroeg quam uit met groote hoopen,
Al eer de Kóster nógh de kerk-deur opensloot.
De wyven drongen daar malkand'ren hallef doodt.
Doe nu de prediker, na 't leezen en na 't zingen,
Hadt naulyks door het vólk ter stoel op konnen dringen,
Riep hy, hoort, lieden, hoort: als ik van Gódt hier spreek,
Zoo koomt 'er naauw een mensch in een geheele week:
Maar toen ik zei, dat ik zou van den Duivel preeken,
Koomt gy zoo dik als mut ter kerken ingestreeken.
Gy toont wiens vólk gy zyt, dewyl gy liever hoort
Naar 't geen de duivel zegt, als naar des Heeren woordt.

ende aldus zyn het voor zeeker de Athenienzers alleen niet, die aan dit euvel ziek zyn. de menschen in 't gemeen zyn ongestadige schepzelen, zy zoeken altydt naar wat vremdts, en op iets anders: al hun vermaak bestaat in gestadige veranderingen, *de nouveau tout est beau.* men springt, gelyk de Exters, van den eenen tak op den ander; men vindt geen rust als in de onruste; de dorst naar iets nieuws blyft ons altydt in de keel, en de honger in de tanden; wy woonen in 't land van quikzilver, daar de winden van alle kanten opgeblaazen, en gestadige aardtbevingen zyn. 't gaat met ons, als de Heer Willink in zyn Amsteldamsch-Tempe zingt:

Verand'ring is 't, die ons vermaakt,
Wyl ieder naar 't uitheemsche haakt.

Verboode vrucht, of 't geen, dat zwaar
En koſtlyk is, om te bekoomen;
Daar jaagt en hygt, daar wenſcht men naar,
By and'ren vloeijen vetter ſtroomen.

elk is even nieusgierigh en onderzoekziek. wat in kerk en ſtaatraaden beſlooten is, wil men weeten, en handelt daar mede, als een kleermaker met een ouden rok; zy tornen en ſnyden alles aan ſtukken, en zetten 't achterſte voor, tot dat 'er ten laatſten, na lang keeren en wenden, niets goedts aan overſchiet.

De nieuwigheidt is ſchoon van lucht,
Maar draagt gemeenlyk quaade vrucht.

en ſchoon het waare middel om zyne achtinge wel te bewaaren, en dies te meer verwonderlyk te zyn, beſtaat in yder dagh een nieuw bewys voort te brengen, vindt men echter niet meer dan al te veele windtbokzen, die hun daag'lyks werk maaken, om telkens een breedt vertoog van verſierde tydingen uit te ſpouwen, en 't geen ze by den nacht gedroomt hebben, voor waarheidt uit te venten. Rotterdamſche tydingen geeven ze voor goeden munt uit, en 't gaat by hen voor een ſchelmſtuk door, zoo men by een los gerucht niet wat by doet. zy zeggen veeltyds een zaake, zoo als zy die gaarne hadden, en ſteeken 't hoofdt in de lucht, duwen den hoedt uit de oogen, en zetten de borſt voor uit, ziende een groote kring van nieusgierige toehoorders om zich heen geſlagen, om eenigh nieuws te verneemen; want het gaat met het verhaal der zaaken, als met de eijeren, die men niet aangenaam vindt, dan als zy verſch zyn. men ziet byna niet meer naar de Zon, dan als die verduiſtert wordt, om dat men dezelve alle dagen voor zich heeft,

ende

ende die eenmaal gezien hebbende, daar in niet meer nieuws ontdekt. van zulken windtblaazer zingt C. van Ryſſen:

Praatzieke Hans heeft my veel wonderen verhaalt,
Van Ooſten en van Weſten,
En veelerlei geweſten.
'k Zeg, 't geen dat Hans verhaalt, dat hy het wel verhaalt.

en op een andere plaats:

Piet praatal roemt altydt, hy heeft de nieuwſte Maar,
En zweert, 'k moet niet gezond van hier gaan, is 't niet waar,
Schoon 't meeſt zyn logens uit zyn eigen poot gezoogen;
Maar om dat hy ſtaag is voorzien
Met Napels zeer, denkt hy miſſchien,
Dat hy niet valslyk zweert, ſchoon 't alles is geloogen.

hoe overdeftigh ook de wetenſchap van Godtgewyde zaaken weezen magh, dezelve is echter van haar geboorte af door de afgryzelykſte wangevoelens van 't onvernuftigh oordeel, het bygeloof en de waanwysheidt erbarmelyk geplaagt geworden; want hoe zeer ook, zelfs in den Gódtsdienſt nieuwigheden zyn gepleegt by de Chriſtenen na de tyden der Apoſtelen, getuigt de Biſſchop van Hieropolis Papias, zeggende: *men zal geen gehoor nochte geloove geeven den geenen, die veel weeten te ſpreeken, maar dien, die ſpreeken en leeren, 't geene waarachtigh is: men zal ook geen gehoor geeven den geenen, die vreemde en nieuwe geboden en inſtellingen bybrengen; maar den geenen, die ons brengen en geeven 't geene zy ontfangen hebben van den Heeren onzes geloofs, die de waarheidt zelfs is.* in latere tyden heeft

Melanchton geoordeelt, dat nieuwsgierigheidt altoos groote dwalingen in de kerk gebraght heeft, en Hieronymus Schurfius zegt, dat de eerste oorzaak van het verderf van den Christelyken Godtsdienst geweest is, dat de Leeraars lust hadden om wat nieuws te prediken ende te leeraaren, en dat het volk, nieuwsgierigh zynde, de gemeene leeringen verachtte, en naar wat nieuws haakte. de Historiën leeren 't ons immers zoo wel, als de dagelykze ervarentheidt, hoe menighmaal de ingewanden in den vollen gloedt van gramschap barnen, de lippen trillen, en de tonge een onverstaanbaar geschreeuw, of stamertaal uitgeeft, wanneer een enkele haverstroo zommigen Geestelyken dwars voor de maag komt te leggen, en dat veeltydts niet uit inzicht van de heilige waarheidt voort te planten, maar met opzet om hunne grillige gevoelens te verspreiden, ende eenen naam te maaken, richtende een geweldigen pennestrydt aan, om zaaken, die het zaligmaakende geloove in geenen deele raaken, betoonende, dat zy dus meerder met vleesch en bloedt zyn te raade gegaan, dan met Gódts heiligh woordt en hun geweeten. hoe verre dit gaat, leeren ons maar al te veel en de ervarentheidt, en de historiën; en om een enkel staaltje daar van te geeven, zoo ziet het ontwerp van het geletterdt Hongarye van David Cuvittingerus eens na in den perzoon van Franciscus Davidts, een voornaam Hungarisch Godtgeleerden, die Roomsgezindt zynde, en 't gevoelen van Calvinus onder belofte van hoogh gezach aangenoomen hebbende, 't zelve wederom verwierp, en door een gedurigen nieuwszoekenden geest gedreven, eindelyk een Arriaan en halven Joodt geworden is; betoonende zodanigen, dat geheel hun leven niet anders is, dan een rustelooze polsader, die gestadigh klopt en springt. verwonderlyk zingt de weergalooze Puikdichter Antonides, in 't eerste boek van den Ystroom, na dat hy de Nieuwe Brugh, het Gewoel en Nieuwigheden
op

op dezelve beſchreeven heeft, van de Faam in deezer voegen:

Een ander ſtell' de Faam op ſpitze torenkruinen,
Om ſcherp te luiſteren, of hemelhooge duinen,
En Atlas ſteilen nek, waar op 't geſtarnte leunt,
En draait om de aſſen, dat des hemels welfzel dreunt.
Of geefze een luſthuis van nabaauwende metaalen,
Ons luſt het niet zoo ver haar' wooning op te haalen:
Want, ſchoon ze zomtydts hangt in 't midden van de lucht,
Zy woont op onze brugh, in zoo veel ſtraatgerucht,
Dat zelden nader grenſt aan Waarheidt als aan Logen,
Op 't ſpoor der Faam, die zelf bedriegt, of wordt bedrogen.

VLOEKEN.

Sua alienaque nomina lædit.

Elendigh menſch, die onbedacht
Gódts naam misbruikt met valslyk zweeren,
Dien gy eerbiedigh moeſt vereeren
Met lófgezangen dagh en nacht;
Die ſtadigh vloekt by aarde óf hemel,
En zelfs de hel roept tót de wraak,
Of bórg van een geringe zaak,
En u vermaakt in het gewemel
Van medtgezellen in dat quaadt,
Waar meê gy uwe ziel verraadt.

Gy ſchendt uw naam en heerlyk wezen,
Gevórmdt naar uwen Scheppers beeldt,
Die u uit aarde heeft voortgeteelt,
Om hem te dienen, en te vreezen,
En werpt, als 't kindt, een ſteen om hoogh
Uit tydtverdryf en dartel mallen,
Die u zelfs op den kóp zal vallen,
Eer gy hem krygen zult in 't oogh,
Wanneer gy zult te laat beklaagen
De dwaasheidt van uw levensdagen.

Staak, ſtaak eens, ſnoode waereldtling,
Uw eigen ſtraffe en roê te zoeken
Met ydel en lichtvaardigh vloeken,
't Zy by, óf om een nietigh ding.
Verlaat uwe averechtze wegen,
En vliedt den ſteen, die neder zygt,
En u eerlang te plett'ren drygt,
Zoo gy niet tot berouw genegen,
Uw boos en ſnoodt gezelſchap vliedt,
En quä gewoont' den rugge biedt.

Mor-

Mortales asini more recalcitrant
Præceptis Domini perniciem suam
Incurrunt stolidi. quod vetitum est placet,
Sordet quod licitum sibi.
Tantum infida lingua, serva nequissima
Invadens capitis imperium, valet.
Mentem & mergit humi, in caput exsecrans
Partesque exequitur malas.

F. S.

Het

Het is een overbekende zaake, dat 'er tweederhande Eedtzweeringe is, te weeten een by de hooge Overigheidt tot weghneeminge van eenigh verſchil in eene twyfelachtige zaake, en eene andere van gelofte, met dewelke wy ons voor Godt verbinden, om het een of ander te doen, of te laaten, gelyk uit Pſalm 132 blykt. welke beide eedtzweeringen in eene rechte zaake niet alleen geoorloft, maar ook noodtzaakelyk en Gódtsdienſtigh zyn, hebbende Godt zelf ons ten voorbeeldt menighmaal gezwooren, als onder anderen uit Jezaïas 65. blykt: want dat Chriſtus by Matthæus het eedtzweeren verbiedt, is alleenigh van het valſch zweeren te verſtaan, en van het misbruiken van Godts naame, daar de Jooden niet veel naar zagen, waarom zy ook menighmaal in het Oude Teſtament gezegt worden te hoereeren, dat bykans 't zelve als valſchelyk zweeren aldaar betekent.

Deze tweederhande Eedtzweeringe is ydereen gehouden te volbrengen en na te koomen, ten zy het tegens Godts woordt en deszelfs geboden aanloopt: by voorbeeldt, dat men nooit bidden, ter kerke gaan, iemant dooden, of van den waaren Godtsdienſt af zal wyken. 't geene in den koning David bewaarheidt wordt. 1 Sam. 25. aflaatenden zyne eedtzweeringe, om Nabal en al de zynen te dooden, om dat hy hem en zyn heyr leeftochtgeweigert hadde, te volvoeren, wanneer de verſtandige Abigaël hem de onbillikheidt zynes verhaaſten eedts voor oogen ſtelde: want buiten de voorgeſtelde redenen is men verplicht zynen eedt te houden, en na te koomen tegens het aloude ſpreekwoordt: *gedwonge eedt is Godt leet.* dus meen ik ook, dat Jephta zyne gelofte om het eerſte, dat hem ontmoeten zoude, uit de deure zynes huizes uitgaande, Gode tot een brandtoffer te offeren, niet naar den letter volvoert, nochte zyne dochter, die hem na zyne overwinninge op de Ammoniten eerſt tegen quam,

quam, waarlyk ten brandtoffer geoffert heeft, gelykerwys klaarlyk uit het vervolg deezer geschiedenisse in 't 39 en 40ste vers van 't XI. hoofdtstuk van 't boek der Richteren te begrypen is; te meer, daar wy nergens in Godts heiligh woordt een eenigh voorbeeldt van menschen-offer aan den Heere opgedragen vinden, ende Godt uitdrukkelyk Deuternomium XII: vers 30 en 31. zegt: *wagt u, dat gy niet verstrikt wordt achter hen, na dat zy voor uw aangezichte zullen verdelgt zyn: ende dat gy niet vraagt naar hunne Goden, zeggende; gelyk deeze volkeren hunne Goden gedient hebben, alzoo zal ik ook doen. gy zult alzoo niet doen den Heere uwen Godt; want al dat den Heere een grouwel is, dat hy haat, hebben zy hunnen Goden gedaan; want zy ook hunne zoonen ende hunne dochteren met vuur verbrandt hebben hunnen Goden.*

Dus gezien hebbende welke eedtzweeringen geoorloft zyn, moeten wy daar byvoegen hoe gemeen hedensdaags Godts heilige naam tot een getuige van een voorgestelde zaake aangeroepen en misbruikt werdt, ontkennende 't geene men weet, en getuigende om voordeel of gunst van een zaak, die men enkel van hooren zeggen heeft, hoe zeer God zulks Leviticus 19. vers 12. en elders verbooden heeft. ook is 't een onuitwisbaare schande voor 't Christendom, dat de wetten tegens zulke wangedrochten zo reukeloos verzuimt en vergeeten worden, daar onder de Heidenen in voorledene tyden de Egyptenaren zodanigen valsche zweerders met den doodt gestraft hebben, en de twee medegevangenen van M. Attilius Regulus, die hun gezwooren eedt, aan de Carthaginenzers wegens hun wederkeeren gedaan verachtende, te Rome verbleeven, door den Raadt voor eerloos verklaart zyn geworden, waar door zy vol wanhoop en berouw zich zelfs ontlyft hebben. niet min verfoeijelyk zou het zyn, indien Overheden en andere groote Mannen, die op hunne verheffingen

fingen belofte gedaan mogten hebben van den Vorst of Staat naar hun beste weeten te bedienen, zulks uit eigebaat vergaten, en ampten niet aan verdiensten, maar geldigen weetnieten uitdeelen zouden, en dezelve of myneedigh maaken, of de vastgestelde eeden verandert laaten doen, brengende aldus eenen vloek over het landt: want dat de hemel zulke gruwelen niet ongestraft laat, is zonneklaar aan den Hongerschen koning Uladislaus gebleeken, die de met den Turkzen keizer Amurath besloote en bezwoore vrede, op 't aanraaden van des Pauze Nuncius gebrooken hebbende, by Varra nevens den gemelden Afgezant en veelen duizendt Christenen door den zelven keizer Amurath in een veldtslagh zyn verslagen. nadien nu de menschen veelerhande ziektens onderhevigh zyn, zoo werdt om dezelve klaarlyk te kennen, de tong uitgestooken en beschouwt, want beminnaars der Onleedkunde getuigen, dat de tonge met een spier aan 't harte verknógt is, waar door dan uit de gezegde beschouwinge der tonge de byzonderheidt der quaale onderzocht werdt. even eens behoorde men, wanneer men de goede of quaade gesteltheidt van iemants gemoedt wilde kennen, de spraak te overweegen, de woorden te overleggen, en de gevoert wordende redenen te onderzoeken, wyl hunner moeder, de Tonge de boode en 't klokke-geslagh van 't harte is. wie den Papegay aan zyne pluimen, bek en vliegen niet kent, zal hem aan zyn gesnap gewaar worden, en dus wilde de oude wysgeeren eerst iemant hooren spreeken, eer zy van des zelfs bequaamheidt óf gesteltheidt zyner ziele oordeelden. nadrukkelyk zeght de Zalighmaaker by den Euangelist Lucas in 't zesde hoofdtstuk: *de goede mensche brengt het goede voort uit den goeden schat zyns harte: ende de quaade mensche brengt het quaade voort uit den quaaden schat zyns harte. want uit den overvloedt des harte spreekt zyne mondt.* zoo als de boom is, zoo zyn ook zyne vruchten, en naar dat de bollen

en

en zaaden zyn, zoo koomen ook de bloemen en moeskruiden voort. *qualis vir, talis oratio. zoo als de man is, zoo zyn zyne redenen.* zeide eertydts Socrates, of als ons hollandtſch ſpreekwootdt luidt: *Een vat geeft uit, dat het in heeft. Effœminatorum etiam oratio effœminate eſt.* Een ydel en lichtvaardigh Vloeker is zodanigh een vat, maar uiterlyk fraai opgepronkt en met loofwerk verſiert; een wilgeboom die ruſtigh opgroeit, maar een ondeugendt pit verbergt, en om nader te koomen, een loode degen in een yvoore ſchede. waarom men in voorige eeuwen wanneer zich een doorluchtigh verſtandt in een mismaakt lichaam bevondt, plaght te zeggen, dat dezelve een ſlechte wooning hadde. 't geene voornamentlyk op Æſopus zagh, die veel anderen Wyzen in kenniſſe te boven ſtreefde, maar om dat alle mismaaktheden des lichaams in hem by elkaâr gevonden wierden, wierdt van hem gezegt, dat zyne kenniſſe qualyk gehuisveſt was. veel beter is het nochtans een ſlechte woonplaats te hebben voor een goedt en oprecht gemoedt, als een ſchoon lichaam met een booze en verdorve ziele. uit zulk eene koomt onder andere gebreken mede het lichtvaardigh en ydel vloeken en zweeren voortborrelen, zynde veele menſchen zodanigh hier toe genegen en gewent, dat zy niet eens weeten nochte hooren, dat zy zulks doen, en echter wel hondert vloekwoorden uitgeſpoogen hebben, eer zy den hemel eens gedankt hebben voor ontfangene weldaaden en zegeningen, dus zingt van Ryſſen in dit Sneldichtje:

Het ſchynt Heer Hans heeft hooge en krachtige gedachten,
Want, als hem iets gebreekt, en hy dan wat moet wachten,
Of dat hy zich maar om een beuzeling verſtoort,
Zo voegt hy, Hagel, Blits en Donder by elk woordt.

en Jan vander Veen in zynen Adams Appel, van den Dobbelaar:

De dobbelaar zal in 't verkeeren,
In tiktak óf in kaarten-ſpel
By Godes naam en wonden zweeren,
By Hagel, Donder, Doodt en Hel,
Raakt by eens in 't verlies,
Met Rafel óf Pasdiés.

daar de Apoſtel Jacobus in het 6 hoofdtſtuk van zynen Zendtbrief zulks uitdrukkelyk verbiedt, zeggende: *doch voor alle dingen, myne Broeders, zweert niet, noch by den Hemel noch by de aarde, noch eenigen anderen eedt: maar uw ja zy ja, ende uw neen zy neen, op dat gy in geen oordeel valt.* Philo getuigt lib. 3. de vita Moſis, van de Jooden, dat zy niet alleen Gódtsdienſtigheidts halve, maar ook uit eerbiedigheidt den naame Jehovah niet dorſten uitſpreeken, uitgezondert hunne Prieſters, die dat woordt inzonderheidt gebruikten by de plechtige zegening van 't volk, en het ingaan van den Tempel zelfs; Maffæus verhaalt mede lib. 12. hiſtor. Ind. van de Japonneezen dat zy doodtvyanden van alle vloeken zyn, en Suidas van de heidenſche volkeren van zynen tydt, dat zy hunne Goden zoo zeer ontzagen, dat, om niet by dezelven te zweeren, zy dikwyls uitriepen: *ik zweer by deezen mynen rok, ſpies, ſcepter*, en diergelyke andere zaaken. veelerlei ſoorten van vloeken zou men konnen optellen, indien men dezelve wilde nagaan. een rechtſchapen Chriſten moeten de hairen te bergen ryzen, die langs de ſtraaten gaande, zoo ouden als jongen den naame des Heeren hoort misbruiken, zich zelf en zyns naaſtens heil en welſtandt vervloeken, en alle quaadt toewenſchen, zoo men dit of dat niet zal doen; by

den

den Vorst der duisternisse hoort zweeren, of de Elementen tot hun straffe daagen, en wat diens meer is, veeltyds uit een enkele gewoonte, of een schielyk opborrelende gramschap en wraakzucht, waar omtrent geenige Landaart vry gaat, buiten dat de Italiaanen en Franschen wel de fynste en uitgezochtste vloeken gebruiken, en dat zonder eenigh vermaak of voordeel, als andere lasteringen hebben, die tegen onze Evenaasten uitgeworpen worden. 't welke geestigh van C. van Ryssen in deeze twee puntdichtjes overgehaalt wordt, luidende 't eerste:

Is 't niet een wonder om te hooren?
Jans tong zweert daag'lyks even zeer,
En dat heeft al geduurt een halve eeuw en meer:
En nógh en is die niet verzwooren.

en het tweede:

Een wierdt te recht gedaagt voor eene somme geldt,
Dóch als Verweerder wierdt het aan zyn eedt gestelt.
Toen hy nu om 't gemoedt dien eedt niet dorst beginnen,
Zei 't wyf, dat by hem stondt, zweer nu, gy luije guit,
Je vloekt den heelen dagh, en wint niet eenen duit,
Zweer, nu het tydt is, en 'er geldt mede is te winnen.

wie schrikt niet, die dagelyks Godts heiligen naam zoo schendigh hoort gebruiken, daar geen eerlyk man in eenige geringe zaaken den zynen gebruikt wil hebben? wie zal een voornaam man of oppervorst anders als met eerbiedenisse noemen en aanspreeken? en onze Vloekers durven den Koning der Koningen by hunne twisten en krakkeelen noemen, en tot getuige van hunne gebreken en snoodtheden her voort roepen, daar alle

Engelen en Aarts-engelen met het alleruiterste ontzagh en vreeze zynen naam eeren, hem noemende heiligh, heiligh, heiligh; ende Godt zelfs Exodus 20. vers 7. verbooden en gezegt heeft: *gy zult den naame des Heere uwes Godts niet ydelyk gebruiken, want de Heere zal hem geenzints onschuldigh houden, die zynen naame ydelyk gebruikt.* waar willen zich deeze Losbollen dan meede behelpen tot verantwoordinge aan hun ontwaakendt gewisse, alwaar geene ydele uitvluchten en blaauwe bloemtjens voor goeden munt gaan ófte aangenoomen worden, en geene bewimpelingen en listige uitvluchten helpen? veel min by Gódt, dien rechtvaardigen Opperrechter, die zyne gramschap in zyn geschreeven woordt tegens dit strafwaardigh misbruik zoo menighvoudigh en nadrukkelyk geopenbaart heeft, 't welke, zoo men 't verontschuldigen en verschoonen durft, ons nogh van 't eenigh en enkel goedt, onder zoo veel quaade hoedanigheden vetborgen, te weeten de schaamte over ons wanbedryf, ontbloot. buiten en behalven het schenden van Godts verbodt, en 't verachten van zyne gedreigde wraake, voegen zy daar den snooden misdaadt der ondankbaarheidt nogh by, de erkentenisse, die zoo groote deugdt is, jegens hunnen Schepper en Onderhouder vergeetende, ja verwerpende, ongedachtigh 't zeggen van den Dichter:

Ingrato homine nihil pejus terra creat.

De waereldt teelt niet snooder, dan
Een onvernoegdt ondankbaar man.

welke gruwel by de Heidenen niet onbestraft gelaaten is: want Quintilianus schryft, dat de ondankbaarheidt het blykbaarste teken aller ondeugden is, en Stobæus, dat wie ondankbaar is, Gódt, Overheidt, Ouders en Vaderlandt vergeet. waarom by verscheide vol-

keren

keren oudttydts al eenige wetten tegens de ondankbaaren geſtelt en uitgevoert zyn geworden, gelyk Herodotus en Xenophon wegens de Perzianen, Valerius Maximus van de Athenienſers, en de keizerlyke Juſtiniaanſe wetten van de Romeinen verhaalen, overtuigt van dat

Alle weldaadt, u betoont,

Dient met dankbaarheidt beloont.

in deezen ons Chriſtenen, voor zoo veel wy aan deeze ſnoode gewoonte ſchuldigh zyn, ſchaamroodt maakende voor Godt, zoo wy in plaatze van dit ydel vloeken onzen Schepper geene dankzeggingen toebrengen, en als vruchtbaare akkers een ryke winſt uitgeeven, wel bedenkende het aloude vaarsje:

Hy is niet waardigh dat hy leeft,

Die altydt neemt, en nimmer geeft.

YDELE BELÓFTEN.

Verba pro Farina.

Het Graan, op eene róts gezaait,
Of hooge Duin, wanneer de regen
Koomt tydigh uit de Lugt gezeegen,
Als 't zoele Lentewindtje waait,
Ryſt weeld'righ uit den ſchoodt der aarde,
En geeft veel hoop van ryke winſt;
Dóch de uitkomſt vólgt die 't allerminſt,
En geeft ſlechts ſtroo van weinigh waarde,
Nadien de zon, door haare gloedt
Verdroogende zyn' levens zappen,
Waar door de weeld'rige airen ſlappen,
Bedriegt de hoop, zoo lang gevoedt.
Dus doet gy ook, die t'alle tyden
Uw' Naaſten veel' belóften doet,
En ſtreelt, en ſtrookt hun teer gemoedt
Met hoop van byſtandt in hun lyden,
Of van belooning, maar nooit tracht,
Om uwe woorden na te koomen;
Gelyk de zoute Waterſtroomen,
Waar op de Zeeman onbedacht
Zyn' ſchatten waagt, en dierbaar leven,
Op hoop van voordeel, wyl de zee
Belooft een' goede reis en ree
Na korten tydt te zullen geeven,
En, als de kiel op 't water zweeft,
All' haar' belóften is vergeeten,
En uit den afgrondt opgeſmeeten,
Een eind'loos naberouwen geeft.

Qui

Qui te cumque rogant, & quæ te cumque rogantur,
Promittis ſociis omnia, Pyrrhe, tuis:
Fiet, erit, faciam, donabo, cras, modo, jam, nunc.
Quidvis poſcatur, nil tua lingua negat.
Munificus ſic eſſe putas? ſis blandus avarus;
Nam ceſſant, poſt tot ſplendida verba, manus:
Nec pro promiſſis grates tibi dicere par eſt;
Omnia promittens, omnia, Pyrrhe, negat.

B. B.

In de Apotheken vindt men gemeenlyk een groote reeks van fierelyke kruidtdoozen en potten, yder met een opschrift van heilzaame geneesmiddelen voorzien; hier leest men Rhabarbar, ginsch Cassia, daar Manna, en verder tinctuur van violen, oly van roozen, en veele andere naamen van kostelyke Medicynen; maar onderzoekt men dezelve vaten eens door, gy zult ze veeltydts of leeg, of met spinnewebben bezet vinden. zoo is het even eens gelegen met de meeste beloften en gunstige toezeggingen, die goedt koop gegeeven worden, maar zeer duur in 't volbrengen vallen. veel meêr nochtans ontsluiten zich deeze wydtmonden, wanneer 'er voordeel te begaapen of eigenbaat in te zwelgen valt. zy schynen dan geen woorden genoeg te konnen vinden, om de kraght hunner genegentheidt, en belofte van erkentenisse uit te drukken, en belooven goude bergen van dankbaarheidt en erkentenisse, maar hebben hun oogmerk niet bereikt, óf denken 'er zoo veel op, als 't kindt, dat eerst gebooren wordt.

Hier gaan de bergen zwaar, en maaken groot gedruis,
En baaren eindlyk. maar wat? een flechten muis.

Salomon zegt van deze ydeltuiten, dat zy zyn als wolken en windt, daar geen regen by is. zy volgen den aardtsvyandt des menschelyken geslachts na, die Christus van eenen hoogen berg de koningkryken der waereldt ende hunne heerlykheidt vertoonende, wel belooven dorst, dat hy hem alle die dingen geeven zoude, indien hy hem wilde aanbidden, daar hy 't zelve in zyne maght niet hadde, pleegende aldus een snoodt bedrogh al willens en wetens. in welk geval by de Rechtsgeleerden geoordeelt wordt, dat de bedrieger aan zyne beloften gehouden is, zoo de bedrogene zulks begeert, zynde anderzints dusdaanigh Verbandt in de rechten van geener waarde. als ook iemant iets belooft te zullen doen of geeven, zoo kan uit kraght van gemelde

melde belofte, niet alleen hy, maar ook zyn erfgenaam geconveniëert worden, als de rechtsgeleerden zeggen.

'T is ydereen by ervarentheidt bekent, dat de Amandelboom in 't begin der Lente het allereerſte aan het bloeijen raakt, en dus zynen bloeſſem voor 't gevaar van koude, miſt, en onweerwinden bloot ſtelt, en echter eerſt laat in den herfſt rype vruchten voortbrengt, daar de Moerbezyëboom, zeer laat bloejende, byna de allereerſte rype bezyën voortbrengt. met de Amandelboomen verſtaan wy hier die geenen, die boomen uit de aarde ſpreeken, veel belooven en weinigh of zelden iets geeven; gelyk wy door den Moerbezyëboom betekenen, die heel ſchaars iets belooven, maar zulks echter zomtydts doende, 't zelve ſpoedigh en metter daadt nakoomen. 't is immers 't merkteken van een voorzichtig man zich wel te verzinnen, eer hy iets begint, en alles wel rypelyk te overleggen, eer hy zich zelven door beloften aan iemant verbindt, ofte zich ergens in bloot geeft. dus vinden we in de Roomſche geſchiedeniſſen, hoe Fabius Maximus, de doorluchtige Veldtheer, de vervalle zaken van 't Roomſche Gemeenebeſt door zyn voorzichtigh wachten heeft te rechte gebraght. *faire & taire. zwygen en doen.* zegt het Franſche ſpreekwoordt. wie heuſch ende oprecht is, zal een koning van zyn woordt zyn. de Oſſen worden by de hoornen, maar een man by zyn tong gebonden. 't is veel beter een Moerbezyën, dan een Amandel-boom te weezen. woorden en daaden moeten ééne zaake zyn, nademaal hy,

Wiens werk zyn eigen tong beliegt,
Is waardigh, dat men hem bedriegt.

't is geen eerlyk man, die tot koſte van een goedt gewiſſe iemant belooft te verhoogen, en hem de ladder, om daar toe te geraaken, onttrekt, of een boom om ver laat hakken, waar van hy de Peeren aan iemant belooft heeft. hy is een trouwlooze bedrieger, die zyn woordt in zyn hals haalt, en zeggen durft. *Lingua ju-*

ravit. die belofte komt my niet in de keel. gelyk een zeker aloudt griekſch dichter dorſt zeggen:

> 'Myn tong, 't is waar, bezwoer dit wel,
> Maar myne ziel bleef buiten 't ſpel.

pleegende men dieswegens al voor langen daar van te zeggen: *Venereum jusjurandum. die eedt is met boter bezegelt.* Graciaan zegt in zyne konſt der wysheidt, dat de woorden panden van de bedryven moeten zyn, en by gevolg hunnen prys genieten. de boomen, die geen vruchten brengen, en niet dan bladeren geeven, hebben gemeenelyk geen hert. ende de Gravin van Aranda zegt in haar afbeelding der Edelen: *een man van aanzien moet zich nooit met woorden verplichten, indien hy niet verzekert is te konnen doen, 't geene men van hem verzoekt, en wanneer hy dat doen kan, zoo moet hy 't doen, eer hy dat belooft. hy moet zich ook zoo wel onthouden van zyne dienſten aan te bieden, als omzichtigh zyn in zich te vertrouwen op de aanbiedingen van anderen.* maar wie weet niet hoe zelden zulks waargenomen wordt, en hoe veele menſchen, om yder te verplichten, en voor beleefdt te gaan, wat hun verzocht wordt, rykelyk en zelfs ruimſchotiger, als gevraagt is, toezeggen, maar zelden nakoomen? van zulk eenen zingt de Puntdichter Bruno onder den naam van Warnar in deezer voegen:

> *De deune Warnar hadt my ſlaâ belooft te geeven,*
> *Hy gaf my veel met mondt, maar weinigh met de handt.*
> *Is weinigh geeven veel belooven in zyn landt,*
> *Had hy my beter nul op myn requeſt geſchreeven.*

voortydts zong al Ovidius in zyn minnekonſt:

> *Tuta frequensque via eſt, per amici fallere nomen:*
> *Tuta frequensque licet ſit via, crimen habet.*
> Bedrógh in vriendtſchaps ſchyn is veiligh en gemeen,
> Maar 't is een gruweldaadt, hoe ſchoon gy 't moogt bekleên.

want waar kunt gy deeze veel belovers, doch ſlechte na-

ko-

komers nader by vergelyken? daar zy van gelyken aart zyn, als de Cypresboomen, die, alhoewel zy hoogh verheeven ſtaan, nochtans geen vruchten draagen, gelyk eens de philozoof Phocion aan Leoſthenes ten antwoordt toevoegde, wanneer die de ſtadt Athenen tot den Oorlogh zocht te beweegen. wat waare 't nu wel te wenſchen, dat yder uit zyn herte verbande dat gemeene ſpreekwoordt: *Charetis pollicitationes:*

Veel belooven en niet te geeven,
Doet de gekken in vreugde leeven.

genoomen uit de leſſe van den minnedichter in 't bovengemelde boek:

Promittas, facito. quid enim promittere lædit?
Promiſſis dives quilibet eſſe poteſt.

Belooft ruimdadigh heên. wat kan belooven ſchaaden?
Een yder door belófte is ryk en onbeladen.

ende zich niet ſchuil hieldt, om zyne beloften geſtant te doen, 't zy hy die met een opzet, om te bedriegen, gedaan heeft, of naderhant daar van berouw gekreegen heeft, of niet in ſtaat is, om zyne verbinteniſſe te voldoen, veel minder op de aanmaaninge om die na te komen, daar meede niet den ſpot dreef, gelyk hedendaags maar al te veel gezien wordt!

Die in der daadt bedriegers zyn,
En heiligh leeven in den ſchyn
Die lekker, ruim en weeligh zit,
Hun ſpreekwoordt is gemeenlyk dit:
Belooven is der Ed'len gonſt,
Woordt houden is der Boeren konſt.

eigen voordeel weegt meeſt, en haalt de ſchaal over, zoo dat in dit deel maar al te veel bewaarheidt wordt, het geene J. de Dekker eertydts zong:

Zo ſchaarsheidt de waardy der dingen ryzen doet,
Zoo is een eerlyk man een onwaardeerlyk goedt.

GEHEIMENIS-ONTDEKKING.

Cognita techna nocet.

Hoe ſterk de regen valt, en neêrſtort van de daken
In 't ledigh water-vat, 't wordt echter niet gevult,
Nadien de duigen door een lange droogte kraaken,
En niet zyn digt gekuipt by 's Meeſters eigen ſchuldt:
Wes 't langbegeerde vogt ſtraks weghloopt door de reeten,
En 't acht'loos huisgezin gebrek aan water lydt.
Een voorbeeldt van u, die ſteets alles tracht te weeten,
Óf zelfs in raadt van Staat óf Kerk geroepen zyt,
En het verhandelde behoort geheim te houwen,
Maar naauwelyks een vrindt (gelyk gy meent) ontmoet,
Óf meldt hem 't ganſch beſluit, dat namaals u zal rouwen,
En tot uw ſcha gedeidt, en ſchande van uw bloedt.
Wie dan begeerigh óf gewaardigt is te weeten,
'T geheim van Kerk óf Staat, zoek' daar in niemants gunſt
Óf eigen voordeel, om een ſchrander man te heeten.
Die niet wel zwygen kan, heeft geen welſpreekens kunſt.

Lumine quod cæco, obſcura & caligine monſtrum,
Gnoſiacis clauſit Dædalus in latebris,
Depictum romana phalanx in prælia geſtat,
Semiviroque niteni ſigna ſuperba bove;
Noſque monent, debere ducum ſecreta latere
Conſilia, auctori cognita techna nocet.
Multa audire quidem, ſed parce audita referre,
Utque tibi caveas, proſpiciendo, docent.

A. Alciatus.

Men

M*en zoude beter een beete koole op de tonge konnen verdragen, dan een heimelyke zaake*, was het zeggen van Socrates, in 't oog hebbende die menſchen, die niets van 't geene zy weeten verzwygen konnen, maar zeggen moeten, *al ſtondt het mes*, zegt ons hollandtſche ſpreekwoordt, *op hun keel.* in dien gevalle gelyk zynde een ondicht vat, waar uit het water aan alle kanten doorvliet en weghloopt, hoe groote menighte daar ook in loopt of gegooten werdt; ofte een klomp ys, in eens menſchen handt gegreepen, en, hoe digt en verborgen daar in gehouden, door de warmte der handt ſmeltende, ende zich ontdekkende in de afleekende droppelen. Zoodanigen toonen voorzeker een kinderlyke onnozelheidt, ende een lichtvaardigh gemoedt. zy zyn even als een onbedreeven kaartſpeeler, die zyn medeſpeelers zyne hooge kaarten vertoont, en aldus zyn bekoomen voordeel verlieſt: zy bewaarheden het bekende zeggen, dat 'er vier dingen niet verborgen blyven, te weeten, een plamboom op een hooge rots, een ſcheur in een ſchoen, een gat in een meelzak, en een heimelyke zaake in een zot. ook zyn ze niet veel wyzer, die een verborgene zaak van een dwaas uitvorſchende, dezelve terſtondt aan ydereen gaan overbrengen, aldus beiden bewaarhedenden 't zeggen van Perſius in zyn eerſte hekeldicht:

Scire tuum nihil eſt, niſi, te ſcire, hoc ſciat alter.

Gy acht, het geen gy weet, van geene nuttigheidt,

Ten zy gy alles hebt aan and'ren weêr gezeidt.

ende dat dit geen nieuwe zaaken zyn, leeren ons behalven de heilige bladen de aloude hiſtoriën. zoo verhaalt de groote Eraſmus in zyne ſpreuken van de Lacedæmoniërs, dat op hunne openbaare gaſtmaalen te zamen-

zamenkoomende, de oudtste der Gasten aan de anderen de deure wees, daar nevens zeggende, *daar moet niets van onze gespreken uitgaan.* hier door betekenende, dat niemant van 't geene daar ruimborstigh gesprooken wierdt, iets na moest praaten volgens de inzettingen van den wyzen Lycurgus. zoo vindt men elders, dat Alexander eenen brief van zyne moeder vol beschuldigingen tegens Antipater, en verscheidene geheime zaaken begrypende, ontfangen hebbende, en dezelve leezende, Hephestion den zelven van ter zyde, en zonder dat de Koning hem zulks verboodt, mede bezien en geleezen heeft, maar dat Alexander na 't uitleezen van den zelven zyn Zegelring van zyn vinger getrokken, en op zyn boezemvrindts mondt gedrukt heeft, hier meede hem vermaanende de zaak geheim te houden, gelyk dezelve, hoe zeer hy Antipater ook haaten moght, wel nagekoomen heeft. dus wordt meede van Euripides getuigt, hoe hy, van iemant hem zyn bezwaarde spraak verweeten wordende, aardigh ten antwoordt gaf, dat zulks quam, om dat de geheimen in zynen mondt verrot waaren, beteekenende dat hy dezelve kost verzwygen, want de dingen, die in een schuilhoek te zaamen gepakt werden, verrotten ende vergaan gemeenlyk. maar dat alle, ja zeer weinige menschen dit navolgen konnen, is meer dan al te wel bekendt; edoch hoe wenschlyk waar het niet, dat deezen dan niet trachteden, om alle geheimen te moogen weeten, en met den blyspeldichter Philippides, volgens 't verhaal van dien wyzen Rotterdammer, de geenen, die dezelve hun wilden mededeelen, van de handt weezen; want dezelve heel gemeenzaam met den Koning Lysimachus zynde, ende van hem gevraagt, wat hy gaarne begeerde te erlangen, antwoordde, *alles wat gy believen zult, indien gy slechts geen geheime zaaken my mededeelt.* beteekende hier meede, dat het gevaarlyk is, der Grooten verborgentheden te weeten,

als

als waar door men zich zelven in doodts gevaar ſtelt, wanneer men zich daar het allerminſte van ontvallen laat; gelyk zulks de Hoofdtmannen van Percennius Niger ervaren hebben, dewelke volgens 't verhaal van Herodianus door de zoonen van keizer Severus bewoogen, om hunnes Meeſters geheimen te openbaaren, van Severus, na dat hy zyne zaaken wel verzekert hadde, als verraaders gedoodt zyn geworden. overgeeſtigh en verwonderlyk zong eertyds het Groote Delſſche Orakel, die geleerde Hugo de Groot, over de deugdt van weinigh ſpreeken in een Zamenſpraak tuſſchen Vader en Zoon, alwaar de Zoon vraagt:

Z. *Veel klappen baart dat ooit profyt of nuttigheidt?*
V. *Neen: want een, die veel praat, verlieſt lofwaardigheidt.*
Z. *Wat quaadt volgt hen toch na, die zich hier toe begeeven?*
V. *Quaadt wenzel, tydtverlies, en prykel daar beneven.*
Z. *Wat qua gewoonte kunt gy doch hier in bevroen?*
V. *Die veel ſpreekt, ſchaamt hem niet veel dingen ook te doen.*
Z. *Wat noemt gy tydt-verlies? dat moet ik u meê vragen.*
V. *De tydt, ſchynt, duurt te lang, wy gaan hem zelfs verjaagen.*
Z. *Veel ſpreeken kan dit ons ook brengen in den noodt?*
V. *Een onbedwonge tong helpt menigh aan zyn doodt.*

De Philozoof Anaxarchus van den Cypryſſen Tyran Nicocreon gepynigt wordende; ten einde hy zyn medeplichtigen zoude ontdekken, en na veele verwytingen over zyne ſchimpredenen, gedreigt van de tonge te zullen doen uitſnyden, antwoordde onverſchrokken: *dit lidt mynes lichaams, verwyfde jongeling, is in uw geweldt niet.* en te gelyk zyn tong af bytende, om niet te klappen, ſpoog hy dezelve hem in 't gezicht.

Feſtus Pompejus meent in zyn boek van de betekeniſſe

nisse der woorden, dat de Minotaurus, of 't mensch-paardt, onder de veldttekenen der Romeinen gestelt is geweest, om te betekenen, dat de Raadtslagen der Princen niet minder verborgen moeten weezen, dan voortydts was het doolhof in 't eilandt Creta, de schuilplaats van den Minotaurus, ende dat zulks voornamentlyk in krygshandel moet waargenomen werden, als waar in het voorneemen om eenige tocht te onderneemen, zeer veel tot de overwinninge doet, indien het zelve niet uitlekt, en van den vyandt ontdekt wordt, eer het zelve wordt in 't werk gestelt: dies plaght Scipio Africanus te zeggen, dat, indien zyn hembdtrok wist, wat hy voorgenoomen hadt, hy den zelven van zyn lyf zou trekken en verbranden. de ondervindinge heeft voormaals Koning Lodewyk den stamelaar leeren zeggen: *multorum manus, paucorum consilium.* dat is,

Wilt u met weinig liên beraân,
Met veelen 't Oorlogh onderstaan.

waar mede de spreuke in den Lusthof van den Hertogh van Mantua overeenstemt:

Tace quod taceri vis,
Zwyg het geene gy wilt gezwegen hebben.

en,

Plurimum facere, minimum loqui.
Doet veel, maar spreekt weinigh.

Pauca cum aliis, multa tecum loquere. dat is, *spreekt weinigh met anderen, maar veel met u zelven.* was de zinspreuke van keizer Hendrik den vyfden, te kennen geevende, dat het inzonderheidt Princen ende Vorsten betaamt hunne aanslagen, raadt en voorneemen heimelyk

lyk te houden, en met weinige wyze mannen te overleggen, wat beſt gedaan zy in voorvallende zaaken: en keizer Hendrik de zesde hadt voor een gemeen ſpreekwoordt, *qui tacendi non habet artem, nec loquendi novit opportunitatem.* dat is: *die de konſt niet heeft van te zwygen, die weet ook niet wanneer hy ſpreeken zal.* dus zegt Menander, dat die geene wys is, die wel weet, waar en wanneer hy ſpreeken zal, als ook waar en wanneer hy zwygen moet: want niets is waarachtiger, dan het zeggen van den ouden leeraar Hugo, dat 'er is een tydt, in welken men wat ſpreeken magh, maar dat 'er geen tydt is, in dewelken men zeggen magh, al wat men weet. ofte wil. *in der waarheidt*, zegt de diepzinnige Gracian in zyne konſt der Wysheidt, *een wys man moet zich geſlooten houden, en byzonder, wanneer hy de lieden niet kent. hy doorgrondt eerſt de droogh-tens, maar boven al, indien zy hem aandryven, of die diep zyn.* en wederom in zyn 43 grondtregel: *de Wyze neemt de wyk in 't heiligdom van zyn ſtilzwygen, en indien hy ſomtydts zich openbaart, dat is dan aan weinigh lieden, en altydt aan andere wyzen;* want dicht te weezen voor een Regeerder, verhoedt niet alleen tegenbeleidt, maar maakt ydereen beducht, en opmerkende op zyn dingen, 't welk aanzien geeft. des moet men alles verzwygen, wat niet nut is verkondigt te worden. weinigh bedenkt men, dat de Geheimenis eerbiedigheidt verwekken kan, en een hert dat de geheimen verborgen houdt, een welgeſloote en verzegelde brief is, betoonende de onthoudinge dat men een groote heerſchappy op zich zelven heeft, die een' onſterffelyken roem verwekt, gelyk de Roomſche jongeling Papirius, volgens de getuigeniſſe van Aulus Gellius verkreegen heeft; als die, volgens de doenmalige gewoonte der Romeinen nevens zynen Vader, een Raadtsheer zynde, in den Raadt geweeſt, en van zyne moeder gevraagt naar 't geene daar verhandelt en beſlooten was, antwoordde,

dat

dat zulks geheim moeſt gehouden worden, doch dies te meerder aangezocht en genoopt om 't zelve te openbaaren, zich door deeze volgende logen gered heeft: namentlyk dat men gehandelt hadde, of het niet nutter en voordeeliger voor het Gemeenebeſt zoude weezen, dat één man twee vrouwen hadt, dan ééne vrouw twee mannen: waar op zyne moeder meêr andere vrouwen opgemaakt, en dus op 't Raadthuis een geweldige opſchuddinge verwekt hebbende, roepende, dat het ongelyk beter waar, dat één vrouw twee mannen, dan één man twee vrouwen hadde, zoo is Papirius opgeſtaan, en heeft den Raadt, geheel verwondert en verbaaſt over deezen oproer, den geheelen handel ontdekt; waar op goetgevonden en vaſtgeſtelt is geworden, omme voortaan geene Jongelingen meerder toe te laaten in de vergadering te koomen, uitgezondert Papirius om zyne beproefde ſtilzwygentheidt, die te zyner tydt haaren verdienden lóf en belooning erlangt, volgens 't zeggen van Horatius:

Eſt & fideli tuta ſilentio merces.

dus vermaant J. de Dekker zynen Broeder David, reizende naar Ooſtindiën, in zeker gedicht in deezer voegen:

Laat omzicht óf voorzichtigheidt
Staâg ſtaan aan 't roer van uw beleidt;
Die deugdt beſtier' uw zwygen, praaten,
Uw gaan en keeren, doen en laaten.
Schoon zy in allen wordt vereiſcht,
Zy dient voor allen een, die reiſt;
Die reizen wil, moet zien en hooren
Met duizendt oogen, duizendt ooren.
Laat nooit losmondigh barſten uit,
Wat gy in kiſt óf boezem ſluit.

VERWYT.

Dum turbat turbatur & ipſa.

Dees' nieuwe vondt en konſt, om modder op te haalen
Tót diepinge van gracht en havens met een wiel,
Dat door verwiſſeling van paarden blyft aan 't maalen,
En de opgetrokke ſlyk werpt in een platte kiel,
Verbeeldt den waaren aardt van die, door nydt gedreeven,
Huns naaſtens misbedryf en langverhoole val
Alom verkondigen, en wederom doen leeven,
Zelfs maakende eenen berg van 't allerdiepſte dal,
En 't ſtille water van een goedt gerucht beroeren
Om overal vol waan het hooghſte woordt te voeren,
En uit eens anders ſchandt te trekken lóf en prys,
Die hun van dwaazen en verblindden wordt gegeeven,
Daar een verſtandigh man, die 't al naar waarde ſchat,
Merkt, dat de modder, die door 't radt wordt opgedreeven,
De ſchuit en molen zelfs ontreinigt, en bekladt.

Bent.

Beneficii omnis turpis exprobratio eſt;

Omnis moleſta eſt, quæ exprobatur gratia.

Solvet ſibi ipſi debitum exprobratio.

B. B.

Heeft Godt ons den vryen toom van 't gemoedt toevertrouwt in zoo verre, dat de ondeugden, uit natuurlyke oorzaaken ſpruitende, door den wille, vlyt en tucht, volgens den regel en 't voorſchrift van des Heeren geopenbaarde woordt uitgeroeit, en dat de driften, die de Natuur mede brengt, door de gezonde reden beteugelt en geregelt konnen worden, gelyk men ontallyke voorbeelden zoude weeten op te noemen, en onder anderen dat van Stilpo, die uit der aart tot den dronk en vrouwen overmatigh geneigt, gemelde driften zoodanigh wiſt te betoomen, dat niemant eenige voetſtappen van die wellußen in hem beſpeuren konde. hoe verre dan ontaarden zy van den menſche niet, die de quaade geſteltheidt van hun gemoedt in hunne tong niet dempen ofte ſtuiten, en, buiten het beſtier der Rede zynde, ook buiten de gedaante niets menſchelyks verbeelden, en eer den naam van beeſten verdienen? onredelyk ſpreeken zy, die hunnen naaſten eenige voorheen bedreevene, doch gebeterde dwaalinge verwyten, ófte wel eenige beweezene weldaaden, konnende op dusdanige verwytende tonge gepaſt worden het zeggen van Syrach Ecclef. 34. vers 25. *als de eene bouwt, en de ander afbreekt, wat winnen zy meer dan moeite?* wanneer men iemant eenigh voordeel, hoe gering zelfs, ooit beweezen heeft, moet men dit niet alleen overal uittrompetten en verkondigen, maar ook die 't zelve genooten en ontfangen heeft, toeduwen, zoo men de gewoonte dezer tyden volgen zal. maar wat zegge ik deezer tyden? neen van alle eeuwen. zoo verweet Appius het Roomſche volk, dat het hem moeſt bedanken van in de plaatze eenes ſtommen en qualykbeſpraakten, een welſpreekenden Burgermeeſter in Lucius Volumnius, zyn amptgenoot, te hebben verkregen, waar op het Latynſche ſpreekwoordt gezien heeft. *Tangere hulcus. iemant op zyn zeer taſten.* dusdanige verwyters betoo-

betoonen, dat zy een ſterke, doch zeer quaade geheugeniſſe hebben, wyl zy hunne betoonde weldaaden den ontſanger daar van verwytende, zaaken, die men beſt vergeeten moeſt, beſt koomen te onthouden, en door hun ontydigh te voorſchyn koomen hunne ongerymtheidt vertoonen. welke konſt Themiſtocles zeer naaukeurigh aangemerkt heeft gehadt, zeggende tegen iemant, die hem de konſt der geheugeniſſe leeren wilde, dat hy veel liever de konſt van 't vergeeten wilde kennen, dewyl de geheugeniſſe in alles, wat ons verdriet moet toebrengen, overdadigh, en in alles wat ons vermaak zou konnen geeven, onvrugtbaar bevonden werdt. ook is naar het zeggen van Tacitus, Hiſt lib. 4. het gedenken aan weldaaden tot een laſt, voornamentlyk, zoo ons die voorgeworpen worden, en wy die niet betaalen konnen, wyl de verbintenis het vermoogen overtreft. zoo verre zelfs is de waereldt al vervallen, *dat*, gelyk Tacitus Annal. 4. zegt, *de weldaaden zo verre alleen verheugen, als zy ſchynen te konnen betaalt werden, en dat wanneer zy dat zyn te boven gegaan, 'er haat voor dank gegeeven wordt.* Seneca zegt niet minder kraghtig Epiſt. 81. *dat het een verderffelyke zaak is, iemant groote weldaaden te bewyzen. want, om dat hy 't ſchande rekent die niet weder te erkennen, wil hy dien geenen niet hebben te leeven, aan wien hy dezelve erkennen moet.* weshalven de zelve Seneca lib. 7. de benef. cap. 12. wyzelyk raadt, dat wie eenigen dienſt aan iemant gedaan ofte weldaadt beweezen heeft, zulks niet verwyte. en Plautus met goede reden zynen vader roemt, dat hy nimmer eenigen betoonden weldaadt ophaalde, zeggende in de voorreden van zynen Amphitruo:

Sed mos illic nunquam fuit patri meo.

Ut exprobraret quod bonis faceret bene,

Gratum arbitratur esse id à nobis sibi,

Meritoque vobis bona se facere quæ fecit.

dat is:

Het heeft myn Vader nooit gespeeten,
Dat hy zyn vrinden bystandt boodt:
Ook heeft hy niemant ooit verweeten,
Dat hy hem bysprong in zyn noodt.
Vernoegt van zyne dienstbetooning,
Als die zyn vrindt behaaglyk is;
Eischt hy daar nimmer voor belooning,
Maar wacht een stille erkentenis.

dusdanige Verwyter handelt even eens, als een overkonstigh Schryfmeester, die een nederig vertoogschrift met een byzonderen schoonen letter opgestelt hebbende, in plaatze van eenen zandtkoker de inktpot daar op uitstort, ende 't zelve aldus geheel uitwischt; ofte als de vogelen, die by Horatius den Rave verwyten, dat hy zyne veeren van hun geleent heeft, ende die wederom eisschen.

Nogh slechter is het, dat men zynen naasten eenigen voorheen bedreeven of begaanen misdaadt, die met berouw gebetert is, in den neus wryft, ende de oude leemten ophaalt. *refricare cicatricem*, noemden 't de Latynen, afgeleidt van eenigen wonde des lichaams, die met een roof begroeit, zeer hevigen pyn verwekt, wanneer de roof daar af gestooten wordt. heel anders handelt Gódt met den zondaar, vergeetende uit genade alle deszelfs gebreeken en overtreedingen, gelyk de Apostel Jacobus getuigt in zynen Zendtbrief, zeggende in 't vyfde vers van het eerste hoofdstuk: *ende indien iemant*

iemant van u wysheidt ontbreekt, dat hy ze van Godt begeere, die een iegelyk mildelyk geeft, ende niet verwyt. maar zal men zeggen, heeft Godt door den Propheet Nathan den koning Davidt niet verweeten 2 Samuel 12. zyne ondankbaarheidt, zeggende, *ik hebbe u ten koning gezalft over Israël, ende ik heb u uit Sauls handt geredt, ende ik hebbe u uwes heere huis gegeeven, daar toe uwes heere wyven in uwen schoodt; ja ik heb u het huis Israëls en Juda gegeeven?* ik antwoordde, dat Godt hem zyne beweezene gunsten niet verweet, als wanneer Davidt zich aan overspel met Bathseba, en doodslagh aan Uria schuldigh gemaakt hadde, ende des Heere woordt verachtte, gelyk hy zelfs hier na betuigt heeft, en om vergiffenisse smeekt: *ik hebbe gezondigt tegens den Heere.*

Als m' u getuigen roept; zoo wilt zoo veele myden
Te klappen van uw vrindt, als uwe eer kan lyden.

zegt Johan de Brune de Jonge in zyne zederymen, om dat men zich hier door hunnen haat op den hals haalt, schoon het verwyt al eens op de rechte zyde valt, gelyk dus Malchus tegens Johannes by J. de Dekker in zyn Treurspel de Dooper uitroept:

Indien ik leeven magh, dit bits en bitter spreeken
Zal ik u, (zweere ik u) wel bitter op doen breeken.
Gy zult, gy zult eerlang al voelende verstaan
Hoe dapper dat het smert den Ouderen te smaân.
De schriftgeleerde Schaar zoo schandigh uit te kryten,
Den meesteren zoo stout hunn' lemten te verwyten:
En aangezien gy ons en onze gunst versmaadt,
Zoo proef ten laatsten dan de kraght van onzen haat.

menschen van verstandt, die den zin wel verstaan, zullen den toom wel intrekken voor de lichtgelovigheidt, zoo wel in 't geene voordeeligh schynt, als in 't geene hun naadeeligh aan de goede faam hunner naasten voorkoomt, nadien de waarheidt, aan dewelke 't meest gelegen leidt, nooit ofte zeer zelden anders dan half gezegt wordt, en dat nogh wel met een geweldige wraakzucht verzeldt; maar de waereldt is 't minst van dusdanige verstandigen voorzien, die de wraaklust hier van de waarheidt afgezondert konnen zien, nadien zy, als een schoone Juffer beschaamt zynde, meest vermomdt gaat, en aldus by de zodanigen onbekent voorby gaat. best is het dan dusdanige norrigaardts en verwyters te schuwen, en hen in hun eigen sop te laaten gaar kooken, onderwylen ons leven zodanigh aanstellende, en zoo veel mogelyk schikkende, dat men hunne stoute tonge niet te vreezen heeft, waar door de Nydt zyn oogmerk missen zal, om zyne quaadtaardigheidt op ons te oeffenen, even gelyk het yzer door de roest, in zyn eigene boosheidt stikkende. hoort eens wat raadt Epictetus u geeft in zyn handtboekje tegen deeze quaadtspreekers:

Hoort gy, dat iemant van u qualyk koomt te spreeken,
Zoo voegt u niet, dat zulks van u wordt wederleidt.
Maar denk, wist hy 't, hy hadt van my nogh meer gezeidt,
En zyn quaadtspreeken van myn quaadtdoen zou niet steeken.

want die de zwakheidt heeft, om zich deswegens te vertoornen, verbreekt zoo wel, als de verwyters, de liefde, den grondsteen der burgerlyke gemeenschappen; van Godt zoo ernstighlyk in de wet der steene tafelen ons aanbevoolen, en kent de vruchten niet, die 'er door de bezoekingen, verdrukkingen en vervolgingen ontspruiten,

ten, nadien men die kennende, de geenen, die ons beledigen, zou lief hebben. bestaande de waare rykdom van een vroom en oprecht man, gelyk Epicurus zegt, in bevrydt te zyn van snoode gemoedtsdriften, daar de boozen nimmer van armoede bevrydt zyn, wanneer men de quaade gesteltheidt van hun gewisse overweegt, dat hen gestadigh onrustigh maakt. aardigh zegt de Heer Outhof in zyne nieuwelyks uitgegevene zedelessen, in het hoofddeel van de liefde, dat *een hart zonder liefde is gelyk een lamp zonder olie, en de liefde zonder hart eene offerhande zonder vuur, een rookwerk zonder reuk, een lichaam zonder leeven, ende eene bloote schaduwe zonder de minste waarheid.* doch men magh dit quaadt gebruik van verwytinge zoo listigh bewimpelen, als men wil ofte kan, de liefde, als gezegt is, lydt niet, dat men zyne naasten dus lelyk afschildert, zeggende Terentius:

—— Si ego digna hac contumelia
Sum maxime, at tu indignus, qui faceres tamen.

Zoo ik uw bits verwyt
Ooit heb verdient te lyden,
Zoo voegt 't u niet vol spyt
Myn handel te bestryden.

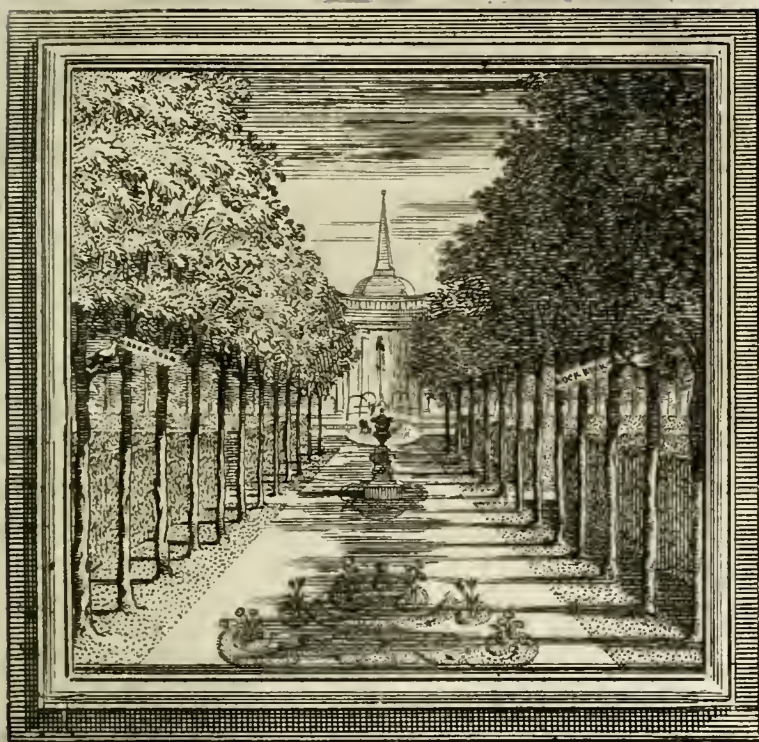
zoo dat men de waereldt wel ziende, dit zeggen van zeker Dichter bevestigt vindt:

Werwaarts men zich keere óf wende,
Zyn gebreken zonder ende;
Zie de waereldt in 't geheel,
De Ondeugdt heeft het grootste deel.

EIGEN LÓF.

Nil nisi propria laudat.

De Koekkoek in den morgenstondt
Der prille Lente uit 't nest gevloogen,
Van vreugde en blydtschap opgetogen,
Wyl 't aardtryk opluikt van zyn wondt,
Door winterkoude en onweersvlaagen,
Zoo wreedt, en fel, en diep geslagen,
Begeeft zich boschwaart, vliegt en springt,
Tót hy, op eenen tak gezeeten,
Zyn naam en lóf komt uit te meeten,
En *koekoek*, *koekoek*, *koekoek*, zingt;
Daar Leeuwerik en Nachtegaalen
Des hemels gunst met dank betaalen.
Gy zyt die koekoek, dwaaze mensch!
Dien eigenliefde zoo benevelt,
Dat gy steets van uw' deugden revelt,
En eigen lóf voldoet uw wensch
En lust van het verwaande harte,
Tót wysheidts allerdiepste smarte.
Gy ziet Gódts gunst en wys beleidt
In 't allerkleinste kruidtje leeven,
En hoort u nutte lessen geeven,
Maar zonder vrucht óf dankbaarheidt,
Nadien waanwysheidt noopt uw zinnen,
Elks roem te wraaken, u te minnen.

Plerisque genius indolesque non abeſt,
Unde indipiſci ſplendidum nomen queant:
Sed opſtat orſis arrogans amor ſui,
Quodque aſſecutam ſe ſuperba gens putat
Non amplius labore venari ſtudet:
Sanare tales ipſa ſi velit Salus
Vix poſſit bilum, quippe nil æque fugit
Morbi hujus æger, ac medentium manus:
Maloque lætus unice ſibi placet,
Atque in ſolutum cuncta prodigus capit
Trophæa laudum. cor philautia tumens
Se ſapere ſolum, cæteros vappas putat.

D. B.

Zich

Zich te pryzen is verwaantheidt, zegt Gracian in zyn konst der wysheidt, *zich te laaken is geringheidt, en 't geene een gebrek is van wysheidt in den geenen, die spreekt, is een moeijelykheidt voor de geenen, die hem hooren.* want niets gaat zekerder, dan dat de openbaare verwaantheidt onverdraaglyk is, en de bovenmatige nederigheidt altydt verdacht wordt van een verborgene verwaantheidt. Juan Rufo zegt, dat hy, die zich zelven pryst, qualyk spreekt van den besten vrindt, dien hy heeft. deeze eigen lof nu is de dochter van eigen liefde, die 't verstandt zoo verre benevelt, dat zy den mensch hovaardigh, vadtzigh, om naar waaren roem te streeven, en een verachter van andere menschen maakt, ende zoo verre vervoert, dat hy niet dan zyn eigene daaden en woorden pryzen zal; waarom Seneca in zyn verhandeling van de gerustheidt des levens te boek gestelt heeft, dat veele tot wysheidt zouden gekoomen konnen hebben, indien zy zich niet ingebeeldt hadden, daar reeds toe gekoomen te weezen. dus verdichten de oude Poëten, hoe Narcissus, verachtende de liefde der Nymfen, by geval in een beekje zyn eigen weezen beziende, daar op smoorlyk verlieft is geworden, ende aldus van liefde tot zyne schaduwe quynende gestorven is; verhaalende Plutarchus iets diergelyks van eenen Eutelidas in zyn 15 boek der Tafelredenen, 't welke ik aldus van J. de Dekker berymt vinde:

Als eens Eutelidas in zekere rivier
Zyn blonde lókken zagh en purperroode wangen,
Hy dócht zich armen knecht, zoo fris, zoo fraai, zoo fier,
Dat hy door eigen min betovert en bevangen,
Voor eerst aan 't blaaken sloeg, daar na aan 't quynen quam,
't Welk hem gezontheidt, moedt, en aardigh blós benam.

Ovidius verhaalt in 't zesde boek van den Almanak dier-

diergelyke verwaantheidt van den Sater Marſyas, Phœbus ten zangſtrydt uitdaagende, na dat hy de fluit, van Minerva weghgeworpen, gevonden hadde. 't welke de weêrgalooze Antonides overkonſtigh geboetzeert, aldus nagelaten heeft:

De Sater Marſyas, hier achter eenen boom
In 't bloeijendt waterliſch en biezen weghgeſchoolen,
Komt voort op haar vertrek gekroopen uit zyn holen.
Hy ziet rondtom, verbaaſt op 't ruiſſchen van een bladt,
Uit vreeze óf zy miſſchien die koſtelyke ſchat
Weêrhaalen moghte, en hem van het kleinoodt berooven.
Nu durft hy zich verwaandt een grooten naam belooven.
Nu zal hy zyn gezang, dat onbeſchaafdt geluidt,
Vermengen met den klank van haar verworpen fluit.
Nu zal hy ze allen, die niet voor zyn zangen zwegen,
Met zyne waardigheidt en konſt verre-overwegen,
Of overſchreeuwen met zyn onbeſchaamden toon,
En zetten op zyn hoofdt Apollôs lauwerkroon.
Van dees verwaantheidt dus tot barſtens opgeblaazen,
En zwellende als een padde, of kikvórſch, die aan 't raazen,
Nu in haar ſchor gekryt de hoogſte wellust vindt,
En ſteekt twee blaazen op vol damp en yd'len windt,
Laat hy zich overal op veldt en drieſprong hooren,
En leidt met blydtſchap bei zyne onbeſnedene ooren
Ten dans en reije op dat erbarmelyk muzyk.
Waar vindt men, zegt hy by zich zelven, myns gelyk?
Wie zal by Marſyas niet wenſchen te verkeeren?
Om uit myn eigen mondt zoo groote konſt te leeren,
Die niemant zich verſtaat, als ik, als ik alleen.
En ſchoon ik maak die nu aan anderen gemeen,
Nógh zal het my tot eene doorluchte glory ſtrekken,
Dat ik de meeſter ben in dat geheim te ontdekken,
En de Overſte, die heb den zangrei aangevoert.
My dunkt, ik zie nu elk alreê den mondt geſnoert,
Die ooit vermetel my zou durven tegenſpreeken,

En ben geſtraft, die naar myn zangkroon durven ſteeken.
Ten minſten zal ik by myn Saters hooghgeacht,
En myne Nymfen hier van allerlei geſlacht,
Al wie me in 't licht durft ſtaan, haaſt weeten klein te maaken,
Met bitter en vol nydt by elk hun konſt te laaken.
Zoo blyft de glory als in eigendom verpandt
Aan my, en hun, die my navolgende op dien trant,
Zich onder myn bannier in 't veldt van eer begeeven;
En weeten, dat men maar moet willen, om te ſtreeven
Ten ſteilte van een konſt, daar zoo veel lóf aan kleeft:

eige lóf ſtinkt, zegt ons hollandtſche ſpreekwoordt, waarop de ſcherpzinnige Cornelis van Ryſſen in het tweede deel zyner Snel- en Puntdichten doelt, zeggende:

Denys pryſt ſtaag zich zelf, en is het ſpreekwoordt waar,
Dat eigen lóf maar ſtinkt, zoo moght hy liever zwygen,
En laaten 't and'ren doen, of hy raakt in gevaar,
Een ſtinkendt keelgat door zyn eigen lóf te krygen.

zyt niet wys in uwe oogen, zegt Salomon in zyne Spreuken, en de groote Apoſtel der Heidenen in zynen Zendtbrief aan de Romeinen; *zyt niet wys by u zelven;* want *in proprias laudes odioſa jactatio eſt.* het is haatelyk en leelyk, als iemant zich zelven roemt en pryſt, zegt Cyprianus, en de wyze man Spreuken 27. *laat u een vreemde pryzen, en niet uwe mondt: een onbekende, en niet uwe lippen.* men vindt ook nergens wetten, die ons toelaaten getuigeniſſe van ons zelven te geeven, óf Rechters te zyn in onze eigene zaaken. zeer wel zegt Cato in zyne koppeldichten:

Nec te collaudes, nec te culpaveris ipſe.
Hoc faciunt ſtulti, quos gloria vexat innanis.

dat

dat is:

Veracht u zelven niet; wil ook u zelfs niet pryzen.

Zy, dien dees' roem gevalt, hun dwaasheid klaar bewyzen.

dit fchynt de Heer Willink in 't oog gehadt te hebben, als hy in zyne Chriftelyke Zededichten opzingt:

Een opgeblaaze hart, vervult
Met wysheidts waan, zal nimmer vatten
De kennis, om met taai geduldt
Te raaken aan der wysheidts fchatten;
Het acht zich zelfs te vroedt en wys,
En laakt hem, wie het ooit kan leeren,
Als hadt het reets de vafte fpys
Der wysheidt, en hem niets kon deeren.
Gelyk een volgeftooke vat
Van flechte vocht zal overloopen,
Schoon waardiger en beter nat
Daar zacht werdt boven op gedroopen:
Dus blyft het ook vervult met waan,
En flaat al 't wyffelyk vermaanen
Steedts in den windt, daar 't voort zal gaan
Op 't padt, het geen de drift zal baanen.

't zyn zotte hoofden, zegt de Zeeuwfche Raadtpenfionaris De Brune in zyn banketwerk, *die den lof uit hun eigen mondt ontfangen; welkers tonge geduurigh kittelt om van hun eigen lof en verdienften te fnappen, en die geen ey konnen leggen, of zy moeten kakelen, en te kennen geeven, hoe nut zy in de waereldt zyn.* maar hoe verre van

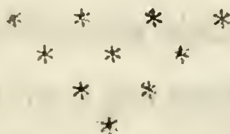
van deeze dweeperyen de verſtandige lieden zyn, leert ons Ignatius, zeggende: *Laudantes me flagellant. die my pryzen, pynigen my.* verhaalens waardigh is ook in deezen het voorval tuſſchen Alexander en Ariſtobulus; die, als hy Alexander een zeker boek voorgeleezen hadde, in 't welke hy deszelfs daaden op 't hooghſte geroemt hadde, van Alexander, hem het boek uit de handen neemende, en overboordt werpende, toegevoegt wierdt, Ariſtobulus! gy waart waardigh, dat men u by het boek in 't water wierp, om dat gy my in myne tegenwoordigheidt dus roemen durft. hoe veel weiniger betaamt het dan, dat iemant zich zelven pryſt? 't geene evenwel niet meer als dagelyks gepleegt wordt, alhoewel zy dienshalven by de verſtandigen veracht worden. dus verſchaft ons H. Bruno een aardigh puntdichtje op een blaaskaak, dat aldus luidt:

Een ſnorker, die altydt gaat van zyn' wysheidt roemen;
Quam ik eens by geval een heelen gek te noemen.
Dat, zeide hy, was valſch. ik lach 'er dubbeld meé.
Is hy geen heele gek? hy is de helft van twee.

want daar alle overhoofdigheidt haatelyk is, en voor zommigen zelfs doodelyk, daar is het gevoelen over onze eigene bequaamheid verderffelyk voor ons verſtandt, en het ontdekken van die verbeelding doodelyk voor onze achting, zynde het zeer moeijelyk voor zulke waanwyzen, om zich uit dien dut te redden van zich tot de hooghſte bediening bequaam, en een algemeene toejuiching der waereldt overwaardigh te rekenen, beneevelende de eigen liefde zodanigh hun verſtandt, dat 'er wel ſpiegels voor dienden te wezen, als 'er voor het aangezicht zyn, nadien 't verſtandt zyn eigen zelfs ſpiegel moetende weezen, zich zeer lichtelyk bedriegt, ende elk van zich zelven oordeelende, terſtondt verſchooningen en

uit-

uitvluchten weet te vinden, en zich door zyne driften laat omzetten, welke een wys man voorzichtig weet te verbergen, wel bewuſt, dat het begaan ééner dwaasheidt iemant volſtrekt geen dwaas doet zyn, maar wel dat hy zulks niet kan verbergen. *de volmaaktheidt moet in u zyn, en het pryzen in den mondt van een ander. hy, die de onbeſchoftheidt heeft van zich zelven te roemen, verdient wel geſtraft te worden met het ſtilzwygen van alle de anderen*, zegt Gracian. zediglyk moet men van zich zelven, en van zyne zaaken oordeelen. een groote inbeelding heeft aller verachtinge tot een beul. dus zegt de jonge Plinius. lib. 8. epiſt. 23. *'t is een merkteeken van groote voorzichtigheidt, anderen wyzer als ons zelven te gelooven, en van een welgegronden geeſt te willen leeren.* het welke Agricola volgens 't verhaal van Tacitus in deszelfs levens-verhaal wonder wel zich te ſtade opvolgde, niet een enkel laurierbladt in den brief, aan den keizer geſchreeven, gelyk de gewoonte was, ſteekende, nochte zyne bevochte overwinninge op de Engelſchen eens Victory noemende; door welke ontveinzing hy zynen roem vermeerderde, zeggende een iegelyk, dat zodanige man, die zoo groote zaaken niet deedt achten, zonder twyfel nogh hooger in zyne gedachten hadt.

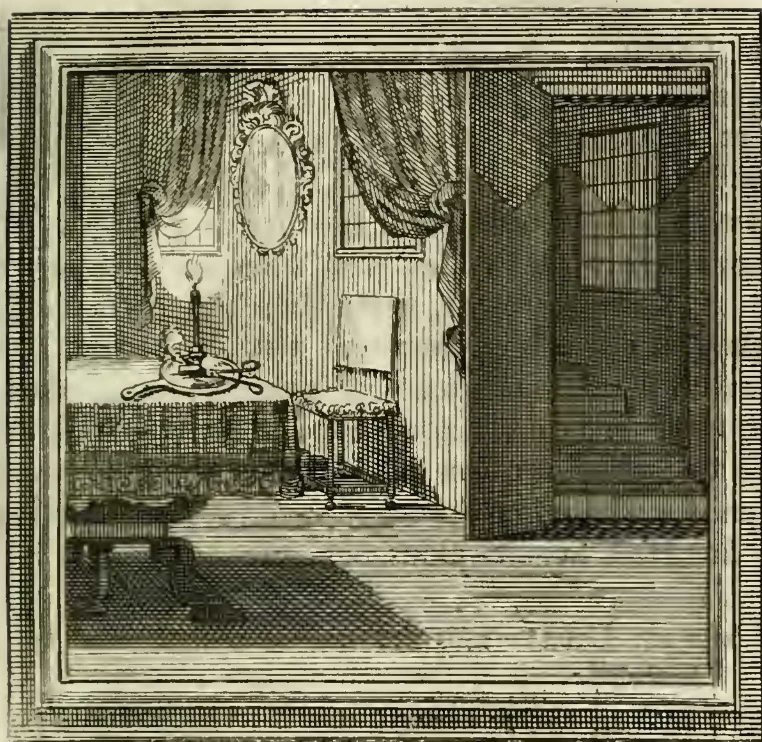

QUAADTAARDIGE BERISPINGE.

Et mungit & pungit.

Wie anderen beriſpen wil
In konſten, redenen óf handel,
Zy onbevlekt in daadt en wil,
En houde altydt een rechten wandel;
Want wie zich hier door haat óf nydt
Vervoeren laat, miſt 't ſpoor der reden,
En maakt zich vuil door zyn verwyt
Aan zyne ontdekte vuiligheden,
Gelyk een Snuiter, om 't gezicht
By nacht en avondt in 't beſchouwen
Van eenigh voorwerp door het licht
Der kaarſſen beter te onderhouwen,
Wel 't afgebrande pit beſnoeit,
En 't rook'righ licht dus komt verklaaren,
Maar 't quaadt, zoo dikwyls uitgeroeit,
Wil in zyn boezem zelfs bewaaren,
En zich, als een beriſper, maakt
Bekladt aan 't vuil, zòo zeer gewraakt.

Vulgus

Vulgus profanum carpit, & quæ non capit,
Judex iniquus: utque muſcarum genus,
Locis adhæret aſperis tenaciter,
Polita tranſit, ocyuſve deſerit:
Sic ſi quid exit haud inhumanum, ut ſolet,
Laudat maligné: ſi quid excidit, graves
Exercet iras, & ſuam litem facit.

D. B.

Als Socrates eens een fchoonen jongeling, die een geruimen tydt ftilzweeg, befchouwde, zeide hy wel te wenfchen, dat hy hem eens hoorde fpreeken; willende te kennen geeven, dat hy dan van zyne fchoonheidt eerft konde oordeelen. 't is aan de pleifters licht te zien waar de wondt is, en aan 't opgaan van den rook, waar het vuur fmeult. dit geeft Syrach mede te verftaan, zeggende: *oordeelt van een man niet, voor dat gy hem gehoort hebt.* want gelyk de vruchten de goedtheidt van een boom vertoonen, zoo bewyzen eens menfchen redenen de gedachten van het harte. hier mede komt het zeggen van Salomon Spreuken 17. vers 28. overeen, door den Heer Schelte aldus berymt:

Men hout een Dwaas niet dwaas, zo hy geen fpraak laat hooren;
Maar 't oop'nen van zyn mondt ontdekt zyn Ezels ooren.

wie iemant van flempen en braffen hoort roemen, zal dien voor een lekkertandt en fmuller houden, ende die ergens iemant de ratel geftadigh ziet roeren, rekent hem voor een grooten blaaskaak, daar de ftilzwygentheidt voor een ftaatjuffrouw van de wysheidt wordt gerekent; gaande 't hier byna mede, als met de kreupelen, aan dewelken, zoo lange zy aan tafel zitten, men niet merken kan, dat 'er iets aan hun beenen ontbreekt. wie nu zyn werk maaken wil van berifpen, moet noodtwendigh onberifpelyk in 't zelve ftuk zyn. die barvoets wil gaan, moet geen hout van kruisbeziën ftrooijen. de ketel dient de pot niet te verwyten, dat zy zwart is. want dat 'er niets gezegt, gefchreven of gedaan werdt, of het wordt betwift, en de pleitzucht van een ongenadigen Zoilus onderhevigh gemaakt, is door de ervarentheidt meer dan te veel bewaarheidt. niets valt immers lichter, als de fchoonfte dingen zelfs te befmetten:

ten: een zweeterige handt kan een geheel ſtuk wit ſattyn bevlekken: een enkele hamerſlagh is maghtigh de ſchoonſte marmerſteen in ſtukken te ſmyten. valt nu de beriſpinge al eens, dat zelden gebeurt, op de rechte zyde, en dat men de nagel op 't hoofdt geſlagen heeft, *rem acu tetigeris.* zegt het latynſche ſpreekwoordt, de beriſpers zelve worden ſlegts voor bemoei-allen gerekent, en met een kruisje in het memoryboekje getekent; nadien, gelyk de Rei van Toehoorders by de Dekker in het derde bedryf van zyn meermaalen aangetrokke Treurſpel de Dooper zingt:

Om weinigh alſſem-bitterheidt
Verſpouwt de kinderlyke mondt
Geneesdrank, hart en maag gezondt.
Een zweer, een wonde of open huidt
Is bang voor zalve en heilzaam kruidt.
Die in zyn borſt verborgen draagt
Een hart, van ſchelmery geknaagt,
Dien is de waarheidt enkel ſmart,
Als die hem dat veretterdt hart
Ontdekt, en bloot leidt met haar' kaars.

ook ziet men veeltydts, dat deeze bedillers menſchen zyn, die zich inbeelden alle dingen te weeten, en te konnen doen; ja zelfs beter, dan lieden, die de handen aan 't werk ſlaan, om eenigh zwaar, of treffelyk ſtuk met verſtandt of arbeidt uit te voeren. al wat zy pryzelyk in zich zelven vinden, konnen ze in anderen, al zoeken ze op den helderen middagh, niet gewaar werden; zy bedenken de oude ſpreekwoorden niet: *ab ipſo lare inſipe, maakt het voor uw eigen deur eerſt ſchoon.* of *propria vineta cedito. wiedt uw eigen tuin eerſt ſchoon. tecum habita. kent u zelven. in te deſcendito. gaat in u*

 zelven.

zelven. hun eigene misgreepen, 't zy in eenige kunſt of zeden, bezeffen ze niet, en zyn geheel blindt; maar die van hunnen naaſten beſchouwen ze met Argus oogen; dan hebben zy verſtandts genoeg, om die te overwegen, en laaten het zwaardt niet in de ſcheede, dat is, hunne ſcherpe tong achter hunne lippen, om dezelve te keer te gaan, maakende hunne duiten tot goude piſtoletten, maar eens anders diamanten tot Amersfoortſche ſteenen. bewaarhedende aldus de ſpreuke van den ſchilder Apollodorus: *Carpet citius aliquis, quam imitabitur. 't is lichter te laaken dan na te maaken.* ende dat zy niet zien, wat zy zelfs gelaaden hebben. *non vident manticæ, quod in tergo eſt.* dat de nydt hier de oorzaak van is, zal niemant ontkennen konnen: waar van de zedige Puikdichter J. de Dekker in zyn gezang op het ter doodt verwyzen van den Chriſtus aldus opdeunt:

Hoe kraghtigh weet de Nyt het oog van ons gemoedt,
De reden, te verblinden!
Dat mergeloos gedrócht kan ons het quaade goedt,
Het goede quaadt doen vinden.
De boosheidt ſtaat aan d'een, de deugdt aan d'ander zy,
Gy, door den Nyt gedreeven,
Verwoede Pharizeen, gy ſpreekt de boosheidt vry,
En ſteekt de deugdt naar 't leven.

dus moet men echter niet van alle beriſpingen oordeelen. dezelve zyn dikwyls nut en nootwendigh. elk magh in zyn kunſt wel ſpreeken, en de begaane misgreepen aantoonen. een herder weet het beſt van 't vee, een kryghsman van den oorlogh, een zeeman van de winden, en een ſchoenmaker van de ſchoenen te redekavelen, en zal by verſtandigen gehoor gegeven worden, gelyk de ſchoenmaker by Apelles bedankt wierdt, toen hy

deszelfs geſchilderde pantoffels met reden beriſpte. maar willen zy buiten hun ambacht gaan bedillen, met recht zal men hun met Apelles toevoegen, *ne ſutor ultra crepidam. ſchoenmaker blyf by uw' leeſt.*

Eens anders daat óf woordt wil nimmermeer verachten,

Opdat die zelfde ſmaadt van hem niet hebt te wachten.

dus vindt men ook van den koning Ptolemæus geboekſtaaft, dat hy van den muzyke met zyne hovelingen redeneerende, weegens eenige omſtandigheden der zelve, die hy niet wel begrypen konde, die edele konſt verachtte, maar ook van eenen der zelven vrymoedigh toegevoegt is geworden: *wat anders, heer koning, is een ſcepter, en wat anders een plak.* 't is een oude ſpreuk: *ſi quem laudare non potes, ne vitupera.*

Dien gy met reden niet kunt pryzen,
Wilt niet lichtvaardigh ook verwyzen.

Nam facilis cuivis rigidi cenſura cachinni.

Want 't is geen werk voor Momus vólk,
Elk een te priemen met hun dólk.

Gódt zelfs die Vader der Lichten, hoe doorluchtigh en zonneklaar zyne hooge en aanbiddelyke wysheidt in alle ſchepzelen uitblinkt, en hoe volmaakt hy alle de hemelſche lichten naar eene zekere order doet omloopen, heeft hier van niet vry konnen gaan, daar koning Alphonſus van Arragon ligtvaardigh en onweetende, ja Goddeloos magh ik zeggen, meende, dat alles beter te ſchikken geweeſt zou zyn, nadien hy de ſtellingen der ſtarrekundigen, die 't beſte met de reden overeenkomen, niet begreepen hadt. *maar daar zyn zoo domme menſchen,*

 gelyk

gelyk de zinneryke Spanjaardt in zyn konſt der wysheidt zegt, *dat zy van alles misdaaden maaken, niet door zucht, maar door hunnen aardt.* zy veroordeelen alles in den eenen, 't geene zy zelfs gedaan hebben, in anderen, 't geene zy willen doen, en indien de hertstocht zich daar onder vermengt, dan oordeelen zy met de alleruiterſte geſtrengheidt, en veroordeelen alles. zoo trekt een bloedzuiger bedorven bloedt uit een gezondt ligchaam, daar de bye zoeten honing uit bitt'ren thym zuigt. geeſtigh beriſpt Perſius deeze menſchen in zyn vierde ſchimpdicht volgens Jeremias de Dekkers vertalinge in deezer voegen:

Hoe zelden kan de menſch zyn eigen oog misbaagen!
Wy zyn als bultenaars, wy zien niet wat wy draagen,
Maar wat een ander draagt. ſtaag laſtert gy den vrek
Vectidius, en byt, en geeſſelt zyn gebrek:
Die gier, die ooit meer lant bebouwt heeft en bezeeten,
Als gier of kiekendief ter vlugt kan overmeeten,
Die zich, nóch anderen, nooit deugden heeft gedaan,
Ploegt, zegt gy, eeuwelyk, ziet zon- noch vierdagh aan;
Schroomt eenen goeden teug van al zyn zweet te trekken,
Doet voor zyn huisgezin een disch met meelpap dekken,
Als hy den milden ſpeelt; nut als de minſte boer
Zyn' uyen met de huidt, zyn' wynen met de moer.
Dus weet gy op dien bloet te ſchieten en te ſchempen:
Terwyl een ander weêr niet minder op uw ſlempen
En mallen tooy en doet, en op dien ruigen nek
Vaſt uitſpouwt binnens mondts: foei gy, veroude gek!
Foei u, die met dien boſch, die onbeſnoeide lókken
Niet hooger voor en hebt, als vrouwen te verlókken;

Die

Die meer met poeijeren en krullen zyt verlet,
Als met het onderzoek van landtrecht óf van wet.

zoo dat de waereldt van zulke menfch-vliegen krielt, die niet dan van puiften en etterzeeren, die zy vinden, ofte wel zelfs maaken, leeven konnen: doch zy zien toe, dat zy hun uitgeworpe fteenen, niet op hun eigen koppen voelen nedervallen: immers die tegens den hemel fpuwt, krygt het fpeekzel in zyn aangezicht, en wordt van de omftaanders deerlyk uitgelachen, ende wie een ander met drek wil gooijen, maakt zich zelven 't eerft vuil. nochtans vindt men veele Dichteren zelfs in dit ftuk hunne gaaven deerlyk misbruiken, waar op de zielverrukkende Puikdichter Jan Baptifta Wellekens, in zyn keurigh lófgedicht ter eere van den Heere Willinks Amfteldamfch Tempe gezien heeft, als hy opzingt:

Zoo haalt dit Amftels Tempe prys.
Hoe ver verwint zyn' toon den wys
Der raazende Poëten,
Niet van Apollo, maar door Libers geeft bezeeten.

Zy roemen op hun dert'len mondt,
Of byten, als een dulle hondt,
Vol haat, elk naar de flippen,
Daar vrind nóch vreemdt nauw hun verwoedtheidt kan ontglippen.

WRAAKZUCHT.

Quantas facit ira ruinas?

Hoe fel de Zee ook woedt en brandt,
Van dolle gramſchap ingenoomen,
Wanneer zy voelt haar loop betoomen
Door Duin óf Dyk óf hooge ſtrandt,
En, van de hooghte neêrgeloopen,
Te rugge keert met meêr geweldt,
Zich wreekende aan 't onſchuldigh veldt,
Als zy kan Dyk en Dammen ſloopen;
Nógh feller woedt en raaſt de tong,
En ſnydt veel ſcherper dan een ſikkel,
Wien wraak ooit 't hart ſtak met haar prikkel,
En gramſchap het verſtandt bevong.
Men vloekt en drygt met alle kraghten,
En vindt nooit ruſte nóch vermaak,
Eer m'aan zyn vyandt bluſcht zyn wraak
Met hem van elk te doen verachten,
Daar Gódt zachtmoedigheidt beveelt.
Gelukkigh! die zyn Wraakzucht heelt.

Vir

Vir præstans animi est, qui reliquis ita
Ignoscit, veluti quotidie cadens,
Sic culpis vacat ipse:
Ac si non ferat ullius.
Vindictæ subito gaudia transvolant,
Durant perpetuo gaudia pectoris
Clementis, quia nunquam
Actorum bene pænitet.

Fl. Schoonhovius.

Indien

Indien 't ons vry ſtont iemant eenigh quaadt toe te wenſchen, my dunkt, dat men niet erger kon doen, als hem een geſtadige wraakluſt toe te ſchikken, dewelke, of uit een waare, of een ingebeelde hoon gebooren, en door de gramſchap aangeblaazen, een gedurige quelling verſchaft, en dien zy eens ingenoomen heeft, niet een ogenblik in ruſt laat, tot dat men zich voldaan vindt, en niet zo haaſt geboet is, of ons aan den knaagenden worm van 't gewiſſe overlaat, om ons te pynigen. 't welke van den Puikdichter Lucas Rotgans in zyne zedeleſſen op Thezeus, Progne en Filomele aldus overkonſtigh afgeſchetſt is:

Geen Etna ſtookte ooit feller vuur,
Dan minnenyt in 't hart der Vrouwen,
En als de wraakzucht, heet op moordt,
Geprikkelt door 't verongelyken,
De reden voor haar maght ziet wyken,
En 't menſchelyk gemoedt bekoort,
Dan opent zy het ſlót der zinnen,
Verkraght natuur, en heerſcht daar binnen.

Dat blykt aan Prognes boos bedryf:
Zy ziedt en braadt het jeugdigh lyf
Van Itis, uit haar ſchoodt geboren,
Zy brult gelyk een boſchleeuwin,
Verzaakt natuur en moedermin,
En ruimt haar hart voor wraak en toren.
O wraak! verwoede en dolle wraak!
O vyandin van mededoogen!
Uw' vrugten ſchynen zoet in de oogen,

Maar

Maar vallen zuur en wrang van smaak,
Ja teelen meer dan duizendt dooden.
Zo quetst men Gódt en zyn' geboden.

tweederlei wegen slaat dit ongedierte in, te weeten van 't herte naar de oogen, en van de tong naar de handen. eerstelyk maakt het een overslagh, en ziet rondtsomme, waar, en hoe het zyn vyandt bespringen zal, en naderhandt blaast het vierige woorden uit, en roept zyne kraghten te hulp, om zyn boos opzet uit te voeren. *de woorden der Godtloozen*, zegt Salomon in zyne Spreuken, *zyn, om op bloedt te loeren.* nietige beuzelingen, en by den drank versierde vertellingen, die geen antwoordt waardigh zyn, veel minder eenige nagedachten, baaren dikwyls bergen van onrust, tot verderf van vrindtschap en huwlyksliefde. een enkele zwavelstok ontsteekt een geheel takkebosch. dus steekt een grooter vuur een geheele stadt aan. *men vindt menschen*, schryft de Zeeuwsche Pensionaris de Brune in zyn Banketwerk, *die zich zelven opeeten in 't kaauwen en herkaauwen van eenigh ongelyk, dat hun in den krop steekt, en dat zy niet konnen verzwelgen.* zoo getuigt de Rabbyn Gamaliël by J. de Dekker in zyn treurspel de Dooper:

Zoo iemant wat te hardt durft drukken op ons zeer,
Wy wreeken 't meesterlyk met schelden op zyn' eer;
Wy weeten 't felle vuur der razerny te voeden,
En helpen 't grimmigh hart met lasteren aan 't woeden.

een voorbeelt van wraake vinden wy in de oude historiën gepleegt van eenen Pausanias, een Macedoniër van geboorte, die van eenen Attalus tot onkuisheidt verzocht, dieswegen zyne klaghten aan koning Philippus overbraght, doch van den zelven, in plaatze van gehoor

te krygen, bespot wierdt, weshalven hy geene kans ziende, om zich aan Attalus te wreeken, zulks aan den Koning geoeffent heeft, met hem, op de bruiloft van zyne dochter op een duistere plaatze voorbygaande, te doorsteeken, leerende de Overheden, dat zy den gehoonden recht en gerechtigheidt moeten laaten wedervaaren zonder aanzien der persoonen, konnende zy zich anderzints niet vry kennen van deel in de gepleegde misdaaden te hebben; want altoos te denken, dat het gedreigde van den beledigden niet te werk gestelt zal werden, is een valsche verschooninge. weinigen kunnen ongelyk geduldighlyk opsteeken en vergeeten, voor al geene Italiaan of Spanjaardt. by deeze natiën wordt zelden de breuke geheelt. 't hoofdt af, is een doodtwonde. van dien zelfden arrt schynt de Edelman geweest te zyn, waar van de Brune in zyne hofredenen en quinkslagen verhaalt, dat hy over een zyner Buuren klaagde, dat dezelve hem veel quaadts deedt, 't welke hy naaulyks wist, hoe zich daar over te wreeken, en 't zelve hem betaalt zou zetten, en ten antwoordt krygende: *gy zoudt hem naar den inhoudt van de schrift, als uwen vyandt weezende, door goetdoen vuurige koolen op zyn hooft vergaaren*, daar op uitborst: *ja vryelyk, Mejonker, wouden zy maar branden.* 't is zoo ver gekoomen, dat men hem voor een botterik en bloodtaardt rekent, die geen wraake vordert, en het rappier uit de scheede rukt. by woorden kan het alleen niet blyven, dat zyn wapenen van wyven. ik bekenne, dat men allen hoon niet wel geduldelyk kan, ofte magh opsteeken, om dat men zoo doende veeler luiden overmoedt door onze verdraagzaamheidt hooger steigering op zou bouwen. neen, men moet zommigen met gelyke munt betaalen, om hun dat kunsje te verleeren, indien het slechts met geen bitterheidt geschiedt, en van geen woorden tot daaden komt. een kraai plukt de wol uit de vacht van een schaap, maar durft geenen hondt aanranden. als men dus wraake neemt, zoekt men alleenigh den

den belediger over zyn misbedryf berouw te doen toonen. indien nochtans het ongelyk niet te zwaar is, zoo ſtelt een wys man glori in het verachten van 't zelve. dus getuigt Seneca van Cato, dat hy liever wilde veinzen nergens van te weeten, als vergeeven, *melius putavit non agnoſcere, quam ignoſcere.* dit is zekerlyk beter na te volgen, dan moedigh, dat is wraakzuchtig, te heeten, nogh beter, ja princelyk is het, aangedaan ongelyk te vergeeven, en Lyſander na te volgen, van den welken Plutarchus getuigt, dat hy zoo beſcheiden in 't ſpreeken, en zoo verdraagzaam van gemoedt geweeſt is, dat hy eens van iemant op veelerhande en grove wyzen beledigt wordende, heel bedaart antwoordde: *zeg op myn vrindt, zeg op, en vergeet niet, om al het quaadt, daar gy zoo zeer meê overlaaden zyt, uit te ſpouwen.* want indien men al ten hoogſten verongelykt is, zoo betaamt het echter ons vooral, die Chriſtenen genoemt worden, 't geleede ongelyk te ſmooren, en Gode te beveelen daar is immers geen grooter overwinninge, als zich zelven te verwinnen, en de wraakzucht, de zoetſte en ſterkſte van alle bekooringen, waar onder menighmaal de grootſte zielen bezweeken zyn, met een ruſting van mededogentheidt en liefde tegens te ſtappen, en onder zyn geweldt te brengen, wel bedenkende de vyfde beede van ons dagelyks Gebedt: *Vergeeſt ons onze ſchulden, als wy vergeeven onze ſchuldenaaren*; want hoe zoude ons de Schepper en Onderhouder van alles onze misdaaden vergeeven, zoo lange wy, onze naaſten haatende, dezelven hunne ſchulden, gelyk wy zeggen te doen, niet quytſchelden? van al het voorverhaalde is ons een gadeloos ſchilderſtuk over de gemelde vyfde Beede door den Chriſtelyken Puikdichter Jeremias de Dekker nagelaaten. ziet daar ſtaat het:

O *Schuldtheer, zacht van aardt, o vrindelykſte Vader!*
Trek uw' genade-pen doch eenmaal van uw oor;

En

En doopze in 't bloedt uws Zoons, en haal ons' ſchulden door:
Laat, laat ze grondigh zyn vergeeten en vergeeven;
Scheldt uwe kinders quyt al wat zy ooit misdreeven;
Uw' kinders, zeggen wy, nadien wy nu voortaan
Den gang van kinderen genegen zyn te gaan,
Van zulken namentlyk, die naar hun krank vermogen
De Vaderlyke deugdt van ver te vólgen poogen.
Deugdt; die vooral beſtaat in een barmhertigh, zoet,
In een verbiddelyk en vrindelyk gemoedt;
Door deeze wenſchen wy, o Vader aller vroomen!
'T beeldt, daar gy ons naar ſchiept, wat nader by te koomen;
Uw' Zoon, uw Evenbeeldt, raadt ons dit deurgaans aan,
Ja dwingt'er in dees' bede uw' bidders naar te ſtaan:
Want hy bepaalt ze zoo, dat niet de minſte nevel
Van wraakzucht op ons hert mag hechten óf van wrevel,
Of ſtraks wordt ons gebedt een vruchteloos verzoek,
Ja, 't welk vervaarlyk is, 't gedydt ons tot een' vloek:
Want als wy deeze beé ten hemel op doen vaaren:
Vergeef ons onze ſchuldt, als wy ons' ſchuldenaaren,
En het beſprék der beé niet recht en wordt betracht,
Zoo keert ze niet alleen te rugge zonder kraght,
Maar trekt met eenen ook 't afgryſſelyke weder
Van ſtraffe hei en ſchuldt weêr op ons' kóppen neder:
Zulks dat het ons dan gaat, gelyk dien boozen knecht,
Waar van in 't Nieuw Verbondt de Zalighmaker zegt,
Die zynen medeknecht met ſchelden, kyven, kryten,
Om een geringe ſchuldt deedt in den kerker ſmyten.
Daar korts voorheen nóchtans hunn' beider opperheer

Hem quytgescholden hadt oneindelyk veel meér,
Die, toornigh om dat feit, fluks wilde, dat die wreede
Den quytgescholden schuldt hem tot een' myt voldeede.
Hoe dikmaal houden wy al meê dien zelven draf!
Hoe dikmaal vloeit dees' bede ons van de lippen af,
Terwyl ons herte wordt van nydt en spyt gedreeven,
En beeter toeleidt op vergelden als vergeeven!
De een om een dus of zoo op zynen broeder quaadt,
En gaande tegens hem staâg met een hert, vol haat,
Durft deeze beé nóchtans zoo rustigh heenen zeggen,
Als of hy niet met al hadt op zyn lever leggen.
Een ander, eer de slaap zyne oogen heeft verkraght,
Verhaalt ze stoutelyk, en in dien zelven nacht
Zal hem de spyt in 't hart tien duizendendt vonden dichten,
Om 's andren daags voor 't recht zyn' naasten te betichten.
Een derde mogelyk, wanneer hy is ontwaakt,
Speelt ook zoo, doch ter vlugt, waarom? het uur genaakt,
Waar tegens hy te veldt zyn' broeder heeft beroopen,
Om hem een arm gy liegt op 't duurst te doen bekoopen.
Is dit, heet dit den schuldt af bidden in ons' taal?
'T is groffelyk den schuldt verzwaaren t'elkemaal:
En zyn wy Christenen, en zy wy Leerelingen
Van hem, die in zyn leer' ons boven alle dingen
'T vergeeven heeft belast van onzes naasten schuldt,
En doorgaans aangemaant tot zachtheidt en geduldt,
Die stadigh ook zyn' leer gesterkt heeft met zyn' leven,
En anders niet gedaan als lyden en vergeeven,
Ja toen hy leedt aan 't kruis, zyn' kruisseren vergaf,

Kortomme van de wieg zulks pleegde tot aan 't graf!
Zyn, zeg ik andermaal, zyn vraag' ik, wy scholieren
Van zulk een Meester? wy? ja woeste tygerdieren,
Ja monsters zyn wy eer, verstokt, verstaalt, versteent,
Of liever duivelen in menschelyk gebeent'.
Zelfs zyn wy zoo vervreemdt van onzes Meesters leere,
Dat dulle zucht tot wraak by ons passeert voor eere;
Die wraak pleegt, keuren wy voor dapper van gemoedt;
Die Christelyk vergeeft, voor eenen blooden bloedt.
Foei onzer! dat een Turk hier veeltydts meêr bescheiden,
Meer zedigh gaat als wy! foei onzer! dat een Heiden,
Een Aristides, een Phocïon, een Socraat
Ons in zachtzinnigheidt zoo wydt te boven gaat!

ende wat verder:

O gruwels als wy zyn! vervloekte Epicureen!
Gewis wy bidden ons in 't eeuwige geween,
Is't, dat wy ons gebedt niet ernstiger beleeven,
En allen wrók en wraak voortaan geen oorlóf geeven.

de heidenen beschaamen menighmaal ons in dit stuk, daar wy uit de aloude geschiedenissen bericht worden, hoe de keizer Titus Vespasianus, onderricht van dat zyn broeder Domitianus hem belaagde, zulks zich weinigh aantrekkende, hem goedertierentlyk alleen toegevoegt heeft: *wat behoeft gy door moordery te zoeken, 't geene gy gemakkelyk met mynen wil bekoomen zult, en alreede zelfs hebt, te weeten het deelgenootschap in de heerschappye?* Aristides, bygenaamdt de rechtvaardige, veldtheer van de Atheensche Republyk, was niet minder zachtmoedigh; want van zyn wispelturige Vaderlanders onrechtvaardigh uitgebannen zynde, en ter stadt uittreedende, badt hy de Goden met opgeheeve handen, dat zy de Âthenienzers zoodanigh wilden

wilden zegenen en byſtaan, dat zy nimmer om Ariſtides behoefden te denken. wel bewuſt, dat zyne landtslieden in hunnen tegenſpoedt en ongevallen tot de doorluchtige mannen hunne toevlugt namen, gelyk ook naderhandt omtrent hem zelfs nogh gebeurde, wordende hy drie jaaren na zyne uitbanninge, als de koning Xerxes de Attiſche Republyk beſlooten hadt te beoorlogen, weder ingeroepen. boven allen is de raadt van den grooten Plato in deezen aanmerkelyk, van iemant gevraagt, op wat wyze men zich van zynen vyandt op 't beſt en gevoelighſt zou konnen wreeken, antwoordende: *ſi te ipſum probum & honeſtum virum præſtiteris. wanneer gy u als een vroom en oprecht man gedraagt.* een heerlyk antwoordt voorzeker, 't welke wel betracht wordende, ons gelukkigh maakt, en onzen vyandt vernedert. de zachtmoedigheidt is immers dichte by Godt, en de zachtmoedigen hooren zyne ſtemme, die van de haaſtige en toornige menſchen nimmer gehoort wordt, die gelyk de deuren en venſteren kraaken, wanneer een ſtormwindt opſteekt. lieflyk zingt Jan Luiken elders daar van in deezer voegen:

Zachtmoedigheidt, o koele bron
Des levens, wellende uit Gódts kraghten,
Gy moet myn ziele-vuur verzachten,
Dat buiten u niet leeven kon.
Wel leeven; maar niet zoo het zou.
Toen Lucifer, een vórſt der kooren,
Door valſchen luſt u hadt verlooren,
Toen wierdt hy grimmigh, hart en rou.
Helaas! zoo zou het my ook gaan,
Indien ik niet uit u moght drinken;
Het zielen-vuur verloor zyn blinken,
En 't waare leeven was gedaan.
O eeuwig licht der Majeſteit!
Zoo mildt met alle goede gaaven;
Laat uwe liefde ons eeuwig laaven
Met water der zachtmoedigheidt.

YDELE KLAGHTEN.

*Cæcum odium proprii quid non mon mortalia cogis
Pectora?*

Wat klaagt gy, onbedachte mensch,
Om 't niet bekoomen van uw' wensch,
Die, dikwyls ydel en vermeeten,
Of strydigh met Gódts wys beleidt,
U strekken zou tót bitterheidt,
En pynigen in uw Geweeten?

Wat mort gy dagelyks, omdat
Uw' naasten meer geluk óf schat,
Meêr aardtschen gunst en lust erlangen?
Gy lastert Godts rechtvaardigheidt,
Zoo breedt en heerlyk verspreidt
In al zyn werk en wyze gangen.

Dus zwoegt en klaagt een schip in zee
Om 't niet bekoomen van een ree.
Wanneer het stil-ligt in de haven
Wil 't weder haastigh zyn gelaân,
En vol geladen zich ontslaan,
Om niet gestaâg door zee te draaven.

Wanneer de windt uit 't Westen waait,
Begeert men dat hy Oostlyk draait,
En voorts naar 't Zuiden, dan naar 't Noorden.
Hoe dat het ook de Hemel maakt,
'T is nooit van pas. men doemt en wraakt
Gódts wys bestier met daadt en woorden.

Nemo ſua potis eſt contentus vivere ſorte
Alterius ſemper fortunam laudat abunde,
Illiusque locum petit, ac lucrarier optat.
Tu, quodcunque venit devino munere, lauda,
Crœſus an Irus eris non te coquat: omnia præter
Quam pietas Chriſti, vaneſcent pulvere in auras.

J. Sambucus,

De ervare en ſchrandere leermeeſter der zeden Plutarchus, verhaalt in zyn boek van de klappernye, hoe de Egyptiſche koning Amaſis, een geſlaghten Os aan Bias, of, zoo anderen willen, aan Pittacus gezonden heeft gehadt, en hem daar by gelaſt het beſte en ſlechtſte ſtuk daar van te neemen, ende dat dezelve alleenigh de tong daar van genoomen, en den Koning te rug gezonden heeft, daar byvoegende, dat 'er niets beter en niets erger, dan de tong was. een antwoordt voorwaar, aller aanneeminge en geloof waardigh, en hier vooren in veele deelen vertoont, en in dit ſtuk der geduurige klaghten nader openbaar te maaken. wat gaat 'er toch meerder by de menſchen in zwang, en wat konnen dezelve minder onthouden, als het eerſte hoofdtſtuk van het boek der Scheppinge, alwaar de Leider Iſraëls Mozes uitdruklyk geboekſtaaft heeft, dat Godt al het geene hy gemaakt hadt bezichtigende, bevondt dat alles zeer goedt was, vindende zy alomme oorzaaken om over te klaagen? de waereldt krielt van menſchen, die te onvreden zyn. die van den Hemel met ſchatten gezegent is, klaagt van verlegentheidt, om dezelve wel op woeker uit te zetten, en aan te leggen. waar op J. de Dekker in dit ſneldicht gezien heeft:

De ryke Baſſus is verlegen met zyn ſchyven.
Waar zal ik, (kermt de Vrek) met mynen gelde blyven.
Want houde ik 't in de kas, zoo wint het niet een duit;
En zet ik 't om een winſt van vyf ten honderdt uit,
'T wordt licht (och! och! ik ſchrik) my dieffelyk ontdraagen:
Beleg ik 't aan een ſchip, het hangt aan loſſe vlaagen:
Beſteede ik 't aan een huis, het loopt gevaar van vuur;
Aan weiland, ook al quaadt, dat is nu veel te duur,

Hoor,

Hoor, Bassus, 'k weet u raadt. waar toe dit ydel karmen?
Leg uwen rykdom aan ten nutte van den armen;
Dat 's geef hem mildelyk op woeker aan den geen',
Die nimmermeer bedriegt, en honderdt geeft voor een.

die aan de koortze ziek ligt, mort over die bezoekinge, hoewel hy dikwyls daar zelfs de oorzaak van is, en dezelve door zyne onmatige en ongeregelde levenswyze koestert, 't welke ik wederom door den zelven dichter aldus afgeschetst vinde:

Gy klaagt, dat u uw koorts heel tragelyk begeeft:
Maar vrindt, de schuldt is uw, gy toeft haar te beleefdt:
Gy discht haar oesters aan, en lekkerny van zwynen;
Gy vult haar stadigh op met puik van frissche wynen:
Z'en drinkt niet als door sneeuw getemperdt druive vogt:
Zy rust by u, doorrookt van rooze en amber locht,
In zachte vederen op purpre ledekanten.
Hoe! daar uw koorts by u zoo wel aan alle kanten
Zoo dartel wordt onthaalt, waar 't niet belachens waardt,
Dat zy zich elders gaf, en liet zoo milden Waardt?

geen stadt, geen dorp, geen paleizen nochte huizen zyn hier vry van. gelyk der menschen smaak van spyzen veelerlei is, zoo zyn ook derzelver klaghten verscheiden, en hoe loffelyk een zaake ook weezen magh, men vindt echter menschen, die 'er wat tegens hebben in te brengen. is het droogh weder, de veluwze Boeren klaagen daar over, en valt 'er veel regen, die van de Betuwe doen van hunnen kant niet minder. de zonne vertoont zich nauwelyks aan de Oosterkimme, of men hoort al klaagen, dat iemant te weinigh geslapen

 heeft,

heeft, dat het hoofdt zeer doet, ofte ergens pyn gevoelt werdt: anderen ſtorten een langen reeks van klaghten over een qualyk geſlaagt huwelyk; over de ſlechte belooning hunner dienſten; over de zwaare gemeene landts laſten; over 't gedragh der Overheden, en honderdt andere zaaken meerder, die zy zelfs niet beter maaken zouden, indien dezelve in hunne maght waaren men roept om den doodt, als 't ons in de waereldt tegenloopt, of dat men eenige moeijelykheidt met vrinden of vreemden heeft, daar de heidenſche wysgeeren van beter verſtandt waaren, zeggende dat een wys man boven het Fortuin was, en geene tegenſpoedt zyne ſtantvaſtigheidt verwrikken konde, maar dat zyn gemoedt altydt het zelfde bleef, en, wat 'er ook gebeurde en voorviel, tot zyn voordeel uitlei. 't welk Antonides in zyn Trazil, of overrompeldt Sina heerlyk nagezongen heeft:

—— Die dan kan leeven,
Wanneer 't geluk hem heeft begeeven,
En onderdrukt met handt en voet,
Die is eerſt dapper van gemoedt,
Kloekmoedigheidt blyft onbewoogen,
En ziet het onheil onder de oogen,
Hoe yslyk dat het woedt en barnt.
Al rolde de aardtkloot om 't geſtarnt,
Al viel de Hemel uit zyn haaken,
Al krielde 't rondt van ſlang en draaken,
Noch buigt de dapperheidt voor 't wee,
Gelyk een ſteenklip voor de zee.

En

En wat lager vervolgt die groote Geest:

'T gedult moet verder gaan als 't leet.
Wanneer een heete stórm van rampen
De deugdt bereidt staat aan te klampen,
Beproeft zy eerst haar kragbt te recht.

nihil accedere bono viro mali potest. zegt Seneca lib. de provid. cap. 2. *een oprecht man kan geen quaadt overkoomen,* om dat hy, meester van zyne hartstochten zynde, 't zelve verachten en vermeesteren kan, en *miser dici, non esse potest,* wel ongelukkig kan genoemt worden, maar niet weezen kan. quaade Schryvers leggen den schuldt op de pennen, vuige luiaardts op hun beenen, en plompe botterikken op hunne meesters, gelyk de Ryger, die niet zwemmen konde, de schuldt op het water leide. overwaardigh is het elfde Puntdicht van J. de Dekker in zyn tweede boek, om hier ingelast te worden. dus luidt het:

De tyden, (klaagt Sextill) en neringen verslechten:
Zyn' woninge nóchtans, gewaaden en gerechten
En dunken my daarom te slechter niet te zyn:
Zyn' tafels draagen niet als hoenderbout en wyn:
Zyn' hutten wisselt hy in huizen als kasteelen;
Zyn leem in louter gout; zyn wollen in fluweelen.
Indien de tydt verslecht, gelyk hy kraait en kryt,
Waarom en stelt hy niet zyn teering naar den tydt?

zeer scherp bestraft Chrysosthomus deeze ydelheidt mede,

de, schryvende: *die geen kinders heeft, acht niets verdrietiger dan die niet te hebben. die arm is, en 'er veelen heeft, klaagt nergens meêr over. die maar één kint heeft, meent dat het de grootste elende van allen is: heeft hy een schoone vrouw, het dunkt hem een straf te zyn, dat zy zoo schoon is, om dat hy dieswegen van zorg gepynigt wordt. is zy leelyk, hy zegt dat hem erger niets gebeuren konde. leeft hy ongehuwdt, hy heeft een onlydelyke quelling; niets dunkt hem verachtelyker of onvoordeeliger dan dusdanige wyze van leven. volgt hy den oorlogh, 't is een zwaar en hachelyk werk, hy zou naar zyn voorgeeven liever te water en te brood zitten, dan zoo veel ongemak en hartzeer lyden. belast men hem met eenige burgerlyke bediening; hy betuigt zyn ongelukkigen staat van dat hy zich met zoo veele zaaken, die hem niet raaken, bemoeijen moet. en in tegendeel, zoo hy een onderdaan is, verwenscht hy zyn leven, door zich als een slaaf onder 't juk van zyne Overigheidt te zien: in 't huwelyk is 't hem een doodt voor vrouw en huishouding te moeten zorg draagen. de Koopman den Landtman in rust ziende, acht hem zeer gelukkigh, en eveneens zeidt de Huisman weder van den Koopman om deszelfs rykdommen. de menschen zyn alle vol begeerlykheidt, beschuldigen hun gewisse, en zyn bekommert van gemoedt.* weshalven de Lierdichter Horatius zingt:

Wie tót zyn onderhoudt genoeg heeft wensch' niet meêr.
Geen land, geen huis, nóch hóf, nóch rykdom kan hun heer,
Die krank te bedde ligt, het zwakke lichaam styven,
Nóch de allerminste zórg uit zyn gemoedt verdryven.

en Antonides in zyn Trazil overkonstigh en krachtigh den verrader Hunguan doet zeggen:

Een

Een wyze laat zyn voet de maat niet overtreeden:
Hy toetst zyn levensloop in 't spiegelglas der reden,
Die 't alles evenaart naar recht met onderscheidt.
Daar elk geketent wordt van zyn begeerlikheidt,
Toomt hy ze, en leert het al hem met ontzach gemoeten,
De wolken treedende groothartigh met zyn voeten;
Bepaalt de vuurigheidt der hartstocht in haar maat,
Dat door haar drift het brein óf niet aan 't quynen slaat,
Óf lós sla zonder zórg.

maar, zou men ons lichtelyk konnen tegenwerpen en vraagen, magh men zyn benauwt en angstigh harte dan niet uitschudden? ik zegge voorzeker, en met reden, zonder zich te bezondigen, als men behoorelyken tydt, plaats en menschen waarneemt. zulks kan men geen klaagen, maar raadt en hulp zoeken, neemen. een onderdaan magh voor zyne Overheidt zyne bezwaarenissen wel brengen, en over aangedaane verongelykingen klaagen, en de aartsche rechter moet, wil hy zynen plicht en ampt naar billikheidt waarneemen, den zelven niet ongehoordt van de handt wyzen, en als veelen, zich aanwennen te zeggen, *wegh, wegh met die klaagers.*

Het vólkje van de slechte soort
Brengt telkens nieuwe klaghten voort.

en men hadt wel daghwerk, als men naar hen hooren zoude. in tegendeel hebbe hy den inhoudt der klaghte naarstigh te overweegen, en te onderzoeken of dezelve op rede-

redenen steunt, ten einde, de aangeklaagde mede gehoort zynde, tusschen hem en den beschuldiger 't verschil afgedaan, en de gemaakte vyandtschap verzoent werde. David, die man naar Gódts harte, wyst alle richteren een voorbeeldt in zich zelven aan: want van zynen Veldtheer Joab met bittere beschuldigingen en aanklaghten bestreeden, heeft hy zich dieswegens in 't minste niet vertoornt, maar in tegendeel hem goetgunstigh aangehoort en zynen raadt gevolgt. *zoo sta nu op*, (zegt Joab 2 Samuel 19. vers 7.) *ga uit, ende spreek naar 't harte uwer knechten: want ik zweere by den Heere, als gy niet uit gaat, zoo daar één man by u zal vernachten: ende dit zal u quaader zyn, dan al 't quaadt, dat over u gekoomen is van uwer jeugt aan tot nu toe.* en schryft Samuel vers 8. *doe stont de koning op, en zette zich in de poorte.* die doorluchtige rechter vergrimt niet, ofte wyst des volks klaghten van de handt, maar verhoort dezelve in gunst en genade. de Godtvreezende Job is een heerlyk voorbeeldt van weêrgâlooze lydtzaamheidt en geduldt. want hoe de Sathan hem slaat en pynigt, hoe vinnigh hy van zyn eigen vrouw beschimpt, van zyne naaste vrinden bedroeft, en van alle zyne tydelyke middelen berooft wordt, nochtans beklaagt hy zich over Godts oordeel in deezen niet, maar zich troostende, dankt hy den Hemel voor alles. *doe stondt Job op* (leest men Job 1. vers 20.) *ende scheurde zynen mantel, ende schoor zyn hoofdt, ende viel op de aarde, en boog zich neder, ende hy zeide, naakt ben ik uit myn moeders buik gekoomen, ende naakt zal ik daar heenen wederkeeren. de Heere heeft gegeeven, en de Heere heeft genoomen: de naame des Heere zy gelooft.* zynde te wenschen, dat wy Christenen in onze tyden zulks betrachteden, daar Seneca lib. 2. de Ira. cap. 33. van een zeker hoveling, die in den hófdienst grys geworden was, verhaalt, hoe hy, van iemandt gevraagt zynde, op wat wyze hy zoo hoogen ouderdom ten hove bekoomen hadt, het geene

men

men zelden zagh gebeuren, geantwoordt heeft: *injurias accipiendo & gratias agendo. met ongelyk te lyden en verdraagen, en altoos dankbaar te weezen.* dus zullen wy niet klaagen ofte morren, maar ziende op Godts alwyze voorzienigheidt, alle onze gedachten en begeertens daar toe gedragen, ende ons met geduldt en lydtzaamheidt wapenen tegens alle ongevallen en bezoekingen, wel verzekert van dezelve te zullen te boven koomen, ende dat de bezoekingen, hoewel voor het tegenwoordige wel pynelyk, maar wel ingezien, een vreedtzaame vrucht der gerechtigheidt voortbrengen den geenen, die daar in geoeffent zyn, gelyk de speceryen weinig reuk geeven, dan wanneer zy in den vyzel geworpen en gebrooken worden. *calamitas virtutis occasio.* zegt Seneca lib. de Provident. 't welke J. de Dekker dus heerlyk uitlegt:

Die troetel-kinderen, die nooit in kruis vervielen,
Meent gy, Gódts kinderen, dat Gódt de zulken spaart?
Neen, neen: uw oorlóghshoofdt mistrouwt die laffe zielen;
'T kruis is te mannelyk, hy acht hen dat niet waardt.
De deugdt blinkt, als ze blaakt; klinkt, als ze wordt geslagen;
Wordt tot haar nut geploegt, wanneer ze wordt geplaagt;
Het landt, dat draagen zal, moet schop en ploeg verdraagen,
Verdraagt ook, broeders, wat, op dat gy vruchten draagt.

en op een andere plaats:

Is 't nu zoo quaadt, myn vrind, zoo quaadt, als ooit voor dezen?
Ei, gryp een weinigh moedts, 't zal haast weêr beter weezen.
Ons lót en loopt nooit lang op eenen zelven voet;
Het goede vólgt het quaadt, het quaade staâg het goedt.

EIGEN RECHTVAARDIGING.

Caufa patrocinio non bona pejor erit.

De ftille huiskat, pas beflikt
Door 't loopen in den tuin by regen,
Zyn voorfte pooten ftraks belikt,
Om kóp en rugh weer fchoon te veegen,
En loozende zyn vuil, vertrekt
Hy niet, voor hy dat heeft bedekt.

Gy houdt, o menfch! dien zelfden voet
Als ge u verloopende in veel' zonden
Tót fmet en fcha van uw gemoedt,
Nógh lieft, en openhoudt die wonden
Door uwe dwaling voor te ftaan,
En onboetvaardigh voort te gaan.

Maar dek u vuil, zoo veel gy wilt;
Wyt uw bedryf vry aan de ftarren,
Of lót en tydt, 't is tydt verfpilt:
Gy zult dus 's Hemels goedtheidt farren.
Gódt ziet uw handel van om hoogh,
Al dekt gy dien voor 's menfchen oog.

Quisque ſuo mendax prætendit ſplenia vultu:
Alter in alterius nomine crimen alit.
Nes quisquam ſceleri caput eſt. reſt mira nocenti?
Noxam turba nocet plurima, nemo nocens.
Ille, vel ille, meæ, clamamus, cauſa ruinæ eſt;
Nec tamen, ah liceat dicere vera ſuit.
In nobis eſt cauſa mali. mens neſcia voti,
Aut incerta ſui, ſolaque crimen habet.
Hæc eſt conſiliis, hæc eſt virtute regenda:
Hæc eſt officii ſæpe monenda ſui.

Wy leezen by Plutarchus, hoe een zeker Lacedæmoniër eenen Nachtegaal gevangen hebbende, en vermoedende, dat die zoo ſmaaklyk om te eeten zou zyn, als hy gehoort hadde, dat hy lieffelyk van gezang was, dezelven geplukt heeft om te braaden, maar hem den veeren rok nauwelyks uitgetrokken en gezien hebbende, dat 'er niet meer dan vel over de beenen was, vol ſpyt en verachtinge uitgeroepen heeft: *vox es, & præterea nihil.* *gy zyt een ſtem, en anders niet.* en *avicula matilenta, multum linguæ, parum pulpæ habes! o mager vogeltje, wat maakt ge veel geruchts, en wat hebt gy weinigh vols!* Even eens moght men tegen menſchen, die ryk van woorden en ſchraal van redelykheidt zyn, wel zeggen, en voornamentlyk tegens de zulken, die zich dagelyks in verſcheide zonden verloopende, nochtans hunne gebreeken zoeken te verſchoonen en bewimpelen. de Atheenſche Demades vergeleek deeze menſchen by een fluit, daar het houte tongetje uitgenoomen was. niet ongeeſtigh zou men ze meede by een huiskat vergelyken konnen, die booven alle dieren in zindelykheidt uitmuntende, nauwelyks van iemant aangeraakt is, ofte zich bekladt vindt, of likt zyn bont, om het zelve wederom gelyk en glanſſigh te maaken, en de ontlaſting der natuure niet in de aarde gegraaven heeft, of krapt zoo lange, dat hy die bedekt heeft. men betoont met deeze vergrypinge zonneklaar, dat wy Adams nazaaten en kinderen zyn. hy wilde na 't eeten van den appel noode tot bekenteniſſe zyner misdaadt koomen, ja hy leide de ſchuldt daar van op zyne Vrouw, en die weer op de ſlang. zeker oudtvader zegt zeer wel, dat het een algemeen gebrek in de menſchen is te zondigen, en de zonden te willen verbergen met die te ontkennen, en wanneer die bekent ſtaan, te bewimpelen en verkleinen. ontkennen is het gereedtſte wapen, om hun rechtvaardige aanklagers af te keeren, de mondt verzaakt,

daar

daar 't gewiſſe van overtuigt is. hun draagende wonde kan geen zalf verdraagen, en zweert hoe langer hoe erger. de eene dwaasheidt wordt van de andere gevolgt. toen Bathſeba Davids oog verleidt hadde, deedt zy hem een moordenaar worden. de eene zonde trekt de ander. als 't eene ſchaap door 't hek is, volgen de anderen hem haaſt na. herkaauwenswaardigh zingt de Key in 't treuſpel de Dooper:

Maar gy ſchynſtatige huichelaars,
Die van geveinsden yver brandt,
Die uit des volks verblindt verſtant
Uw' ſchandelyke winſten trekt,
Hoe naauw gy uwe lemten dekt,
Hoe leeg en diep de vuiligheidt
Van uw' gemoedt gedoken leidt;
Nógh zit, nógh boordt tót op dien grondt,
(Al lochenen 't gelaat en mondt)
Uw altydtknaagende gewiſs',
Die u en beul en rechter is,
Die u met heimelyken tandt
Dooreet gebeente en ingewandt,
Die met haar' roede, taai gepeeſt,
Staâg ſlaat en geeſſelt uwen geeſt.
O drie en viermaal zaligh hy,
Wiens ziele, rein van ſchelmery,
Nooit voor de rechtbank van zyn hert
Betrokken, nóch verweezen werdt;
Nooit beul, die eeuwigh pynt en plaagt,
In 't ingewandt verbórgen draagt.

O Want

Want wie kan eenigen twyffel maaken van dat het met dusdanige lieden, die tegens de wroeging van hun gemoedt hunne dwalingen zoeken te verschoonen, eveneens uitvalt als met kopere vaten, die door 't afwassen maar des te klaarder blinken? hoe meêr zy zich roeren, hoe vaster zy in den strik verwarren. hoe de rave meêr gewassen wordt, hoe hy zwarter is. wy konnen voorzeker in geen zorgelyker handen koomen, dan in onze eigene. *Guarde me Dios de mi.* zeggen de Spanjaardts. *Godt bewaare my voor my zelven.* waar op Plato in zynen tydt al gedoelt heeft, zeggende:

Verleene ons, Hemel, 't zy wy zwygen, ofte spreeken,
Wat heilzaam is, en weere alle onheil van ons hoofdt,
Schoon we u daar menighmaal ook driftig zelfs om smee-
Wanneer ons eigenbaat óf nydt van zin berooft. (ken,

Augustinus schryft in zyne aantekeningen op den 75. Psalm: *'t is een groot quaadt te zondigen, nogh grooter daar in voort te gaan, en 't allergrootste met zich te verontschuldigen en rechtvaardigen den schult op Godt te leggen.* en Cassiodus zegt op de zelfde plaats, dat zich zelven te verschoonen een geweldige grooter misdaadt is, want het steekt een hoorn op, die zich verdedigt, en een snoode letterkunst, nadien het den naam van deugden aan de gebreken geeft; zeggende David zelfs in gemelden Psalm vers 5. *ik hebbe gezegt tot de onzinnigen, en weest niet onzinnigh; ende tot de Godtloozen, en verhoogt den hoorn niet. ende verhoogt uwen hoorn niet om hooge, en spreekt niet met styven halze.*

'T is best den rechten wegh gegaan.
'T is quaadt het dwaalpadt in te slaan.
Nógh wordt 'er meerder quaadt gedaan,
Als men zyn dwaling voor durft staan.

eene

eene vuiligheidt is genoeg, om ons te ſmetten, men heeft 'er geene verdubbeling van nodigh.

Qui s'excuſe,
Il s'accuſe.

zeggen de Franſchen. hoe zich iemant meêr onſchuldight, hoe hy zich des te meerder beſchuldigt. die gelapte kouſſen heeft, behoorde zyne ſchoenen niet uit te trekken, en die een houte hand hadt, moeſt zyn' handtſchoen aanhouden.

Tot vierderlei ſoorten zou men de verontſchuldigingen der menſchen konnen bepaalen. te weten 't ontkennen en verſchoonen zyner gebreken, en 't beſchuldigen van anderen wegens verleidinge, en voorgaan. men rechtvaardigt zich in 't eerſte geval met voor te geêven, dat duſdanige zaak hem niet gevallen kan; dat ze van zyn ſmaak niet is, en dat hy zulks niet gedacht, laat ſtaan, gedaan heeft. gelyk zoo Ananias en Zaphira in de Handelingen der Apoſtelen den waaren prys van een verkochte hoeve ontkennen, en dieswegen kort na elkander van Godt met een haaſtigen doodt geſtraft. en gelyk Kaïn, zyn broeder doodtgeſlagen hebbende, ende van Godt naar den zelven gevraagt, ontkende zulks te weeten. *ende de Heere* (ſtaat 'er in 't vierde hoofdtſtuk van 't boek det Scheppinge) *zeide tot Kaïn: waar is Habel, uwe broeder? ende hy zeide; ik weet het niet. ben ik mynes broeders hoeder?* Ja gelyk Saul den Profeete Samuel, hem verwytende zyne ongehoorzaamheidt in het uitvoeren van des Heere bevel, antwoordde 1 Sam. 15. vers 20. *ik hebbe immers naar de ſtemme des Heere gehoort, ende hebbe gewandelt op den wegh, op den welken de Heere my gezonden heeft.* zoo ontkende zelfs Petrus, in 't huis van den Hoogeprieſter den Zaligmaker gevolgt, tegens de dienſtmaagdt hem te kennen. 't welke J. de Dekker aldus in dicht begreepen heeft:

Ach! Simon, die nógh ſtraks den mannen wou te lyf,
Bezwykt nu voor een wyf.
Hy blyft in 't loochenen trouloozelyk volherden
Ten tweeden, ja ten derden,
Miſſchien ten vierden ook, zoo 't kraaijen van den haan
Hem niet en hadt doen gaan.

niet minder gaat het verſchoonen zyner misbedryven in zwang. worden de zelven iemant voorgeworpen, 't eerſte antwoordt is dikwyls, ik heb daar geen geheugen af; 't is zoo lang geleden, dat 'er my niets meer van voorſtaat, ofte ik heb niet anders gekoſt, en wie kan over al zoo naauw op letten? wie is 'er zonder gebreken? de rechtvaardige ſtruikelt wel zevenmaal 's daags. wy zyn menſchen, en geene Engelen. de wyn en jeugdt worden tot onze voorſpraaken geroepen, als men zeggen durft: ik heb dat in myn jeugdt gedaan, dat heb ik by den dronk gezegt. Princen weeten hun oorloghszucht en begeerlikheidt te verſchoonen en te bekleeden met den dekmantel van Godtsdienſt. dus zingt wederom die zinne- en taalryke de Dekker:

De luſt om 't oudt Geloof eens wederom t'herſtellen
Wet, roept gy, ons rappier, maakt ons voor klaghten doof.
'T is Princen luſt, ik ken 't, die u de piek doet vellen;
Maar luſt tót eigen lóf, niet tot het oudt Geloof.

nogh erger evenwel zyn onze rechtvaardigingen, wanneer men den ſchuldt onzer overtredingen op onze naaſten legt. zoo als Adam zyne Eva den ſchuldt gaf, en Saul het niet gehoorzaamen van Godts bevel aan het volk toeſchryft. 1 Sam. 15. vers 15. en 21. een traage houthakker noemt de byl en 't hakmes bot. een onervaare kok beſchuldigt het vuur, als het vleeſch verbrandt is. zoo verre zelfs loopt menighmaal der menſchen onbeſchaamtheidt, dat zy Godt tot oorzaak der be-

begaane zonden durven ſtellen, een quaadt begrip maakende van deszelfs hoogh wyze voorzienigheidt, wyl hy wel voor af geweeten heeft wie zondigen zoude, en hoedanigh de zonden gepleegt zouden werden, maar dezelven niet heeft gelaſt, daar hy dezelve niet ongeſtraft wil laaten, en die in een der geboden overtreedt, aan allen ſchuldigh rekent. waar van de geleerde Revius eertydts gezongen heeft:

Is iemant byna doodt, zoo is hy nógh in 't leven,
Is iemant byna wys, zoo is hy nógh al ſlecht.
Dat byna even is, dat is als nógh oneven,
En byna wel gemaakt, is evenwel onrecht.
Die byna binnen is, die ſtaat gewis nógh buiten;
Alzoo die byna heeft de ganſche wet voldaan,
En 't minſte deel daar van moetwillígh uit wil ſluiten,
Die kan met al zyn doen niet in den hemel gaan.

voegt hier by het ſneldichtje van J. de Dekker, allen, die de reden hunner wanbedryven op Godts voorbeſchikkinge leggen, aardigh onder den naam van Panſa ten toon ſtellende:

Al wat gy, Panſa, zóts óf zondighs hebt bedreven,
Dat ſchryft gy 't noodlót toe, en ſchuift den ſchuldt op Gódt.
Maar zeg, wat ſtelde Gódt tot richtſnoer van uw leven,
Zyn heimelyk beſluit, óf openbaar gebódt?

De vierde en laatſte ſoort, beſtaande in het beſchuldigen van anderen wegens hunnen voorgang in het quaade, is niet minder verfoeijelyk; dan de vorige. Ik ben 't alleen niet, die dit doe, zeggen ze; daar zyn 'er zoo veel wyzer wel als ik, die my voorgegaan zyn, en zoo zy 't hebben moogen doen, wel waarom ik ook niet? maar elendigen, gy zult niet minder ſtraffe lyden, als gy nevens veel anderen lydt. de Goddelyke wet gebiedt

biedt immers uitdrukkelyk Exod. 23. vers 2. *Gy zult de menigte tot booze zaaken niet volgen.* het ſtrekt tot geene ontſchuldiging eener misdaadt, dat 'er veelen aan ſchuldigh zyn, maar de zonde is te erger en zwaarder, hoe dat zy meerder bedreeven wordt. dus redenkavelt de Roomſche Wysgeer mede Epiſt. 123. ſchryvende: *inter cauſas malorum noſtrorum eſt, quod vivimus ad exempla: nec ratione componimur, ſed conſuetudine abducimur. onder andere oorzaaken van ons quaadt is het mede, dat wy naar voorbeelden leeven, ons naar de rede niet ſchikken en beſtieren, maar door de gewoonte laaten vervoeren.* 't geene weinige oprechten betrachten, keert men de rugge toe, en is byzonder, maar dat de groote hoop doet, wordt voor een gewoonte en gebruik gerekent, en betamelyk te volgen; en dus bekoomt een algemeene dwaling zelfs den naam van oprechten wandel, als zy maar by de waereldt goet gekeurt is. Doch hoe rechtvaardigh deeze verontſchuldigingen by Godt gevonden worden, leert de Profeet Jeremias, zeggende in 't tweede hoofdtſtuk vers 22. *al wieſcht gy u met ſalpeter, ende namt u veel zeepe, zoo is doch uwe ongerechtigheidt voor myn aangezichte geteekent, ſpreekt de Heere Heere.* en vers 33. *wat maakt gy uwen wegh goedt, daar gy boeleeringe zoekt?* en wederom vers 35. *nogh zegt gy, zeker ik ben onſchuldigh. zyn toorn is immers van my afgekeert. ziet ik zal met u rechten, om dat gy zegt: ik hebbe niet gezondigt.* zekerlyk 't is een tweede overtreding, zyne vergrypingen te verontſchuldigen. wes Ovidius zingt lib. 1. Triſt.

Tantum ne noceas, dum vis prodeſſe, caveto.
Cauſa, patrocinio, non bona, pejor erit.

Zie dat ge u in geen ſchade ſtort,
Als ge eenig voordeel wilt bejaagen.

Een

Een quaade zaak nógh erger wordt,
Wanneer men daar in fchept behaagen.
Maar die zyn' dwalingen verfchoont,
Verzwaart haar, en zich zelven hoont.

ik houde het met die der Ouden, die dufdanige verfchooninge voor een dochter der Logen hielden. op zyn beft hoort men zeggen; ik hadt dat niet gedacht. welke wys van rechtvaardiging Seneca lib. 2. de Ira. cap. 33. voor een zeer fchandelyken daadt rekent. zelden is 'er verontfchuldiging, die niet met valsheidt of onvoorzichtigheidt bezet is. maar, gelyk de voornaamfte roem der onnozelheidt is niet te zondigen, zoo is de naafte het niet rechtvaardigen eeniger dwalinge. dit wift David wel, zeggende Pfalm 32. vers 5. *myne zonde maakte ik u bekent, ende myne ongerechtigheidt bedekte ik niet. ik zeide; ik zal belydeniffe doen voor den Heere.* want daar de zonden Godts geduldigheidt vermoeijen, daar verzoenen gezucht en vloeijende oogen, uit een waare boetvaardigheidt fpruitende, ons wederom met hem. lieflyk zingt de Dichtkundige J. van Hooghftraaten in zyn zegepraal der Goddelyke liefde, by het 33. zinnebeeldt:

Wel hem, die zyn talent befteedt,
Dat hy, ver van zicht te verfchoonen,
Op 's Heere komft altydt gereedt,
Hem daar 't gewin af kan vertoonen.

* * * *
* * *
* *
*

VERVLOEKING ZYNS NAASTEN.

Hic peccat, ille luit.

De dartle Jongen, door zyn onbezonnen loopen
Gevallen op de ſtraat,
Ontſteekt van dwaazen haat,
Dies moet het dadelyk de onnooſle ſteen bekoopen.
Hy grypt hem van den grondt
En werpt hem zoo terſtond
Vol gramſchap neêr uit all' zyn' kraghten;
Hy maakt een groot misbaar,
Vervloekt den ſteen om 't uitgeſtaan gevaar,
En doemt hem, onder duizendt klagten,
Als óf hy de oorzaak van zyn' ongevallen waar.
De Jongen geeft den aardt te kennen
Van menſchen, die door nydt vervoert,
Of dolle grimmigheidt beroert,
Van 't ſpoor der rede rennen,
En hunne naaſten, door den ſteen alhier verbeeldt,
Als 't werktuig hunner rampen vloeken,
Schoon eigen' ſnoodtheidt die meeſt teelt,
En Elementen, Hel en Doodt tót wreekers zoeken.
Maar hoe gy ook uw' bitze tongen ſcherpt,
Verdoolde waereldtlingen,
En uwen evenmenſch, gelyk een ſteen, verwerpt,
Uw roekelooze vloek zal naar uw' ſtraffe dingen,
En, als de zwaluwen vervliegen, gaan te niet.
Gelukkige, dien rede en liefde alleen gebiedt!

Livor

Livor ovans damnis, cæco præcordia fluctu

Versat, & horrificis asperat ora minis.

Aeolus ore fremit, Neptunus pectore spumat:

Vis dicam, innocuæ noxias es aspis api.

B. C.

Cælius Rhodiginus verhaalt in 't 15 boek van zyne Goude Leezingen, in 't 25. hoofdtſtuk, dat de Saraſyn Abdala, van iemant gevraagt, wat hem in de geheele waereldt het verwonderenswaardighſte voorquam, geantwoordt heeft; de menſch. zynde het hoofdt als een getoorendt kaſteel van een overheerelyken bouworder waar tegens echter nogh zommige roekeloozen hebben durven inleggen, en verwytender wyze vraagen, waaromme de Schepper het rioel van ons hoofdt vlak van vooren in 't aangezicht geplaaſt magh hebben, voegende daar by, dat, wanneer zy de bouwmeeſters hadden geweeſt, ofte om raadt geroepen waaren, zy ſlechts één oog alleen in 't voorhoofdt, één oor aan de rechte zyde van 't hoofdt, en den neus aan de linker zyde geplaatſt zouden hebben. gelyk nu de loozing van de vuiligheden der harſenen door den neus geſchiedt, zoo ontlaſt zich des menſchen gemoedt door den mondt. waaromme Rhodiginus ook zegt, dat een ſtinkende reden een bewys is van een verrotte ziel, die haare vuiligheden door den mondt op- en uitwerpt. onder anderen is het vervloeken en verwenſchen zyner naaſten niet van het geringſte ſchuim van een bedorven harte. de Vader der Roomſche welſpreekendtheidt zegt in zyne pleitreden voor Plancius: *niets is 'er ſneller, dan de vervloekinge, niets wordt eerder gepleegt, niets eerder aangenoomen, ende niets ter waereldt verder verſpreidt.* de Romeinen hadden oudttyds een verfoeijelyk bygeloof, dat de komyn, onder eenige vervloekingen gezaait, op 't vruchtbaarſte zou voortkoomen, volgens de getuigeniſſe van Plutarchus *in Sympoſ.* Dat wy Chriſtenen niet weinig aan 't zelve mede vaſt zyn, toonen wy dagelyks maar al te veel door het verwenſchen van onzen medemenſch. dus vecht men met geen zwaarden of degens, maar met zyn quaaden wil en tonge, ja vermoordt zynen naaſten met den eerſten aanval. de Heide-

denen riepen: *dat u de Goden ſchenden. dat Jupiter u ſtraffe. dat u de Goden verderven, en ongelukkigh maaken.* gruwelyke verwenſchingen voorwaar; maar wy geeven hun in dit ſtuk zeer weinig toe, zoo wy den bovenzang niet houden: want nydt, haat, of gramſchap onze zinnen overweldigende, roept de tonge den vyandt des menſchelyken geſlachts, de elementen, en den doodt te hulpe, om zyn evenmenſch te verdelgen; en wie weet niet wat voor ſchrikkelyke vervloekingen meêr, die men dagelyks langs de gemeene wegen zelfs hoort uitgalmen. met groote reden roemt dieshalven Plutarchus in 't leven van Alcibiades een zekere heidenſche Prieſterés, om dat zy op geenerlei wyze te brengen was, tot iemant te vloeken: want toen Alcibiades verweezen was, wierden zoo wel Prieſters als Prieſtereſſen van den Raadt belaſt den gebannen en afweezenden Veldtheer te vervloeken, 't welke ze allen buiten deeze eenige gehoorzaamden, geevende zy voor reden, dat zy ingewydt was om te bidden, en niet om te vervloeken. Lofwaardigh is in dit ſtuk Bileam mede, Numeri 23. vers 8. (was hy ſlechts op dien goeden wegh gebleeven) Iſraël niet begeerende te vloeken naar de begeerte van der Moabiten Koning Balak. *wat zal ik vloeken,* (zeidt hy) *dien Godt niet vloekt? ende wat zal ik ſchelden, daar de Heere niet ſcheldt?* en dus leeraart ook Paulus in den brief aan de Romeinen, ſchryvende in 't 12. hoofdſtuk vers 14. *zegent ze die u vervolgen: zegent ende vervloekt niet.* want hoe kan men klaarblykelyker zondigen tegens Godts gebodt, dat wy onze naaſten zullen lief hebben als ons zelven, dan wanneer wy dezelven laſteren, en allerhande rampen en ongelukken toewenſchen, daar de liefde het richtſnoer van onze handelingen zyn moet, en buiten dezelve geene deugdt bedacht kan worden? de zedige C. Bruin zingt overtreffelyk in zyn mengeldichten:

O weêrglans van 't oneindigh licht!
Wat schiet gy levendige straalen,
Wanneer uw vlam in 't hart komt daalen?
Door u voldoet de mensch zyn plicht.
Men roeme op plechtige offerhanden
Vergeefs: 't is ydel kerkgebaar;
Zoo niet uw vuur een gloedt doet branden
Op 't vlak van 't heilig kerkaltaar.
Wat deugdt men pleege op 't aardsch gewemel,
Geen' ziel vaart zonder u ten hemel.

Godt zegt nadrukkelyk Livitic. 20. vers 9. *als 'er iemant is, die zynen Vader ofte zyne Moeder zal gevloekt hebben, die zal zekerlyk gedoodt werden: hy heeft zynen Vader ofte zyne Moeder gevloekt, zyn bloedt is op hem.* buiten de quaade hartstochten van haat en gramschap geeft de slechte voorgang der Ouderen veeltyds aanleiding tot deeze gruwelyke buitenspoorigheidt. 't welke van den heidenschen schimpdichter Juvenalis in zyn veertiende Hekeldicht aldus, volgens de Dekkers vertaalinge, al aangemerkt en doorgestreeken is:

'T staat dus met onzen aardt, de vuile zondevlekken
Der Ouderen, óf diér, die ons voor Ouders strekken,
Die kleeven onzen geest en ras en grondigh aan,
Dees' smet magh hier óf daar één zoon óf twee ontgaan,
Den welken Titan juist uit beter kley wou kneeden:
Maar óch! het meerendeel treedt in zyns vaders treden,
En vólgt lichtvaardelyk der zonden wandelspoor.

en

en wat verder vervolgt de dichter:

Gy, fyne Vader, ſcheldt, zoo de uwen zich vergrypen.
Dat 's doen, gelyk als gy, dat 's danſſen naar uw' pypen,
Want uwer zeden beeldt, zy zyn dan goed óf quaadt,
Vloeit af tot uwen zoon, als dat van uw gelaat.
Gy ſcheldt en ſtraft in hun wel dapper uw' gebreken,
Ja wilt ze van hun deel als baſterden verſteeken;
Maar, beſte man, van waar komt u dit vaderrecht,
Die 't ſlechter maakt als zy, of immers al zoo ſlecht?
Zult gy hun' herzenen hun' dompen doen verliezen,
Die zelve de uwe nooit eens zuiver uit kunt niezen?

waaromme nu boven de reets aangetogene reden de vervloekinge te vermyden is, leert ons de mondt der Wysheidt zelfs, Geneſis 12. namentlyk om dat zy meeſtentydts op het hoofdt van haaren meeſters nederdaalt. *ende* (ſtaat 'er vers 3.) *ik zal zegenen, die u zegenen, ende vervloeken, die u vloekt.* Salomon zegt, Spreuken 26. vers 2. *gelyk eene Muſſche is tot weghzweeven, gelyk eene Zwaluwe tot vervliegen, alzoo zal ook een vloek, die zonder oorzaak is, niet koomen.* wie een ander quaadt toewenſcht, laat een rave als uit zynen keel vliegen, die hem op den kop gaat zitten, en zyne oogen uitpikt. nadrukkelyk zegt Salomon, dat *een vloek zonder oorzaak*, niet komen zal. niet gelyk Godt de ſlang en de aarde gevloekt heeft, Noach zynen zoon Cham, David 't gebergte Gilboa, Job den dagh zyner geboorte, Chriſtus den Vygeboom, en Petrus den Tovenaar Simon, en zulks niet zonder groote oorzaaken en overeenkomſte met de God-

Goddelyke rechtvaardigheidt. van Cham heeft R. Anslo in zyn tiende Bybelſche byſchrift:

O Cham, zult gy als zoon uw vader nagh begekken?
Uw nazaat erft uw' vloek, als gy hem wilt verwekken.
Een, die zyn' ouders eert, krygt niet alleen te loon
Den zegen voor zich zelf, maar eeuwig voor zyn zoon.

't voorbeeldt en de leſſe des Zalighmakers verbiedt ons ten hooghſten deeze dolle vervoeringe, ſchryvende de Apoſtel Petrus 1 Petrus. 3. vers 9. *en vergeldt niet quaadt voor quaadt, of ſchelden voor ſchelden; maar zegent daar tegen, weetende dat gy daar toe geroepen zyt, op dat gy zegeninge zoudt beërven.* Chriſtus zelfs zegt door den mondt van den Evangeliſt Matthæus in 't vyfde hoofdtſtuk en elfde vers: *zaligh zyt gy, als u de menſchen ſmaaden ende vervolgen.* de Dekker zegt in zyn vertaaldt treurſpel de Dooper:

Uw vyandt vloekt gy toe, vlugt ballingſchap en banden,
En 't baart hem loon en lóf, u niet als ſchade en ſchanden.

want hoe klaarblykelyk het ook is, dat 'er eenige menſchen zoo boos en verdorven zyn, dat 'er geen hoope van bekeeringe overigh is, zoo moeten wy nochtans ons beſt doen, om hen van hunnen dwaalwegh af te trekken, naar 't voorbeeldt der Artzen, die, hoewel zy menighmaal bemerken, dat zy den kranken niet helpen konnen, echter alle hulpmiddelen volgens de regelen hunner konſt in 't werk ſtellen, op dat zy niet moogen ſchynen den zieken verzuimt te hebben. vervloekinge is onmenſchelyk, en zoo onbepaalt verbooden, dat

dat de Apoſtel Judas in zyn Zendtbrief vers 9. zegt, dat de Archangel Michaël, toen hy met den duivel twiſtede, ende handelde van Mozes lichaam, geen oordeel van laſtering tegens hem dorſte voortbrengen, maar zeide: *de Heere beſtraffe u.* Want wat voor vruchten kan van zulk verdorven en boos zaadt verwacht worden? verlies des hemels, en des eeuwigen levens? dat betuigt de groote Apoſtel der Heidenen, in 't zevende hoofdtſtuk van zyn eerſten brief aan de Corintheren vers 10. ſchryvende: *geen laſteraars, geen roovers zullen het Koningkryke Godts beërven.* want zegt hy, Romeinen 2. vers 1. *daaromme zyt gy niet te verontſchuldigen, o menſche, wie gy zyt, die anderen oordeelt; want daar in gy eenen anderen oordeelt, veroordeelt gy u zelven: want gy, die anderen oordeelt, doet dezelve dingen.* zich zelven te verwenſchen en vervloeken is niet minder verachtinge waardigh, ende evenwel een dagelykze gewoonte. om een haverſtroo hoort men tot beveſtiging van een verhaal of zaak uitroepen: Godt ſtraffe my; ik moet verdoemt zyn; de duivel haal my, zoo 't niet waar is, en diergelyke andere verzweeringen meerder. welke verfoeijelyke gewoonte by de Romeinen al mede in zwang gegaan heeft, en ook zomwylen tot der vloekers ſchade en ſtraffe gedyt is: want des doorluchtigen mans Appius dochter, van de ſchouwſpelen naar huis zullende gaan, en onderwegen door het geweldigh gedrang des volks wat belet wordende, ende dieshalven het zelve alles quaadts toewenſchende, met daar by te voegen, och of myn broeder Claudius wederom leefde, en eenige duizenden van dit volkje in zee ſtortede! zoo is den Tuchtmeeſteren C. Eundanius en T. Sempronius gemelde zaake overgebraght, die dezelve wel overwoogen hebbende, de onbezonne Jongkvrou een boete van twee honderdt en vyftigh kroonen hebben opgelegt. hebben dit Heidenen gedaan, wat behooren de Chriſtenen dan niet te doen? behooren zeg ik;

ik; nadien dit verfoeijelyk misbruik van zynen naasten te vervloeken op weinigh plaatzen, en dat maar slappelyk alleen, gestraft wordt, en by zommige volkeren maar voor een gemeene zaak en gewoonte aangemerkt, en door de vingeren gezien wordt, daar de Goddelyke Wysheidt zulke met haare gramschap drygt, dewyl de vervloekinge van eenigh mensch of andere schepzelen, in zoo verre zy werktuigen en werken van den grooten Schepper zyn, op den zelven koomen, en bygevolge tot een soort van Godtslasteringe uitloopen. in het burgerlyke leven behoort men voor al, om pryzelyk te zyn, naar het gerucht van beleeft te zyn, te trachten, en by gevolg moet men zich wel hoeden, om zynen medeborger te veroordeelen, wyl het dwaasheidt zoude zyn zich in te beelden, dat die genegen zoude weezen, om eerbiedigheidt voor ons te hebben, indien wy denzelven mede zoo niet bejegenen wilden. de liefde is het voornaamste middel, om zich by al de waereldt bemindt te maaken, in plaats van dat men zich door een gestadige verachtinge en veroordeelinge van eens anders bedryven doet haaten en verachten. de afkeerigheidt komt over genoeg, zonder dat men haar zoekt. men moet dan anderen achten, om geacht te worden, indien men de deugdt daar mede niet achter banks werpt. naar de algemeene grondtregelen behoort men zyn leven te schikken, wanneer het tot voordeel van de deugdt geschieden kan. 't zyn domme en quaadtaardige menschen, die van alles misdaaden maaken, daar 'er niets eerelyker is, als de schuldt van goedertierentheidt. gelyk de jonge Plinius zegt lib. 7. epist. 28 zy vergrooten de kleinste stofkens van dwalingen tot hemelhooge bergen, en veroordeelen, wanneer de snoode hartstocht van nydigheidt zich daar onder vermengt, met de alleruiterste gestrengheidt, daar een verstandigh man, vrinden willende maaken, de gebreken nooit ziet, om dat hy die vliedt te zien, zoo schryft Tacitus Hist. 2. dat de

de Keizer Vespasianus de ondeugden van zyne vrinden beter ontveinzen kon, dan hunne deugden, en dat Galba geene kennis wilde hebben van de gebreken en zwakheden zyner vrinden. 't geene zoo treffelyk voor een byzonder man is, als quaadt voor een Vorst, die zich benaarstigen moet, om den waaren aardt van die tot hem naderen te kennen, en vooral van de geenen, die hy gebruikt. Doch wanneer de gemeene Luiden eenige vrinden hebben, is het hun mede eenighzints noodtzaakelyk derzelver zwakheden te kennen volgens het bekende spreekwoordt: *de zeden uwes vrindts zult gy kennen, maar niet haaten.* want waar de haat zich openbaart, verkeert de vrindtschap in vyantschap, en wordt de liefde tót zyne naasten uitgeblufcht, buiten dewelke het waare Christendom niet te denken is, na dien de liefde een gevolg is van 't geloove en de liefde tot Godt, dewelke in het geloof is. 1 Joh. 4. vers 11. wegens welken staat der gelovigen Thessalonicensen Paulus in zynen tweeden Zendtbrief in het derde vers van 't eerste Hoodftstuk Gode zyne dankzegginge in deezer voegen doet: *wy moeten Godt allen tydt danken over u, broeders, gelyk billyk is, om dat uw gelove zeer wascht, ende dat de liefde eens iegelyks van u allen tegen malkanderen overvloedigh wordt.*

ONVOORZICHTIGHEIDT.

Sat cito nec ſat bene.

Waar heen dus driftigh tóch geylt,
En voortgeroeit met alle kraghten?
Wat moogt gy, Stierman, tóch betrachten,
Dat gy dus uit de haven zylt,
Daar windt en ſtroom u wederſtreeven,
Daar 's Hemels donder vreeſ'lyk ſlaat,
Dat Berg en Róts te ſchudden ſtaat,
En 't blikzem-vuur elk een doet beeven?
Sta van die roekeloosheidt af.
Staak, ſtaak uw ongeregeldt woelen,
Eer u de baaren overſpoelen,
En maaken van haar' kólk uw graf.
Gy loopt gevaar van lyf en leven,
Als de onbezonne Faëton
By 't paardemennen van de Zon,
Wilt ge u niet voort te rug begeeven.
Zoo brengt de tong ons in gevaar
Van alle onze achting te verliezen,
Die boven rykdom is te kiezen,
Wanneer zy niet den evenaar
Der rede vólgt, maar onbezonnen
Geen menſch, óf tydt en plaats ontziet,
Elk tegenſpreekt, óf weerſtandt biedt,
En niet verſchrikt óf overwonnen
Door 't dreigende ongeval, zich ſtout
Haar eigen' ſchade, en ſchande brouwt.

Op-

Optimus ille quidem eſt, qui per ſe mente animoque
Omnia perluſtrat quæ ſint meliora futura
Poſtea, ad extremæ uſque noviſſima tempora vitæ.
Eſtque adeo ille bonus, monitis qui obtemperat ultro
Recte ſuadentis: verum deterrimus ille eſt,
Qui neque conſilium per ſe capit, ingenii expers,
Nec monita alterius ſequitur, neque mente recondit.

Hoe goedt is een woordt op zynen tydt! zegt Salomon, Spreuken 15. vers 23. en wederom in 't 17 Hoofdtstuk vers 27. *wie wetenschap weet, houdt zyne woorden in, ende een man van verstant, is kostelyk van geest. Een dwaas zelfs, die zwygt, zal wys geacht worden, ende die zyne lippen toesluit, verstandigh.* in welke diepte storten zy zich dan niet ter neder, die eerder spreeken, als denken, gelyk men niet meêr dan alle dagen, en in allerhande gelegentheden ziet geschieden? Æsopus, zoo volmaakt van geest, als hy mismaakt van lichaam was, van eenen avondtmaaltydt naar huis keerende, en door een hondt aangebaft wordende, zeide overgeestigh: *indien ge met deeze uwe snoode tonge uw broodt kost koopen, gy zoudt betoonen meer dan een hondts verstandt te hebben, maar om dat gy daar mede nu niet anders dan stokslagen verdient, kan ik u niet anders dan voor een stoute en onbezonnen hondt aanzien.* konnende met deeze baffende honden bequaamelyk eene onvoorzichtige redevoerder vergeleeken worden, ofte, gelyk in ons zinnebeeldt vertoont is, met een licht ende kleen speeljacht, 't geene in een geheel onstuimigh Weer met volle zeilen uit de haven tegens windt en stroom in zee steekt. wie geen heilige vreeze heeft, ende zich zelven niet wel kent, zal zich menighmaal in een afgrondt van ongelukken door zyne voorbarige tonge ter nederstorten. wes Syrach zegt: *de lippen eenes sots zullen hem ten verderve zyn.* nadien hy, de leerreden van den prediker in den windt slaande, niet bedenkt, dat alles zynen tydt heeft, en dat 'er een tydt van zwygen, en ook een tydt van spreeken is, wyl hy allen tydt tot spreeken goedt keurt, waar uit zoo menighvuldige dwaalingen gebooren worden. welke alle op te noemen, byna zoo onmogelyk is, als het zandt aan den oever der zee te tellen. de voornaamste kenteke-

nen

nen beſtaan in het niet gadeſlaan van plaatze, tydt en menſchen. in het antwoordt geeven eer men iemants woorden ter degen hoort, ofte gevraagt wordt; het vallen in iemants redenen; het ſpreeken, eer men op de zaake eens gedacht heeft; het vertellen van allerhande ſtraattydingen; het voeren van het laaſte woordt; in alle twiſtredenen gelyk te willen hebben, en alle bezadigtheidt te laaten vaaren. hoe walgelyk is de roem van onze hoedanigheden en rykdommen! de eerſte onderwerpt ons de beſpottinge, en de tweede ſtort ons, behalven in de verachtinge der wyzen, in gevaar van daar om vervolgt, ofte op zyn beſt, om dies wegens moeijelyk gevallen te worden. weinigen weeten zich daar in te matigen, wanneer de gelegentheidt hen al zomwylen verbindt, omme iets van zich zelven te zeggen. zy konnen geen anderen hooren ſpreeken, of komen daar dadelyk met hun oordeel tuſſchen vallen, zich roekeloozelyk in een oneindigen draaikolk van zwarigheden wikkelende. *Temeritatis etiam & ſubiti, & vehementes ſunt impulſus: ipſorum actibus hominum mentes concuſſæ, nec ſua pericula diſpicere, nec aliena facta juſta æſtimatione proſequi valent.* ſchryft Valerius Maximus lib. 9. cap. 8. *de roekeloosheidt is vol geweldige en haaſtige bewegingen: en wanneer der menſchen zinnen daar door geraakt en geſchudt worden, konnen zy hun gevaar niet zien, en weeten hunner naaſten bedryven naar waarheidt noch billykheidt te ſchatten en oordeelen.* want, gelyk de Chriſtelyke Wysgeer Boëthius zingt in 't einde van zyn eerſte boek van de vertrooſtinge der Wysgeerte, volgens de overzettinge van den Heere Gargon,

De ziel wordt blindt,
En ſlaafs gezindt,
Als in 't gemoedt
De hartstocht woedt.

 Al-

Aldus, betoonende, dat men een mensch is, brengt men zich terstondt in kleinachtinge, en wanneer men geen beleidt heeft, om zyne zwakheidt te verbergen, en zyner gedachten verkondigster, de tonge, voorzichtelyk te breidelen, gaat men by verstandigen voor een lichtvaardigh mensche door, konnende de lichtvaardigheidt in kinderen nogh eenighzints ingeschikt worden, daar zy in volwassene menschen een schandelyk gebrek, en in oude lieden een verfoeijelyke dwaasheidt is. hier van zyn de aloude spreekwoorden hergekoomen: *quicquid in linguam venerit. hy kalt by zyn neus langs.* en *quicquid in buccam venerit. zoo 't hem in den mondt wascht.* van welken aardt Talerant, eene van de Hofdienaars des Konings Lodewyks den twaalfden van Vrankryk, meede geweest schynt te zyn, weshalven hem ook eens, zyne oude gewoonte van snappen opvolgende in des gemelden Konings tegenwoordigheidt, van den zelven uit misnoegen toegeduwt wierdt: *het betaamt eenen dienaar meér te weeten, dan te zeggen.* niet onaardigh hadt Hieronimus Donatus, Afgezant van Venetien by Paus Alexander den zesden, den zelven kerkvoogdt meede, want die met den Afgezant spreekende van de heerschappye, die de Venetiaanen in de Adriatische zee gebruiken, en hem vraagende wat recht zy daar toe hadden, en waar mede zy dat bewyzen konden, zoo antwoordde de Venetiaansche Staatsdienaar, dat de Keizer Constantyn de Groote het zelve de Republyk geschonken hadde, ende dat zulks in het zelfde boek geschreven stont, waar in ook aangetekent was, hoe gemelde Vorst de Stadt Rome, en de heerschappye over alle andere Kerken aan den Roomschen Bisschop gegeeven hadt. *slaat maar een enkel bladt om, allerheilighste Vader*, voegde hy daar by, *en gy zult het dadelyk vinden.* dusdanige onbedachten betoonen voorzekerlyk, dat zy de spreuke van Bias, of niet geleezen, óf niet onthouden hebben, van dat alle menschen ten hooghsten verplicht zyn, om voor alle zaaken te beginnen zich zelven te kennen:

nen: want indien zy 't voorrecht hunner vryheidt wel gebruikten, en zich zelven kenden, zouden zy de voorkoomende zaaken eerst wel doorgronden, by zich zelven redekavelen en overweegen, eer zy hun oordeel uitteden, ende hunne tong voor hunne gedachten lieten spreeken, waar door zy zich zoo veele ongevallen menighmaalen op den hals haalen, en den reuk van een goedt geruchte, en hunne achting, dien lieffelyken adem van den geest, verliezen. 't geene de edele zoon van een der eerste Christelyke Engelsche Koningen overtreffelyk wel begreepen schynt te hebben, als hy van zynen Vader gevraagt, wat hy inzonderheidt van Godt begeeren en wenschen zoude, wanneer hem Godt beloofde het zelve te zullen verleenen, ten eersten antwoordde: *een kraanen hals, op dat ik zoo te langer tydt moghte hebben, om myne woorden genoeg te herkaauwen, voor dat ik ze uitspreeke.* wanneer nu een man van gezach en vermogen van onbedachtzaamen bedryve en tonge is, zoo is dat gebrek van de alleruitterste gevaarlykheidt, voornamentlyk zoo dat niet by de waereldt bekent staat. een klaarblykelyk voorbeeldt konnen wy in den Profeet Jeremias nazien, want, schoon 'er ten zynen tyde geen heiliger man leefde te Jeruzalem, die den toekoomenden ondergang van het volk met zoo veele traanen beweende, en van den Koning Zedekia en het volk zelf verzocht is geweest om zyne voorbede by Godt, zoo heeft doch eene enkele beschuldiger hem tot een verrader dier hoofdtstadt doen aanzien, wanneer hy, toen de Chaldeen de eerste belegering hadden opgebrooken, ende hy voorzegt, dat zy weder zouden keeren, de stadt inneemen, en verbranden, uit Jeruzalem uitgaan wilde, omme naar den lande Benjamins te gaan. want als hy in de poorte Benjamins was, zoo was daar de Wachtmeester, wiens naame was Jerya, die greep den Profeet, zeggende, gy wilt tot de Chaldeen vallen, ende hoe zeer Jeremias ook de onwaarheidt van die betigting betoogde, zoo wierdt hy niet gelooft, maar tot de

Rechteren geleidt, die hem vol gramſchap ſloegen, ende in 't gevangenhuis ſtelden, gelyk zulks alles breeder te vinden is Jerem. 37. Hoe bitter hadt het Nabal ook niet haaſt gedaan, dat hy Davids uitgezondenen, om eenigen mondtkoſt voor zyn heyr te verzoeken, trotzelyk en onbedáchtelyk vroeg wie David, en wie de zoone van Iſaï was, en daar ſmaadelyk byvoegde: *daar zyn heden veele knechten, die zich afſcheuren, elk van zynen heere. zoude ik dan myn brood, ende myn water, ende myn geſlacht vleeſch neemen, dat ik voor myne ſcheerders geſlaght hebbe, ende zoude ik 't den mannen geeven, die ik niet weete van waar zy zyn?* als te zien is 1 Sam. 25. zoo immers Abigaël den vergramden Koning niet te gemoete gekoomen waar, ende hem ter neder gezet hadde, Nabal zoude eerlang met al het mannelyke zynes huizes door het zwaardt zyn verdelgt geworden, en als een dwaas de ſchande op zich genoomen hebben, daar de wyzé Abigaël eere beërfde, op dat ik de woorden van den wyſten der Koningen gebruike Spreuken 3. vers 35. nadien, als de zelfde Koning, Spreuken 1. vers 10. zegt, *als de wysheidt in uw herte zal gekoomen zyn, en de wetenſchap voor uwe ziele zal lieffelyk zyn, als dan de bedachtzaamheidt over u de wacht zal houden, en de verſtandigheidt u zal behoeden.* In de grensſteden en ſterktens worden de poorten niet geopent, voor en alleer men rontſomme gezien heeft, en door de uitgezette ſchildtwachten verzekert is, dat 'er geen onraadt is; maar een onvoorzichtigh menſche verzuimt geheelyk deeze voorhoede, geevende zich zoo veel tydt niet, omme zyne ziel, den troon der rede, raadt te vraagen, omme naar der zelver onderrichtinge, de groote poort van de ziele, zynen mondt, eerſt te openen. een blinde, dien de oogen geen byſtandt verleenen, vindt hulpe aan de handen, en een wandelſtok om den wegh te vinden. dit behoorde de tonge na te volgen, en nimmer voor den dagh te koomen, zonder haaren geleider, het verſtant. omzichtigheidt moet voor alle geſprek gaan, en gebruikt worden, zoo men

zich

zich niet in eenigh ongeluk wil werpen. wie telt immermeer eenigh geldt uit zonder het zelve wel te bezien, om geen fchelling voor een zeftchalf, een ryksdaler voor een kroon, en een daalder voor een achtentwintig uit te geven? echter werpt de tonge eenes onvoorzichtigen mans alle redenen uit, zoo als zy in den mondt waffchen. hy heeft het gedult niet, om zyn gefnap uit te ftellen, op dat hy het zelve eerft aan de rede toetze volgens de zedeleffe van Epictetus, fchryvende Enchirid. cap. 40. *fchryft u zelven een zekere wys en wet voor, om te volgen, en u daar naar te richten in den ommegang der menfchen. byzonderlyk moet ge u benaarftigen om den meeften tydt te zwygen, of indien ge noodtwendigh iets te zeggen hebt, zoo doet zulks tegens weinigen: neemt voor al ook in acht, dat gy niet, als 'er van iemant gefprooken wordt, denzelven pryft ofte ergens by vergelykt.* 't welke van den Oudtvader Auguftinus beveftigt wordt met deeze woorden over Pf. 38. *bewaart uwe wegen o Idithun, en dwaal met uwe tonge niet; overweeg wat gy fpreeken moet, onderzoek ende pleeg raadt met de rede, ende breng als dan uwe gedachten aan de uitterlyke zinnen voort.* wie andere maatregels volgt, en zyne fpreekluft voldoen wil, ervaart dikwyls maar al te laat de quaade gevolgen, gelyk den haan gebeurde, waar van zeker fchryver van verfierde voorbeelden verhaalt, dat eenige dieven in een gemeen mans huisje behendigh ingebrooken zynde, maar niets van hunne gadinge vindende als een dorren en mageren haan, op den zelven hun mes gefleepen hebben; 't welke van den haan gezien, hem deedt zeggen: och! myne meefters, laat my doch door uwe gunft in 't leven, ik doe den menfche niet als voordeel, verkondig de tyden, roepe hen 's morgens op tot den arbeidt, ende ben een levendigh uurwerk. even hier om, antwoordden de dieven, moet gy fterven, dat gy ze opwekt, die ons in ons voorneemen beletten, en met eenen fneeden zy hem den hals af.

 'T HOOG-

'T HOOGSTE WOORDT VOEREN.

Non quantum sed quale.

De hópbaal, zwaar en groot voor 't oog,
Gaat eenen wolbaal ver te boven,
En, magh men 't buitenkleedt gelooven,
  Haar vulzels waarde is eens zoo hoogh;
Maar worden ze op de schaal gewogen,
  De kleene wolbaal drukt haar neêr,
  En wint het ver in waarde en eer,
Gelyk 't de waarheidt van de logen,
  En 't druivezap, de milde wyn,
  Van zynen bast, hoe schoon van schyn.

Gy, die hovaardig en vermeten
  U rekent op den hooghsten trap
  Van kunst, óf waare wetenschap
Ver boven anderen gezeten,
  En dies alom voert 't hooghste woordt,
Gy zyt de hópzak, groots van weezen,
By 't onverstandt zeer hoogh gepreezen,
  Daar ned'righeidt, die deugdt bekoort,
Gelyk de wolbaal flecht voor de oogen,
By wyze liên klimt in vermogen.

Quid fuit ut tutas agitaret Dædalus alas,
Icarus immensas nomine signet aquas?
Nempe quod hic alte, demissius ille volabat.
Nam pennas ambo non habuêre suas.
Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit: & intra
Fortunam debet quisque manera suam.

SENECA.

'T Is een bekende zaake, dat de Hommels de allergrootſte ſoort van wilde byen zyn, die zich onder de honing geevende byen vermengen, doch geen was of honing voortbrengen, ende hun huis van geen was, maar ſlyk te zamenvoegen, genoeg bekent door hun ſnorren en brommen. waar op de Ouden gezien hebben, als zy eenen, die zynen geeſt geſtadigh uitlaat, alomme het hooghſte woordt voert, ende yders redenen overſchreeuwt, *homo bombylius*, een harder ſchreeuwer, noemden, die veel van woorden, maar van weinigh zins is, en daar hy ſtil moeſt ſpreeken, uit laatdunkenheidt zyne ſtem het meeſte verheft; die niet hoort of ſpreekt uit noodtzakelykheidt, maar om 't vermaak ende de gelegentheid te hebben van zyne gewaande bequaamheidt te vertoonen, ende anderen te doen zwichten. Hovaardye, het opperhoofdt der ondeugden, heeft zich by deeze ſchreeuwers neergezet: waar by de eigen liefde en verachtinge van anderen koomende, de luſt om over allen te heerſchen, over al te willen uitſteeken, zich te pryzen, en zeer luide te ſpreeken, opwekken, daar, volgens J. van Peterſom

Lankmoedigh en zeer goedertieren
Vertoont zich liefde in al haar doen.
Zy wil nóch kan geen afgunſt voén;
Ze is niet lichtvaardigh in 't beſtieren
Van haar' bedryven en beleidt,
En kent geene opgeblazenheidt.

Men ziet haar' handeling vermyden
Alle ongeſchiktheidt, eigenbaat,

En bitterheidt; zy denkt geen quaat.
Zy kan zich nimmermeer verblyden
In ongerechtigheidt: maar vindt
Haar luſt in waarheidt, die ze mint.

Menedemus placht volgens Plutarchus verhaal, de profect. virtut. van de Atheenſche Studenten te zeggen, dat zy wyſlyk naar Athenen voeren, daar na Wysgeeren, en eindelyk groote windtbuilen wierden; willende daar mede vermaanen, dat hoe verre ook iemant in de wysheidt gevordert is, hy daar op niet hovaardigh moet zyn, maar des te eerder ontwaar worden, hoe veel hem nogh al ontbreekt. 't welke voor een loutere waarheidt van Socrates beveſtigt is geworden, zeggende, dat hy niets wiſt, als alleenigh dit, dat hy niets wiſt, en dat veele menſchen dit zelfs niet wiſten. waaromme hy ook van 't Orakel van Apollo voor den wysten menſch is uitgeroepen: en met groot recht voorwaar, nadien het in alle zaaken de volkomenſte volmaaktheidt is, eene vaſte kenniſſe van zyne onvolmaaktheidt te hebben. geheel anders, dan die yverende ſchreeuwers, die, als zy eens begonnen hebben, niet op konnen houden, ende, gelyk het ydele en onwaardige riet met leege halmen en hooghgeſchoote pypen recht over einde ſtaat, daar de rykgeladen korenairen het hoofdt ter neder buigen, zoo meede geheelyk buiten de paalen der welvoegentheidt ende hun vermogen trotzelyk het hooghſte woordt voeren, en geen ſtoffe hebbende om hunne ſpraakluſt verder te koeſteren, menighmaal het alreets gezegde herhaalen, om hunne zotte kittelinge en walgelyke driften te voldoen. zy konnen niet dulden, dat een ander ſpreekt. dat recht meenen ze zich alleen toe te koomen. mannen van oordeel, en ervarenheidt, ja van hoogere jaaren, moeten dikwyls voor hun den mondt

mondt ſluiten, en de ſpyt lyden van der zelver belachelyke en ongezoute vertellingen en raadtgevingen aan te hooren, zonder dat hun daar om gevraagt wordt, en de minſte van 't gezelſchap wyzer is. zoo baffen de blooſte honden gemeenelyk het allerhevigſt, en maakt het loopen van een enkele goot meer geraas, dan een algemene neerzygende zomerregen. zoo haalt een opgevulde zak met hop, het verre by een wolbaal over in grootte, maar verlieſt het dadelyk, als zy tegen malkanderen gewogen worden, in zwaarte, en by opveilinge nogh meerder in prys en waardye. wat zaaken ook verhandelt worden en voorkomen, onze wydtmonden ſtaan nooit ſtil. geene landtzaaken, hoe duiſter en verborgen, hoe wel beleidt en uitgevoert ze mogen weezen, en hoe onberiſpelyk zich de Overigheidt daar inne gedragen heeft, zy moeten, om hunne onverdragelyke praatluſt te voldoen, daar tegens wryten, omme, wanneer daar tegens geſprooken wordt, en de zaak verdedigt, hunne bequaamheidt te toonen en het laatſte woordt te voeren. 't welke door den Heere P. de Groot in zyn Gedicht aan den Ridder Weſterbaan op Okkenburg aangemerkt zynde, hem heeft doen zingen:

En zeker, als wy wel doortaſten
Met wat voor onluſt, arrebeidt,
Zórg, wangunſt en ondankbaarheidt
De Overheden zich belaſten
Zelfs, als zy op haar lyfsgevaar
Haare ampten trouw'lyk neemen waar,
Bevinden wy in ons gewiſſen,
Dat iemant, die zyn ſchoonen tydt
Beſteedt in zulke kommerniſſen,
Veel eér beklaagt dient, als benydt.

kort-

kortomme noch kerkelyke noch waereldtlyke zaaken konnen de ſcherpte hunner vermetele tongen ontduiken, en wanneer zy geene ſtoffe hebben, om van anderen te ſpreeken, doen zy dat van zich zelven, en de hunnen, tot verdriet van hun gezelſchap, maakende zommigen daar boven zulke lange voorredenen, eer zy tot de zaaken koomen, dat de toehoorderen geenen zamenhang van woorden, veel minder den zin der zelve konnen vinden, dewyl zy zelden ten einde brengen, 't geene zy voornamen te zeggen. hoe grooten ongelyk zy ook hebben moogen, zy willen zich geenigh oordeel, al was het van de wyſten ook, onderwerpen. in alle redekavelingen rekenen zy 't hun eere te zyn het eerſt te beginnen, en 't hooghſte, ja laatſte woordt te voeren. op alles wat hun tegengeworpen wordt, hebben zy een antwoordt vaardigh, en volgen de Echo of weêrklank naaukeurigh na, die, hoe ſterk of dikwyls ook geroepen werdt, den klank wederom kaaſt. doch laaten zy zich kittelen, zoo ze willen, en in hunnen walgelyken bovenzang hun vermaak neemen, hun onverſtant baart een algemeene verachtinge by de verſtandigen, en een ſprinkader van ontallyke tegenſpoeden, gelyk de wysheidt in tegendeel de waare bornput van het geluk des levens is. Gracian zegt overdeftigh *in zynen Beſcheidenen*, dat Hercules meêrder overwinningen behaalt heeft door zyne beſcheidenheidt, als zyne dapperheidt, ende dat de blinkende ketenen, uit zynen mondt voortkoomende, hem meerdere toejuichingen hebben toegebraght, dan de ſlagen der knots van zyne ſterke vuiſt, wyl hy met zyne knots de verſchrikkelykſte wangedrochten vernielde, maar met zyne ketenen de bequaamſte geeſten bondt, dezelve aangenamelyk vaſthoudende door de kraght van zyne welſprekenheidt. *Boerſche lieden hebben nimmer vrinden.* zegt dezelve Spangnaardt in zyn konſt der wysheidt, *noch in de voorſpoedt, om dat zy niemant kennen; noch in*

in de tegenspoedt, om dat niemant hen dan kent. de reden is klaar, om dat zy door hunnen moeijelyken aart, en gewoonte van overschreeuwen allen even hinderlyk zyn, en niemant eenige zekerheidt vindt in met hun te handelen en vrindtschap te houden, om dat zy zich nooit onthouden konnen of verplicht achten, om hem niet tegen te vallen, ten einde zy alleen de groote vlagh mogen laaten waaijen, ende hunne ingebeelde bequaamheidt van spreeken betoonen, daar Tacitus in Agricola zegt: *alles weeten, maar niet alles uitvoeren;* daar het beter is zyne vrinden te bewaaren, dan zyne goederen; en geheel de wysheidt volgens Epictetus bestaat in 't *lyden en myden.* 't geene de ervarenheidt, in het pakhuis der jaaren opgelegt, volkomen bevestigt heeft, betuigende, dat waar men meerder verwaantheidt vindt, daar meerder dwaasheidt en onkunde weezen moet: dies roemt de Puikdichter Homerus zeer hooghlyk den Koning Menelaus, van dat hy kort van redenen, maar scherpzinnigh was, en Pindarus den Veldtheer Epaminondas wegens zyne groote kennisse, verstant en weinigh spreeken. en zekerlyk de wysheidt is, zoo men 't zeggen magh, gierigh, ten minsten de gierigheidt en de waterzucht zeer naby koomende: zy dorst gedurigh, haakt telkens na meerder, en hoe zy meerder vindt, hoe zy zich te armer rekent, en te meerder zoekt; geheel anders dan die schreeuwers, die, zoo dra zy eenige kennisse beginnen te krygen, al meenen de volkome wysheidt alleen te hebben, daar volgens Platôs zeggen hy zeer gelukkigh is, die ook in zynen ouderdem begint wysheidt te bekomen, ende verstandige gedachten en gevoelens verkrygt ende opvolgt. grootze inbeeldinge en waanwysheidt verblindt de zinnen niet minder, als een vlies zomtydts onze oogen, ende het geloove van verstandigh te zyn bouwt den eersten trap tot de dwaasheidt. *credere se sapientem, primus ad stultitiam gradus est.* nederige gedachten van zyn bequaamheidt

zyn

zyn de eerſte beginzelen der wysheidt, die naaukeurighlyk achtſlaat op 't geene gedaan moet worden, niet wat gedaan is, ende op 't geene haar nogh ontbreekt, niet op 't geene zy reets bezit, en nimmermeer haaren roem draagt op het geene zy gevordert is, maar geſtadigh verder tracht te geraaken. *Qui humilitatem, quæ eſt mater virtutum, neſciunt, uſum ſui laboris perdunt. die de nederigheidt, de moeder der deugden, niet kennen, verliezen de vruchten hunner arbeidt.* zegt Gregorius *lib.* 18. *moralium.* en zekerlyk de nederigheidt is de volmaaktſte vrucht van de eigen' kenniſſe, den eenigſten gront om tot wysheidt te geraaken, gelyk de oorzaak eener ziekte te kennen de eerſte grondt der geneeskonſt is; want *daar de Hooghmoedt des menſche hem zal vernederen, zal de nederige van geeſte de eere vaſt houden*, gelyk Salomon Spreuken 29. vers 23. ſchryft. en wederom Spreuken 26. vers 12. *hebt gy eenen man gezien, die wys in zyne oogen is? van eenen zot is meer verwachtinge, dan van hem.* ende daar *het loon der nedrigheidt met de vreeze des Heere is rykdom, ende eere, ende leven, en een kloekzinnigh menſche het quaade ziet, ende zich verbergt, daar gaan de ſlechte door, ende werden geſtraft*, volgens de zedeleſſe van den zelven Koning, Spreuken 22. vers 3. en 4. voegt hier by 't gezang van zeker Dichter onzes tydts op de ydelheidt van veele wetenſchappen ontworpen:

De dwaaze minnaar van 't veel weeten,
Die, fier op zyne wetenſchap,
Zyn' eigen' kennis heeft vergeeten;
Al zet hy al zyn' zinnen ſchrap,
Om ſteil ten hemel op te vliegen,
Wordt echter van zich zelf miſleidt;
Zyn' bezigheidt zal hem bedriegen,
Hy ſmoort in zyn' nieusgierigheidt.

GEKYF.

Sunt undique triſtia bella.

Het water, over 't vuur gehangen
 In 't aarde óf kop're vat,
Voelt zich pas door de hette prangen,
 Of raaſt, en rólt, en ſpat
Met bobbels van den grondt naar boven,
 En werpt zyn ſchuim om hoogh,
Als óf het dus den brandt kon dooven,
 Die hem door 't lichaam vloog.
Gy zyt zoo meê van aart en zeden,
 Die door den nydt vervoerdt,
Of redelooze toorn beſtreeden,
 De zoete ruſt beroert,
En, altoos moeijelyk van zinnen,
 Op ieder kyft en knort,
Dat u voor liefde haat doet winnen,
 En in verachting ſtort.
Gy toont uw' dwaasheidt door uw ſchelden,
 En werpt een ſchuim om hoogh,
Waar uit de wyzen klaarlyk ſpelden
 Waar uit 't zyn' oorſprong toog.
Dies zal uw' luſt vergaan in plaagen,
 En ſtrekken tót uw' ſtraf.
De ſtraf, die u uw nydt doet draagen,
 Verſtrekt een leevendt graf.

Quod

Quod in calore mentis aut patrat manus
Aut lingua gannit, esse jus ratum vetat
Prætor, benignus æquitatis arbiter,
Satisque amara pœna censetur furor.

D. B.

Het dorstig aardtryk wordt nergens meerder door verquikt, ende gelaaft by een droogen zomer, als door een matigen regen, daar een schielyke stortregen meerder schade, dan verquikkinge, aan de tedere planten en bloessems toebrengt. dus valt eene welgeregelde en vredezoekende tonge ook zacht in haare redenen, liefIyk aan het gehoor, en vruchtbaar aan het gemoedt der toehoorderen, daar eene scheldende en kyvende tonge geene vruchten geeft, maar vernielt, ende ter nedervelt, vergelykende Boëthius dezelve in 't vierde boek zyner wysgeerte by baffende honden, ende ons voorgesteldt zinnebeeldt met een over 't vuur hangenden ketel met water, dat door een ondergestookt vuur kookende, met groote bobbels tegen des vuurs hette schynt te kyven. In eenen dwaas is enkelyk dat pryzelyke overigh, dat hy zyne zotheidt zoo verre niet verbergen kan, dat die niet op veelerhande wyzen doorschynt, mogende onder andere tekenen en blyken daar van voornamentlyk het lichtvaardigh kyven gerekent worden, volgens het getuigenisse van Salomon, zeggende Spreuken 11. *wie zyn huis beroert, zal windt erven, de dwaas zal een knecht zyn des geenen, die wys van herte is.* en in 't 12. hoofdtstuk: *de toorn des dwaazen wordt ten zelven dage bekendt: maar die kloekzinnigh is, bedekt de schande.* 't is wel een geoorlofde zaake zyn recht in alle gematigdheidt te vervolgen, en voor te staan, maar 't is bestraffens waardigh, om een geringe belediging, ofte kleene beuzeling zyne naasten met bitze woorden te bejegenen, en, als een onbezuisde Phaëton, alles in vuur en vlam te zetten. nogh is het evenwel van een gevaarelyker gevolg, dat Echtgenooten, die voorbeelden van onverbrekelyke liefde en onbevlekte eendrachtigheidt behoorden te zyn, oneenigh worden, ende tot quaadtaardigh gekyf uitbarsten, doende de verstandigen zeggen:

zoo

zoo gy malkanderen byt ende eet, ziet toe, dat gy van malkanderen niet verteert wordt. want niet zelden wordt het Gekyf verzelt van beledigende ſcheldtwoorden, die, zoo gemeen by de onverſtandighſte en gemeenſte ſoort van menſchen, de verongelykinge tót een ſnoode moeder, en de wraakzucht tot hunne voedſter hebben, die zich ten hoogſten over deeze quaadtzoekende vruchten verblyden: en verſchillen zy van den Achterklap en Laſtering alleen in zoo verre, dat zy iemant openbaar in 't aangezichte voorgeworpen worden, daar die gemeenelyk achterrugs geoëffent worden. Schelm, Bedrieger, en diergelyke ſchendtnaamen zyn de gereedtſte wapenen van verwoede mondtvechters, waar van men alomme verfoeijelyke voorbeelden en bewyzen in de geſchichtboeken zal vinden. Scholdt Michol, Sauls dochter, den Koning David, haaren echtgenoot, niet, hem ſpottender wyze, om dat hy by 't overbrengen van de Arke des Verbondts uit het huis van Obed Edom naar de Stadt Davids voor dezelve van vreugde gehuppelt hadde, toeroepende: *hoe is heden de Koning van Iſraël verheerlykt, die zich heden voor de oogen van de dienſtmaagden zyner dienſtknechten heeft ontbloot, gelyk een van de ydele lieden zich onbeſchaamdelyk ontbloot?* nogh erger ſcholdt en vloekte hem Simeï, van het geſlachte Sauls, en zeggende: *ga uit, ga uit, gy man des bloedts, ende gy Belials man.* als te zien is 2 Sam. 16. vers 5, 6 en 7. als hy te Bahurim quam, hem met ſteenen werpende, ja de Heilandt zelfs heeft die beſchadigende laſtermonden niet konnen ontgaan, zynde van de verblinde Jooden voor eenen zoon des timmermans, eenen wyndrinker, en verleider des volks geſcholden geworden, en, om van de heilige geſchiedeniſſen tot de waereldtlyke over te gaan, wat een ſmaadtreden hoorde C. Metellus by Numantia van Scipio Æmilianus niet, vol gramſchap hem toeduwende, dat hy áldien zyne moeder een vyfden zoon ter waereldt gebragt hadde, die zekerlyk

een Ezel zoude geweest zyn? smaadtheden voorwaar, die weinigen verduwen konnen, nadien de meeste menschen zulks voor een teken van weinigh oordeel rekenen, en de wet der vergeldinge by hen tot in diergelyke verongelykingen zelfs gevolgt wordt tegens de lesse van den Zalighmaaker Matth. 5. vers 39. *ik zegge u, dat gy de boozen niet wederstaat; maar zoo wie u op de rechte wange slaat, keert hem ook de andere toe.* 't is echter niet te denken, dat men deeze quaade tongen altoos naar haare lust moet laaten uitweiden, want dan zoude men zich aan derzelver vuil mede schuldigh maaken. indien men zyne driften kan beteugelen en alle gramschap vermyden, is het niet onbetamelyk zyne gevoeligheidt door een snedigh antwoordt te toonen, om de vergiftige pylen eener scheldende tonge te verstompen. Diogenes was hier in wonderlyk bedreeven, want hy onder andere beledigende woorden van iemant voor een valschen munter gescholden, antwoordde koeltjes: *ik bekenne dat 'er een tydt geweest is, dat ik van dat gedragh was, als gy nu zyt, maar zodanigh als ik nu ben, zult gy nooit worden.* Chrysippus ook van diergelyken quaadtspreker aangerandt, voegde hem toe: *gy hebt zeer wel gedaan, dat gy u van alles, wat gy by u hadt, ontlast hebt.* zoo duwde Catulus den redenaar Philippus, zinspeelenden op deszelfs naam Catulus, die een hondtje betekent, en zeggende, *waarom blaft gy, Catulus?* knaphandigh toe, *om dat ik een dief zie.* Nogh beter is het evenwel dusdanige galspuwers, die het alles tegens den draadt en wolle opstryken, grootmoedigh te verachten, het eenighste en beste middel, om hunne mondtpylen te verstompen. overgeestigh zegt Seneca, dat, by aldien men grootmoedigh is, men nimmer oordeelen zal, dat ons ongelyk aangedaan wordt, dat men van zyn' vyandt zal zeggen, dat hy ons niet beschadigt heeft, maar alleen den wil tot beschadigen gehadt heeft, en dat wanneer men hem in zyne maght heeft, men 't voor

een

een wraak zal rekenen, dat men zich heeft konnen wreeken, wyl het quytschelden eener verongelykinge groots en eerlyk is: weshalven men wel met den zededichter C. Bruin uit magh roepen:

Hoe zalig is hy, die door 't Goddelyk vermoogen
Zyn ziel bezitten kan in stilte en lydtzaamheidt,
Schoon alles tegens hem voor 's wareldts vierschaar pleit,
Schoon haat en afgunst bast, verzeldt met list en logen!

want aldus vermeerdert men zyne achting ende verwondering, die edelaardige kinderen van de rede en liefde, die in het verstandt, dien grooten Koning van des levens bedryven, gebooren, door de tonge ten toon gestelt worden, als de getrouwe vertólkster van de bevattingen der ziele, zynde het een lang beweezene waarheidt, dat 'er geen beter middel is, om harten te winnen, den naasten trap, om achtinge te verkrygen, dan goede diensten, en in tegendeel geen gevarelyker, om zynen roem, zoo men 'er eenigen verkregen heeft, te verliezen, en van elk bespot te worden, dan een moeijelyk geknor, en verachtelyke scheldtwoorden, maakende vooral het huwelyk, dat doorluchtige tooneel der liefde en aartsche gelukzaligheidt, en vaste ciment des menschelyken geslachts, tot een onverdragelyk jok en poel van oneenigheden en klaghten, wes J. de Dekker in zyn tweede boek der Puntdichten zingt:

'T gansch huis valt u te naauw, wanneer gy twistigh zyt:
Maar koomt gy overeen, één bedt is schier te wydt.

Behalven de ongemakken van 't alleruiterste gevolg zelfs, zoo vertoont het gekyf op 't minste een groote wanvoegelykheidt, en verwart een geheel gezelschap, waar voor men eerbiedigheidt behoorde te hebben: want, alhoewel men zomwylen recht en ook voorname reden

zou konnen hebben, omme op zyn dienſtvolk te kyven, verbiedt ons zulks echter het ontzach voor het byweezende gezelſchap, als Giovanni della Caſa in zyn Galateus geleerdelyke aangemerkt heeft. buiten dat de beſtraffinge zelden zonder de tuſſchenkomſte van gramſchap geſchiet, die 't gemoedt des beſtraffers, en te gelyk de rùſt en 't vermaak van anderen beroert, daar de liefde by verſtandigen de gebreken der naaſten bedekt, en een' geduurzaamen vrede doet genieten. kraghtigh drukt ons deezen gelukkigen ſtaat de zedige Puikdichter C. Bruin uit, in zyn Gezang tot Lof des Vredes, over Pſalm 133. 't welke ik om zyne ſierelyke en bevallige bewoordinge hier geheelyk zal laaten volgen. dus luidt het:

Zaligh is het vreedzaam huis,
Daar geen twiſt in wordt gevonden:
Maar daar de Eendracht ongeſchonden
Wordt bewaart in ramp en kruis.
O! wie kan het heil vertoonen
Naar waardy? wie meldt die vreugdt,
Daar gebroed'ren zamen woonen,
Eensgezint in waare deugdt?

Zaligh is het vroom gemoedt,
Dat in vrede ſchept behaagen,
En dien ſchat zoekt na te jaagen,
Als het allerbeſte goedt,
Daar niets kóſtlyks by kan haalen;
Want die dit juweel niet heeft,
Nimmer zal hem 't licht beſtraalen
Van Gódts oog, daar 't al door leeft.

Za-

Zalig is de braave ziel,
Die dat heil tracht uit te werken,
Zelfs in ſtaaten en in kerken:
Die geen onruſt ooit beviel,
Maar die liever ſchâ wil kiezen,
Eer die onwaardeerb're deugdt
Iets zou van haar' glans verliezen,
Die natuur het meeſt verheugt.

Zaligh is hy in zyn' ſtaat,
Nooit bedroeft in hoon en ſmerte,
Die Gódts vrede ſluit in 't herte
Die 't verſtandt te boven gaat.
O! met zulk een kraght van binnen
Kan hy, ſchoon 't hier alles woedt,
Waereldtſche onruſt overwinnen
In het welbewuſt gemoedt.

Schoonſte paerel aan de kroon
Van de Gódtsvrucht, hoogh van waarde,
Wie is u gelyk op aarde?
O! wat balſem riekt zoo ſchoon?
Ja Aärons oly geuren,
Vloeijende op zyn' baardt en kleedt,
Zyn zoo dierbaar niet te keuren,
Wyl men nooit uw weergâ weet.

Ja de dauw, die, als een vliet,
Steets op Hermons tóppen regent,
En het landt verquikt en zegent,
Teelt zoo ſchoone vruchten niet,
Als uwe aart, o lieve vrede!
Die alleen geen overvloet
Brengt voor 't tydtlyk leven mede,
Maar ook namaals 't hooghſte goedt.

IN IEMANTS REDENEN VALLEN.

Dum capiunt capiuntur ob escam.

Gy klaagt vergeefs, ô mensch! dat u uw' naaften haaten,
En aanzien met den nek,
Die klaghten konnen u in 't allerminst niet baaten;
Dat lasterlyk gebrek
Is uit het quaadt gebruik van uwe tong gebooren.
Uw' spreeklust, eigen' min,
Of hovaardije wil geen' ander spreeken hooren,
Maar valt daar tusschen in,
Niet rustende voor gy 't verhaal hebt afgebrooken.
Een rechte kuikens aart,
Die in het eeten staâg malkanderen bestooken,
Naloopen metter vaart
Wie eenigh korentje, óf een wurmpje heeft bekoomen,
En nimmer hebben rust,
Voor zy dat hebben uit hun' makkers bek genoomen,
Tót boeting hunner lust.
Wie dorst en honger ooit te stillen is genegen,
Geeft acht op drank en spys.
Wie spreeken wil, moet ook alvorens overweegen
Gezelschap, tydt en wys'.

Qui

Qui rite callet laudis & culpæ vias,
Modumque vitæ, & jura possidet sui:
Decus capessit, vitia digredi jubet.
Hæc vis, hic ordo rebus optimis inest.
Ut unde præsens, si bene utaris, lucrum
Redundat, inde magna vis mali ingruat,
Datis abuti si quis improbé velit.

D. B.

De

De Philozoof Apollonius Thynæus, de geletterde waereldt genoegzaam bekent, hadt de gewoonte volgens het getuigenisse van Philostratus, van zyne Leerlingen te vermaanen, dat zy met het kricken van den dagh met de Goden, in den voormiddagh van de Goden, en 't overige van den dagh van waereldtsche zaaken, doch bezadigdt en zonder hevige driften zouden spreeken, nadien een verstandigh man, voor dat hy spreekt, eerst overweegt, wat, en tegen wien, op welk een plaats, en tydt hy zulks doen zal. *gelyk gy naaukeurigh acht geeft op de spyze, die gy gebruiken wilt, zoo moet gy ook overwegen wat gy zeggen zult, eer gy spreekt.* zegt Augustinus in zyne aantekeningen over Psalm 51. hoe weinigh zulks echter waargenoomen wordt, leeren ons en de geschiedenissen en de ervarenheidt, daar men in de gezelschappen onheusselyk in elkanders redenen valt, en malkander de woorden als uit den mondt neemt, even gelyk de kuikentjes, die geen rust altoos hebben, voor dat zy malkanderen, 't geen 'er in hun bek is, ontrokken hebben. Om te spreeken, moet men laaten spreeken. men moet zien, en hooren, doch daar nevens ook zwygen. Machiavel zegt lib. de princ. cap. 6. dat, wanneer een goede schutter naar een wydtafgelege doelwit te schieten heeft, hy het veel hooger aanlegt, dan het wit gestelt is, niet om zyn schicht zoo hoogh te zenden, maar om zyn schoot te beter te doen met zyn gezicht zodanigh te neemen. dus schort een welgemanierdt mensche zyn oordeel, den troon der voorzichtigheidt, mede zoo lange op, tot dat de geene, die spreekt, zyn verhaal geëindigt heeft, om, deszelfs redeneering en haaren zamenhang naaukeurigh aangemerkt hebbende, des te gevoeglyker daar op te konnen antwoorden. Hoe onhebbelyk staat het niet, dat men, als iemant eenigh verhaal doet, schoon ons ook overbekendt, daar tusschen in valt,

en

en het gedult niet heeft, om het zelve uit te wachten; daar *patientia finit opus*, geduldt het werk eindigt; daar men de betamelykheidt zoo wel, als de eerlykheidt, moet betrachten. *Honeſtum & decorum expetendum eſt.* en altoos gedachtigh zyn, die overheerelyke ſpreuken der Ouden, *noſce tempus & noſce te ipſum.* kent den tydt, en kent u zelven. 't geene by alle ſtaaten van menſchen het voornaamſte is; want het is niet vorderlyk, dat niet betamelyk is, en waar ſchande is, daar is ook ſchade. *Intuta quæ indecora.* voerde Hertogh Nicolaas Christoffel Radzivil van Littauwen tot zyne zinſpreuk. waarlyk zulke onbeſchoftheid loopt groot gevaar van beſpottinge en verachtinge te erlangen, en den ſpreeker tot toorn te verwekken. dus antwoordde Luther in zynen tydt aan iemant, die in zyne redenen viel, om den zelven zyne onbedachtzaamheidt aan te wyzen, *twee konnen wel met malkanderen te gelyk zingen, maar niet ſpreeken.*

Wanneer wy de oorzaake deezer onheusheidt naſpooren, zullen we bevinden, dat ze, of uit hovaardige inbeeldinge van beter weeten, of een onverduldige ſpreekluſt her voortgekomen is. waar van by de ouden Grieken en Romeinen het ſpreekwoordt geloopen heeft: *Abydena illatio. hy valt daar plomp met zyn' kloet in*, of, *hy valt daar in, als een ſog in de brei.* doch op welken grondt ook dit onkruidt waſt, 't blyft even verwerpelyk en ſtinkende, en verwekt op het minſt eene geweldige ſpyt en verdriet aan de verſtandigen, die het voor een zetregel houden, geenen belediger te beledigen, en tot een eer rekenen te verſchoonen, die zy beſchadigen konnen, nadien zy uit eens anders gebreken de hunne weeten te verbeteren, wel bewuſt, dat hy zich zacht ſpiegelt, die zich aan een ander ſpiegelt.

—— *Fœlix quicunque dolore*
Alterius didicit poſſe carere ſuo.

DWARS-

DWARSDRYVEN.

Cunctisque obſiſtere gaudent.

Veel' menſchen zouden ruſt, en gunſt, en ſtaat verkrygen;
Gebruikten zy de konſt van op zyn' tydt te zwygen,
  En weder op zyn tydt te ſpreeken zonder zucht,
  Men hoort Waanwyzen meeſt met hatelyk gerucht
Een ſtâgen gloedt van twiſt verwekken, en ontſteeken.
Hoe wys een Koning heerſcht, hoe wel de Leeraars preken,
  Hoe zuiver ook het recht bedient wordt, en wat taal
  Een Redenaar gebruikt, zy wraaken 't altemaal,
En ſcheppen hun vermaak in wrev'ligh tegenſpreeken,
En de allerbeſte zaak met hunne tong te ſteeken;
  Zyn zyn gelyk een ſchip, dat, hoe de windt ook loeit,
  En 't water van de Waal ſnel naar beneden vloeit,
In weerwil van den ſtroom, met hygen, zweeten, bokken
Van knechten, aan een' lyn naar boven wordt getrokken,
  Daar 't allergrootſte vlót van balken zacht en ſtil
  Dryft zonder arbeidt af, gelyk de vloeijing wil,
En een verſtandigh menſch verzaakt het wederwillen,
Zelfs niet bedilt, en lacht met die elks doen bedillen.

Jam quos in omni par erat concordia
Traducere ævum continenter, & prece
Votisque diras deprecari numinis:
Hi, (turpe dictu) maxime omnium mali
Lites sequuntur, partibusque dissiti
De principatu, deque honorum inaniis
Movent atroces invicem tragœdias.

D. B.

Geest

Geeſt en verſtandt zyn de twee voornaamſte oorzaaken van de verheffinge, en de glory van een menſche, gelyk het misbruiken der zelve een hoofdtpunt is van deszelfs vernedering en verachtinge by de verlichte waereldtwyzen: want hier uit koomen boven de voorheenen opgetelde dwalingen voort de haatelyke gewoontens van tegenſpreeken en oneerbiedigheidt, waar van by het volgende zinnebeeldt onze verklaringe te vinden is. een menſch leeft voorzekerlyk niet als een menſch, die geen wetenſchap heeft, welke de gelukzaligheidt der ziele maakt, gelyk een der Wyzen van Griekenlandt zegt. *de kortſte dagh van een geleerdt mans leven*, ſchryft Seneca Epiſt. 78. *is beter, dan het gebeele leven van eenen onweetenden, hoe lang dat ook weezen mogt.* niet dat hy op eenen ſprong tot de volmaaktheidt koomt, maar zich van dagh tot dagh, ſchoon de eene vroeger als de ander, in zyne zeden en bedryven weet te verbeteren, ende zich zelven leert kennen en toetzen aan verſcheide merktekenen, en onder anderen aan zyne beſcheidenheidt en omzichtigheidt in 't ſpreeken, de ſcherpſte pylen om liefde en achtinge te verwekken. Wie ziet dan niet van welken ſlechten beginzel, en welke waereldt vol duiſterniſſe zy zyn, die, als de oude ſpreekwoorden luiden, altydt willen dwars in den wagen, en op hunnen breidel byten? zeggende de Romeinen: *Nitimur in vetitum. Oleo incendium reſtinguis mordere frænum.* en die in den dagelykzen ommegang zich onverdragelyk by hun gezelſchap maaken, door dien zy zich hartnekkelyk tegens ieders redenen, zeden en bedryven aankanten, en een tegenſtrydigh oordeel van alle voorkomende zaaken vellen, duizenderlye zwarigheden en voorwentzelen bybrengende, waar door zy zonneklaar betoonen, dat zy de natuur der menſchen niet recht kennen, *door dien hun onbewuſt is*,

zegt

zegt Giovanni della Casa, *dat ieder de overwinninge, zelfs in het onderhout, bemint, en dat men alzoo zeer vreest door woorden, als door de wapenen overwonnen te worden: behalven dat het veel eer een teken van haat, als van vriendtschap, is, zich zoo lichtvaardighlyk tegens het gevoelen van anderen aan te kanten.* alle overhoofdigheidt is immers hatelyk, maar voornamentlyk van een minder tegens zynen meerderen, en bespottelyk, als die van iemant van gemeene kennisse tegens een man van groote bequaamheidt en verstandt gebruikt wordt: wyslyk geeft dies een Roomsch Raadtsheer aan een van zyne Amptgenooten by Tacitus Histor. lib. 4. den raadt van zich niet te willen bemoeijen met lessen aan een Vorst van jaaren en ervarentheidt, als Vespasianus, te geeven; en geen wonder, daar de Grooten wel geholpen, maar niet te boven willen gegaan zyn, en nogh veel minder tegengesprooken worden; 't welke zoo verre gaat, dat 'er gevonden worden, die van gedachten zyn, dat men hun ook in dingen, waar in zy zich te buiten gaan, eenighzins gelyk behoort te geeven, in diervoegen nochtans, dat men hun, 't zy door eene gelykenis, of bedektelyke wyze van spreeken hunne dwalinge doe verstaan, waar door zy eenige knaging in 't gewisse gevoelen, die hun in 't toekomende leert zich voor diergelyke mistastingen te wachten. hy zal zekerlyk veele gevaarlykheden vermyden, die, nadat hy zyn gevoelen op een heusche en bevallige wyze gezegt heeft, het zelve niet hartnekkelyk verdedigt en voorspreekt: zynde het onwedersprekelyk, dat de voorzichtigheidt een werktuig is, waar meede men alles beheeren kan, ende dat alle de bedryven des levens regelt, en ten goeden einde bestiert. overdeftigh is de vermaninge van Isocrates aan Demonicus, luidende: *zyt beleeft tegens een yder, geenzins hovaardigh; want verachtinge en trotsheidt kan geen slaaf zelfs in zynen meester verdraagen, daar beleeftheidt aangenaam, en allen even beminnelyk is, zynde de gevolgen daar van het vermyden van twist, gemelykheidt, en een ge-*

gestadigh dwarsdryven, mitsgaders het inschikken van zyner vrinden gramschap, schoon ook uit onverstandt opborrelende, dezelven niet bestraffende voor dat zy bedaardt zyn, geene ernstige zaaken met boerteryen, of boertige geschiedenissen met ernstige bewoordingen te verhaalen ofte te mengen, niemant lichtelyk te beschuldigen, 't geene hatelyk is, en zelden te berispen, dat de meeste menschen vertoornt, en vrindschap in vyandtschap verandert. en wat lager: *spreek eerlyk van den geenen, met wien gy begeert een bestendige vrindtschap te houden, en dat in 't byweezen van zodanigen, die hem zulks overbrengen konnen; want een zedige lof is het beginzel van vrindtschap, gelyk de verachtinge de oorzaak is van vyandschap.*

Fac tibi sit vultus comis, sermoque modestus,
Sic multus facile tibi conciliabis amicos.

zingt de welsprekende en geleerde M. A. Muretus in zyne kinderlyke lessen aan zyn broeders zoon, dat ik voor den onkundigen in de latynsche spraake aldus vertaale:

Toon elk een vrindelyk gelaat,
En zedigheidt in uwen praat,
Gy zult in 't kort elks vrindtschap winnen.
Uit liefde spruit het wederminnen.

dwarshoofdigheidt brengt zekerlyk niets anders dan afkeer of gevaar voort, wyl de goetaardighste menschen zelfs het gestadigh tegenspreeken zoo zeer schuwen, als de Goddeloozen den doodt, daar een' betamelyke inschikkinge van des naasten dwalingen en zeden vrindtschap en liefde veroorzaakt, het eenighste zout, dat bestendigh en onverderfelyk blyft tegens de besmettinge des Afgunsts, waar tegens de Evangelist Johannes in zynen eersten algemeenen zendtbrief, Godts kinderen doorgaans tot onderlinge liefde vermaanende, aldus uitvaart in 't 20 vers van 't vier-

't vierde Hoofdtstuk: *indien iemant zegt; ik hebbe Godt lief, ende haat zynen broeder, die is een logenaar: want die zynen broeder niet lief heeft, dien hy gezien heeft; hoe kan hy Godt lief hebben, dien hy niet gezien heeft?* 't welke van den Heilandt zelfs by den Evangelist Mattheus bevestigt wordt, den Pharizeen, vragende welke de grootste wet was, waar door ze zouden zaligh worden, antwoordende: *gy zult lief hebben den Heere uwen Godt, met geheel uw harte, ende met geheel uwe ziele, ende met geheel uw verstandt; dit is het eerste ende grootste gebodt; ende het tweede, deezen gelyk, is, gy zult uwe Naasten lief hebben, als u zelven. aan deeze twee geboden hangt de gansche wet en de Profeeten.* waar zullen dan onze tegenstribbelaars hunne dwaasheidt meede bedekken en verschoonen konnen, dien geöorlofde zaaken walgen, en van dewelke verbode dingen met uitzinnigheidt gezocht worden? de eenighste oorzaak konnen zy op hunne wangunst, ingebeelde kennisse, en zelfs op hunne verdorve natuure leggen, daar de toegenegentheidt van gemeenelyk te wraaken 't geen tot onzen gebruike ree staat, en te zoeken naar 't geene ons niet magh gebeuren, of schadelyk zal zyn; de eerste beweegreden was, waar door de Sathan onze eerste moeder Eva Godts bevel deedt overtreeden, vraagender wyze zeggende: *is 't ook, dat Godt gezegt heeft, gylieden zult niet eeten van allen boom deezes hofs?* als of hy zeggen wilde, gy moet het doen, om dat het u verboden is, anders waart gy geen mensche; zo dat, hoe zy 't ook keeren en draaijen, hun bedryf alzoo snooden oorsprong, als beweegreden heeft, daar *ingrata quæ licita prohibita vero furore persequimur.*

ONEERBIEDIGHEIDT.

Nos animo, tu tantum corporo prodes.

Hoe lieffelyk de Fluit, geblaazen naar de maat
Der zangkonſt, ſtreelt het oor; hoe zeer de ſchelle klanken
Van Cyther en Fiöol vervrolyken 't gelaat,
En geeſt der kenners, die den vinder hooghlyk danken;
De grove Rommelpót, vol walgelyk geluidt,
Dat onervaaren' jeugt en boerſche lieden minnen,
Verſtoort het ſnaarenſpel en welbezielde fluit,
Als de oneerbiedigheidt in 't ſpreeken, lós van zinnen,
En plichteloos omtrent den Gódtsdienſt, Ov'righeidt,
En Ouderen, óf die veel hooger zyn van jaaren,
Beſtormt met dwaas geklap en drieſtigh onbeſcheidt
Hun handeling, en doet hun redenen vervaaren.
Hoe grover harzenvat en ongeleerder gaſt,
Hoe onbeſchaamder in zyn' redenen en zeden.
Hóe grooter rave, hoe zy harder ſchreeuwt en kraſt.
Hoe minder eerbiedt, hoe te walgelyker reden.

Te colere virtutes decet tres has puer,
Deos parentesque, a quibus nutritus es,
Honore prosequi atque leges publicas.
Coronam habebis gloriæ pulcherrimam.
Præceps subitaque linguæ enim agitatio
Adversa multa sæpe fert mortalibus.

EURIPIDES.

Isidorus merkt wel te rechte in der menschen redeneeringen en spreeken aan, dat zy het goede wel, of het quaade qualyk, ofte het goede qualyk, of het quaade wel hervoortbrengen. 't is buiten tegenspreeken, dat wy het goede wel verhaalen, wanneer men, gelyk de Apostel Paulus, Philippensen 4. vers 8. vermaant, wat waarachtigh, wat eerlyk, rechtvaardigh, rein en liefsyk is, en al wat wel luidt, en zoo daar eenige deugdt ende lof is, wel bedenkt ende voorzichtighlyk met ontzagh en zedigheidt verhaalt. zoo wordt het quaade ook qualyk gesprooken, als men eenige zonden aanraadt, ofte die verontschuldigende en blankettende voor deugden en vermaaklykheden uitroept. het goede wordt qualyk verhaalt, zo wanneer men zyne woorden trotzelyk en hovaardighlyk uitbromt, en wederom het quaadt in tegendeel wel en overdeftigh betoogt, wanneer men deszelfs flechte hoedanigheden ende gevolgen bescheidentlyk ophaalt, nemende de gebrekkelykste spreekers deeze verscheidenheidt van taale zelfs genoegzaam in acht, maar blyven onkundigh om het goede naar zyne waarde uit te spreeken. onder anderen maakt zich een oneerbiedige losbol byzonderlyk aan deeze vergrypinge vast; en geen wonder, nadien de jeugdt, door een quaadt voorbeeldt of achteloosheidt haarer ouderen, ofte door een quaadt gezelschap verleidt, haaren ingebooren en verdorven aart, en gemoedts driften tomeloos opvolgt, en aldus, aan alle ongebondentheden overgegeeven, het zeggen van Seneca bevestigt: *hoe ongeleerder, hoe onbeschaamder.* waar uit dan metter tydt ongehoorzaamheidt jegens zyne Ouders, en Overheden, stinkende hovaardy en laatdunkenheidt voortgroeijen tot besmettinge of verdriet van anderen, waar tegens de opperste en alleenvolmaakte Wetgever uitdrukkelyk schynt te willen hebben voorzien, belastende in 't hoofdt van den

twee-

tweeden tafel der tien geboden: *eert uwen vader en uwe moeder, op dat het u welga in den lande, dat u de Heere, uwe Godt, geeven zal.* 't geene men ook meermaalen van heidensche schryvers aangedrongen vindt, zeggende Euripdes: *wie zyne Ouders behoorlyke eerbiedt en gehoorzaamheidt betoont, zal in zyn leven, en zelfs na zynen doodt van de Goden verhoogt en gezegent worden:* en Timocles:

Wie zyne ouders houdt voor oogen,
En ontzach toont naar vermoogen,
Klimt gewislyk vroeg, óf laat
Tót een hooghverheeven staat,
En kan licht zyn' vyandt weeren;
Want de Hemel wil hem eeren,
Die, in deugden opgequeckt,
Zedigh en eerbiedigh spreekt.

naast aan deeze ongehoorzaamheidt volgt gemeenelyk oneerbiedigheidt tegens de hooge Landtsoverigheidt, die Godt als zyne stedehouderse op der aarde gestelt, en het zwaardt tot bescherminge der goeden, en straffe der wreveligen in handen gegeeven heeft; want, hoewel zich de Vorst aan eenige dwalinge vastgemaakt heeft, wordt 'er echter de allergrootste omzichtigheidt vereischt, om die te openbaaren, nadien alle waarheden niet gezegt mogen worden, of omdat zy ons zelven, of anderen raaken, ten zy men dezelve zoo veel verzoet,

als eenighzins geschieden kan, op dat zy geene snoode dochter, den haat, voortbrengen, die, hoe verhevener de beklaagde is, dies te grooter gevaar medebrengt. Salomon zegt wel uitdrukkelyk, Prediker 10. vers 20. *vloekt den koning niet, zelfs in uwe gedachten.* en Spreuken 25. vers 6. *praalt niet voor 't aangezichte des konings, en staat niet in de plaatze der grooten.* want *het welbehagen des konings*, staat 'er Spreuken 14. vers 25. *is over een verstandich knecht, maar zyne verbolgentheidt zal zyn over den geenen, die beschaamdt maakt.* weshalven Valerius Maximus in zyn vierde boek der gedenkwaardige spreuken en daaden, lossfelyke getuigenisse geeft van 't Romeinsche volk, van dat het nooit voor zyne Burgermeesteren in de schouburgen plaats genoomen heeft uit eerbiedigheidt, daar 'er nochtans van de bouwinge der stadt Romen af tot den tydt van het Burgermeesterschap van Africanus en T. Longus geen byzondere zitplaatzen voor die Overheeren geschikt waaren. Aulus Gellius bevestigt de eerbiedige gewoonte in het tweede boek van zyne Attische Nachten, verhaalende hoe de Burgermeester Q. Fabius Maximus, door zynen vader, die nu Oudtburgermeester was, te paardt ontmoet zynde, de bundeldragers, die hem als burgermeester voorgingen, en den vader niet dorsten gebieden van het paardt te koomen, belast heeft zulks zynen vader te gebieden, die daar op gehoorzaamende afgestegen is, en zynen zoon gepreezen heeft, omdat hy de achtbaarheidt des volks bewaarde.

Maar zyn de gemelde soorten van oneerbiedigheidt hatelyk en afschuwelyk, nogh erger buitensporigheden begaan zommige menschen, of met voordacht, ofte uit een quaadt aanwenzel en onbedachtzaamheidt, met heilige zaaken schertzende, en de woorden der Goddelyke schriftuure in ydele vertellingen te borde brengende, en op hunne dwaaze voorwerpen toepassende, waar van Johan de Brune in zyn Jok en Ernst verscheide voorbeelden

den bybrengt by zyn 64 puntreden. *Fortunam reverenter habe. spreekt eerbiedig van de Fortuin.* zegt de Roomsche Dichter, ziende op de oneerbiedige taal zyner heidensche tydtgenooten tegens de Goden. 't welke de keizer Julianus in den windt geslagen heeft, spottender wyze tot de Christenen, klagende over de zwaare schattingen, zeggende, dat het billyk was, dat men hen verdrukte, wyl hunne Godt zeide: *zaligh zyn ze, die verdrukkinge lyden.* ende op een anderen tydt, hunne kerken en kerkedienaaren van renten en inkomsten berooft hebbende, voor reden van dat bedryf daar byvoegende, dat hy zulks alleen gedaan hadde, opdat zy des te bequaamer tot het ryk der Hemelen zouden geraaken, *want*, zei hy, *daar staat in uwe boeken geschreeven: zaligh zyn de armen, wat hunner is het koningkryke der Hemelen.* laatende al willens de woorden *van geeste* achter. gelyk men Matthæus 5. vers 3. geboekstaaft vindt. maar wie gruwt niet, die diergelyke boerteryen van Christenen zelfs, of die 'er ten minsten voor gaan willen, en belydenisse van doen, hoort pleegen? gelyk 'er onbetwistbaare getuigenissen zyn, hoe een der voornaamste Kardinaalen, dien ik uit eerbiedigheidt voor zyne groote geleertheidt, ende om niet verdacht te worden van eenzydigheidt, zynen naam verzwyge, eens tot den schranderen Sadoletus gekoomen, en hem naarstigh vindende peinzen over den voor zich openleggenden brief van den Apostel Paulus tot de Romeinen, gezegt heeft, *laat deeze beuzelingen vaaren. het voegt geen treffelyk man zynen tydt met dusdanige grollen door te brengen.* daar de gemelde Apostel zegt: *ik schaame my des Evangeliums niet, want het is een kraght Godts ter zaligheidt allen, die het gelooven.* 't welke een vrucht van Christus Geest is, voortgebraght door het gehoor en de leezinge van 't gepredikte Evangelium, 't welke ons als een goedt en erfenisse naar de belofte van het Nieuwe Testament geschonken wordt. als te

zien is Philipp. 1. vers 29 Rom. 10. vers 14. en Jerem. 31. vers 33. en het geloove zelfs, dat ons tot rechtvaardigheidt gereekent wordt, Rom. 4. vers 23. is niet anders, dan een ongeveinsde erkenteniſſe en overgave van ons herte aan Chriſtus, zyn koningkryk en aangebraghte gerechtigheidt, achtervolgens het getuigeniſſe van Godt zelfs, zoo in de beloſte, als in het Evangelium voorgeſtelt. Godt is voorzekerlyk ten hooghſten jaloers over zyne eere, en ziet byzonderlyk op de waardeeringe van zyn woordt, willende het zelve met een Godtsdienſtige aandacht en eerbiedinge gekuſt en behandelt hebben, als hy zegt: *die my eert, zal ik wederom eeren.* en Jeſ. 23 vers 14 en 15. *eert den Heere in de valeijen, in de eilanden der zee den naame des Heere des Godts Iſraëls.* 't welke die volmaakte Wetgeever zeer plechtigh in de woorden zyns verbondts van Sinai heeft doen invloeijen, Exod. 20. vers 7. luidende: *Gy zult den naame des Heere, uwes Godts, niet ydelyk gebruiken; want de Heere zal niet onſchuldig houden, die zynen naame ydelyk gebruikt.* het ſtaat ons wel vry dien heerelyken naam te noemen in onzen Godtsdienſt, en zodanige plichten, die voor Godts aangezichte verricht worden; men vermagh zich wel noemen naar den naame des Heere, als een geheiligdt volk, dat van de Heidenen afgezondert is; edoch wanneer wy zulks doen, moeten wy 't doen in gelove en waarheidt naar den eiſch van het verbondt, niet ons opgerecht, indien wy niet Godts geſtreng en rechtvaardigh oordeel op ons willen laaden. het is den Godtsdienſt met een dartelen voet op den nek treeden, en de naturelyke kenniſſe verſchoppen, wanneer men de woorden der heilige Schrift in een anderen zin trekt, en misduidt, als die van Godts Geeſt voortgebraght worden. nimmer moet men iets verachtelyks van Godt vermoeden, 'k laat ſtaan zeggen, wanneer zyn' Geeſt zich naar onze zwakheidt

en

en onkunde voegt in de gewyde bladeren, en van den Schepper, als van het schepzel, spreekt, omdat dit zich zoo bezwaarlyk boven zich zelfs opgeeft. deeze schriften moeten verstaan worden naar het geene Goddelyk is, schoon de taale, om zekere opzicht van het geene onder ons gevonden wordt, geheel en al menschelyk is, weshalven de geleerde J. Revius in zyne Overysselsche Zangen naar de taale en poëzye zyner eeuwe loffelyk opzingt:

Die de eenvoudigheidt van Godes woordt verachten,
Als ófte het daar om waar' zonder alle kraghten,
Verzaaken met een' onverdragelyken tróts,
(Al denken zy het niet) de eigenschappen Gódts,
In wien deez' dingen zyn gelykelyk waarachtigh,
Dat hy eenvoudigh is, en evenwel almachtigh.

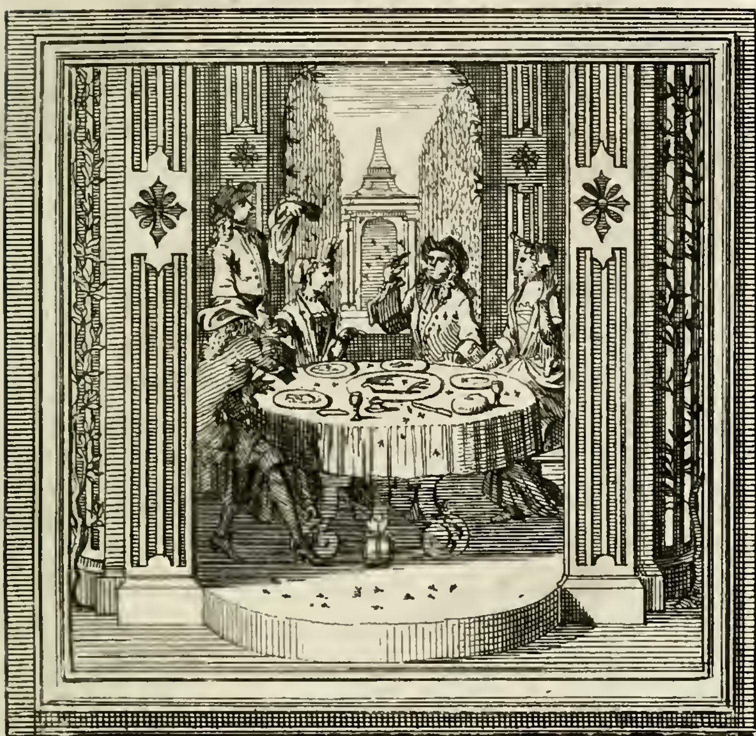
TER.

TERGINGE.

Fit læsa patientia furor.

De wufte mug komt hier een' vollen difch ontmoeten,
Dies valt zy uit de lucht, om haaren luft te boeten,
En, wyl de huiswaardt duldt dees' ongenooden gaft,
Die onbefchaamdelyk in alle fchotels taft,
Dies nóg te ftouter durft de vreugdt des maaltydts breeken,
En uit bloetdorftigheidt in handt en aanzicht fteeken,
Dat haar in 't eindt bekomt, gelyk de worft den hondt,
Als handtfchoen óf fervet haar wegdryft, doodt, óf wondt.
Een wargeeft, die op elks gebreken vit, en wandel
Hoe ergelyk hy zelfs in woorden is, en handel,
Verlieft elks vrindtfchap, en geraakt haaft in verdriet,
Als des getergdens bloedt aan 't bobblen raakt, en ziedt.
Hoe goeder menfchen, hoe te feller woedt hun tooren,
Wanneer een onverlaat hen dikwyls komt verftooren,
Het vuur, te heet geftookt, zet fchouw en huis in brandt.
Een paardt, te veel genoopt, zyn' ruiter werpt in 't zandt.

Mufcæ

Muſcæ ſunt temerariæ, & moleſtæ,
Lambunt prandia, nec moventur actæ.
Has ut fortis & inclytus repellit,
Nec ſuffert; ita litteras colentes
Coſtanter ſtudiis, loquacitatem
Ignaros, temerariosque vitant
Audaces temerè movere quidvis,
Auresque obruere elegantiores.
Diu fert, patiens bonusque quando
Primum læditur: aſt futor fit uſque
Major, ſi moderationem omittis.

SAMBUCUS.

Wan-

Wanneer zich Isocrates, die brave meester der welsprekenheidt, van Careon, een onbezonnen kakelaar en quaadtspreker, aangezocht vondt, omme hem de welsprekens kunst te leeraaren, eischte hy eens zoo veele penningen, als hy van andere leerlingen gemeenelyk vorderde, weshalven des jongelings vrinden ten hooghsten verwonderdt, hem naar de reden van die verdubbelinge vroegen, ende van Isocrates beantwoordt wierden, dat zich niemant dies te verwonderen hadde, nadien hy deezen quant tweederhande konst zou moeten leeren, eerstelyk die van voorzichtelyk en tydelyk te zwygen, en ten tweeden die van te konnen spreeken volgens de gronden van de Redekunde. even den zelfden wegh moeten we houden omtrent de gebreken van de tonge, dat we eerst betrachten haare dwalingen te vermyden, om te beter en volkomener te gewennen aan het geene de onbevlekte deugdt ons ingeeft, en de voorzichtigheidt in den dagelykzen ommegang met allerhande menschen vereischt, waar tegens hedendaagsch zoo menighvuldigh gezondigt wordt, daar veelen met al de waereldt qualyk zoeken te staan, 't zy door een geest van tegenspreeken, of door warsheidt, geen acht geevende, dat verstandige lieden gevreest, quaadtspreekenden gehaat, laatdunkenden veracht, spotters vermydt, en eenzinnigen van iedereen verlaaten worden; gelyk wy ten deele in de voorgaande verklaringen onzer zinnebeelden reets betoogt hebben, en in deeze en volgende opmerkingen nader bevestigen zullen. Is de beleeftheidt de staatwyze toverkonst der groote personagiën, en de kraghtigste verlokkinge om bemint te worden, te beminnen, als Gracian in zynen Heldt zegt, de onbeleeftheidt is het doodelykste vergift van onze achting, en de voornaamste oorzaak van niet wel te konnen leeven, nadien de hartstochten en zucht,

die gezwoore vyandinnen van de voorzichtigheidt, den geest overweldigen, en in onredelykheidt veranderen. niemant zal ooit wraaken konnen dat 'er geen' grooter heerschappye is, dan over zich zelven, zingende de meermaals genoemde Revius:

Op aarde zyn geweest vier groote koningkryken,
Waar voor alle anderen de vlagge moesten stryken,
Ik weet een vyfde nógh, dat hooger is geëert,
Dat is, wanneer de mensch zich zelven wel regeert.

by gevolge dat 'er geen grooter lafhartigheidt is, als zich van zyne hartstochten te laaten overheerschen, ende aldus onder anderen blyken van onverstandt zynen medemenschen op verscheidene wyzen te tergen, ende deszelfs lydtzaamheidt in razernye te doen verkeeren. al te scherp maakt zekerlyk schaarden. door te veel vuur te stooken raakt de schoorsteen dikwyls in brandt. een yzer, wat lang gewreven of geslagen, geeft op 't laatste vuur. een aal, te hardt gedrukt, ontwringt de handen. een willigh paardt, te dikwyls geslagen, zet het op een hollen, en werpt zynen bereider in het zandt. een goedt man kan wel een tik verdragen, hoewel hy geen kinnebakslagen lyden wil. spotternyen ofte aanstootelyke boerteryen zyn geen van de stompste pylen, om iemant te tergen, 't zy dat men ons gestadighlyk onze gebreken verwyt, onze belemmerde spraake naabaauwt, of op eenige andere wyze voor het byweezende gezelschap ons beschaamt zoekt te maaken, niet zonder veeltydts die bespotredenen met verdichte en steekende lasteringen te verzelien, 't zy om zynen haat te voldoen, of alleenigh om het gezelschap te doen lachen, ofte ons in kleinachtinge te brengen. quaadtaardige, verongelykende, met gal van hevige bitterheidt gemengde steeken zyn onvermydelyke blikzemstraalen, die de lankmoedighste menschen meenighmaalen

maalen ter nedervellen, schoon zy zulks zomwylen voor eenigen tydt weeten te verbergen. dus vindt men in de oude geschichtboeken verhaalt, hoe Agathocles, koning van Sicilien, de zoon van eenen pottebakker, in de belegeringe eener stadt van de bezettelingen over de muuren gestadighlyk heeft moeten hooren: *Pottebakker, wanneer zult gy uwe soldaaten hunne besoldinge geeven?* en, uiterlyk ongevoeligh, en daar mede lachende, hun weder heeft doen toeroepen: *als ik de stadt gewonnen zal hebben.* doch, wanneer hy gemelde vesting met de wapenen verovert, ende de gevangenen tot slaaven verkocht hadde, tot dezelven gezegt heeft: *indien gy wederom met my spot, zal ik over u by uwe meesters klaagen.* wreeder wraake nam Rosimunda, koninginne der Longobarden, dochter van Chunimundus, der Gepiden koning, van koning Alboïnus, haaren echtgenoot, als die, op eenen maaltydt van den drank bestooven, belaste den drinkbeker, welken hy van het bekkeneel des van hem verslagenen konings Chunimundus hadde laaten maaken, te voorschyn te brengen, ende daar uit gedronken hebbende, dien Rosimunda toebraght, daar by voegende: (quaadtaardige terginge voorwaar!) *doe eenen lustigen dronk met uwen vader.* want van dien stondt af aan heeft zy bedacht geweest haars Vaders doodt te wreeken, ende ten laatsten door eenen Peredeus, met wien zy geboeleert heeft, omme hem tot den moordt aan te zetten, aan Alboïnus volvoert. de Romeinen, de gevaarelyke gevolgen der terginge willende uitdrukken, gebruikten voor gemeene spreekwoorden: *Irritare Crabrones. slapende wolven wakker maaken. Excitare octipedem. moeite zoeken. Dares Entellum provocat. hy zoekt weerwerk,* ofte, *hy port zyn' meester. Leonem stimulat, vellicat, hy vergadert tegens zyn' overhoofd.* en zekerlyk de stekende boerteryen koomen zeer zelden eenen Demosthenes en Aristippus ontmoeten, alhoewel het eene groote

oneer

oneer is voor een verſtandigh man, wanneer hy ge-
tergt wordt, zich het zelve aan te trekken, en quaadt
met quaadt te vergelden; wordende van Demoſthenes
verhaalt, dat hy, van zekeren moeitezoeker langen
tydt gezardt, gezegt heeft: *ik wil my in geenen ſtrydt be-
geeven, waar uit de verwinnaar zelfs verwonnen weder-
keert.* ende van Ariſtippus, dat hy, van diergelyken
quant geſlingerdt, hem de rugge keerende weghging,
en dies te feller van den quaadtſpreeker geſteeken en
vervolgt met te zeggen: *gaat gy loopen, bloodtaardt?*
geantwoordt zoude hebben: *ja voorzeker, daar gy de
konſt van quaadt te ſpreeken hebt, maar ik de maght om
zulks aan te hooren niet bezitte.* De Roomſche keizer
Severus konde zulks in 't allerminſte niet verdraagen,
gelyk Spartianus in Sever. & Peſcenn. verhaalt; want
van zommigen, uit boertery zinſpeelende op zynen naam
ſeverus en *pertinax*, dat is, *geſtreng* en *halſterrigh*, ge-
zegt werdende: *vere imperator nominis ſui, vere Per-
tinax, vere Severus. hy is waarlyk keizer volgens zynen
naam, waarlyk, halſterrigh, Pertinax, waarlyk, ge-
ſtreng, Severus.* heeft hy zulks op 't allerzwaarſte op-
genoomen, en de meeſten deezer ſpotvogels ter hals-
ſtraffe gedoemt, geheel tegens de ſchrandere zedeleſſe
van den wyzen keizer M. Aurelius Antoninus, *lib. 4.
cap. 7. erum, quæ ad ſe ipſum.* luidende: *wat wint hy
niet al voor geruſte ſtonden, die geen acht ſlaat op het
geene een ander zegt, doet, ofte denkt, maar alleenigh
let op zyn eige bedryven, ten einde die rechtvaardigh en
onbeſprooken moogen zyn!* een heerlyk voorbeeldt voor-
waar, bequaam om alle gramſchap en oplopenheidt
te matigen, en de ſchimpredenen en ſmaadtwoorden
geduldigh aan te hooren, en te verſmaaden, want in-
dien wy de minſte ſchaduwe van gevoeligheidt laaten
blyken, geeven we des te ruimer veldt aan de quaadt-
aardigen, om ons dies te onbeſchofter te bejegenen. het
qualyk opneemen van een' eenige ſchimpreden heeft 'er

veelen uit hun welvaaren geſchopt, en het ſtipt en halſterrigh blyven ſtaan op 't allerkleenſte gedeelte van vryheidt heeft meenigh een in volkomene ſlaverny gebra_ht. Macrobius verhaalt lib. 1. Saturn. dat de Ouden de godinne der ſtilzwygentheidt, Angerona, verbeeldt met den vinger op den mondt, in de kerk van de Godinne des vermaaks en vrolykheidts, Volupia, plaatſten, om te betekenen, dat wie zwygen, en verongelykingen geduldigh verdraagen konde, naderhandt een ongelooffelyke vreugde en onverzadelyke vergenoeginge genoot: want het heeft weinigh bewys van noden, dat, gelyk Boëthius in zyn vierde boek der wysgeerte zegt, dat zonde van zich zelve ongelukkigh maakt, en het ontfangen ongelyk, niet die het ontfangt, maar die het aandoet, ongeluk toebrengt: waarom gemelde wysgeerige Dichter in 't vierde gezang van dat boek, volgens de treffelyke vertalinge van den braaven kerkeleeraar M. Gargon, opzingt:

Beſtryd men vólkeren om 't onderſcheidt van zeden?
Of kan men onbezuisdt in dollen oorlógh treeden,
Om door malkanders handt, en wapens te vergaan?
Waar toe de degens uitgetoogen?
Die loonen wil elks werk, neem vroomen minlyk aan,
En hebb' met quaaden mededoogen.

voegt hier by het vierde gezang van het eerſte boek deszelven wysgeers van den bovengenoemden vertaaler, luidende:

Al wie geruſt zyn leven ſlyt,
En 't noodtlot met den voet durft treeden,

In

In voorſpoedt en in jammer tydt,
Blyft even kloek en wel te vreeden;
Die ſchroomt geen' hóllen Oçeaan,
Al ſpalkt hy 's doodts verwoede kaaken.
Ganſch Etna magh in vlammen ſtaan,
En rook, en aſch, en vuur uitbraaken:
De blikzem treff' den torentrans,
En ſla het ſterkſt gebouw aan ſtukken:
'T ſtantvaſtigh hert des wyzen mans
Zal voor gevaar nóch rampen bukken.
Wat zyn de menſchen zoo bédeeſt
Voor wreedt geweldt van ſnoo tierannen?
'T was kraghtloos, wierdt het niet gevreeſt.
Die alle hertstócht heeft verbannen,
En niet meêr hoopt óf angſtigh ducht,
Kan licht de maght der boozen dwingen:
Maar die verlangt, en wenſcht, en zucht,
En jaagt naar haaſt verdweene dingen,
Die nooit geheel ſtaan in zyn' maght,
Derft redens ſchildt, en zweeft in 't duiſter:
En uit zyn vaſten ſtandt gebragt,
Beelt hy zich in een ſtaafſchen kluiſter.

OPROERIGHEIDT.

Quantus ſcrupo labyrinthus ab uno!

De ſteen, door 's Jongens hand geworpen in het water,
Hoe ſtil en helder, maakt in 't vallen groot geklater,
Beroert het kriſtalyn, en trekt een ronden kring,
Die door zyn' perzing trekt rontom zich ring op ring.
Wat hier door wordt gemeent, valt lichtelyk te raaden,
Wanneer men overweegt, hoe veel een' tong kan ſchaden,
Wat vyantſchap en twiſt zy door een enkel woordt,
Wat oproer zy in kerk, wat ze in den ſtaat al moordt
En ommekeer bewerkt, als zy, door haat gedreeven,
Of ſtaatzucht, de Ov'righeidt de ſchult des tydts komt gee-
ven,
En 't lichtgelovigh vólk doet wanklen in hun plicht
Door 't hoop te geeven van voortaan, geheel verlicht
Van ſchattingen en laſt, geruſt te zullen leeven,
Of 't deel aan het bewindt des Landts te willen geeven.
'T zwaardt in eens dóllen vuiſt veel minder ſchaaden kan,
Als de welſprekentheidt van een' oproerigh man,
Dóch ſchoon zyn aanſlagh ſlaagt, en zyn geluk magh blin-
ken,
Zyne achting, als de ſteen, eerlang te grondt zal zinken.

Si

Si æterna ſemper odia mortales agant,
Ne cœptus unquam cedat ex animis furor.
Sed arma felix teneat, infelix pereat:
Nihil relinquent bella, tum vaſtis ager
Squalebit arvis, ſubdita tectis face
Altus ſepultas obruet gentes cinis.

SENECA *in Herc. Fur.*

De geleerde uitlegger van Homerus fchriften, Euftathius, tekent onder andere merkwaardigheden aan, dat by de bewooners van 't eilandt Cyprus onder andere wetten mede in acht en waargenoomen is geworden, dat, wanneer eenigh varken op iemants akker quam geloopen, en de vruchten vernielde, de eigenaar van dat landt het zelve de tanden vermogt uit te breeken, zonder dat daar eenigh verhaal op viel. indien op heden nogh gemelde Cyprifche wet, om het befchadigende gedierte van het werktuig hunner quaadtwillendtheidt te moogen berooven, ftandt greep, hoe veele menfchen zouden 'er niet van hun fpraaklidt ontzet moeten worden, als waar meede zy niet alleen hunner medeburgeren, maar ook der Vorften en Overigheden naam, eer en bedryven ichenden, en aanranden, en, gelyk een neervallende fteen 't water eenes vyvers, dat van natuure ftil en vreedtzaam is, beroert, en kring op kring doet trekken, de onderdaanen tegens hunne wettige Overheeren onder verfcheidene loofelyk bedachte en waarfchynelyke voorwendtzelen aanzetten en ophitzen? de ervarentheidt heeft al lange geleert, dat een quaadtfpreker altydt gebreken voorziet, en dat het ergfte zich gemeenelyk aan zyne inbeelding vertoont. een menfch door eigen' drift te vooren ingenoomen, fpreekt altoos verfchillig van 't geene de zaaken zyn, wyl de drift in plaatze van de rede in hem fpreekt: zyn oordeel is volgens zyne zinnelykheidt of eere, en niet volgens de waarheidt gericht, en verkondigt dies niet dan rampen, die 'er zouden konnen gebeuren. 't zy dat behoeftigheidt, het diep in fchulden fteeken, bewuftheidt van gepleegde misdaaden, begeerte tot heerfchappye ofte luft tot geftadige veranderingen de zinnen vermeeftert en gaande maakt, omme den vaftgeftelden ftaat der heerfchappye 't onderfte boven te keeren, tot voldoeninge

van

van eigen belang en fnoode inzichten; want de behoeftige oproermakers hebben tot hun oogmerk de verbetering van hunnen ftaat, als *Saluftius* in *Jugurtha* en *Ariftoteles Polit. cap.* 3. getuigen, navolgende de Viffchers, die 't water troebel maaken, om te meerder Aal te vangen, gelyk by Ariftophanes van eenen Cleon getuigt wordt. Simon Abbes Gabbema in zyne befchryvinge der ftadt Leeuwaarden op het zeventiende bladt, verhaaldt uit de ongedrukte gefchiedeniffen van Frieslandt van eenen Janke Douma omtrent den oorfprong van der Schieringers en Vetkopers twift in Frieflandt, hoe dat het Graauw te zamen rottende, een fmeekfchrift overgelevert heeft, in het welke het voorgaf, *dat het waare tegens Godt en de waereldt ten allerhooghften gezondigt, zynen evenmenfche te doen flaaven; dat het den Ryken pafte van hunnen overvloedt den gebrekhebbenden mede te deelen, ende hen van laften te ontheffen; dat zy, ingevalle van weigering, anderen raadt zouden fchaffen, ende iets by der handt neemen, dat hun de natuur zoude voorfchryven.* Die overlaaden met fchulden zyn, en hun goedt door de billen gelapt hebben, koomen tot dit beftaan, omdat zy by eene welgeftelde en vreedtzaame regeeringe geen geloof meer vinden, ofte penningen, om hunnen vorigen levensloop te konnen volgen, en in een troebele en onzekere heerfchappye ongemoeidt te blyven, als gebleeken is in den oproer van Corcyrea by *Thucidides lib.* 3. en van Palermo by *P. Camer.* 1. *med. hiftor.* 40. Misdadigers ftooken het twiftvuur, uit vreeze voor de verdiende ftraffen, ende op hoop van dezelve in eenen ommezwaai van ftaatsbeftieringe te zullen ontgaan; zie *Ariftoteles* 5. *Polit.* 3. en *Aretius* 2. *probl.* 156. Staatzuchtigen hebben met het verwekken van eenen opftandt alleenigh in 't oog het verkrygen van de voornaamfte Eerampten en Bewindthebberfchappen aan het Staatsroer, waar toe zy door hun onhebbelyk gedragh zich zelven den wegh toegedamt hadden, als *Tacitus* 2. *Annal.* zegt,

en Catilina, by *Saluſtius in Catil.* en *Cicero* 2. *in Catilin*, bewaarheidt heeft: eindelyk zy, die alleenigh ruſt in een geſtadige onruſt hebben, wikkelen zich in den oproer, niet zoo zeer, om beloninge voor hun ſtout bedryf, en gevaarlyk onderſtaan te erlangen, als wel uit een wiſpelturigen aart, die telkens naar wat nieuws en onzekers haakt, en de walg ſteekt van de tegenwoordige en vaſtgeſtelde ſtaatsbeſtieringe en zaaken, als *Tacitus lib.* 2. *Hiſtor.* ſchryft. Doch nadien zy hun oogmerk zonder byſtandt van anderen niet zien te bereiken, gaan zy eerſt geheimelyk menſchen van hunnen aart en gedragh aan, en die gewonnen hebbende, beſtaan zy in 't openbaar 't beleidt der Overigheden quaataardigh vuil te maaken, en te bekladden, allerhande ſchynſchoone klaghten over 't verdrukken van 's volks vryheden en rechten uit te ſtorten, en duizende betuigingen te doen van niets voor te hebben, als de herſtellinge van de algemeene vryheidt des vaderlandts, en beſcherminge der onderdrukte ingezetenen. 't geene Catilina wonderlyk wel geweeten heeft, zeggende by Saluſtius tot zyne medegezwoorenen: *en illa, quam ſæpius optaſtis, libertas: præterea, divitiæ, decus, gloria in oculis ſita ſunt: fortuna ea omnia victoribus præmia poſuit. ziet daar de vryheidt, daar gy zoo dikwyls naar gereikhalſt hebt: behalven dit koomen u overvloedt, luiſter en vermaartheidt te gemoet, die 't geluk tot een vergeldinge der overwinnaars geſchikt heeft.* 't welke meede van Dathan ende Abiram, de zoonen Eliabs, *Numeri* 16. *vers* 12. *en* 13 tot een dekmantel hunner opſtandt tegens den Leider Iſraëls, Mozes, gebruikt is geworden: want van den zelven ontbooden tot hem te koomen, antwoordden zy: *wy zullen niet opkoomen. is 't te weinigh, dat gy ons uit een landt, van melk ende honing vloeijende, hebt opgevoert, om ons te dooden in de woeſtyne, dat gy ook u zelven t'eenemaal over ons tot een Overheer maakt?* Ende naderhandt van Abſalon tegens Davidt,

zy-

zynen Vader: vindende wy van den zelven. 2 *Sam.* 15. *vers* 2. geboekstaaft: *ook maakte zich Absalon 's morgens vroeg op, ende stont aan de zyde van den weg der poorte; ende 't geschiede, dat Absalon allen man, die eenigh geschil hadde, om tot den koning ten gerichte te koomen, tot zich riep, ende zeide: uit welke stadt zyt gy? als hy dan zeide: uwe knecht is uit eenen der stammen Israëls, zoo zeide Absalon tot hem: zie, uwe zaaken zyn goedt ende recht: maar gy hebt geenen verhoorder van 's konings wegen. voorts zeide Absalon: och, dat men my ten rechter stelde in den lande; dat alle man tot my quame, die een geschil ofte rechtszaake heeft, dat ik hem recht sprake! het geschiedde ook, als iemant naderde, om zich voor hem te buigen, zoo reikte hy zynen handt uit, ende greep hem, ende kuste hem. ende naar die wyze deede Absalon aan gansch Israël, die tot den koning ten gerichte quame; alzoo stal Absalon het herte der mannen Israëls.* kunsjes voorwaar, die overbequaam zyn, omme, zoo niet de voornaamsten, ten minsten de grootste en gemeenste hoop van ingezetenen aan zyn snoer te krygen: want *faciles civitas ad credenda accipiendaque omnia nova.* 't gemeene volk gelooft en neemt alle nieuwigheden lichtelyk aan, schryft *Tacitus Hist. lib.* 1. en houdt alles, wat 'er gezegt wordt, voor loutere waarheidt, als dezelve geschichtschryver *Annal. lib.* 3. zegt. buiten dat het veeltydts met quaade vermoedens op zyne Overheden, en met nydigheidt tegens zynen meerderen in gezagh, deugden, of rykdommen zwanger gaat; ongestadigh, (doch de eene landtaard meerder als de andere,) in zyne begeertens is, gelyk de zee, met eb en vloedt op en afloopende, volgens 't zeggen van Antoninus by den Historyschryver *Dion* en *Cicero pro Domo;* onvergenoegt met het geene het bezit, en begeerigh naar weelde, ende alles wikkende naar zyn voordeel. dus verhaalt Plutarchus in 't leven van Cæsar, hoe dat het Roomsche volk den gepleegden moordt aan dien keizer, eer dat des-

 zelfs

zelfs Testament, waar by eenige legaaten aan 't zelve gemaakt waaren, geopent was, noch gepreezen, nochte gewraakt heeft, maar, nadat het zelve geopent was, de moordenaars ten hooghste vervloekt, en ten alleruiterste toe vervolgt heeft, *hinc istæ lachrymæ!* hier van neemen de ongelukken in den lande meestendeel hunnen oorsprong, daar by koomende 't verachten van des Apostels gebodt. 1 *Petr.* 2. *vers* 17. *vreest Godt, eert den koning.* en *vers* 13. *zyt alle menschelyke ordeninge onderdanigh om des Heere wille; het zy den koning, als de opperste magkt hebbende: het zy den stadthouderen, als die van hem gezonden worden, tot straffe wel der quaadtdoeners, maar tot prys der geenen, die goedt doen.* daar de onderzaaten niets meerder verplicht zyn dan eene volmaakte gehoorzaamheidt, ontzagh, opbrenginge van schattinge, en bystandt in allen noodt aan hunne wettige overheden te bewyzen; bestaande het ontzagh in eene volkoomene erkentenisse van hunne oppermaght, en eerbewyzinge aan hunne ingedrukte majesteit; waarom zy *Psalm* 82. *vers* 6. *Elohim*, Goden, en elders in de heilige bladeren *Sarim*, Princen, *Zekinim*, *Seghanim*, *Schoterim*, Oudsten, Opperheeren en Oversten genoemt worden; als meede in eene oprechte liefde en goetwilligheidt jegens dezelven, uitblinkende boven al in het bidden voor den welstandt en raadtslagen der Overheeren, naar het voorbeeldt van de Joodsche gevangenen en weghgevoerden naar Babel, die zelfs voor hunnen Heidenschen Beheerscher *Jerem.* 29. *vers* 7. gelast worden door den Profeet den Heere aan te roepen, ende de vermaninge van Paulus 1 *Timoth.* 2. *vers* 1, 2, *en* 3. Vooral hebbe de Onderdaan zyne Overigheden in haare waereldtliche bestellingen ende bevelen te gehoorzaamen, wyl *alle zielen de maghten, over haar gesteldt, onderworpen is*, als Paulus *Rom.* 13. zegt: *want daar is geen maght*, vervolgt de Apostel, *dan van Godt: ende de maghten, die daar zyn, die zyn van Godt geordineert.*

alzoo

alzoo dat die zich tegens de maght ſtelt, de ordinantie Godts wederſtaat: ende die ze wederſtaan, zullen over zich zelven een oordeel haalen: want de Overſten zyn niet tot een vreeze den goeden werken, maar den quaaden: wilt gy nu de maghten niet vreezen, doet het goede, ende gy zult lof van haar hebben: want zy zyn Godts dienareſſe u ten goede. maar indien gy quaadt doet, zo vreeſt; want zy draagen het zwaardt niet te vergeefs; want zy zyn Godts dienareſſe, een wreekſter tot ſtraffe der geenen, die quaadt doen; daarom is 't nodigh onderworpen te zyn, niet alleenelyk om der ſtraffe, maar ook om der conſcientie wille. Al waare het zaake zelfs, dat hunne geboden naar onbillykheidt en hardigheidt ſmaakten, volgens de leſſe van den Apoſtel Petrus, 1 *Petr.* 2. *vers* 18. *gy huisknechten zyt met alle vreeze onderdanigh den Heeren, niet alleen den goeden, maar ook den harden.* ende de voordraginge van Samuël aan het volk van Iſraël, begeerende eenen koning over zich geſtelt te hebben. 1 *Sam.* 8. *vers* 10. en volgende. 't geene beveſtigt is *Exod.* 22. *vers* 28. alwaar Godt door Mozes den volke gebiedt: dat zy de Goden niet vloeken, ende de Overſten in hunnen volke niet zullen laſteren. en wederom door Salomon, *Spreuken* 24. *vers* 21. *myn zoone, vrees den Heere, ende den koning: en vermeng u niet met hun, die naar veranderinge ſtaan: want,* wordt 'er by gevoegt tot een dreigende ſtraffe, *hun verderf zal haaſtelyk ontſtaan, ende wie weet hunner beiden ondergang?*

IEMANTS

IEMANTS WOORDEN VERKEEREN.

Perverſaque Fallit Imago.

Wat luſt geniet 't nieusgierige gezicht,
Als 't konſtglas, naar zyn' eigenſchap geſleepen,
En in het raam van een Lantaarn gegreepen,
Maalt op den muur der kamer, voor het licht
Des daaghs geſtópt, een landtſchap met zyn' hoven,
Geboomte en vee, zoo konſtigh als penſeel
Ooit ſchilderde, ſtondt 't onderſt' hier niet boven,
Of averechts 't gedeelte voor 't geheel,
Zoo leent een man, beroofdt van billyk oordeel,
Zyn gretigh oor naar 't geen wordt aangebraght,
Hoe zeer verdraaidt óf liſtighlyk bedacht,
Als ſlechts de zaak kan ſtrekken tot zyn voordeel.
Of neemt zelfs luſt uit ſpottens luſt, óf nydt
Op 's naaſten reên en handeling te letten,
En, waar de zin het eenighzins maar lydt,
Elks rédenen in quaade plooi te zetten.
Dóch hoe trouwloos ook haat en laſter woedt,
En ſchoonen glimp aan hun bedryf magh geeven,
De deugdt weet nooit van wanklen óf van ſneeven;
Maar blyft in ramp en laſtring wel gemoedt.

— *Ambiguæ si quando citabere testis,*
Incertæque rei, Phalaris lecit imperet, ut sis
Falsus, & admoto dictet perjuria tauro:
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.

JUVEN. Sat. 8.

Ik

Ik *hebbe my voorgezet, ik wil my hoeden, dat ik niet zondige met myne tonge.* zegt de koninklyke Harpenaar; *want indien iemant in woorden niet ſtruikelt, die is een volmaakt man, maghtigh om ook het geheele lichaam in den toom te houden*, gelyk de Apoſtel Jacobus in het tweede hoofdtſtuk van zynen algemeenen zendtbrief betuigt. het komt my ook als eene beveſtigde waarheidt voor, dat niets den menſch in meerder kleinachtinge brengt, dan dat men zoo wel in zyne woorden als werken betoont een menſch te weezen, en dat niets meerder verachtinge toebrengt, dan zich aan beeſtelyke driften van onmatige gramſchap, dollen haat, en vyandtlyke vervolginge zyner evenmenſchen over te geeven. onder andere uitwerkzelen van haat en vervolginge, hier te vooren uitvoerighlyk naar maate van ons klein beſtek ten toon geſtelt, heeft al mede zyne plaatze het verdraaijen ofte verkeeren van eens anders woorden tot beſchuldiging ofte beſpottinge van den zelven: Dus vinden we by den Evangeliſt Johannes in zyn tweede hoofdtſtuk, hoe Chriſtus de verkopers en wiſſelaars uit den tempel gedreeven, en op de vrage der Joden, waarom hy zulks deedt, geantwoordt hebbende: *breekt deezen tempel, ende in drie dagen zal ik denzelven oprechten*, 't zelve door zyne vyanden van den uiterlyken tempel te Jeruzalem opgevat is, daar de Heilandt van den tempel zyns lichaams ſprak. 't welke ook naderhandt in deszelfs te rechtſtellinge voor den Joodtſchen Raadt valſchelyk door twee getuigen hem voorgeworpen is geworden, Mattheus 26 vers 61. welke zeiden: *deeze heeft gezegt, ik kan den tempel Godts afbreeken, ende in drie dagen den zelven opbouwen.* Ende wederom in deszelfs allerbitterſte lyden tot zyne beſpottinge verdraait is geworden, als te zien is, Matth. 27. vers 40. en Marcus 15. vers 29. en 30. daar de wet

Godts

Godts, Exodus 20. uitdrukkelyk zegt: *gy zult geen' valsche getuigenisse spreeken tegens uwe naasten.* en Salomon, Spreuken 6. getuigt, dat de Heere deeze zes haat: *hooge oogen, een valsche tonge, en handen die onschuldigh bloedt vergieten, een herte, dat ondeugdtzaame gedachten smeedt, voeten, die zich haasten, om tot quaat te loopen, een valschen getuige, die logen blaast, en die tusschen broederen krakeelen inwerpt.* en wederom, Spreuken 12. vers 22. schryft dezelve koning, *valsche lippen zyn den Heere een grouwel.* wat is 'er evenwel hedendaags gemeener, zoo voor den Rechter in twistzaaken, als in de gezelschappen ontrent het verhaalen van voorgevallene zaaken en vertellingen, waar toe de verscheide betekenisse van onze nederduitsche woorden een wyde deur opent? een aardigh puntdichje van C. van Ryssen kan ik niet voorbygaan uit het eerste deel zyner Snel- en Punt-dichten. dus luidt het:

Een snoo doortrapte fielt vondt eens een voordeur open,
En was in stilligheidt de trappen opgeloopen;
Toen hy daar iemant vondt, die vroeg, wat zal dit zyn?
Zoo zei hy, goede vrindt, neem niet myn doen voor evel,
Ik vólg nu maar de les, die voor staat aan de gevel,
En *zoek de dingen* (als gy ziet,) *die boven zyn.*

natuurlyk vertoont de geleerde Buchananus in zyn treurspel de Dooper, volgens de vertalinge van J. de Dekker, deeze konstenaryen, door Herodes den Dooper Johannes voorwerpende, 't geene de Joodsche aanklagers van zyne leere valschelyk over-en aangebraght hadden, in deezer voegen:

'k Zal

'k Zal de oorzaak van dit zwaar, dit algemeen beklagh,
Zoo kort eens openen en bondigh, als ik magh.
Gy vaart in 't openbaar, als wildt en uitgelaaten,
Met bitter ſchelden uit op allerhande ſtaaten:
Het vólk, der oude zeên en wetten onbewuſt,
Bedriegt gy jammerlyk, wanneer gy niet en ruſt
Van nieuwe dwalingen, vol gift en gal, te braaken:
Met woorden, die naar twiſt en dollen oproer ſmaaken,
Verzwakt gy te gelyk den grondt van deezen ſtaat,
En de algemeene ruſt: nu leert gy den ſóldaat
Nóch op zyn' Overſten, nóch hun' bevelen paſſen,
Dan wederom het volk den keizer tegenbaſſen,
Wanneer gy 't Graau alom van nieuwe Ryken preekt,
En met verlóſſingen van 't jók der Vremden ſmeekt,
En helpt door, ik en weet, wat ydele hoop, aan 't woeden,
Die dolle en uit 'er aart weerſpannige gemoeden.
En juiſt als hadt men hier nógh niet genoeg verdriet,
En rampen uitgeſtaan, en ſchroomt gy, dwaaze, niet
De Roomſche wapens weêr te tergen met uw' treeken:
En hoe gy mynen rug verſchoont van laſterſteeken
Bevroede ik lichtelyk, nadien gy my te ſpyt
Myn Bruilóft my zoo ſtout in 't aangezicht verwyt.
Gy hebt den haat des vólks gezócht op my te ſpitzen:
Ja tegens my gepoogt myn' Broeder op te hitzen.

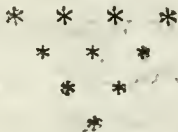
maar zy moogen het doen, wie dat zy ook zyn, zy betoonen middaghklaar, dat zy het zeggen van den keizer Marcus Aurelius of niet geweeten hebben, ofte zulks verwerpen, dat namentlyk de wysheidt van den menſch

mensch in drie zaaken bestaat, als in wel met Godt; met zich zelven, en zyne medemenschen te handelen, en zekerlyk die zulks het volkomenste betracht, en te werk stelt, heeft het waare middel gevonden, om veele moeijelikheden te ontwyken, en zich in de hoogachting te brengen, van een wys man te zyn, die, zich van den haat der nydigen een spiegel maakende, om zyne gebreken te verbeteren, en het quaadtspreeken voor te koomen; zyne bedryven aan de rede toetst; ende zich zoo standtvastigh aan haar zyde houdt, dat geenige drift of dwingelandisch geweldt hem daar van de geringste schrede doet afwyken, wyl hem overbewust is, dat wel te leeven het eenighste middel om lang te leeven is; dat Godt den zulken een vaderlyk harte en liefde toedraagt, en een deugdzaam man alleenigh met verongelykingen en tegenspoeden bezocht wordt, opdat zyne deugdt des te klaarder uitblinke, en hy zyne kraghten te beter beproeve, die niemant, welke altoos gelukkigh is geweest, en geene verongelykingen geleden heeft, zelfs kent: wes Seneca de Provid. cap. 4. zegt: *miserum te judico, quod nunquam fuisti miser. ik oordeel u ongelukkigh; om dat gy nooit ongelukkigh geweest zyt.* en *calamitas virtutis est occasio. tegenspoedt is de proefsteen ofte de oorzaak van het blinken der deugdt.* daar onze valsche beschuldigers ofte woordenverkeerders, het zegenryk gewas der rede door onvruchtbaare en stekelige doornen van onbetoomde hartstochten laatende verstikken, ten opzichte van hun gemoedt niet zonder reden van den voortreffelykften Wysgeer Boëthius wilde dieren genoemt worden, schoon zy de uiterlyke gedaante van menschen behouden. Het woordt beschuldiging zelfs, in een' quaaden zin genoomen, komt ons in de schriften des Ouden Verbondts voor met de benaming van *Sitnah*, *Genes.* 26. *vers* 21. en *Esdr.* 4 *vers* 6. afkomende van het woordt *Satan*; *hy is tegenpartydigh, hy beschuldigt.* waar van wederom

derom 't woordt *Satan*, *een vyandt*: als onder anderen gezien kan worden, *Job* 1. *vers* 6. *Sam.* 29. *vers* 4. en 2 *Sam.* 19. *vers* 23. zo dat dusdanige beschuldiging, als partydigh, van weinigh aanmerking by weldoorknede harzenen is, die als welgewapende Honighbyen door het allerdichtste spinnewebbe heenvliegen, waar in geringe soorten van vliegen ende muggen blyven hangen, en verstikt blyven; ook geene de minste werkinge deet op menschen van goede stellinge en bescheiden oordeel, die, der quaadtaardigen lastertaal hoorende, zulks ontveinzen, ende daar door verstompen, even gelyk een steene muur, of andere harde stoffe den tegens zich uitgeschooten pyl niet alleenlyk afstoot, maar ook dikwyls op den boogschutter te rugge kaatst, en den zelven quetst; maar deeze quaadtaardigheidt is echter dies niet te minder affschuwelyk, nadien minverstandige lieden, die onmeetelyk ver de waare Wysgeeren in getale overtreffen, zodanige behandeling niet alleen verfoeijen, maar ook zelfs genegen zyn te wreeken, verkeerdelyk opvattende 't zeggen van den ouden Kerkeleeraar Basilius Epist. 64. *dat men op iemants lasteren niet behoordt te zwygen*, en alwillens overslaande zyne gegevene reden van dat bedryf, te weeten, *om de logen geen vryen loop te laaten*, *en de geenen*, *die daar door verstrikt zyn*, *in hunne dwaalinge te laaten steeken*, *maar niet*, *om ons met lasteren te wreeken*. wyl het, volgens den Historyschryver *Thucydides lib.* 1. eerlyk is den vrinden hunne misslagen aan te wyzen; maar een zekere blyk van vyandtschap hen te beschuldigen: waar mede *Cicero lib.* 2. *de Offic.* overeenstemt, schryvende: *niets komt minder met de menschelykheidt overeen*, *dan dat men de welsprekendtheidt*, *van natuur tot welstandt en bewaaringe der menschen verleent*, *tot beschadiging en vernielinge van onschuldigen misbruikt*. 't is buiten tegenspraak zelfs beter niets te doen, als tegens de plichten van de voorzichtigheid bezigheidt te zoeken, en

dus-

dusdanige verwarringen te maaken, die dikwyls doodelyke gevolgen hebben, en ten minſten de achting en goedtwilligheidt der lieden doen verſterven, daar het de rechte ſtyl van het burgerlyke leven is, dat men anderen eert, indien wy geëert willen weezen; daar de beleeftheidt het voornaamſte deel is van wel te konnen leeven, en de afkeerigheidt, zonder dat gy die zoekt; meer dan genoeg komt.

EENZYDIGHEIDT.

Non sors, sed pondera vertunt.

De lósse jongeling,
Verzót op 't dóbbelen, met kaart en taereling,
Vindt zich hier gansch bedroogen
Door 't telkens werpen van zeer laage en weinige oogen
In zyne meening van te winnen koek of geldt;
Wes hy op 't smakbórdt scheldt,
En meenend', dat 't geval hem beter kans zal leenen,
Schudt en omhutzelt hy, zoo veel hy kan, de steenen;
Maar óf hy hardt óf zacht haar uitwerpt, 't is al een,
Wyl de ingegoote stóf drukt 't hoogh getal beneên.
Van deezer steenen aart zyn heden ook veel' luiden,
Die wat men hun beduiden,
En tegenwerpen magh voor reden en bescheidt,
Vol waan en kóppigheidt
Van hun gedaane keur en stuk nooit zullen wyken,
Hoe veele en klaare blyken
Van hun verkeert begrip zich opdoen, en beleidt,
Wes ieder een hen schuwt om hunne eenzydigheidt,
En, als een dóbbelaar verfoeit de valsche steenen,
Lacht met den kreup'len dwaas, die geenen kruk wil lee-
nen.

Ho-

Homine imperito nunquam quicquam injustius:

Qui, nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.

TERENTIUS in Adelph. Act. I. Scen. 2

Aan beide zyden mank te gaan, aan weerkanten te hinken, en mooy meutje te speelen, het zy in den dagelykzen ommegang, of in de behandeling van 's landts zaaken, en woelende tweespalt der onderzaaten, is altoos voor een zeker bewys van een gering ofte geraakt verstandt gehouden, ende een dubble tonge te gebruiken voor een klaare blyk gehouden van een bedriegelyk gemoedt: dus is het ook een klaarlichtende spiegel van styfhoofdigheidt en eenzinnige harzenen, dat men in alle voorkoomende zaaken en redeneeringen zich eenzydigh betoont, (even gelyk de vervalschte dobbelsteenen, die, hoe lang ze ook omgehutzelt mogen worden, en hoedanigh uitgeworpen, echter of hooge, of laage oogen zullen loopen, naar dat zy aanbesteedt zyn te maaken, zonder eens tusschen beiden te loopen,) en de dat men door zyne driftigheidt genoegzaame blyken geeft aan wat vuur men zich warmt; dat men onbezuisdt toeloopt in party te kiezen, zonder de redenen van de tegenparty te willen aanhooren, en de billikheidt liever geweldt wil aandoen, dan dat men een stroobreedt van zyne dwaaze verkiezing en opzet af zou wyken; daar een oprecht man, weetende dat de wysheidt al het geluk des levens uitmaakt, gelyk het onverstandt de sprinkader van alle tegenspoeden is, nooit zuchtdragende is, zich altoos naar de zyde der rede keert, ende, die gesmaakt hebbende, zich daar aan standtvastigh houdt, geheel anders dan de eenzydige lieden doen, die zich hardtnekkigh aan de eens begreepene zaaken houden, en ongegrondt alles, wat daar buiten of tegen aan loopende is, haaten, meenende dat van hunne verkiezinge ende goedtkeuring de volmaaktheden afhangen, en hunne keur volkomen is, wanneer zy maar by zich zelve vergenoegt zyn, schoon zodaniger eigen' achting door een algemeene verachting van verstandige lieden

den geftraft wordt, ende hunne zaaken bederft. dus zingt de Ridder Wefterbaan in zeker Antwoord aan Gerardt Brandt:

Op 't allerfcherpft te gaan, is altydt geen verftandt,
'T gebeurt wel, dat men't fchip behoudt met wat te lichten.
Zy werpen 't ook wel om, die nimmer willen zwichten.
Den yver van Gódts huis heeft iemant wel verbrandt.

Eenzydigen letten wel op eens anders handelingen en woorden, maar met wangunft, en verachten alles, indien die ander niet van zyn gevoelen is, fchoon hy de rede zelfs op zyn zyde heeft, en zyne redenen vol van gerechtigheidt, en van doorkneede harzenen goetgekeurdt zyn, om dat eens anders billikheidt en goede verkiezinge een verwyt fchynen te doen aan hunne onrechtmatige bedryven en qualyk gedaane keur, die zy uit koppigheidt en opgeblaze laatdunkentheidt nimmer willen veranderen, koomende uit deezen eenzinnigen aart niet zelden groote verbitteringen voortfpruiten tot een doodelyk verderf van de vrindtfchap, het waarachtige ciment ende zout van de menfchelyke zamenwoningen. zoo verhaalt de groote Rotterdammer in zyne gedenkwaardige fpreuken, lib. 3. hoe Diogénes Cynicus en Ariftippus, om hunne verfchillende levenswyze, elk de zyne voor de befte houdende, elkander geftadigh veracht en befpot hebben, ende, daar Diogenes Ariftippus des konings hondt noemde, om dat hy by Dionyfius, koning van Sicilie, zyn hof maakte, Ariftippus hem wederom voor een wildt beeft uitfcholdt, zeggende: *zoo Diogenes zich naar de koningen wift te fchikken, zoo zou hy geen raauwe kruiden behoeven te eeten.* waar tegens deeze wederom hem toevoegde: *en indien Ariftippus met raauwe kruiden vergenoegdt waar, zoo zou hy des konings hondt niet zyn.* de wyze Seneca geeft ons *in lib. ad Serenum cap.* 1. een diergelyk bewysftuk in het woe-

den van een oproerigh gedeelte des Roomſchen volks tegens den allerwyſten Cato; want deeze groote man, (dien zyne tydtgenooten niet ter degen gekent hebben, wyl zy hem, die Cæſar en Pompejus verre te boven gong, verre beneden Vatinus, dien algemeenen haat des volks, gerekent hebben,) zekere nadeelige wet voor de Roomſche Vryheidt niet willende toeſtemmen, ende helpen maaken, heeft onder allerhande ſmaadtredenen en beſpottingen van het opgeruide, ende zynen tegenpartyders volgende, graau, zich van de markt zien weghdryven, zynen tabbaart ſcheuren, en van alle kanten, beſpuuwen, en met vuiligheden bewerpen. Hoe wyſlyk handelt hy dan, die in de byzondere twiſten het ſpel ſlechts aanziet; want hy kan weghgaan, wanneer het hem luſt, daar de geenen, die meede van 't ſpel zyn, niet toegelaaten wordt, dan met verlies van 't zelve ſpel, heen te gaan? Wat een groote heerſchappye bezit hy niet, die over zich zelven en zyne hartstochten het meeſterſchap voert, daar de geeſt ziek wordt, als de driften de overhandt neemen, en welk een voordeel bekoomt hy niet, die voorzichtelyk alle verbinteniſſen mydt, nadien de eerſte verbintenis gemeenelyk eene veel grootere naar zich trekt, daar eene ſteilte bezyden aan gelegen is, alwaar de onbedachtzaame verkiezers en eenzydige bemoeiallen in het einde de vergeldinge hunner dwaasheidt vinden, ende ter nederſtorten? 't is voorzekerlyk een grove dwaling van dusdanige lieden, dat zy in hunne verkiezingen minder achtgeeven op de billykheidt, als op hun voordeel, ofte minder de rede, dan hunnen aart en verkeerde driften involgen. waar op de Philoſoof Ariſtippus het oog ſchynt gehadt te hebben, wanneer hy zeide zich niet genoeg te konnen verwonderen over de verkeerde handelingen der menſchen, als die in het koopen van huisraadt het zelve eerſt ter degen rontom bezagen, ende in het verkiezen van vrinden niet letteden op der zelver

le-

levenswyze en gedragh, daar grooter voordeel en noodtzakelykheidt in getrouwe vrinden, dan in huisraadt, gelegen was. Van beteren aart en bedryve was Ariſtides, bygenoemdt de rechtvaardige, Veldtoverſte der Atheenſche Republyke, als dewelke, zyner bequaamheidt in het beſtieren van 's Landts zaaken overgenoeg bewuſt, en weetende, dat het kiezen en houden van eenige vrinden, verplichtinge geeft, omme zich ten hunnen opzichte veeltydts eenzydigh te dragen, alle verbinteniſſen geſchuwt heeft, omme nimmer hunnenthalve iets te doen, dat onrechtvaardigh was, ofte iets after te laaten en te vorzuimen, dat hy oorbaar voor den ſtaat moghte rekenen, evengelyken afſchrik betoonde de geſtrenge, doch met een ook ſchrandere M. Cato, van het verkiezen, en zich verbinden aan eenige party te hebben; want in de ſmeulende tweeſpalt tuſſchen Cæſar en Pompejus, door Munatius van Pompejus wegen aangezocht, om zyn eene dochter aan dien grooten krygsman, en zyne andere dochter aan deszelfs zoon ten huwelyk te willen beſteeden, heeft hy zulks ten eerſten van de handt geweezen, belaſtende hem daar nevens Pompejus te zeggen, dat hy, Cato, door geene vrouwen te krygen waar; dat hem nochtans deszelfs genegentheidt lief was, en hy hem zyne vrindtſchap, die veel ſterker dan het zwagerſchap, zoude zyn, beloofde en verzekerde, zoo lange hy het nut van den Staat bevorderde, maar dat hy geene gyzelaers en pandtslieden tegens het welweezen van de Rupublyk ende zyn vaderlandt ooit aan iemant geeven zoude.

YDELE WENSCHEN.

Umbram pro corpore captat.

Hoe verre is hy verdwaalt, die nimmermeer te vreden
  Met zyn verkregen lót, den Hemel moeijelyk valt
Met zich verderf'lyke, óf onnodige gebeden,
  En flechts gelukkigh houdt, die op den rykstroon bralt;
Wiens wenfchen zonder grond, uit av'rechts ongenoegen,
  En fnoô begeerlykheidt gebooren en gebroedt,
Hem, als vórft Mydas 't gout, oneindigh zouden wroegen,
  Zoo Gódt haar gaf gehoor, en matigh vondt, óf goedt,
En hem zyne ydelheidt ten laaften doen beklagen,
  Gelyk den jongeling, op 't nevenftaand' taaf'reel
Door *Schynvoets* etsnaaldt ons zoo konftigh voorgedragen,
  Een' fchaduw vólgend', en gedeelte voor 't geheel:
Hy loopt uit al' zyn' maght, om zynen wenfch te erlangen,
  Geen zweet óf moeijigheidt vertragen zynen loop,
En echter, hoe vaak hy zyn' fchaduw meent te vangen,
  Zoo vliedt ze telkens, en bedriegt zyn' ydle hoop.

Ever-

Evertere domos totas optantibus ipſis
Di faciles. nocitura toga, nocitura petuntur
Militia. torrens dicendi copia multis,
Et ſua mortifera eſt facundia. viribus ille
Confiſus perit admirandiſque lacertis;
Sed plureis nimia congeſta pecunia cura
Strangulat, & cuncta exſuperans patrimonia cenſus,
Quanto Delphinis balæna Britannica major.

JUVEN. *Sat.* x

De

De Lacedemoniërs hadden oudttydts eene vaste gewoonte van hunne Goden te bidden, dat zy hun 't vermoogen wilden geeven, om verongelykingen te konnen verdragen, ende den oprechten ende goeden niets anders geliefden te verleenen, dan het geene eerlyk was. waar mede Socrates overeenstemde, zeggende, dat men van de Goden niets begeeren en verzoeken moest, dan het geene betamelyk was, nadien den zelven overbekent waar, wat den mensche heilzaam was, ofte niet, scheeijende den filozoof Diogenes Cynicus al meede op denzelfden leest; want hoorende zyne tydtgenooten zich dikwyls over de Fortuin beklaagen, als 'er iets tegens hunne wenschen en gebeden uitgevallen waar, berispte hy dezelven, zeggende, dat de menschen veel eerder te beschuldigen waaren, als die van de Fortuin alleenigh verzochten 't geene hun goedt dacht, en in der daadt niet goedt was; daar, by aldien zy aan de Goden overlieten hun te geeven, 't geene die voor hun het dienstighst oordeelden, de Goden hun dat zekerlyk geeven zouden. 't geene Juvenalis mede in zynen tydt den Romeinen geraaden heeft in zyn tiende schimpdicht, alwaar hy zich, volgens de vertalinge van den heere van Brandtwyk, aldus laat hooren:

Wel, zegt gy, is het dan verbooden aan de menschen,
Iets van de groote Goôn te bidden, óf te wenschen?
Zoo gy myn' raadt begeert, beveelt de zórg aan haar.
Zy weeten zelver best wat dat u dienstigh waar.
Voor 't geen ons meest behaagt, om naar ons lust te leeven,
Zal ons de Hemel en de wyze Goden geeven,
Het geen ons 't zalighste is, en òorberlyk, en goedt.
Zy minnen meer den mensch, als hy zich zelven doet.

En

En zekerlyk, wanneer men de oorzaak der dagelykze wenſchen naſpoort, zal men deeze ſtellingen, hoewel van Heidenen gemaakt, en aangepreezen, onwraakbaar ende navolgens waardigh bevinden, want het geene in waarheidt geen het minſte goedt behelſt, maar alleenigh goedt ſchynt, als of zulks het waare goedt was, wordt gemeenelyk gewenſcht, en dat bekoomen hebbende, ſtrekt men zyne begeertens al voort tot andere zaaken uit; waar uit dan genoegzaam gezien kan worden, dat hunne wenſchen ydel, ende geenzins om het waare Goedt gedaan zyn, nadien het waare Goedt zodanigh is, als Boëthius in 't derde boek zyner Vertroostinge der Wysgeerte overdeftigh aangemerkt heeft, dat men daar niets by, of boven wenſchen kan, als men 't verkregen heeft; want indien daar iets aan ontbreekt, kan zulks het hooghſte Goedt niet zyn, dewyl 'er iets buiten weezen zoude, dat men wenſchen moght. Hoe dwazelyk en onbedacht worden dan de meeſte wenſchen niet gedaan uit onvergenoegtheidt over zyn lot, ſchoon 'er niets elendighs is, dan wanneer men 't zich inbeeldt, en het geluk, dat buiten gezocht wordt, binnen ons zelven te vinden is? Zoo loopt en grypt de Jongen, maar vergeefs, naar de ſchaduwe van zyn eigen lichaam; zoo hapt een hondt in het water naar de ſchyn van een ſtuk broodts, dat hy in zyn bek heeft, en waar van hy reets meeſter is. In twee ſoorten zou men de ydele wenſchen verdeelen konnen, te weeten in zulke, die tot eigen' voordeel, en in die tot nadeel van anderen gedaan worden, behoorende tot de eerſte het begeeren van de overvloedige Rykdommen, beſtieringe van Staaten, of Ampten, Roemruchtigheidt, Schoonheidt, Genot van allerhande luſten, een welgegoeden Echtgenoot, een langdurigh leven, en diergelyke zaaken meerder; ende tot de tweede ſoorte het bidden om den doodt zyner ouderen of vrinden, tot het bekoomen hunner goederen; om 't doorbreeken van opgezwolle

wa-

wateren tot vernielinge van iemants landeryen, om gelegentheidt te erlangen tot wraakoeffening aan zyne vyanden, en wat dies meêr is. welker belachelykheidt de ſcherpe en vrymoedige ſchimpdichter Juvenalis, in zyn tiende Hekeldicht, in den vollen dagh zet, ende op een hooghdravende wyze doorhaalt, daar nevens vertoonende, hoe dikmaals den menſch zyne gedaane en bekoomene wenſchen ten verderve of ſchande geſtrekt hebben. dus begint hy dan, volgens de vertalinge van den Heere van Wulvenhorſt, Mr. Laurens Bake:

Van daar het dachlicht ryſt, tót daar 't in zee zyn gloedt
En glanſſen dooft, is ſchier geen menſch, die 't waare goedt
Van 't ſchyngoedt onderſcheidt met onbeneveldt oordeel.
Wie geeft de rede plaats in hoop óf vrees? wat voordeel,
Wat winſt vernoegt hem, ſchoon het al naar wenſch bedeeg?
Wien rouwt zyn' arbeidt niet, en wenſch, die hy verkreeg?
Geheele ſtammen zyn dus zelfs op hun gebeden
Van de Oppergoôn verhoord, tót in den grondt vertreeden:
Men ſmeekt ze om zyn bederf, en haalt, van brein beroofdt,
In vreede en oorlógh zelf de plaagen op zyn hoofdt.
Dus kon welſprekentheidt door kraght en drift van woorden,
Met konſt aan een gevoegdt, den Redenaar vermoorden.
De ſtrydtbre Milo, zich verlaatende op zyn kraght
En reuzeſpieren, ligt gevelt en omgebraght.
Nógh meerder zagh men 't geldt, met veel gevaar en zórgen
Vergaardt, gelyk een beul, zyn eigen heer verwórgen,
Om dat zyn ſchat zoo verre alle and'ren overtreft,

Als

Als boven den Dolfyn de Walvifch zich verheft.
Dus wierdt in Nerôs eeuw 't hóf van Longyn geflooten;
De ryke Seneca ten lufthuize uitgeftooten,
En Laterans paleis omfingelt met een ftoet
Van die, op moordt verhit, vaft vlammen op het goedt.
Geen krygsvólk deert óf plaagt die ftil en eenzaam leeven.
Draag maar een' zilv're kroes, en ga u 's nachts begeeven
Op reis, gy zult vol fchrik voor zwaardt en fpieffen gaan,
En vreezen 't lillendt riet by 't fchynzel van de maan.
Die niet verliezen kan, magh by de Rovers zingen.
Nóchtans men wenfcht, men bidt fchier om geene and're dingen,
Als geeft ons rykdom, Goôn! geeft dat ik uit myn fchat
Meêr geldts op renten zet dan iemandt in de ftadt.
Maar uit een aarden kóp wordt geen vergif gedronken.
Vrees dan, wanneer gy drinkt, in goude fchaal gefchonken,
Met êel gefteent' bezet, een' muskadellen wyn,
Die in het wyde gout u toegloeit, dat venyn.

En verder:

Al wat men wenfcht, en met gebeden vroeg óf fpade
De Goden vergt, is niet dan overvloedt en fchade.
De hooghfte trap van ftaat, daar fteets de nydt op bikt,
Een reeks eertytels, lang en weits by een gefchikt,
Heeft meenigh uitgefchopt, van geldt en ftaatzucht dronken:
Hier rukt het touw om ver uw beeldt, 't welk tróts te pronken
Op markt en ftraaten plagh: de byl, de hamer flaat

Aan

Aan ſtukken paardt en kar, die nimmer eenigh quaadt
Bedreeven, en men ziet der hengſten beenen breeken.
Daar ruiſcht nu in de ſmis het vuur, door windt ontſteeken,
En ſmelt het hoofdt, weleer van yder aangebeên,
En die Sejaan, zoo groot, zoo maghtigh, berſt daar heen.
Men giet een pót, een kruik óf ſchotel, klein van waarde,
Van 't aanſchyn, naaſt den Vórſt het meeſt ontzien op aarde.
Men moet bekennen, dat Sejaan nógh niet verſtondt,
Wat hier te wenſchen ſtaat; hy, die zich onderwondt,
Van heerſchzucht opgehitſt, te ſtaan naar groot vermogen
En rykdom, bouwde zich te reukeloos een hoogen
En ſteilen tooren, om van dat verheven dak
Te ſtorten naar beneên met vreeſſelyker ſmak.
Wat kon de Craſſen en Pompeên ter nedervellen,
En die de Romers dorſt met geeſſelſlagen quellen?
Was 't niet de hooghſte trap, met moeite en konſt gezócht;
En ſchadelyke wenſch van 't ſlinks geval volbróght,
Dat op hun ſmeeken gaf het lang gewenſcht bederven?
Dus ziet men zelden vórſt en dwingelanden ſterven
Aan eigen doodt: meeſt ſteekt de moordt hun hartâar af,
En zendt ze, in 't bloedt verſmoordt, naar 't al verſlindendt graf.
Dus leer uit hunnen val, hoe heerſchluſt in het ende
Haar' troetelkinders plaagt met jammer en elende.
Verlengt myn leven, geeft dat ik veel' jaaren tel,
O Goden! bidt gy, ziek en ongedaan, zoo wel,
Als die gezondt en fris een vrolyk aanſchyn dragen:
Maar

Maar wat al zwakheên, wat al onverwachte plaagen
Brengt ouderdom niet mede? een gemelyk gelaat,
Dat nooit zich zelf gelykt, maar nors en donker ſtaat.
Voor gladt en helder vel een dorre huidt vol vouwen,
Hangwangen, als men ziet een oude moeraap klouwen
Haar' ruige rimpels, daar Tabraka zich vertoont,
En uitrekt langs het ſtrandt, dat zy met palmen kroont.
Wat ziet men onderſcheidt in veele Jongelingen!
Deeze is veel ſchooner dan een ander, die in 't ſpringen
En worſt'len ſterker; maar alle oude, een zelve ſtaat
Van wezen en een ſtem, die pas geluidt meêr ſlaat.
Lenoor, om 't heil haars kindts tót welluſt toe vol zórgen,
En ganſch bekommerdt van den avondt tot den mórgen,
Wenſcht haaren zoon wat min', haar' dochter meerder
ſchoon.
Zoude ik niet aan myn kindt toewenſchen de ed'le kroon
Van ſchoonheidt, zeidt ze. want Latone, als opgetogen,
Schiep eertydts groot vermaak in haar' Dianaas oogen.
Maar leer eerſt, hoe Lucrees, gedompeldt in 't verdriet,
Die ſpoorelooze wenſch u afraadt, en verbiedt.
Zoo hadt de maaght Virgyn, heel graag en zonder pruilen
Voor Rutils bochel haar ſchoon aanzicht willen ruilen,
Haar' netgevórmde leên geſchonken aan Rutil.
Een ſchoone Jongeling, hoe zedigh ook, en ſtil,
Heeft altydt ouders, die bezórgdt in duizendt vreezen
Hun leven ſlyten om dien zoon, van elk gepreezen.
Zoo zelden houden ſchoonte en kuisheidt in één lyf
Lang vreedzaam woonplaats, en eendraghtigh haar ver-
blyf.
Een Jongeling, door ſtaat óf geldtzucht aangeſteeken,
Van minnedrift vervoerdt, vermoeit met laſtigh ſmeeken
Den Hemel om een wyf, en kinders uit die trouw:
Dóch 't is den Goôn alleen bekent, wat kindt, wat vrouw
Hem zal gebeuren, en óf niet na 't angſtigh toeven,
Als hy zyn wenſch erlangt, die wenſch hem zal bedroeven.

Van erger natuur zyn evenwel de onruſtige begeertens der geldtgierigen en haatdragers, hunne naaſten niet liefhebbende als zich zelfs volgens het groote gebodt des Scheppers, maar vervolgende als verwoede wolven, vermits zy het hooghſte goedt in het na zich haalen en bezitten der grootſte rykdommen ſtellen, waar in nochtans geen wenſchelyk of wezendtlyk goedt te vinden is, nadien zy den goeden niet altydt toegevoegt worden, ende dien zy toegevoegt worden, niet goedt ofte ſtandtvaſtighlyk gelukkig maaken. 't welke wy van Boëthius in het tiende gezang van zyn derde boek aldus beveſtight vinden, volgens de vertalinge van den Heere Gargon:

Laat de Taag met goude toomen
'T gout om-went'len in het ſtroomen,
En laat Hermus waterkant
Schitt'ren van het dierbaar zandt;
Laat vry de Indus vloedt verzengen,
Wit en groen geſteente mengen,
En voortſleepen al die pracht,
Daar een vórſt'lyk hoofdt op wacht:
'T kan het zieloog niet verlichten,
'T kan geen' menſch tót deugdt verplichten,
Maar benevelt zyn gedacht'
Door glansryke toverkraght.
'T magh in 't oog bekoor'lyk blaaken,
'T magh der dwaazen ziel vermaaken,
Al hun ſchat zyn, en hun weeld':
'T is in 's aardtryks ſchoot geteelt.
'T licht, dat licht gaf 's hemels boogen,
Kan 't zielduiſter niet gedoogen.
Die een ſtraal daar van verwerft,
Zegt, dat Febus ſtraalen derft.

nogh des te ſnooder en afſchuwelyker zyn daarenboven der baatzuchtigen wenſchen, omdat zy de kwaade reu-

ke

ke hunner begeertens betoonen te kennen, door dezelve ſtil en mompelende den Hemel voor te draagen, om dat zy zich ſchaamen dezelve overluidt te doen voor de menſchen, en alzoo het gemeene gebruik der Romeinen, om al mompelende en ſtil te bidden, misbruiken tot ſchandelyke gebeden. 't geene Seneca lib. 2. de Benef. beveſtight, ſchryvende: *vota homines parcius facerent, ſi palam facienda eſſent: adeo etiam Deos, quibus honeſtiſſime ſupplicamus, tacitè malumus & intra nosmet ipſos precari. de menſchen zouden vry wat minder gebeden doen, indien zy die overluidt moeſten verrichten, maar nu wil men de Goden liever al mompelende, en by ons zelfs aanroepen, om dezelve te eerbiediger te bidden.* Perſius ſtelt deeze dwaasheidt in zyn tweede Schimpdicht in den helderen dagh aldus ten toon, volgens de berymde vertalinge van den Heere Emilius Elmeguidi:

Macryn, laat deeze dagh, die uw' reets hooge jaaren
Vermeert, en ſiert den kroon van uwe zilv're haaren
Als met een' nieuwen tak, vry aangetekendt zyn
Met roode letters: pleng, verheug uw' geeſt met wyn,
Gy zoekt voor geldt niets van de Goden wegh te draagen,
Dat gy in 't openbaar hun niet zoudt durven vraagen,
Gelyk als de Adel doet; die bidt maar ſtil en zacht,
En ſchaamt zich zyner beê. 't is niet in iemants maght
Het ſtil gemompel en gefluiſter uit de tempelen
Te weeren, en elk op de Gódtgewyde drempelen
Zyn hartsgebeên te doen uitſtorten voor de Goôn,
Dat iedereen het hoort. Men is nógh wel gewoon
Een goedt gemoedt, een goedt gerucht by alle menſchen
En ongekreukte trouw te bidden en te wenſchen
Met luider ſtem: maar kort daar na zoo bidt men ſtil:
Ach! dat de Goôn my tóch tót zoo ver eens myn' wil
Vergunden! dat ik móght myn ryken oom zien ſterven,
En dan van Hercules nogh deeze gunſt verwerven;
Dat ik in 't ploegen eens een' ſpaarpot, wel gelaân,

V 2 Móght

Móght vinden, en dien knaap, die juist voor my moet gaan
In 't erven van veel goedt, ter aarde móght besteeden,
Hy is doch schurft, en heeft de Geelzucht door de leden.

en zekerlyk daar is geen minbytende zalve voor zulk een vervuilde wonde nodigh, om dezelve eenighzins te zuiveren; want hoe kan dit schaamteloos bedryf, 't geene hedendaags niet minder, als by Juvenalis tydtgenooten, standt grypt, anders genoemt worden? 't geene dies te verfoeijelyker nógh is, als 'er te meerder vertoogen tegen gedaan zyn; want Juvenalis zegt in zyn tiende Schimpdicht *vers* 356. niet alleen:

Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.

Bidt om een rappe ziel in onverlemde leên,
En om een kloek gemoedt, dat alles kan vertreên.

maar Seneca vermaant ons *Epist.* 10. dat wy om een goede ziel, om den welstandt van ons gemoedt, en daar na van ons lichaam zullen bidden, leeraarende *Epist.* 72. dat een goede en gezonde ziele is, die volkomen met zich zelve te vreden, op zich zelve vertrouwt, die van alle de wenschen der menschen bewust is, als mede alle de weldaden, die gegeven en begeert worden. Vooral moet by ons in aanmerkinge tot ernstige navolginge koomen, Agurs gebedt. *Spreuken* 30 *vers* 7. *en* 9. luidende: *twee dingen hebbe ik van u begeert: en onthoudt ze my niet, aleer ik sterve. ydelheidt ende leugentaale doet verre van my; armoede noch rykdom geeft my; voedt my met het broodt mynes bescheidenen deels*; *op dat ik, zat zynde, u dan niet verloochene, ende zegge, wie is de Heere? ofte dat ik, verarmdt zynde, niet steele, ende den naame mynes Godts aantaste.* en zingt Juvenalis in het laatste van zyn tiende Hekeldicht tot een voorschrift van de wyze van bidden:

Op

——— Op dat men met gebeden
De Gódtheidt eere biede, en haar met plechtigheden
Ten heiligh offer wyde een zuiver middelrift,
Zoo eisch van haar dees schat en Goddelyke gift;
Een recht gezonde ziel in frisse en wakk're leden,
Bidt om een vast gemoedt, dat van de schrik bestreeden,
Nooit siddert voor de doodt; maar 's levens uiterste endt
Vernoegdt voor een geschenk van vrou natuur erkent;
Dat alle moeite en zórg kan uitstaan, nooit bewoogen
Van gramschap óf begeerte, en moedigh nagetoogen
Alcides heldespoor, zyn ramp en tegenspoedt
Zou kiezen voor 't vermaak van dert'len minnegloedt,
En 't zachte pluimbedde, en wellustigh banketteeren
Van Vorst Sardanapaal. Geloof me, 'k wil u leeren
Hoe gy bekoomen moogt een' onwaardeerbren schat,
Die elk zich zelven schenkt; hier ligt het rechte padt,
Alleen de heirbaan, om gerust door deugdt te streeven,
Als halve Goden, naar een eeuwighdurendt leven.
Het gansche hemelsheir begunstight ons bestaan,
Zoo wysheidt ons geleide op vroomheidts heldebaan.

't welk Persius in het einde van zyn tweede Schimpdicht naauwer tochaalt, zeggende:

Laat ons gerechtigheidt onscheidtbaar zamenmengen
Met vroomheidt van gemoedt en Godtsdienst, die bestaat
In 't binnenst van de ziel, geen uiterlyk gelaat,
Voeg by dit alles nogh een hert, dat edelmoedigh
Doorkneedt in deugdt is: zoo zult gy de Goden goedigh
Bevinden, om u al het geen, daar gy naar tracht,
Te geeven, schoon gy niet als meel ten offer braght

ONTYDIGH ZWYGEN.

Et muſcas depellere neſcit.

Indien 't een misbruik is der Tonge, veel te ſpreeken,
Gódt en zyn' evenmenſch te laſteren, te ſmeeken
Uit een' verkeerden zin om tydelyken ſchat,
Met elk te Twiſten, elk te Wyten ſmet en kladt,
Met ſnorken, vuile reên en vloeken zich te ſtreelen,
En zyn bedreeven quaadt te ontſchuldigen en heelen,
Zich door Geveinſtheidt, Liſt, en Logen, ſchoon van ſchyn
Elks gonſt te winnen, óf 't verderffelyk fenyn
Van Dubbelhartigheidt en Wraak alom te toonen,
En elk te Tergen, Valſchbeſchuldigen óf Hoonen;
  Niet minder dwaalt een man, die iemant ſtruik'len ziet
In leere óf leven, daar in vreugdt toont voor verdriet,
En dies hem nimmer houdt zyn' dwalingen voor oogen,
Nóch 't ſmertelyk gevólg op 't ernſtighſt komt betoogen:
Veel verder miſt hy nógh het waare redeſpoor,
Wien vrindtſchap óf geſchenk ſluit oogen en gehoor,
Die laauw en yverloos de wetten ziet verdraaijen,
Of 't wiſſelzieke vólk hoort valſche laſt'ring kraaijen
Op Vórſt en Leeraars, en Gódts wys beſtier verſmaân,
En echter tegens plicht blyft ſtom en ſtille ſtaan:
Hy is een beeldt gelyk, dat de uiterlyke leden
Van eenen menſch vertoont, maar geen gevoel óf reden,
En, ſchoon het oogen heeft en ooren, ziet nóch hoort,
En hoe een mugge ook ſteekt, zich niet verroert óf ſtoort.

Iniqua juxta & æqua ſunt ludibrio,
Et cum profari vera juſſit veritas,
Tacuiſſe vera ſæpe gaudent plurimi.
Si ſit legendum, ſi docendum ſcilicet
Reſponſa vatum & ſanctioris orbita,
Monſtranda vita, veſtra demam auctoritas
Eſt muta, muti non latratis hîc canes,
Circumfrementes veſtra non ovilia
Lupos abigitis.

BUCHANANUS.

Un aguja para la bolſa, y dos para la boca.

Eén ſnoer de beurs bewaaren kan,
Maar twee den mondt van vrou óf man.

zeggen de Spanjaardts; en zekerlyk daar is geen deftiger welſprekentheidt, als een voorzichtigh zwygen; want

Die zwygt en denkt
Wordt niet gekrenkt.

maar is 'er een zwygkonſt, daar is ook een zwygſchade. men vindt immers menſchen, die te koppigh of hovaardigh zyn, om iets te verzoeken, zich inbeeldende, dat het hun zal t'huis gebraght worden, en anderen daar tegen wederom zoo ongevoeligh en laauw, dat zy over zich laaten loopen zonder eene vin te verroeren, en zich gewennen, om geruſtelyk allen hoon en ongelyk te verdragen, en gelyk een ſteene Terminus, daar de Weſpen en Vliegen op zitten en ſteeken, zonder dat het beeldt die afkeert en 'er eenigh gevoel af heeft; miſſende het nochtans zelden, dat die zich als een muis houdt, niet van de katten wordt gegeeten, gelyk my onlangs van een geeſtige Juffrouw wierdt toegeworpen. de Rabbyn Gamaliël beſchuldigt in het treurſpel de Dooper de Geeſtelyken van diergelyke zwygziekte met deeze woorden:

Wy, die met ſchyn van deugdt verblinden 't plomp gemeen,
Zien koel en yverloos Gódts wetten overtreên,
Maar kikt men tegens onze inzettingen óf ſchriften,
Wy ſtuiven bittigh op.

't geene van Johannes den Dooper zelfs in het derde bedryf aldus beveſtigt wordt:

Maar, als men koomen moet tót leeren, ſtraffen, raaden,
En 't wit verklaaren zal der Góddelyke bladen,
Of roepen zal tót boete en betering van zeên,
Dan ſpeelt gy ſtommen hondt, óf yvert zoo wat heen:
De Wolven weert gy niet, die naar uw' ſchaapskooy tóchten,
Wat

Wat roeme ik van den Wolf? vleefchflindende gedróchten
En Wolven zyt gy zelf.

ende dit niet alleen uit laauwigheidt ende yverloosheidt, maar uit waereldtfche inzichten, en vreeze van door hunne waarfchouwinge ende vermaningen vyanden te zullen verwekken, ende befpottinge te erlangen, den Hemel minder dan de menfchen involgende, waaromme Godt ook by den Profeet Jefaiäs in 't 56 hoofdtftuk vers 10. en 11. van de zodanigen zegt: *hunne wachters zyn alle blindt, zy weeten niets, zy zyn alle ftomme honden, zy konnen niet baffen: zy zyn flaperigh, zy liggen neder, zy hebben het fluimeren lief, ende deeze honden zyn fterk van begeerte, zy konnen niet verzadigt worden, ja het zyn Harders, die niets verftaan konnen, zy alleen keeren zich naar hunnen wegh, elkeen naar zyn gewin, elk uit zyn einde.* ende wederom Ezechiel 3 vers 16. 17. en 18. *Menfchen kindt ik hebbe u tot eenen wachter geftelt over 't huis Ifraëls, zoo zult gy het woordt uit mynen mondt hooren, ende hen van mynent wege waarfchouwen. Als ik tot de Godtloozen zegge, gy zult de doodt fterven, ende gy waarfchouwt hen niet, ende fpreekt niet om den Godtloozen van zynen Godtloozen wegh te waarfchouwen, opdat gy hem in 't leven behoude: die Godtlooze zal in zyne ongerechtigheidt fterven, maar zyn bloedt zal ik van uwe handt eifchen. doch, als gy den Godtloozen waarfchouwt, ende hy zich van zyne Godtlooze wegen niet bekeert, hy zal in zyne ongerechtigheidt fterven, maar gy hebt uwe ziele bevrydt.* maar hoe menige quaade Rechter en Rechtsgeleerde werdt al mede niet de tong gebonden door bloedtverwantfchap, inzicht van ftaat, of milde gaaven van de muntgodinne! door lange ervarentheidt ondervonden hebbende het zeggen van den Blyfpeldichter Terentius *in Andria: obfequium amicos, veritas odium parit.*

Wie fteets de huik hangt naar den windt,
Hoe veel hy liegt, is yders vrindt.

weshalven, gelyk Johannes in het derde bedryf van 't bovengenoemde Treuſpel zegt, veeltydts

De zaak der weduwen nóch weezen vindt gehoor
Voor hunnen rechterſtoel. men duldt 'er dat de ryke
Den armen deerlyk' pluk', verdruk', verongelyke:
Onrecht en recht ſtaan veil: de goutzucht ſchendt het al.

Aulus Gellius brengt op dit geval een aanmerkenswaardigh voorbeeldt by in het tweede boek van zyne Attiſche nachten cap. 9. in den redenaar Demoſthenes; want de Meleſiërs eenigen afgezonden hebbende naar Athenen, om byſtandt te verzoeken, zoo wierden die gezanten ter vergaderinge opgehaalt, ende droegen aldaar hunne aanbevole zaaken wel voor, maar vonden zich voor dien dagh afgeweezen, doordien zich Demoſthenes met veel hevigheidt en yver tegens hunnen voorſlagh aankantte, waaromme zy, om beter gevolg des anderendaags te hebben, des nachts by Demoſthenes gingen, ende den zelven door eenen gouden regen niet alleen zyne oogen verblindden, maar ook zyne tong zodanigh aan den bandt leidden, dat hy, die den vorigen dagh als een hondt gekeft, ende hen tegengeblaft hadde, den tweeden dagh in de nadere gehoorgevinge der Afgezanten, zoo ſtom als een viſch was, ende langen tydt gevergt, om zyn gevoelen en raadt te uitten, op zyn keel geweezen, en verzogt heeft, dat men hem over wilde ſlaan, alzoo hy een zeer benaauwde en zeere keel hadde. waar op iemant van 't volk riep: *Argentanginam patitur.* dat is, *hy heeft de geldtzucht.* 't geene ook in 't vervolg tot een gemeen ſpreekwoordt geworden is, wanneer men iemant betekenen wilde, die, door geldt omgekocht, zyne gedachten en gevoelen niet vryelyk dorſte zeggen. ook wilde hy naderhandt dit ſtuk genoeg weeten, als hy, Ariſtodemus gevraagt hebbende, hoe veel hy getrokken hadde voor zyne voorſpraake, ende beantwoordt zynde, een talent, daar op zeide, en ik ben beter beloont, op dat ik ſtil zou zwygen, weshal-

halven J. de Dekker met reden uitroept:

O geldtzucht, booze prye,
Waar vindt men ſchelmerye
Zoo ſchandigh, zoo veracht,
Waar toe gy niet verrukt het ſterfelyk geſlacht?
Wat vind men 'er met hoopen,
Die 't recht om gout verkoopen,
Die om het vuil genot
Van 't ongezielde gout nóch ziel ontzien nóch Gódt.

van gelyke zwygziekte was Thraſybulus mede overwonnen, ſchoon hy voorwendde door het te veel fruit eeten geen geluidt te konnen geeven, wanneer hy de Lacedemoniſche Afgezanten beantwoorden zoude. waar van daan het Atheenſche ſpreekwoordt hervoortgekomen is: *Bos in lingua. hem is een ſtúk ſpek in den mondt geworpen.* waar omtrent aan te merken is, dat de Atheenſche Rupublyk een Os op haar geldt deedt munten, dat, acht ſtuivers waardigh zynde, een ós genoemt wierdt. de vorſtelyke Raaden, Beampten en Hovelingen overweegen eens, of dit hun ook eenighzins raaken kan, ende of zy om der Prinſen gunſte de waarheidt, zoo niet vervolgen, en verkeeren in loogenen, op zyn beſte niet verzwygen, daar een rechtzinnigh en getrouw Raadtsman betuigen moet, en zal, dat hy ſtruik'len, maar van de waarheidt en billykheidt nooit afgetrokken kan worden; dat geen menſchelyke dreigementen ofte geweldt, dat eens zyn einde heeft, maar de eeuwighduurende ſtraffen, hem afſchrikken en verbaaſt maaken, ende hy zynen Vórſt wel in wil volgen, maar alleenigh in zoo verre, dat hy te gelyk zynen Schepper gehoorzaam kan blyven, gelyk Buchananus in zyn treurſpel de Dooper Johannes dat karakter wonderlyk wel doet houden in zyne verantwoordinge tot Herodes, daar hy deszelfs gramſchap over 't meermaal gedaan verwyt van deszelfs bloetſchandigh Huwelyk met zyns broeders huisvrouwe in deezer voegen matigt, en te gelyk dien ſchendaadt zachjes doorſtrykt: *Dat*

Dat gy met de egemaal uw 's broeders gingt verzaamen,
Heb ik, ('t is waar) wel ſterk geloochent te betaamen:
Maar weeg, o koning! eens, weeg met een ryp gemoedt,
Of ik, óf Gode of u hier in gelieven moet:
En óch! óf ook de tong van all' dees hovelingen,
Die ſtaag om 's Vórſten gunſt zoo woelen, draaven, dringen,
Meer waarheidts hooren liet, al baart ze veeltydts haat,
Meer ſcherpe redenen, maar heilzaam voor den ſtaat,
Als zachte ſmekingen, doch die ten hooghſten ſchaaden,
Wat zouden zy verhoên al ongemaks en quaaden!

ende hem wederom in het derde bedryf tegens den Rabbyn Malchus de noodtzakelykheidt, omme altoos den wegh der waarheidt te houden, doet betoogen:

J. Gódt vordert en vereiſcht, dat elk de waarheidt ſpreek'.
M. Van waarheidt af te ſtaan heeft veelen doen bedyen.
J. 'K en paſſe op geen gewin, vermengt met ſchelmeryen.
M. En acht ge 't ſchelmery van ſchelden af te ſtaan?
J. Ik acht het ſchelmery te zien verlooren gaan
Zoo veele duizenden, als ik ze kan beſchudden,
En voor den dwaalwegh hoên.
M. Raak onzen handel niet, bezórg uw' eige zaaken.
J. 'T geen mynen naaſten raakt, achte ik my ook te raken.

dus zegt de Profeet Jeſaiäs in 't vyfde hoofdtſtuk vers 20. *wee den geenen! die het quade goedt heeten, ende het goede quaadt, die duiſterniſſe tot licht ſtellen, ende het licht tot duiſterniſſe: die het bitter tot zoet ſtellen, ende het zoete tot bitterheidt.* en wederom vers 23. *die de Godtloozen rechtvaardigen om een geſchenk, ende de gerechtigheidt der rechtvaardigen van dezelve afwenden.* Wie weet ook niet, hoe hoogh Godt zelfs de ſlappe beſtraffinge van den Prieſter en Richter Iſraëls Eli aan zyne zoonen genoomen heeft, daar van hun 1 Sam. 2. gezegt wordt, dat zy Belials kinderen waaren, ende den Heere niet kenden, dat zy het beſte vleeſch naamen

men van het geene het volk Israëls den Heere ten offerhande toebracht, ende hoereerden? Godt openbaart immers zyne grimmigheidt, eerstelyk door een Profeet aan Eli zelfs, en naderhandt aan Samuël. *Ende*, staat 'er vers 11. *de Heere zeide tot Samuël, zie, ik doe een ding in Israël, dat al die het hooren zal, dien zullen zyne beide ooren klinken. ten dien zelven dage zal ik verwekken over Eli alles, wat ik tegens zyn huis gesprooken hebbe, ik zal 't beginnen ende voleinden. want ik hebbe hem te kennen gegeeven, dat ik zyn huis rechten zal tot in eeuwigheidt om der ongerechtigheidt wille, die hy geweeten heeft; want, als zyne zoonen zich hebben vervloekt gemaakt, zoo heeft hy ze niet eens zuur aangezien.* ende hy voleindigt dezelve in het laaten omkoomen van Eli zyn beide zoonen in den strydt tegens de Philistynen, die meester van 't veldt, en de arke des verbondts blyven, over welke tydinge Eli geheel verschrikt geworden, en achterover van zynen stoel gevallen is, ende zynen nek gebrooken heeft, als te zien is 1 Sam. 3. vers 10. want zekerlyk, die den grondt van deeze verdervende zwygzickte ter degen eens omploegt ende onderzoekt, zal het zeggen van Gregorius den Grooten volkoomentlyk goedtkeuren, te weeten, dat wie eenige dwalingen ziet, ende niet berispt, zelve dwaalt, en den schuldt van den misdadiger op zynen halze laadt, wanneer hy nalatigh is om eenigh quaadt stuk te weeren, dat hy beletten konde. verwonderlyk zingt het Hollandtsch wonder, de geleerde Hugo de Groot, in een zamenspraak tusschen Vader en Zoon van dit misbruik, zyn gevolg en verbetering, in deezer voegen:

Z. Is 't zwygen altydt goedt? kan niemant hier in missen?
V. Die, als hy spreeken moet, zwygt, kan hem wel vergissen.
Z. Is 't een quaadt teken dan te zwygen buiten tydt?
V. Hoe een hondt minder bast, hoe dat hy meerder byt.

Z. Wien

Z. Wien zyn zy tóch gelyk, die zich nooit laaten hooren?
V. Een ſtom en ſteenen beeldt, óf eenen vleeſchen tooren.
V. Leert onze eigenſchap in deeze zaak ook iet?
V. Zy heeft ons niet gegunt de tong en ſpraak om niet.
Z. Wanneer is 't dat 'er wordt door ſpreeken eer verkreegen?
V. Als iet met meerder nut gezeid wordt, dan gezweegen.
Z. Is door het zwygen ook wel zwarigheidt ontſtaan?
V. Een oude Griekſche ſtadt is daar door heel vergaan.
Z. Wil my dan ſpreekens tydt, en zwygens recht bepaalen.
V. Houd middelmaat in all's, zo zult gy nimmer dwaalen.
Z. Toon my deez' middelmaat, dat ik die klaar magh zien.
V. Zeg niet al, niet altydt, nóch ook by alle liên.
Z. Verklaar dit nógh, opdat ik niet valle in gebreken.
V. Als 't noodt óf nut is, dan misdoet men niet met ſpreeken.
Z. Maar waar in is het tóch dat deeze noodt beſtaat?
V. In 't geene Godes eer, óf 's naaſten ſchade aangaat.
Z. Is 't zwygen dan nógh niet genoeg in zulke tyden?
V. Neen: elk moet doen zyn beſt, en voor de waarheidt ſtryden.
Z. Wanneer is 't, dat het nut ons 't ſpreeken zelf gebiedt?
V. Wanneer men eigenbaat, óf 's naaſtens voordeel ziet.

zo dat zy, die liever willen zwygen en gebrek lyden, als zich openbaaren, om geholpen te worden, zich zelfs ten hooghſten verongelyken. 't is waar, een edelmoedige ziel kan en zal veelerhande ſoorten van ongemakken liever uitſtaan, ende ſtilzwygens verkroppen, dan de ſchande ondergaan, van ietwes te doen, dat met haare toegenegentheidt niet overeenſtemt, en ondertuſſchen koomen 'er tyden en gelegentheden, in dewelke men alle bedenkingen over het hoofdt moet zien, en van den noodt een deugdt maaken, omme door een begin te maaken van zyne zwarigheden te openbaaren aan zyne vrinden, van derzelver vrindtſchap met reden voor rechtmatige begeèrtens te konnen hoopen ende erlangen een gewenſcht

E I N D E.

VER-

VERHANDELING

VAN DE

BETEKENISSE, EIGENSCHAPPEN, 'T GEBRUIK EN DE HEERLYKHEIDT

DER

T O N G E.

De welbekende wysgeer Diogenes, omtrent ten einde gekoomen van het voeren eener wydtlopige redeneering, zeide: 't gaat wel, vrinden, 'k zie landt. niemant, geloove ik, zal eenighzins wraaken, dat ik myne Zinnebeelden ten toon gehangen, ende dus myne belóften naar myn gering vermogen geſtant gedaan hebbende, mede uitroepe, het ſchip loopt in behoude haven; ende om dit voor eenigen tydt te doen ruſten, tot dat my by tydt en wylen een nieuwe luſt bevangen zal, omme den letteroceaan met een ſteviger en beter bezeilde kiel wederom te beploegen, dunkt my alleenigh nogh overigh te zyn, dat ik het zelve in de laag haale ende vaſt maake, ofte, om eigentlyker te ſpreeken, myne verhandelingen van de gebreken der menſchelyke Tonge beſluite met eene korte verklaring der betekeniſſe van het woordt zelve, ende 't gebruik, de nuttigheidt, en heerlykheidt van dat edele lidt des menſchen met weinigh woorden ten toon ſtelle.

'T woordt Tonge geeft ons gemeenelyk te kennen dat deel van der menſchen hoofdt, 't geene de volmaakte Schepper tot het maaken van geluidt, en 't onderſcheiden der ſmaak binnen den mondt overkonſtigh geplaaſt heeft tuſſchen de tanden en de keel, in dewelke

eene bequaame gesteltheidt is, omme de lucht, het waare middel tot het geluidt, te ontfangen, en wederom uit te geeven, waarom de tonge zelfs by de Hebreen ook zomtydts *Garon*, de keel, genoemt wordt, als onder anderen Jesaiäs 58. vers 1. te zien is. ook komt ons de tonge in de schriften des ouden verbondts met de benaminge van *Peh*, de mondt, en *Saphah* de lippe voor, namentlyk Genesis 12. vers 1. en Exodus 4. vers 21. ende zulks waarschynelyk, omdat de lippe en mondt het eerste en zichtbaare teken van de spraake geven, ende daar de klank door uitgaat. De Latynen noemden dit spraaklidt *lingua*, van het werkwoordt *lingere*, *likken*, volgens het getuigenis van den grooten taalkenner Marcus Varro, dewyl de tonge de spyze te zamenpakt ende dus de keel overgeeft, ofte, als anderen willen, van 't woordt *ligare*, *binden*, omdat dit werktuig met een staketzel der tanden als verzekert, en, *ligata*, vastgebonden is. waar van daan ook de spreekwoorden *linguam continere*, *cohibere*. *de tong bedwingen*, *de tonge snoeren*, schynen voortgesprooten te zyn. Indien men de hoofdttaalen, waar onder ik onze moedertaale met het allergrootste recht meene te moogen optellen, nagaat, zal men bevinden, dat het woordt Tonge in yder van die taalen buiten de eigentlyke beduidenis van het spraaklidt nogh veele andere beteekenissen heeft. de Hebreeuwsche, als de alleroudtste en waarachtige paradys taale, den voorrang geevende, komt my, boven de reets aangetoge verklaringen, de tonge voor in de beteekenisse van spraak of taale. (het werk voor het werktuig zelf.) dus staat 'er Genesis 11. vers 6. *En de Heere zeide, ziet, zy zyn eenerly volk, en hebben allen eenerly* spraake. En vers 7. *komt, laat ons nedervaaren, ende laat ons hunne* spraake *verwarren, opdat een iegelyk de* spraake *van zynen naasten niet hoore.* gelyk mede by de Grieken. als te zien is 1 Corinth. 14. vers 2. alwaar de woorden luiden: *want die een vreemde*

taale

taale (φλῶσσα tonge ſtaat 'er eigentlyk) *ſpreekt.* en in de ſpreuke van Pittacus, *de tonge ſpreeke niet voor den geeſt.* alwaar het zelve woordt voorkomt; en, om my te bekorten, dezelfde maniere van betekenen hebben de Latynen, drukkende ſpraak en tong met een en het zelfde woordt *lingua* uit, gelyk wy Nederlanders met het woordt Tonge alleen, zynde het een gewoone ſpreekwyze te zeggen, *iemandt op de tong*, of praat, *helpen*, en *op een ieders tonge ryden.* wyders wordt door dat zelve woordt mede te kennen gegeven een zekere platte viſch, en de ſmaak zelfs, wanneer men hoort zeggen: hy is fyn van tong: ende eindelyk met het verkleinende woordt tongetje het houtje in het mondtſtuk der Fluiten, het pennetje in de ſchoengeſpen, de evenaar eener weegſchaale, en het klapvliesje van de longegyp. By Latynſche Schryvers van de latere eeuwen geeft het woordt *lingua* mede een geheel geſlacht van volkeren te kennen, en by die ons de kerkelyke zaaken nagelaten hebben betekent het een gedeelte van der Geeſtelyken rok, als dewelke door zyne menighvuldige plooijen als zoo veele tongen verbeeldt. de doorluchtige Cæſar en Dichter Lucanus noemen zelfs lib. 3. cap. 13. de bello gallico en lib. 2. vers 613. de hoofden, of in zee uitſteekende hoeken der Zeekuſten, Linguas of Tongen wegens hunne gedaante: en ik vinde by den geleerden Bochart den Rabbi Maimonides van een roode Tonge gewagh maaken, waar meede verſtaan wierd een klein lapje roodt laken, op de wyze van een' tong geſneeden, het geene, ter zwaarte van twee ſikkelen, door een' Prieſter op den kop van den vry te laatenen Bok gebonden wierdt, en welk lapje voorheenen, (zie *Gemara in Joma cap. 6.*) aan de deur van den voorſten en tweeden voorhof opgehangen is geworden, om te beproeven of het zelve zyn kleur zoude behouden, ofte wit worden, in geloove en vertrouwen, dat, by aldien het zelve wit wierdt, de zonden

des geenen, die het zelve dus ophing, ofte voor wien het een ander deedt, zekerlyk vergeeven waaren, passende de Jooden daar op de woorden des Profeeten Jes. hoofdtst. 1. vers 18. toe, luidende: *komt, dan en laat ons zaamen rechten, zegt de Heere. al waaren uwe zonden als scharlaken, zy zullen wit worden als sneeuw; al waaren zy roodt als karmozyn, zy zullen worden als witte wolle.* welke gewoonte de Talmudisten voorgeeven, dat veertigh jaaren voor 't verbranden des Jeruzalemschen Tempels door de Romeinen opgehouden, en buiten gebruik geraakt is. Wanneer wy nu Godts onafmetelyke wysheidt, schoon met schemerige oogen, in zyne schepselen, ende wel voornamentlyk in den mensche eens naspooren, bevinden we terstondt, dat, hoe konstigh en verwonderenswaardigh alle deszelfs andere deelen ook volbouwt moogen zyn, echter de tonge het by uitstek van de andere ledemaaten windt, ende in heerlykheidt, gebruik en vermogen de kroon spant; want daar alle de andere leden, door de ingeschapene natuur dezelfde werkingen en bewegingen, als die der andere Dieren, doen, daar wordt des menschen tonge door de ziel, dat onsterffelyke en alleen onverderffelyke deel des menschen, bestiert, nadat dat zy de gedachten alvorens gesmeedt ende bereidt heeft, ten einde de tonge die aan het gehoor vertolken, ende als een lieffelyk speeltuig met een aangenaamen toon den lof en majesteit des Scheppers uit bazuinen, ende met eerbiedinge verkondigen zoude, ende dien Allerhooghsten, die zoo oneindigh in grootheidt, en zoo volstandigh in goetheidt is, dat noch vermeedering, noch vermindering by den zelven plaats heeft, bedanken konde voor zyne gadelooze liefde tot den mensche, hem zoo verre boven alle andere schepselen gestelt hebbende. dus zegt de Prediker: dat de Heere hem een tonge geschonken heeft, om deszelfs lof te verhaalen, en de Profeet Jesaias in het vierde vers van zyn vyftighste hoofdtstuk:

de

de Heere Heere heeft my een' tonge der geleerden gegeeven, opdat ik weete met den monde een woordt op zynen tydt te spreeken. ook staat 'er Spreuken 15. vers 2. *de tonge der wyze maakt de wetenschap goedt.* voorts vers 4. *de medicyne der tonge is een boom des levens.* en vers 7. *de lippen der wyzen zullen de wetenschap uitstrooijen.* alle 't welke de Apostel Jacobus in het negende vers van het derde hoofdtstuk zynes algemeinen zendtbriefs bevestigt, schryvende: *door haar* (de Tonge) *looven wy Godt ende den Vader.* schoon nu ook veele dieren eene tong hebben, ende daar geluidt mede koomen te geeven, zoo weeten zy daar echter malkanderen niet mede te verstaan, dan voor zoo verre alleen, als hunne driften en natuurelyke neigingen naar ieder soorte en geslachte overeenkoomen, nadien zy geene ziel, dan die in 't enkele leven bestaat, deelachtigh zyn, en by gevolg geene denkbeelden, de uitwerkingen eener redelyke ziele in den mensch, konnen maaken, ook geene kennisse aan andere Dieren mededeelen, die na hunne doodt overblyft, gelyk der menschen tonge doet, die der zelven wetenschappen en kennisse niet alleen aan anderen mededeelt, maar wel zoodanigh, dat dezelve ook na der zelven doodt blyven leeven, ende de nakomelinschap ten nutte en voordeel onderrichten, behalven dat geenigh schepsel buiten den mensch eenige spraak maghtig is, als Aristoteles omstandighlyk aangemerkt heeft lib. 1. Polit. waarom ook Phocylides oudttydts gezegt heeft, dat de spraak een veel zekerder schildt voor den mensch is, dan het staal, ende dat Godt, yder schepsel een byzonder beschermwapen toegelegt hebbende, als den vogelen vlerken, den leeuwen snelheidt en dapperheidt, den stieren twee hoornen, en de byen eenen angel, den mensche alleenigh de Tonge gegeeven heeft. hoe groot haare aangenaamheidt is, betuigt Syrach, zeggende Eccles. 40. vers 21. dat zy de fluit en harpe, hoe lieffelyk van klank, te

boven gaat, ende daar de ſprake ook den Engelen, dien volmaakten en gedienſtigen Geeſten, wordt toegeſchreeven, 1 Corinthen 13. vers 1. en op meer andere plaatſen der Goddelyke Schriften; ja Godt, den grooten konſtenaar en bouwmeeſter der ganſche aarde, zelfs, als in 't Boek der ſcheppinge en vervolgens te vinden is, hoe groote waardigheidt moet 'er dan niet aan dat kleine lidt geſchonken zyn? de menſch kan voorzeker alles ligt rekenen, wanneer hy de grootte en waardye van dit tedere lidt nagaat, nadien hy bevinden zal, dat Godts oneindige goetheidt met dat te ſchenken ons als zyne wettige kinderen gehandelt en omhelſt heeft, want hier door komt de welſprekentheidt, die Koninginne der handelingen, gelyk Sofocles zegt, te voorſchyn, waar door wy volgens de gedachten van den Roomſchen Redenaar opgewekt, bewogen, en van de opgevatte vreeze verloſt worden, onze begeerlykheden en grimmigheidt bedwongen vinden, ons verbinden laaten aan de menſchelyke bywooninge niet alleen, maar ook aan 's landts wetten en inzettingen, ende tot een burgerlyk leven beſtiert worden. onwaardeerlyk voorwaar zyn de vruchten eener welgeſtelde Tonge, want boven dat wy daar de knoop onzer vrindtſchappen meede leggen, ende onze genegentheden, liefde, begeertens, en gedachten mede te verſtaan geeven, onze vrinden in hunne zwarigheden vertrooſten, de zwakken te recht helpen, en de waarheidt beleiden, zoo konnen ende moogen wy daar door met onzen Maaker zelfs ſpreeken, ende hem onzen noodt en zwarigheden te kennen geeven: want alhoewel Godt het harte verſtaat, ende hem onze gedachten en overleggingen bekent zyn, zoo heeft hy echter gewilt, dat de Tonge tot zyner eere geluidt zoude geeven, ende hem aanroepen ten tyde der benaauwtheden, gelyk Elihu tot Job zegt. Job 33. vers 26. *hy zal tót Godt ernſtelyk bidden, die in hem een welbehagen neemen zal, ende zyn aangezichte met gejuich aanzien.*

zien. 't welke van den koning David, Pfalm 34. vers 16. beveftigt wordt. *de oogen des Heeren zyn op de rechtvaardigen, ende zyne ooren tot hun geroep.* als meede van Salomon in 't 16. hoofdtftuk zyner Spreuken vers 1. *de menfche heeft fchikkingen des herten, maar het antwoordt der tonge is van den Heere.* ende voorts vers 4. *de Heere heeft alles gewrocht om zich zelfs wille.* de Heidenen zelfs hebben deeze waarheidt duidelyk erkent gehadt; want geloovende, dat de tonge de kroon van alle de andere leden fpande, hielden zy 't ook billyk te zyn, dat men de Goden dezelve opofferde, gelyk al voor langen by verfcheide geleerde mannen aangemerkt is over het zeggen van Homerus: *werpt de tonge in het vuur.* Didymus teekent onder anderen op deeze plaatfe des grooten Dichters aan, dat het eene gewoonte der naar bed gaande was, om de tongen der offerbeeften ter eere van de fpraak begunftigende Goden te verbranden, 't welke Athenæus lib. 1. cap. 14. beveftigt. eenigen willen, dat de Iöniërs deeze plechtigheidt de eerfte ingevoert hebben, ende wel daarom, omdat de flaapenden geene tonge geduurende hunne ruft benodigt waaren; anderen wederom zyn van gedachten, dat deeze heiliging der Tonge, als van het alleredelfte lidt, gefchiedde, omdat men geloofde daar door de vuiligheden en fmetten van zyne qualyk gevoerde redenen te konnen afwaffchen, en verzoeninge met de Goden te zullen erlangen. zommige Indiaanfche volkeren hebben iets diergelyks voor, wanneer zy met eenigh ander volk een verbondt maaken, hunne tong en mondt met bloedt, dat zy uit hunnen flinken arm tappen, beftrykende, nadien zy van gedachten zyn, dat dat bloedt het naafte van 't harte, daar de vrindtfchap haare zetel heeft, affchiet, gelyk Petrus Cieza in zyne gefchiedeniffen en befchryvinge van Peru, tom. 2. cap. 94. aangetekent heeft. dewyle nu de tonge in zoo eene overtreffelyke waardigheidt en vermogen geftelt is, heb-

ben van oudts hier de wetten der meeste volkeren al tegen het misbruiken van de zelve in de weer geweest. de Egyptenaaren immers sneeden de tonge des geenen uit, die eenige geheimen vertelde, gelyk de Romeinen deeden aan de valsche getuigen, als Diodorus Siculus lib. 1 cap. 6. getuigt, ende in de bittere vervolging der Christenen aan de heilige Martelaaren, als Antonius Gallonius in het laaste hoofdtstuk van zyne verhandeling over het pynigen der Martelaaren aantekent. ende gelykerwys heden ten dage op veele plaatzen den Godtslasteraars met eenen gloeienden priem de tonge doorboort wordt, zoo schryft Plutarchus, dat Artaxerxes zelfs eens logenaars tonge met drie priemen heeft laaten doorsteeken.

NAAM-

NAAMLYST
DER
OPSCHRIFTEN
DEEZER
ZINNEBEELDEN.

NAAM-

NAAMLYST

VAN

SCHRYVERS,

IN DIT BOEK AANGETOGEN.

A.

B.

C.

Cieza

D.

E.

F.

Gab-

G.

H.

I.

L.

M.

O.

P.

Plau-

EINDE.

ed.).
(30),

22

UUN

